
NAZIONALE
BIBLIOTECA
VITT. EMANUELE
41
7 D
35
ROMA

ANNVAE LITTERAE SOCIETATIS IESV

ANNI. M. D. LXXXIV.

AD PATRES, ET FRATRES eiusdem Societatis.

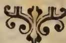

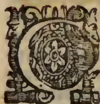

ROMAE.
In Collegio eiusdem Societatis.
M. D. LXXXVI.

Cum facultate Superiorum.

ANNVAE LITTERAE SOCIETATIS IESV ANNI. M. D. LXXXIV.

PATRIBVS, FRATRIBVSQVE Societatis IESV, gratia, & pax Christi Domini, &c.

VM ex ijs, quæ vel alij perſecuti ſunt litteris, vel quotidie mandamus ipſi, Societatis progreſsiones atque incrementa contemplor, Patres Fratresq; Chariſsimi, non poſſum non vehementer perpetuam huius vineæ admirari fœcunditatem, quæ in omnes partes ſine vlla ceſſatione numeroſo fœtu ſe fundit. Nam ceteræ ſterilitatem patiuntur aliquando, nec vnoquoque anno ſemper æque reſpondent: vt enim cetera, ſic arua quietis & laboris viciſsitudinem amant, & tum vberiores efferre fruges ſolent, cum anteceſſit quies. Ceteræ etiam ſuam ſenectutem & vetuſtatem ſentiunt, nec eſt vlla tam frugifera vitis, quæ non aliquando vim fœcunditatis amittat. nā quid ego de ijs dicam, quæ extrinſecus accidunt, quæ ſæpe ſpem vindemiæ totius extinguunt? At hæc noſtra, quā dixi, vinea nulla tempeſtate fit ſegnior, nul-

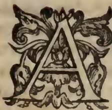
la senectute gracilior, semper est sine cessatione fœcunda, sine vicissitudine ferax. Sed quid mirũ? quando ex ea stirpe progenita est, quæ, & veram vitem se esse perhibet, & eum se habere cultorem, in cuius est potestate, non modo vitem colere & imbribus cœlestibus irrigare; sed etiam feracitatem & quotidiana incrementa largiri? Non potest sempiternos non induere fructus palmes ille, qui ex generosa & fœcunda & semper sui simili vite prorepserit. Dum is in vite manserit, dum cultorum diligentia non aberit, nunquam à materna stirpe degenerabit. Cũ igitur tantæ sit feracitatis hæc vinea, suamque benignitatem perpetuo fœtu quotannis ostendat; sapienter institutum mihi videtur, vt eius communes fructus cum charissimis fratribus in commune laborãtibus per publicas litteras communicentur. Quos lætiores hoc anno plenioresve fuisse mirum videri non debet, cum ex ijs, quæ ad euocandam vbertatem faciunt, nihil desiderarit. Hoc enim P. N. Generali propositum fuit: cum filios suos & publicis ad vniuersam Societatem literis, vt mox dicemus, & amplissimo Iubilæo à Pontifice Max. impetrato, ad renouãdam augendamque pietatem inuitauit. Vt enim aliæ vineæ, nisi statis temporibus restituantur ac renouentur, à partu ceßent frugibusque minus habiles fiant; ita hæc nisi recidendis ijs, quibus vis diuini spiritus in nostris pectoribus consopitur, suo tempore reuocetur, necesse est aut funditus euanescat, aut largas fruges hebetata non ferat. Nunc ea animorum renouatione, quam dixi, tanquam annua putatione

con-

confidimus fore, vt hæc vinea, id quod à suis filijs amantissimus Pater exigit, cælestibus grauidata muneribus, non modo fœcunditatis perpetuitatem teneat, sed vberiora indies incrementa suppeditet: vt ex hoc ipso possit coniici, quo tandem ex genere stirpeve originem trahat, cuius succo alimentisque satiata, semper læta, semper onusta fœtu consurgit. Sed qui tandem sint hi fructus, hic annus ipse declaret. Additi sunt nobis fratres quadringenti & octoginta sex. Vita decessere centum circiter & triginta. Numerantur in Societate sex millia ducenti ac fere quinquaginta, vt ex ijs litteris, quas accepimus, summa subducitur. accepimus autem ab omnibus Prouincijs litteras; sed à quibusdam adeo diminutas, vt multa Collegia prætermittantur. Collegia adiuncta sunt tria. In Gallia cisalpina Mãtuanum, Bilbilitanum in Aragonia, Iprense in Belgio, Domus vna Cracouiensis in Polonia. Sed de rebus nostris hactenus vniuerse. nunc, vt consueuimus singillatim.

PROVINCIA ROMANA.

Luit hoc anno Fratres, Romanâ Prouincia quindecim ac ſexcentos. In Profeſſorum Domo centum. In Romano Collegio ac Tuſculana ſede decem circiter ac ducentos. In Domo probationis octoginta. In Pœnitentiariorum Collegio duos & viginti. In Anglicano decem. In Germanico tredecim. In Romano Seminario quinque circiter & triginta. Tybure ſexdecim, totidem Peruſii. Senis quindecim, viginti Florentiæ. In Lauretano Collegio quatuor & quadraginta. Quinque tantum in Illyrico. In Recinetenſi quatuordecim. Vno plus in Maceratenſi. Auctus eſt numerus ad quinquaginta: imminutus obitu vndeuiginti.

PROFESSORVM ROMANA Domus.

Q Vanquam in hac Domo centum circiter de noſtris agunt, hoc anno tamen, quo ex omnibus Prouinciјs, atque adeo ex vtraque India, Procuratorum Patrum coactus eſt cœtus, tanto magis nume-

numerus creuit. Amissi sunt tamen Sacerdotes insignes duo Federicus Manriquez, & Franciscus Turrianus: quorum alter quamuis esset infirmissima valetudine, ita tamen in excipiendis confessionum laboribus sedulus fuit, vt ne firmissimis quidē robustissimisque concederet. nec quisquam dubitat, quin eius interitu præclarum virtutis & sanctimoniæ exemplū interierit. Alter doctrina ac probitate etiam singulari, Christi Ecclesiam assiduo semper scribendi labore, etiam tum cum exacta esset ætate, ab hæreticorum improbitate defendit. Ex hoc hominum genere det Deus Societati quamplurimos, qui & proximorum charitate flagrent, & religionis tuendæ studio teneantur. Cæteri suis quisque muneribus cum laude præsunt. nullus est in vrbe carcer nullum Nosochomium, quo non hebdomadis fere singulis nostrorum sint missa subsidia. Ex ijs, quos sua malefacta ad supplicium & mortem egerant, cum alijs multis, tum duobus exulum ducibus præsto nostri fuerunt. Ii quoniam in medijs hominum iniurijs, manus tamen abstinebant á nostris, quasi mercedis loco videntur diuinitus assecuti, vt quo paratiores proficiscerentur ad mortē, in nostrorum potissimū manus inciderēt. Iam vero vt eos, qui & a flagitiosis amoribus, & ab odijs capitalibus reuocati sunt, omittamus, quorum semper ingens est numerus; ea non exigua videri debet vtilitas, quod cum multis Religiosæ vitæ monstratum est iter, tum ad Societatem perducti sunt decem. nec minus in adscribendis nouis Fratribus, quàm in confirmandis adscriptis

elaboratū est: frustra enim suscipiatur labor, si quorum opera diuino spiritu replendi sunt ceteri, eo ipsi funditus careant. Itaq; ad renouandam, vt dixi, vim sancti Spiritus, omnes in hac domo familiarium collocutionibus amputatis, ceterisque posthabitis curis, ad dies aliquot in suum se cubiculum abdiderunt: vt & cum Deo sermocinari inciperent, & Societatis more in contemplatione supernarum rerum atque cœlestium animum exercerēt. Hoc quasi pastu, nostrorum mens saturata, vix dici potest, quanto sit alacrior & vegetior effecta ad omnium officiorum munera rite & cumulate exsequenda. Atque hæc, quæ de hac Domo ceterarum omnium quasi parente dicimus, ea, ne in singulis sint iteranda locis, de vniuersa Societate intelligi volumus. Multum ad eam rem attulit adiumenti tum P. Nostri Generalis per litteras cohortatio ad vniuersam Societatem, tum Pontificium Iubilæum, quod idem Pater singulis, qui adhibita anteactæ vitæ confessione, in eam quam dixi, renouationem incumberent, impetrauit. Dum omni cura diuino cultui gloriæque seruitur, dum & propria & aliena salus curatur, Deo quoq; vicissim de nostris commodis curæ fuit. Quo tempore Procuratores Patres vna conuenerant, Gregorius xiij. nostræ non ignarus inopiæ mille aureis nummis subsidio venit. quæ vero templo nostro priuatorum liberalitas detulit, ea mille amplius aureorum & quingentorum summam efficiunt. Matronæ porro tres nobilissimæ aureos item mille singulæ, ad ornandum in honorem Dei Matris sacellum

cellum elegans obtulerunt. Cardinalis vero Farnesius huius auctor extructorque Basilicæ, ne quem annum suæ liberalitatis pateretur expertem, sex amplius aureorum millia ad dissoluendum æs alienum, quod ædificij caussa contractum erat, attribuit. Ad exitum Aede sacra perducta, nec dum vsitatis religionibus dedicata, certus Dedicationi dictus est dies. ea septimo Kal. Octob. a Cardinali S. Seuerinæ cum Episcopis quatuor, summa cum cæremonia, obseruatis rebus omnibus, vt solennia ac iusta consecrationis postulant, consecrata est. Enituit in ea religione, præclara tum Cardinalis, tum Episcoporum pietas, quos affecta iam ætate viros, non magnitudo laboris, non multiplex ac diuturna cæremonia, non longa & præsentis & antecedentis diei defatigauit inedia. à prima luce vsque ad tertiam post meridiẽ horam in eo munere pie constanterque perseuerarunt. Magno splendore, magno virorum mulierumque conuentu celebrata res est: duoque illa decora sanctorum corporum Abundij & Abundantij, vt sub aram maximam conderentur, instructa itẽ supplicationis pompa, circumlata sunt. Idibus Augusti, qui dies Assumptæ in cœlum Virgini festus est, rediјt ad eum celebrãdum colendumq; diem, quemadmodum superiore anno fecerat, Summus Pont. Qui hoc etiam magis nostra delectatus est æde, quod & paulo iam erat ornatior, & præclara quadam Eucharistiæ sede ac domicilio illustrabatur. est enim multorum opus annorum, cum magnitudine nobile, tum artis varietate distinctum: fulget auro, accen-

soque

ſoq; colore, plurimiſq; ſacrarum hiſtoriarum argumentis illuminatur: vt quocunque figas obtutus, nouo ſemper delecteris aſpectu. itaque cum recens ad oculos hominum eius pulchritudo peruenit, magnam habuit celebritatem & plauſum.

COLLEGIVM ROMANVM.

QVæ de Collegio Romano ſcribenda videbantur, ea quanquã in omnẽ Societatẽ, aut priuatis litteris, aut rumore nuncio perlata iã ſunt: tamẽ quoniam ea cupidius à publicis fortaſſe litteris expectantur, non tam quod noui aliquid afferant, quã quod præteritæ memoriæ veritatem confirment: nos pauca quædã de noui inſtauratione Gymnaſij, quæ litterarum commendationem deſiderant, perſtringemus. Gymnaſium hoc Gregorij xiij. liberalitate, biennio ante inchoatum, vbi in eam formam videbatur eſſe perductum, vt non modo veteres ſcholas, ſed etiam multo maiorem auditorum multitudinem capere poſſet: noſtri antequam initium docendi facerent, ad exiſtimationem noui Gymnaſij, cum eodem Summo Pontifice egerunt, vt quando tam præclari operis auctor eſſet, non alienum duceret dignitate ſua, ſuo id aduentu cohoneſtare. Quorum poſtulationi cum benignus Pontifex annuiſſet, diemq; aduentus ſui definiuiſſet; noſtri quo maiore ſplendore apparatuque res gereretur, totos ſe pro ſuo quiſque ingenio ac facultate, ad eum diem exornandum atque illuſtrandum contulerunt. Sed quo magis rei

ob

ob oculos proponatur, tradenda est prius breuiter ædificij descriptio. Constat hoc Gymnasium scholis, vt nunc quidem est, vndecim, si loca duo, quæ duabus sodalitatibus Dei Matris, ad earum conuentus seposita sunt, eximamus. Atque vt nihil de externa Gymnasij facie loquar, quæ ad sui contemplationem viatores vel nolentes inuitat: nihil de amplitudine ac dignitate patentis introitus, qui quantamuis turbam facile admittit & reddit; nihil de nobili scalarum ascensu; nihil de cetera elegantia dicam, quæ non modo nouos & peregrinos tenet oculos, sed etiã assuetos: cingitur tum inferior, tum superior Gymnasij pars amplissimo peristylio. in vtraque binæ à latere excurrũt porticus, maxima laxitate, vbi oblectationis caussa pererres. Superiores pilis ac parastatis distinguũtur, egregijsq́; menianis ad prospectũ simul & venustatem. Inferiores excipit atrium peramplum & iter ad domesticas ædes. Est in superiore Gymnasio ad publicas litterarum exercitationes aula perampla, quæ varijs ornata picturis omnium oculos in se conuertit. Offert se primum ingredienti Gregorius xiij. aula in extrema: qui sublimi sedens in solio cum Cardinalium corona comitatuq; quamplurimo porrecta dextera supplicibus benedicit. accidunt ad pedes supplices tum è Collegio nostro cõplures, tum ex alijs ab eo institutis Collegijs lectissimi adolescentes. Hinc, vbi ad aulæ latera conuertis aspectum, pictos vndique cernis parietes pulcherrimis ædificijs. ea sunt Gregoriana Collegia, quæ pius Pontifex Religionis propagandæ studio in omni terra-

terra-

terrarum orbe cõstituit. Sex à dextra, septem visun tur à læua. nam & in Lituania Vilnense, & Claudiopolitanum in Transiluania, & Iaponica deinceps tria, cum Seminario Fuldensi à dextro latere cerni licet. A sinistro Viennense in Austria, Illyricum in Piceno, ac Romana deinceps quinq; nam ad ea, quæ Romæ constituta iam pridẽ erant, accesserunt Neophytorum Græcorumq; Seminaria, proximeq; Maronitarum. Aulæ frons descriptionem refert Romani Collegij maxima illa pictura, quam dicebamus, inclusi. id tanquam caput ceterorum, in capite quoque sibi locum vendicat, multo ceteris ampliorem atque honestiorem. Huic è regione in ipso aulæ aditu respondent Collegia quinque, opere tamen & pictura tenuiore: Mussipontanum in Lotharingia, Brãspergense in Prussia, Holcmucense in Morauia, Græcense in Stiria, Pragense denique in Bohemia. Atque hac varia multiplicique pictura, tanquam explicata veste, omnis vndique ornatur & distinguitur aula. His, quæ dixi, Collegijs tanquam animus additum est perelegans carmen, vnius Poetæ opus; qui cum præcipuam in aulæ fronte picturam altero atque altero Epigrammate clausisset, singulis postea Seminarijs singula appinxit. Ex hoc fere genere reliquus constabat ornatus. Erant ambulationes tum superiores tum inferiores, quasi sertis quibusdã carminum redimitæ. Epigrammata genus quoddam poematis distinguebat, quod pictum argumentum cũ Poesi coniungit. His emblematis ornabantur intercolumnia, vt non tam oculos picturæ varietas, quã

ani-

animum argumenti vtilitas oblectaret. His ita dispositis atque descriptis, V. Kal. Nouemb. qui dies SS. Apostolis Simoni & Iudæ festus & sacer est, in suum ipse Gymnasium Pontifex venit. Quod vt à multitudine animaduersum est, tãta cõfluxit vndiq; turba, vt quanquam eam per antecedentes satellites submoueres, subsistere tamen interdum Pontifex, & inter angustias cogeretur incedere. Inuisit aulã ita ornatam vt demonstrauimus, ea significatione lætitiæ, vt vel eo tacente, quàm probaret omnia, ipsa oris hilaritas indicaret. Assedit in sella excelso loco posita & apparata magnifice in ea aulæ parte, vnde suam ipse spectabat imaginem. Hic habita est ab vno de nostris oratio cũ necessaria laudatione Pontificis, quæ tum beneficiorum commemorationem, tum gratiarum actionem contineret. Sed cum suis nequaquam laudibus singulari moderatione Pontifex caperetur, vt perorandi finis est factus, Deo, inquit, honor & gloria. Secundũ hæc, scholas omnes inspexit formamq; è ligno, qua præcipitur, qualis sit futuri Collegij descriptio. Quæ omnia visus est mirifice comprobare. Post octauum diem, Nonis Nouẽbris inchoata est varia & multiplex inter auditores nostros exercitatio. eaque in dies plures ita partita, vt primus dies altercationibus Theologicis, alter Declamationi cuidam de principatus contentione inter Romam veterem ac nouam: tertius disputationi de arbore vitæ, quam rerum omnium effector Deus iã inde ab orbe condito, in horto illo amœnissimo collocauit: quartus egregio carmini dicaretur; quo quære

batur,

batur, quæ esset optima ratio tranquillæ pacatæque vitæ. Habitus est eo qui consequutus est die de studio trium linguarum Hebraicæ, Græcæ, & Latinæ Dialogus, Die vero sexto Philosophica concertatio. Atque hoc quasi sex dierum opus, clausit postremo die noster Orator, qui ad amorem sapientiæ iuuenes cohortatus, quasi fundamenta iecit ineuntis & consequentis anni. Sed quoniam primis scholis, omnes ferme Doctores solenni quadam consuetudine in sua quisque classe præfantur, inita est huiusmodi ratio, vt omnes ab omnibus audiri possint. Itaque in Theologiæ schola perampla ac magnifica, biduo duodecim, magno silentio, maiore cum assensu auditi sunt; terni matutini, terni item pomeridiani. quibus prolusionibus primos sibi aditus ad consequentes scholas aperuerunt. Hæc erant quæ de nouo Gymnasio mandanda litteris videbantur. Reliqua, quæ de animarũ quæstu vtilitateque dici solent, vt vno verbo complectar, ea fere sunt. Domi additi sunt ad Societatem ex minore Sodalitio adolescentes tres, totidem fere ex eo, quod è natu grandioribus constat. Foris autem strenua data opera est serendis colligendisq; fructibus. sed quoniam nihil est in hoc genere singulare, attingendum potius id breuiter fuit, quam pluribus persequendum.

SEMINARIVM ANGLICANVM.

NOuum huic Collegio decus accessit ex Georgio Hadoco & Thoma Hemefordio pro reli-

gione

gione necatis in Anglia. Eorum alter dum palam de amplectenda religione cum hæreticis agit, comprehenditur, in carceremque conijcitur. Aetate erat ille quidem etiam tum adolescens, sed oris habitu videbatur adolescentior: atque hoc facilius sperabant eum hæretici à religione Catholica dimoueri posse. Itaque priusquam ad quæstiones & tormenta descēdant, argumentis & rationibus agunt. Ex ijs quidā, vbi sensit, nihil se disputando proficere, ira incensus, vt accusationis ansa præberetur, quærere ex eo cœpit, an Regina esset Anglicanæ caput Ecclesiæ, cui Sacerdos, quo tandē iure id me rogas? An ignoras, quoniam ad hæc interrogata capitalis est responsio, in legibus cautum esse, ne Reginæ iniussu id rogari quis possit? Si Christi famulus esses; inquit ille, næ tu libere teipsum proderes, nec quo iure, quave auctoritate te rogem interrogares. Hac commotus voce Sacerdos, Tu ne mihi, inquit, timorem obijcias? tali præsertim in causa? Vide, quam non reformidem, nego Reginam esse Anglicanæ caput Ecclesiæ, nego esse posse. Quis ergo caput? Romanus Pontifex. Heu proditor, exclamat hæreticus, iccirco hæc audes, quia non adest testis idoneus, qui tuo te ex ore conuincat. Tum Sacerdos, scilicet is sum, qui testimonium hominis pertimescam. non ita est. Sed quoniam lacessitus a te sum, libere ego quam religionem profiterer, aperui. Quin orationem, inquit, istam tuo chirographo firmas? Quoniam per chartam, Sacerdos inquit, & atramentum non licet, scribam vt potero, arreptoque carbone, in summo sui cubiculi ostio ita

scri-

scripsit. Gregorius xiij. Anglicanæ & vniuersalis Ecclesiæ caput. Huius nutui atque imperio necesse est tam ipsa Regina, si salua esse velit, quam mundus vniuersus obtemperet.
Hæc Georgius illustribus litteris cum scripsisset, Minister abscessit: ille vero ex conscientia præclari facinoris quotidiana mortis expectatione suspensus seruabatur in carcere. ea tamen cum differretur, quidam è Catholicis persuadere homini conabantur, vt notas illas litterasque deleret, ne aduersarios irritare voluisse temere videretur, præsertim cum ex ea scriptura, planum iam omnibus esset factum, quã tandem profiteretur Ecclesiam. Ille vero, vel quod viri nõ putaret, id quod præclare factum esset, euertere; vel quod ea re offendi non mediocriter posset, quisquis eas litteras de Catholicis inspexisset, præsertim quod custodem carceris tam constanti confessione in suam sententiam pene perduxerat, amicorum consilijs ac monitis minime parendum existimauit. Ad extremum hæretici cum intelligerent, suas omnes artes, quas ad conuellendam Georgij constantiam admouerant, irritas esse; produci eum iubent ante tribunal, sociosque tam gloriosi certaminis illi adiungunt Thomam Hemefordium & Ioannẽ Mundinum huius Seminarij alumnos, & alios duos è Rhemensi Collegio. Hic per summam seueritatem interrogati, constantissimi in religionis sententia reperiũtur. Ad Georgium autem conuersi iudices, miseratione commoti tam florentis ætatis, Quæ est isthæc, inquiunt, tua tanta temeritas, qui id ætatis, seniorũ
consilia

consilia prudentiamque contemnas? Dede te, si sapis, & istius te adolescentiæ misereat, pigeat florem istum perdere sine lucro. Tum Georgius nihil est, inquit, quod mei miseratio vos teneat, aut quod hæc ætas vlla vos ratione perturbet. sat matura Deo est, sat tempestiua securibus: quæ quo citius suo creatori redditur, eo illi est futura iucundior. Equidem in optima causa, soluo libenter quicquid vestra non æquitas sed crudelitas exigit: scio cui credidi & certus sum, quia potens est depositum meum seruare in illum diem iustus iudex. Iudices cum frustra Georgij tentari constantiam animaduerterent, ad extremum sententiã capitis ferunt, non in Georgium modo, verum etiam in reliquos socios. quam illi tanta non modo æquitate animi, sed etiam gaudio atque hilaritate susceperunt, vt in summis Dei beneficijs pœnam illam necemque reponerẽt. Reducuntur secundum iudicium in custodiam, vbi assiduis precibus dies noctesque se comparabant ad mortem: ad quam octauo post die iterum educuntur. Iubentur supra crates ex instituto decumbere, & ad caudas alligati equinas ad carnificinam vsque raptari. ea ab vrbe abest passus circiter mille: quo vt ventum est, Georgius ferali plaustro primus imponitur, erat enim ministris in animo ad deterrendos ceteros noua in eum crudelitatis edere documenta. itaque in ipsis Sociorum oculis hominem reste suspendunt, vt ea repente præcisa, viuo adhuc atque incolumi pectus ferro discinderent, & cor cum intestinis auellerent, ceteramq; de more feritatẽ exprimerent. sed

vana fuere consilia. nam qui laqueum debuit repentino ictu succidere, suaque celeritate interitum cadentis corporis anteuertere, tam oscitanter suas partes egit (id quod ijs plerunque contingit, quos præpropera festinatio ad opus adigit) vt ante corporis casum, laqueiq; præcisionem, animã sacerdos efflarit. Reliqui nihil huius nece commoti, quin confirmati potius (nouo quippe aucti deprecatore patronoq; apud Deum) plaustro ipsi quoque imponuntur ac suspenduntur. His carnifex vt negligentiam præteritam resarciret, tanta restem celeritate præcidit, vt viui illi stantesq; deciderint, conuersis ad sydera vultibus, oculisque ac nutibus, verbis ac vocibus Religionem Catholicam profitentes. ea res immanitatem carnificum sic exacuit, vt in rabiem efferati repente in ea corpora tanquam Molossi canes irruerint, vt ea viua adhuc calidaq; quam acerrimis tormentis excruciarent. itaque non quidem celeriter, vt mos est, sed lentissime ac pedetentim aperire ventrem atque abdomen incipiunt, cum illi interim clamabant identidem, Dominus meus & Deus meus. Quæ voces etiam tum à circumfusa multitudine exaudiebantur, cum cruentæ carnificum manus in ima viscera condebantur: ea totis auulsa viribus cõijciebantur in ignem. sequebatur totius pectoris fœda dissectio: quod quidem ne tam cito veniretur ad cor domicilium sedemque vitæ, tanta lentitudine scindebatur, vt ad id spectaculum omnis horreret aspectus. dempto corde viuisque prunis iniecto, tũ demum amputata sunt capita. hæc summis præfixa

contis

contis ad ludibrium terroremq; Catholicorum in sublime sublata sunt. reliqua vero corpora in partes dissecta quatuor, vrbanis turribus ac murorum pinnis affixa. Atque hac diuisione corporis ac discerptione membrorum Beatæ illæ mentes indissolubili se cum Deo vinculo coniunxerunt.

DOMVS PROBATIONIS & reliqua vrbana Collegia.

Admisit Probationis Domus Nouitios vnum & quinquaginta, ijque de more ad omnem Societatis disciplinam erudiuntur. In suscipiendis Nouitiorum more peregrinationibns (vt hæc quoque minuta tangamus) quidam cum aberrassent à via, essentq;, id quod necesse erat, maxima in egestate, obuiam fit eis vir primarius expeditus in curru cum familia & comitatu, qui cum suo veniret ex oppido, vt nostros aspexit, sciscitatus an essent ex Societate, molestum sibi esse dixit, quod ab ædibus longe abesset, aberat enim ab oppido passuum millia fere decem: sed tamen imperauit, vt eò nostri deducti victu ceterisq; rebus, quam liberalissime & commodissime haberentur. itaque ea nocte tanquam domini sunt excepti. nummos etiam obtulit & iumenta, eaque sine recusatione accipi voluit: vt intelligi possit, quanta sit diuinæ prouidentiæ in suos famulos cura, qui, quanto magis illi se deserunt, & in Deo sua ponunt omnia, tanto ijs prospicit affluentius. Sed non minus ille domesticorum, quam peregrinorum

subuenit inopiæ. Accessit enim septingentorum aureorum pensio ad annum vsque vigesimũ. quam quidam de Societate cum Abbatiam, quam obtinebat in sæculo, resignaret, Summo Pontifice approbante reliquit. Ex alterius item bonis, qui se Societati dicauit, aurei quotannis duceni quinquagenique sunt attributi.

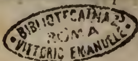
IN Collegio Pœnitentiariorum complures, qui è varijs hæreticorum regionibus huc se contulerant, ad Ecclesiam reducti sunt. Vnus & idem Sacerdos quindecim interdum ex his absoluit, eosque tum ad detestandos errores, tum ad suscipiendam profitendamq; religionẽ adduxit. Aliqui etiam, qui, cœnobiorũ religione deserta, vxores duxerant, liberosq; susceperant, relictis omnibus ad sua quisque cœnobia nostrorum monitis redierunt.

E GERManorũ Collegio nihil est hoc anno præcipui. Quatuor ex his ad nostras vitæ rationes adiũcti sunt. reliqui ita se instituunt, vt ab ijs non tam hoc tempore postulandi sint fructus, quam vberrimi in posterum expectandi. ita præclarus eorum euentus, qui in suas dimissi sunt patrias sperare iubet: quorum tum virtute, tum in rebus gerẽdis industria, huius Collegij disciplina mirifice commendatur: vt planius ex his ipsis litteris perspici poterit.

Iam in Romano SEMInario non minor pietas, vt testatur vtilitas. Dedit Societati nostræ spectatæ indolis adolescentes vndecim. Ex ijs quidam cum oblata sibi a suis Abbatia, vt Societatis consilium abijceret, tentaretur, quod dicerent, eum tradendo

rudi-

rudibus Catechismo, non minus Christianæ Reipub. prodeße posse, quam si in nostro numero versaretur: is non modo in sententia repertus est constans, sed eam, quam dixi, Abbatiam suis sibi habere iussit. quæ res ita eius est probata patruo, vt ipsemet Societatis ineundæ potestatem à Sabellio Cardinali, qui Seminarij patronus est, impetrarit, & Nouitiorum eum Magistro dicarit. Ex eodem numero adolescens cum Societatem haberet in votis, in grauem & periculosum morbum incidit. quocirca suum de Societate consilium parenti non dubitauit exponere. Pater, qui id ex alijs ante cognouerat, etsi præferuidæ ætati non satis credebat: tamē cum quotidie magis inflammari filij studium animaduerteret, spopondit sese eum Deo, si cōualesceret, dicaturum, nullaq; interposita mora, filij caussam apud Patrem Generalem vehementer egit. Interim adolescens ardore febris de potestate mentis exierat: sed vt ad eum Pater re impetrata reuertit, præ lætitia ad sese rediјt. id quod illi in eo morbo non semel contigit, præsertim in extremo: cum enim deterius se haberet indies & aliena loqueretur, simulac Eucharistiæ viaticum allatum est, mens iterum rediјt, tantaque constantia ac pietate Christi corpus accepit, vt nullum alienatæ mentis vestigium appareret. Sed quod longe admirabilius est, sibi ipse vaticinatus est mortem, nam inter initia morbi negauit, se ex eo lecto, vbi decumberet, surrecturum. nonnullisq; diem ipsum mortis, quibusdam etiam horam ante prædixit. nec vana cecinit, eodem enim die eademq; bora compertum

tum

tum est obiisse. Conditus est in templo nostro tanquam vnus è nostris: eiusq; pater tam præclara morte plurimum recreatus, multo moderatius tulit vnici iacturam filij.

TYBVRTINVM HETRVRIÆQ. Collegia.

TYbure adductus est ad Christum non ignobilis Turca: institutaq; è ciuibus magno pietatis incremento sodalitas.

SENIS autem adiuncti sunt fratres duo. Nec desunt viri nobiles, qui ad res gerendas Societatis opera vti velint, multiq; quanti nos faciant, subleuanda suis opibus inopia nostra declarant. nam cum annuis fructibus vix, aut ne vix quidem, Collegij pars sustentetur; tanta fuit priuatorum hominum liberalitas, vt ea non modo necessarijs vitæ vsibus prolixe cumulateq; subuenerit, sed etiam in sacram ac domesticam supellectilem redundarit. Nostri quantum in se est, suam non patiuntur operam à quopiam desiderari. ac dum de more sæpe vocantur ad ægros, illud accidit non tacẽdum. Nobilis mulier cum filium haberet ægrum, plus diuinis, quam humanis artibus tribuens, Sacerdotem nostrum accersiit, iussitq; aliquid ex eo liquore, qui è Beati Andreæ corpore manat, ægro præberi: tanta eius fuit tum pietas tum fiducia, vt quam-

quamuis in puero febrim paulo ante medicus deprehendisset; ea tamen diuino illo medicamento recesserit.

DE Florentino Collegio multis omissis, hæc fere sunt, quæ litteris mandari possunt. Triginta amplius è publicis sunt educti custodijs: familijsque compluribus, quas à mendicando pudor ingenitus deterrebat, piorum liberalitate subuentum. Nec tamen his officijs ciuium vincuntur officia. nam vt nihil de veteri beneficentia, qua nobis templum exædificarunt, dicamus, multæ sunt præterea pecuniarum summæ huic tributæ Collegio. Quidam cum mutuum nobis dedisset argentum, diesq; solutionis adesset, negauit se commissurum, vt quod ab argentarijs cælestibus sibi redditum iri confideret, id è terrestri trapezitarum mensa repeteret, atque ita debitum nobis vltro remisit. Matrona etiam nostri nominis studiosa, vt viua quicquid potuit è suis opibus ad nos transtulit (omnē enim fere templi supellectilem apparauit) ita in morte suarum fortunarum nos hæredes instituit; atque, vt ne tum quidem diuelleretur à nostris, in æde quoque nostra sepulturam sibi delegit. Nec vero discipulorum silenda benignitas est, qui cum Philosophiæ magistrum, reuersurum in patriam cognouissent, plenum ei marsupium ad subsidium itineris attulerunt. quod ille aurum cum è Societatis instituto respueret, nec vllo nomine, vt id acciperet, induci posset, ij marsupio in Gymnasio posito discesserunt. postero die cum eos Rector de Societatis legibus ac consuetudine docuisset, vix tandem persua-

ſit,vt pecuniam,quam reliquerant,auferrent. Hanc ciuium erga nos voluntatem ſimili Deus liberalitate remuneret.

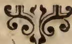
PERVSII vt à cōmunibus abeamus,viginti circiter adoleſcentes Deo ſe in varijs religioſorum ordinibus deuouerunt. Mulieres præterea,quæ ſuis corporibus ad quæſtum & libidines abutebantur,ad pudorem & ſanctimoniam reuocatæ ſunt. In his quædam,cum è ſuis ſordibus emerſiſſet,multis comitata matronis in publicum prodijt tanquam in ſupplicationem,albis induta veſtibus, caputque ſpineis redimita ſertis, ac de ceruicibus fune ſuſpenſo: ita præeuntem Crucifixi imaginem ſequebatur, tanta ſignificatione doloris ex anteactæ vitæ recordatione,vt ipſe oris habitus commutati animi index eſſet. Ad templum vt ventum eſt,locum ſcandit excelſiorem, ad eam rem apparatum: ac dum concionator noſter pro re nata verba facit, omni animi demiſsione ante ſignum Crucifixi proiecta tantos motus in omnium animis concitauit, vt niſi cœnobij locus excluderet,quò genus hoc mulierum ſeſe recipit,meretrices in id multæ ſeſe protinus incluſiſſent. Iam è placatis odijs inſigniora ſunt illa. Diſcipulorum contubernium mutuis odijs diuiſum atque diſtractum in partes (nam eductis è vagina gladijs mutuam iam in cædem conſpirauerant) ſacerdos noſter admonitus ſeducendis factionum ducibus pacatum reddidit ac tranquillum. Ciuis,qui militarem profitebatur artem,vt ſtudium pietatis occuleret,furtim ad conciones conſueuit accedere. tulit ſuo tempore fructū

pieta-

pietatis suæ. nam ab inimicis grauiter vulneratus cũ inuiseretur à nostris, eorum hortatu, aduocata sua ipse parente cæterisq; propinquis, vehementer ab eis contendit, vt abiecto vlciscendi consilio, impunitatem percussoribus darent. atque hac animi affectione Eucharistiæ viaticum postulauit: quod cum initio negaretur, propterea quod nulla tum esset suspicio mortis, ille tamen postulandi contentione vicit, vt afferretur. quo accepto sacro etiam se oleo ad subeundum cum communi hoste certamen, deliniri iussit; nec ita multo post conuersus ad Patrẽ, Abeo, inquit, è vita Pater, abeuntem tuis precibus adiuua, & a peccatis absolue. Vix eum à noxis Pater absoluit, cum corpore solutus est animus, tum demum felix, tum demum beatus, cum vtrisq; vinculis expeditus toto impetu ferretur in cœlum. Ad Societatem adiũcti sunt nouem. ex his quidam cum diu Rectorem vt reciperetur, vrgeret, Rectorque ea de re parentem admonendum existimasset, præ dolore parens obmutuit; deinde in furorem rabiemq; conuersus, vehementer in nos exarsit. retulit iras domum, sed paucis diebus filij prudentia mitigatus, & eas posuit, & ad Rectorem veniæ caussa reuertit: excusataq; prima illa concitatione animi, quam sæpe regere in manu nostra non est, Societati filium, ne Deo vocanti resisteret, consecrauit. Hactenus de Hetruria. Nunc de Piceno perpauca.

LAV.

LAVRETANVM ET reliqua Collegia.

LAuretani Collegij acta à superiore anno fere non discrepant. Bauariæ Dux pro ea, qua est in Societatem beneuolentia, ad Rectorem litteras dedit cum argenteo candelabro, quod ædi illi dicabat: iubebatq; ijs litteris alba ex cera candelas ad Dei Matris aram statis accēdi temporibus, simulq; Rectorem rogabat, vt sibi per litteras significaret, quantum æris videretur opus ad perpetuos in eam rem censuș constituendos: tantundem enim se curaturum. Steterat id candelabrum aureis mille ducentis, neque hac liberalitate contentus, alia insuper munera non ita multo post (datis item ad Rectorem litteris) misit. ea nos quoniam non multum ad rem nostram faciunt, præteriri facile patiemur.

HVIC Collegio Illyricum est adiunctum, cuius numerantur alumni fere triginta, ex eoq; iam prodiere Sacerdotes quatuor ad colendam Christi vineam satis instructi. vt autem celerior studiorum futurus sit cursus, Magister alter explicandis Conscientiæ quæstionibus, quibus illi dant operam, adiectus est. Duo se Societati nostræ ex ijs adolescentibus dedicarunt, totidemque missi sunt Romam in Seminarium.

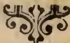
Ma-

MACERATAE cũ eſſet in more poſitũ,vt ad tollendas ciuiles diſcordias tres quatuorve è ciuium numero legerentur, hoc anno è Societate lectus eſt vnus,ab eoque diuina ope perfectum,vt cum multæ extitiſſent ante diſcordiæ, eæ fere ſedatæ ſint vniuerſæ.

RECINETI vir primarius cum grauiter ægrotaret,nec vllius ſuaſu poſſet,vt peccata confiteretur induci, noſtrorũ colloquijs deſtitit de ſententia,expiatisque rite peccatis Societatem,a qua prius alieno erat animo amare cœpit. Filium, qui rei familiaris cauſſa diſsidebat à Patre,nec vlla ciuium aut propinquorum auctoritate reduci poterat ad concordiam, vnus è noſtris ope auxilioque diuino, & ad Patris reduxit obſequium, & vt contumaciæ veniam peteret, perſuaſit. Mutuæ præterea repreſſæ ſunt cædes,præſertim duorum fratrum è nobilitate præcipua, quorum alter alterum ſtricto gladio furens inuaſerat, qui tamen noſtrorum auctoritate, non modo ſe à cæde continuit, ſed confecta pace, longo interuallo rite animum expiauit. Apud Samnites, principes inter viros pax item eſt conciliata grauiſsima. Quatuor autem & viginti in Vrbeueteri. qua re permota ciuitas de conſtituendo in ea vrbe Collegio per legatos agere cœpit: ſed cum eſſet à P. Generali reſponſum, prouidendum ſibi potius eſſe, vt vetera firmarentur, quam vt noua Collegia conderentur; poſtulauit, vt per eum ſaltem ſibi liceret, concionatorem

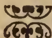
quem

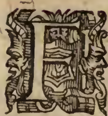
quem de nostris habebat, diutius retinere. quod facile impetrauit. Hæc de Piceno totaque Romana Prouincia. nunc pergamus ad reliqua.

PRO-

PROVINCIA MEDIOLANENSIS.

Verunt in Mediolanensi Prouincia fere ducenti. In Professorum domo 40. In Brerano Collegio 70. In Genuensi duo ac triginta. In Taurinensi 20. Vndecim Nouocomi, Vercellis septem, Aronæ duo circiter ac viginti. Ex hoc numero tres è vita migrarunt: Recepti sunt Societate viginti.

DOMVS PROFESSA Mediolanensis.

MEdiolanensis ager Sociorum labores ac studia magno fœtu remuneratur. Et vt à Professorum Domo ordiamur, celebrant in ea iuge Christi conuiuium octauo quoque die circiter mille. expiantium vero peccata seu vetera seu recentia maior est numerus, quam vt iniri possit. Non hoc suscipiam, vt singula Societatis munera, in quibus & fratrum virtus, & animorum fructus enituit, oratione percurram. vt quid egregium in vnaquaque re fuerit, ita à nobis commemorabitur. Ingens auri vis, partim fraude partim inscitia iuris adempta, ad suos dominos redijt. Negotiator vnus aureorum

mil-

millia quadraginta restituit: aliusq; tam multa, vt ex ijs quotannis caperet aureorum duum millium vectigal. Plurimi, qui diuturnas animi labes, aut nunquam confessione deterserant, aut in ea taciti præterierant, eas tandem eluere induxerunt in animum & suam omnem turpitudinem aperire. Senex in his quidam nunquam rite confessus, cum de inferorum incendijs disputantem energumenum audisset, metu perterritus ad Sacerdotem accurrit, totumque pestilentiæ virus euomuit. Verum vt vrbana vitia, quibuscum depugnatum est, & commoda, quæ ciuibus sunt accersita, mittamus; externa potius proferemus in medium, à quibus illa & pondere superantur, & copia. Ad Grisones seu Rhætios, Sacerdotes destinati sunt duo, quorũ vbique opera, præcipueq; Rogoreti tum concionibus habendis, tum explanando catechismo consumpta est. Et quoniam iniquas fœnerationes in his regionibus lex prope nulla vetabat, cautum crebris monitis est, & ne quid fœnori detur, & vt male parta reddantur. Sed dum in sanandis vitijs nostrorum desudat industria, inuidus aduersarius, vt omnia euerteret, serere discordiarum semina inter ipsos Grisones cœpit. Sunt autem inter se Grisones, vt alijs litteris significatum est, trium quasi Societatum fœdere copulati, quarum vna, vbi nostri fuerunt, è Catholicis ferme constat. reliquæ è Zuinglianis Lutheranisq; promiscuè, quæ quidem Societatis Catholicæ magistratibus obiecerunt, ab ijs dynastam alienigenam, & Iesuitas esse receptos. Iesuitis enim in ea loca penetrare Gri-

sonum

sonum per edicta non licet, quod dicant id hominum genus nec Catholicis assentiri nec Lutheranis, sed æque omnibus fidem prodere, & quod minime ferendum est, nouos fastos inducere, noua cudere calendaria. Responsum à magistratibus est, quod ad Principem alienigenam pertinet, Cardinalem Borromeum (de eo enim agebatur) illum quidem & Principem fuisse, & principatu dignissimum, sed tamen non modo ipsum nullo telorum genere, nullo numero militum, Grisonum esse fines ingressum: sed ne eius quidem famulis satis fuisse ferri ad diuidendos, quos conficerent, panes. cumque ea gens Catholicorum se partes sequi profiteatur, honorem habere Catholico Antistiti voluisse, & ei Antistiti, qui vt suos in Christo filios ad veræ religionis normam rationemq; dirigeret, id itineris suscepisset: quare id factum nec reprehensione videri dignum, nec contra fœdera pactionesq; Societatum. Quod vero spectat ad Iesuitas, an ij Iesuitæ vere sint, qui ad se venerint, exploratum sibi compertumq; non esse: Sacerdotes quidem esse certe, & ex eadem, qua sunt ipsi religione, sed eiusmodi tamen, qui non modo ab omni crimine longe absint, verum etiam partim exẽplo vitæque integritate, partim erudienda iuuentute studeant prodesse quam plurimis. Cum in hanc sententiam responsa dedissent, communi omnium sententia decernitur, vt Episcopo Coirensi, cui Diœcesis illa subiecta est, quamprimum se nostri sistant, interimq; concionandi & docendi munere supersedeant. Id nostri non grauate fecerunt. Verum vt sedatio-

datiora fuere omnia, Magistratus in Concilium nostros aduocant, tum vt quid in eos statutum esset, exponerent, tum vt de nouo Calendario sententias exquirerent. Quod ad Calendarium attinet, ea fuit Consilij summa, nullo modo committendum eße, vt recens Calendarium semel acceptum ac confirmatum Summi Pont. auctoritate, inscio Episcopo, Cardinaliq; Borromeo, in cuius tutela ea vallis erat, antiquaretur. Populus, qua est in Romanum Pont. obseruantia, statuit quiduis potius perpeti, quam vel tantulum à Pontificio imperio nutuque discedere. Nostri tamen præteritis euentis edocti, ne quid sua apud Grisones commoratione, ijs quibus prodesse vellent, obessent; deliberare inter se cœperunt, præstaret ne desiderari tātisper, quam in ijs turbis nulla cum vtilitate versari. Id subodorati discipuli ad suos quisque parentes cum lacrymis contenderunt, Patrum abitum lamentantes. cuius rei fama cum manaret latius, populum vehementer affecit. Postridie igitur, vniuersorum concilio simul cum patribus conuocato, edicitur, vt de nostrorum commoratione suam ferat quisque sententiam. mos est apud hos ferendi suffragij, vt quod quisque adiudicauerit ac probarit, id altera sublata manu significet. Vt igitur de re nostra rogatus est populus, complures non alteram tantum, sed vtramque manum sustulerunt. Nostri quando secundis comitijs acta res erat, pro secundis etiam euentibus, horarū quadraginta supplicationem ad D. Mariæ, quam Lauretanam nominant, decreuerunt. Est id templum à

Sacer-

ſacerdote quodam Dei Matris monitu quatuordecim annis ante conſtitutum, & ædi Lauretanæ, quæ eſt in Piceno amplitudine facile par, prodigijs item nobile frequentiq; conuentu. Vt igitur manendi copia facta eſt, tanto acrius ſe noſtri ad ſua munera cõtulerunt, quanto difficiliores initio aditus habuerũt. Nec vni tantum Oppido vtilitati fuere. Meſaucum Rogoreto non procul abeſt, ſunt in eo complures hæretici, ſed ex ijs quindecim poſita contumacia, ſuauiſſimo Eccleſiæ iugo ceruices ſuas noſtrorum perſuaſionibus ſubiecerunt. atque huc nerui collati ſunt omnes, vt cæca pectora diuinæ veritatis lumen admitterent; tanta eſt enim in pleriſque caligo, vt diſcuti niſi à iuſtitiæ ſole non poſſit: tanta autem animorum peruerſitas, vt lucem oderint, noctem adament, nec dent ducibus dextram, qui extrahere eos conentur è tenebris. Fuit, qui rei veritate conuictus lapides de terra tolleret, vt ſe contra Sacerdotem noſtrum, quoniam diſputationis pugna non poterat, lapidatione defenderet. Neque tamen à confirmãdis in religione animis noſtrorum charitas deterretur, præſertim quod ea cernitur in pleriſq; conſtantia; vbi ſemel hauſerint veritatem, vt optime apud eos collocari opera videatur. Rogoretum cum Calendarij cauſſa ex omni Griſonum tribu legati veniſſent, inſpexiſſentq; quæ gererentur à noſtris, viſi ſunt pijs ipſorum ſtudijs mirifice delectari, placuitq; eorum concionibus intereſſe, interdumq; conuiuio illos excipere ceteriſq; humanitatis officijs. Mos vſurpandi diuina myſteria, qui ante

C nul-

nullus erat, tanta est omnium cum voluptate receptus, vt eam ob caussam gratulandi Deo nullum finem faciant. Catechismus vulgo sic teritur, vt iam eius castissimo cantu personent vniuersa. Certe à puerulis discunt parentes, & quorum corpora & vitas alunt, ab his petunt pabulum animorum. Nec minus operæ in inserẽdis bonis, quã in euellẽdis prauis moribus collocatur. Prodromi Domini natalitijs, benedicebatur in sacris ædibus vino, idque populo magna cum superstitione propinabatur: ad sepulchra cantus lugubres edebantur, & (quasi id ad mortuorum animas aliquid pertineret) ploratus precibus miscebantur. Iam maledicta, execrationes, fœnora in minimis peccatis numerabantur: nam escis vti præpinguibus, exceptis ab Ecclesia diebus, istuc quidem religioni vulgo non erat. Quæ tamen omnia, Deo fauente, aut funditus sublata sunt, aut magna ex parte repressa.

COLLEGIVM BRERANVM

Q*Væ res Societati nostræ propria est, vt rudi plebi teneræq; ætati lex Christiana tradatur; in ea huius Collegij fratres summa cum laude versati sunt. Inuitamento fuit ciuitas ipsa scholis Catechismi referta. quippe quæ centum ex ijs amplius numerat & viginti. Præest huic procurationi sodalitas quædam annum iam ante centesimum, in eaque sunt viri pietate ac religione præstantes, qui ad Cathechismi munus has etiã officij partes adiungunt,*

gunt,

gunt, vt tetra in cælites maledicta ac nefarias execrationes beneuola oratione castigent, suoque exemplo, qui cæteris obsunt, emendent. Huius sodalitatis studia, quod natura fert in omnibus fere rebus, cum languidiora iam essent, alias cœpit operas aduocare, alia implorare subsidia. Dati sunt è nostris, in eam rem festis diebus duodeviginti, quorum labor vtilis, vt superiore anno significatum est, longe lateq́ue manauit. Forenses fructus fuerunt etiam vberiores: varijs enim in foris habita concio magnos animorum motus effecit. Res erat sane iucunda, cum ij ipsi, qui vel irridendi caussa, vel curiosius cognoscendi, quid ageretur, accederent; saniores inde recederent. Vir nobilis vt propius accessit, & diuina verba admisit ad aures, domum celeriter aduolans, suos quoque liberos ad audiendum eduxit. Matrona nobilis concionem præteruecta curru, ad aspectum concionatoris subsistere aurigam iussit: nec prius inde discessit, quam concionãdi finis est factus; cumq́. noster ille ad sacram ædem populum inuitasset, ipsa quoque de curru desiliens, praeuntem cum turba sequi non dubitauit. Mitto alias hominum cũ hominibus, & hominum cum Deo reconciliationes; taceo pecuniarum restitutiones, impedimenta cædium, admirabiles animorum commutationes, & id genus alia complura, quæ hoc vno concionandi genere summa cum Cardinalis approbatione sunt facta. Vt autem auditores, quorum magnus semper numerus cogebatur, satis videbantur ad pietatem esse permoti, deducebantur non sine cæterorum admi-

ratione in ædem aliquam precabundi. res ad lætitiam & voluptatem erat insignis, cum domum nostri reuersi suam quisque prædam vespertina per otia commemorabat. vnus sexaginta se adduxisse dicebat ad luenda peccata, alius ludos se dissipasse profanos, alij alias prædas quæstusq. iactabant. & vero tanta vis erat eorum, qui confessionis caussa Sacerdotes requirerent, vt ei non modo Collegium, sed ne Domus quidem vniuersa sufficeret. Redeamus paulisper domum, & de Sodalitijs Dei Matris Gymnasioq. dicamus. E maiore minoreq. sodalitio (duo enim sunt, alterum è natu grandioribus, è minoribus alterum) religiosissimi quique selecti, sexta quaque feria sub vesperam vna conueniunt, efficiuntq. alterum quasi priuatum cœtum: cui propositum est curas omnes, tum in piam precationem, tũ in edomandas prauas animi cupiditates intendere. nec alia lege tenentur, nisi qua diuinis octaua quaque luce mysterijs, & qua silentio vti iubentur. Hi certum in locum vbi conuenerint, exactæ per diuinas commentationes hebdomadæ rationem reddũt: deinde certatim quisque abiectus in genua, pœnarũ aliquid sibi deposcit. hic patefactis suis ipse culpis acriter se obiurgat: ille se obiurgantes æquo animo audit: alius ad voluntaria verbera, nonnulli ad infima etiam pedum oscula omni summissione descendunt. atque hos fere Deus ad cœnobiorum disciplinam ac perfectam rationem virtutis instituit. Sodalitium, quod è natu grandioribus constat, etsi magnæ auctoritatis & sapientiæ viros in suum nume-

rum legit: tamen tantum abest, vt id ætatis homines versari inter adolescentium ac discipulorum gregē pudeat, vt mirifice potius pijs illorum sermonibus capiantur. Tanti vero apud eos sodalitas est, vt si forte tum adesse, cum suos illa conuentus habet, minime liceat, per internuncium occupationes excusent: horum numerum speramus, Deo fauente, auctū iri quotidie: præsertim quod Terræ nouæ Dux, huius Regiæ ditionis administrator, singulari prudentia vir ac pietate non minore, vnus ipse de sodalibus esse voluit: qui quanquam ingenti negotiorum mole tenetur, imperat tamen suis ipse occupationibus quantum potest, vt quam sæpissime cum sodalibus vna versetur. Gymnasij pietas nihilo inferior, & quanquam in eo de sodalitate sunt multi: tamē laus ferme eadem ceterorum. Hanc suscitauit frequens peccatorum à prima ætate confessio, ad eamq. rem acris cohortatio inuitatioq. Doctorum. quare tantus inter auditores extitit ardor, vt iam cœnobium triginta amplius meditentur. In Societatem præter eos, qui ad domesticam procurationem admissi sunt, recepti sunt tres præclaris naturæ animiq. instructi muneribus. Hac auditorum pietate mirifice captus est Borromeus, eosque, cum ad nos venisset, pabulo cœlesti refecit, & ad eorum, totiusque Gymnasij opportunitatem, curaturum se recepit peramplam ad litterarias altercationes aulam extruendā, sed optima eius consilia mors diremit. Nec leue fuit eiusdem in nos amoris indicium, quod Collegij caussam Pontifici Max. per litteras commendauit,

nec vnas tantum scripsit, sed alias, quæ Romam post eius obitum peruenerunt, quarum vi pius Pontifex Præposituram Collegio quandam, quæ Mediolano non longe abest, attribuit: sed ita, vt cum sese dedisset occasio, maiora deferret: id significauit ipse procuratoribus Italiæ Patribus, cũ á sanctissimo pedis osculo in suas Prouincias remigrarent: nam cum ei pro accepto beneficio eius Prouinciæ procurator gratularetur; Pauca, inquit, ista sunt; plura, si facultas tulerit, adiungemus.

COLLEGIVM GENVENSE.

GEnuæ quoque animarum saluti præcipua cura fideq; consulitur, siue apud ciues, siue apud paganos. In ciuitate plurima nobis lucra parantur ex sodalitatum tum varietate tum copia. eæ nouem circiter numerantur in varijs vrbis locis, & á Societate reguntur omnes. Cum his omnibus illud est commune, vt peccatorum labes vitent, & octauo quoque die mysterijs sese cælestibus expient. crebra in ijs de re diuina colloquia, crebra commentatio tractatioque cælestium rerum. Cœtus quidam est eorum, qui expoliendis Catechismo pueris, rudiq. plebi præpositi sunt, interdumque nostris adiuncti ad triremes excurrunt, vt illa quoque contempta capita & remis addicta mancipia, christianis præceptis instituant. Horum exemplo permoti non pauci suos etiam liberos imbui volũt, eosq. ad Catechismi scholas (his plerumq. creditas) vltro deducunt. Soda-

lium in hoc cætu numerus fere centum. Est & sodalitas quædam, quæ à Nosocomio vocabulũ sumpsit ex adoleſcentibus sexaginta, quorum partes sunt, præter frequentem Sacramentorum vsurpationem, quam cum omnibus diximus esse communẽ, & Catechismi tradendi curam, pijs quotidie commentationibus ad vnius horæ spatium vacare. meditationem comitatur actio exercitatioq. virtutis. ægris in valetudinario ministratur, triremis carcerque conuisitur, & alia huiusmodi officiorum munera obeuntur. Ex hoc Oratorio fluxit aliud, cui sacra ædes angelicæ salutationi dicata nomen dedit. Constat id è sodalibus fere centum, atque ita pendet à proximo, vt ab eo leges & moderatores accipiat, sitq. veluti seminarium quoddam, vnde progrediente tempore migretur in illud. Adhibetur ad domandum corpus verberum disciplina semel atque iterũ in hebdomada, sæpeq. sæpius, vt fere in omnibus fræno sit opus. itaque complures de cœnobio iam cogitant, & diuitiarum prementes fastum ad Christi paupertatem, humilitatemq. descendunt. Cœtus ille, quem Oratorium nominant S. Siri, totidem fere sodalibus continetur, sed bis minimum decimoquinto die Sacramentorum indicta lex est. reliqua à ceteris sodalitijs cætibusq. non discrepant. Ex hoc ipso numero sodales ferme triginta, alios habẽt priuatos secretosq. conuentus, vbi agitatis inter sese varijs de pietate colloquijs, ad semihoram precationi se dedũt: tũ verberibus in suum ipsi corpus animaduertunt, & crebro pœnas à moderatoribus sibi

deposcunt, quæ vel corpus vrant, vel personam ac dignitatem. ita fit, vt ex his quoque plurimi fugaciũ rerum cura contẽpta cœnobia se in arcta concludãt.

Sunt & Sodalitates quædam vel Oratoria, quæ, præter cetera pietatis studia superioribus consimilia, corrogandis pecuniarum subsidijs ægrorum inopiæ, & eorum quos nobilitatis pudor à quærenda stipe deterret, opitulantur. Hæc præcipua laus est tum Oratorij B. Martini, tum eius maxime, quod à Sudario nomen inuenit. hoc & nobilitate floret & numero: publicis in tẽplis stipem Sodales corrogant, quod quia sudario faciũt velut in marsupium complicato, ad excipiẽdam continendamq. pecuniam; iccirco à sudario ipso Sodalitas nominatur. Habent præterea nostri ad alium cœtum ex hominibus octoginta cohortationem, hi nobiles togatiq. sunt omnes, suosq. conuentus habent non tam ad priuatum propriumq. commodum, quã ad publicum & commune, neque tam de virtutibus agunt, quas cura omni studioq. sectentur, quam de vitiorum fuga & corruptæ ciuitatis moribus, quos sanandos curandosq. suscipiant. Nam cum auctoritate præstent, vltro ipsi ad Senatũ vel Episcopũ deferunt, si quid in ciuitate corrigendum sanandumq. sit. ita multis malis occurritur, multa vitãtur incõmoda. Atque hic in vrbe campus Sociorũ sese laboribus explicat. nec tamen in tãta Sodalitiorum procuratione, ceteræ ciuitatis salus commodumq. negligitur. sæpe oboriuntur occasiones siue leniendi odia, siue nefaria lucra prauasq. consuetudines rescindẽ-

di,

di, quæ & auide arripiuntur à nostris & studiose. Quidam cum aureos nongentos vt redderet (nam minuta multa mittuntur) induci ne viginti quidem annorum spatio potuisset, impetratum tandem ab eo est, vt quæ contra religionem, contra officium vsurpauerat, restitueret. E fœminis, quæ pudicitiam suã fœde vulgauerant, duodecim ex eo probro ac dedecore sunt ereptæ. Nec minore studio virilium libidinum extinctæ faces. Sed quotidianis rebus omissis migremus ex vrbe. Sæua inter externos est finita cõtentio, quæ cum indies cresceret, seminarium erat plurimæ cædis. ea extiterat inter eos, qui varijs dominis herisque parebant: & in vtramque partem centum circiter cum ferro secesserant, in ijsque exulum duces è diuersis eiecti sedibus: eò autem deducta res erat (plurima iã facta cæde) vt magnã pacis desperationem afferret: tamen quoniã ab eo expectabatur medicina, cuius clementia ac misericordia pari prædita est potestate; Nostri ea nixi fiducia aggressi sunt pro viribus vniuersa componere: euocãt ad colloquium tum dominos tum subiectos, dissidij atque discordiæ docent incommoda, si quid esset litium, hortantur potius iure quam ferro decernant, denique in omnem partem sese versant, vt tã atrox dirimant periculosumq. certamen. haud irriti fuere conatus: dedit Deus, qui sperabatur, euentum, seditioq. omnis placatis animis conquieuit. Sacerdos alius cum comite dum finitima peragrat, tantum è suis concionibus fructum cepit, vt confitentium multitudine oppressus, quatuor quinqueue Sacerdotum

labo-

labores sustinere vnus suis humeris cogeretur. Leniuit quorundam odia fratrum,qui ex fraterna cæde in percussorem incensi octauum iam annum Sacramentis omnibus abstinebant. Aegrum etiam,qui non procul aberat à sepulchro, in eoq. pertinaciter stabat,vt ei,vnde accepisset iniuriā,non condonaret, ita perpulit, vt non prius Pater ex eo loco, quam æger ex ea mente discesserit. Nec minus vtilis quædam alibi conciliata pax est. Sodalitas quædam vel Oratorium in pago quodam est ex hominibus fere quingentis:in quo Magistratuū Præfectorumq. mutatio,propter occultas in comitijs fraudes, magnarū sæpe fuit seges & origo turbarum. Incolæ vt sunt ad cædem proni,etiam cum telo ad Oratorium accedebant,& qui locus erat à maioribus pietati ac religioni consecratus, is omni gladiorum impunitate violabatur. Hoc cum ad Patris aures peruenisset, cætus moderatores euocat, eosque longa admonet oratione, quantam conciperent maculam, qui eas tali in loco rixas turbasq. paterentur:rationem etiā qua discordiarum semina tolli,quaque gigni concordia posset, ostendit. qua illi oratione permoti nihil antiquius habuerunt, quam vt remedijs vterentur acceptis.quibus adhibitis lætissimum postea otium & tranquillitatem vniuersæ sodalitati pepererunt.

ARONENSIS DOMVS, ET Comense, ac Vercellense Collegia.

QVi è Nouitiorum disciplina vitam fingunt siue recentissimi siue veterani, tantum procedunt

dunt ad virtutis aditum, vt non exiguæ sint suis Rectoribus voluptati. Pudor eorum facit, quominus multa de eorum virtute dicamus. Gallus adolescens tum genere nobilis tum apud Regem gratiosus, è domestica pugna non ignobilem victoriam reportauit. nam cum propinqui statim aduolassent è Gallia, vt adolescentis mentem vel minis auerterent, vel blanditijs, factaque ijs potestas esset, vt adolescentem si sequi vellet, abducerent; is sua firmitate eos ita debilitauit ac fregit, vt, ij re penitus desperata satius ducerent inanes redire domum, quam diuturna atque inutili pugna suum dedecus augere. Desperationem auxit, adolescentis epistola ad amicum, quem ardenti cohortatione in suscepta Societatis sententia confirmabat. quam illi epistolam cum resignassent, explorassentq. quàm frustra in eius commouenda constantia desudarent, qui ad id ipsum ceteros inflammaret: ad extremum dedere manus. tametsi improba eorum mẽs impunita non fuit; quippe ex ijs vnus præ ceteris insolentior vix domum redijt, cum repentino iugulatus est morbo: nec ita multo post frater in lacu perijt, vt doceretur imprudẽs pater, suos ei filios non grauate concedere, cuius sceptro atque imperio liberorum vitæ atque mortes obtemperant. Quod ad communem animarum vtilitatem pertinet, etsi sedes hæc excolendis Nouitiorum moribus est dicata, non tamen, si quando incidit eiusmodi tempus, deseruntur externi. Itaque & familia vniuersa, nostrorum industria à diuturnis dissensionibus conquieuit, & duo è prima ciuitate germani fra-

tres, qui ab inusitata rabie sexennio fere toto mutuis sese aspectibus ac sermonibus fraudabant, iunxere dextras.

COMENSE Collegium suis quoque fructibus gaudet, suis lætatur incrementis. Auctus est Gymnasii numerus Clericis Seminarij, & ex cetera nobilitate noua fit semper accessio. Nec minus belle Catechismi, quam litterarum scholæ procedunt. eæ multæ sunt, & Societate nituntur omnes, nec desunt viri fœminæq. primariæ, qui præmiorum illecebris instituta promoueant. habentur ea de re ab ætate puerili non sine principum conuentu, mutuæ altercationes, & disputationum spectacula non iniucunda, quibus à profanis sæpe ludis inania studia multitudinis auocantur. Et quoniam Præsbyteri menstruos conuentus habent agitandis ijs, quæ ad cuiusque officium vitamq. pertinent: nostri quoque ad eos se conferunt, vt si quid difficultatis inciderit, vt plerunque euenit, id expediant. per eamq. opportunitatem, habetur sæpe tum ad clericos tum ad populum cohortatio, cũ vtilitate mirifica. E reliquis studijs muneribusq. Societatis, fructus etiam legitur non exiguus. Ciuium in nos studium, ut alijs litteris est perspectum, indies magis declaratur. Quidam quinque aureorum millia Societati legauit, modo sine prole legitima decedat nepos.

VERCELLENSIS ciuitatis officia quotidie in nos extant illustrius. Obierat modico dierum interuallo vnus è nostris, cui, cum de more curandũ esset, funus, Sacerdotes ipsi maximi templi, vnà cum Semina-

minarij clericis, funebri psalmodia parentarunt: primasq; Archipræsbyter egit. Nobiles autem viri fæminæq. vt subsidijs ac muneribus ægrum, ita mortuum sua præsentia ac lacrymis decorarunt. Initiũ præterea cepit in hac vrbe, nostris auctoribus, Oratorium, in quo statis diebus piorum conuentus habetur: cumq. huc negotiorum caussa tres eodem tẽpore Cardinales, Borromeus, Vercellensis, & Montis regalis venissent, eorum aliqui ad Oratoriũ profecti, Sodales tum Sanctitatis exemplo, tum orationis grauitate in proposito confirmarunt.

TAVRINENSE COLLEGIVM.

TAurinensis ager eam suis cultoribus gratiam retulit, vt non queri possint quod sibi non benigne responderit. Nam siue externa spectentur siue domestica, omnia læta reperientur. Ordior á domesticis priusquam ad externa progrediar. Aucti sumus domi fratribus quinque, orbati vno. Is fuit Ioannes Leonius Sacerdos, anno ab inita Societate quarto circiter & trigesimo, cuius spectata virtus iudicium Patris nostri commendabat Ignatij, á quo in hunc numerum lectus est. tria religionis vota rite edidit nouissimo vitæ suæ anno, ea vi lacrymarum, vt quantum de ætate deperderet, tantum de pietate videretur acquirere. Et quoniam non apud domesticos tantum, sed etiam apud exteros bene audijt, mors eius communi omnium luctu publicisq. lacrymis cohonestata est. Nec desunt viuorum studia,

dia, qui præclaris mortuorum vestigijs insistant. studet sedulo pro se quisque animarum commodis ac saluti. Sacerdos dum in excipiendis confessionibus tenuissimo cuique dat operam, tanta est diuinæ dulcedinis vbertate completus, vt nunquam se meminerit expertum esse maiorem. voluit nimirum Dominus in hoc homine declarare, quantum ijs Sacerdotibus delectetur, qui in eo obeũdo munere pannosos homines æque ac diuites amplectuntur. nam inter olentes paganorum animas, pædoremq. agrestis amictus, suauitatem quandam admirabilis iucunditatis sensit: idque cum in templo nostro non semel, tum multo illustrius in Nosocomio quodã, cum ægrũ tractaret insanabilem atque vlceribus deformatũ, quò qui accederet propter intolerabilis odoris fœditatem erat nemo. Ad eum ille non sine egregia horrẽtis naturæ victoria ingressus, vbi agere cum ægro cœpit, & os ad os propius admouere, tantum abest, ut ullo amplius perfunderetur horrore, vt omnes odorum suauitates admoueri sibi ad nares opinaretur: eas vero intimis sensibus dulcedines hauriret, vt ab ægri complexu diuelli postea non posset. Nec vero ita studetur domesticæ sanctitati, vt in communem animorum salutem nihil otij deriuetur.

Est Oratorium quoddam à nostris ædibus non longe positum è doctoribus discipulisq. permultis, nostræ item fidei curæq. commissum: in eo de rebus diuinis præcipueq. de virtutum studio vitiorumque fuga perutiliter disputatur. principem in eo grege locum obtinet Sfondratus Abbas Cremonensis, Cardina-

dina-

dinalis fratris filius, qui bis iam communibus publicisq. sermonibus non contentus, habet insuper cum litteratis adolescentibus, modo in suis, modo in nostris ædibus priuatos quosdam: eaq. re non ipse modo quotidie progreditur ad virtutem, sed in eo quoque totus est, vt ad imitationem sui ceteros trahat. Et quidem res illi cedit ex sententia, multos enim ad Sacramenta perducit, multos ad expiandas superioris vitæ noxas inuitat, qui simulac parere cœperunt, sensim ad innocentiam pietatemq; se transferunt.

Tradita est commentandi ratio de rebus diuinis, viris fæminisq. primarijs. ea res sanctioris vitæ cupiditatem multis iniecit, compluresq. feminæ per castimoniæ vota, contemptis voluptatibus humani coniugij, cum cælesti sponso se coniunxere. Ex ijs partim se cœnobijs virginum deuouerunt, partim nullam cœnobiorum sequutæ disciplinam in castitatis tamen proposito perseuerant. Ex hoc genere multæ cum essent, egerentq. ad sua tutanda corpora diligenti custodia, nostri excitandum censuerunt in honorem B. Virginis Sodalitium, quò deuota earum Virginum corpora, quibus aut facultas aut voluntas asperioris ineundæ vitæ non suppeteret, congregarentur. Huius sodalitatis opportunitas, quo latius pateat, viduas quoque in eam recipiendas Societas censuit, numeranturq. in ea fere viginti, quarum procuratio à primarijs est suscepta matronis. hæ Sacramentorũ caussa in ædẽ nostram vniuersæ conueniunt, tantusq. cernitur in quibusdã ardor, vt iam

nunc

nunc ex eo cœtu, quanta ad animos reditura sint commoda sentiatur. Publicæ curæ (quæ concionum fere munere continētur) priuatis laboribus nihil cedunt. Concionatorem de nostris Dux Allobrogum postulauit; eumq. cum impetrasset, eius concionibus, quas in præcipua vrbis æde habere voluit, fere semper interfuit: cum Duce autem ciuitas vniuersa. itaque vberes ex ea re fructus. Quadragesimæ tempore, vt Xenodochium quoddam nostris auctoribus inchoatum perduceretur ad exitum, placuit Duci rem non minus honorificam, quā necessariam (multi enim egeni hospites, per hyemem præsertim, quò se reciperent non habebant) pietati studioq. populi cōmendari. Et quoniam suam ipse auctoritatē Dux interposuit, partemq; spopondit opimam, tantum pecuniarum ex auditoribus corrogatum est, vt ad quatuor aureorum millia & quingentos summa peruenerit. Hæc tam prolixa munificaq. stips magnifice circumlata per vrbem cereis accensis, nobiliq. frequentia Xenodochio ipsi, quod hospitium virtutis appellare placuit, reddita est. Ducis autem in nos humanitas (quando huc delapsus est sermo) semper est illustrior, nunquam aliquid petentibus denegauit, imo ne petentibus quidem vltro detulit. Et quoniam biennio ante, cum ægrotauit, vouerat Dei Matri, si valetudinem recuperaßet, eius ædi Lauretanæ statuam auream se daturum: noluit eam nisi nostris manibus fideiq. committi, duosq. è nostris ad ædē illam largo cum viatico destinauit. Eadem in nos studia fuere Cardinalium duorum, Vercellensis &

Montis

Montis Regalis, quorum alter vt accepit Cardinalatus insignia, non alio prius purpureo illo processit ornatu, quam in ædem nostrã Deum veniret salutatum. Nec silenda est Episcopi Sartinensis humanitas, qui cum sedis Apostolicæ nomine hanc Diœcesim inspiceret, inspexissetq. templum nostrum cum instrumento, eas de Societate laudes in acta retulit, vt Archiepiscopus postea illas coram Prouinciali Rectoreq. Collegij, non sine summo vtriusque rubore perlegerit. Restat, vt priusquam à domesticis abeamus, religiosam Beatorum corporum, Solutoris, Aduentoris, Octauijq. translationem in ædem nostram recens extructam, ijsque Martyribus dedicatam, paucis commemoremus. Ac præclare quidẽ nobiscũ actũ putamus, quibus non modo Beatorũ nomina, sed ipsa quoque tributa sunt corpora. Ad tres illos Beatos accessere Sanctorũ tũ Iulianæ hospitæ, tũ Guselini corpora. Et quoniam veteri è sacello in ædem nouã migrandũ fuit, trãsferendus vna fuit hic Reliquiarum thesaurus non sine pompa apparatuq; solẽni. Dicta est translationi dies Dominica illa, quæ præcurrit Christi Natalem; in eamq. feriam impetrata est à Sum. Pontifice Ducis opera ac rogatu, amplissima peccatorum indulgentia. Collegij porticus, pulcherrima peripetasmata vestiebant, ijsdemq. ornabantur publicæ viæ, qua traducenda fuit pompa. Vestis autem explicatæ varietatem ornabat adhuc & distinguebat varietas carminis. id metro continebatur heroico, heroumq. cælestium egregia facinora commendabat. Carmen cingebatur emble-

matis alijsq. ingeniorum Musarumque muneribus, mirifica cum oblectatione legentium. Iam beata corpora condebantur in arca ex odrilitio, cælato perpulchre: eaque imposita feretro Attalica veste contecto. hæc ad aram maximam sacelli veteris, custodiebant Sacerdotes quatuor splendida cum veste ornatuq. sacrificantium. astabant linteis induti tunicis Acolyti totidem, ad pietatem ora compositi. Interea supplicantium agmen instruebatur, & ad excipienda sacra pignora procedebant. Vt autem Ecclesia Metropolitana comparuit, Archiepiscopusq. mitratus cum infulis ceterisq. insignibus pontificijs, ecce tibi sub idem tempus cũ familia vniuersa Dux ipse: & mox etiam par illud purpuratorum Patrũ, Montis Regalis ac Vercellensis. ij vna omnes Sacellum Martyrum successerunt. Cumq. canentium chorus intonuisset duplicata alternantique symphonia, Sacerdotes nostri eo amicti splendore, quem dixi, in humeros arcam tollunt: comitabantur reliqui linteati, faces præferentes in manibus: Archiepiscopus sequebatur à tergo, feretrum manu sustentans, et ex vtroque latere Cardinales, manibus pariter admotis ad arcam, atque in hunc modum proditum est è Sacello. Præsto erat pro foribus vmbella perelegãs, quæ honoris caussa Beatos illos exceptos ad suam sedem domiciliumq. deferret. ea gestabatur à Duce ceteraq. nobilitate. Iam Pompa ad ædem vsq; perducta, sacra illa corpora, increbrescente symphonia & ferientibus æthera uocibus, in ara maxima collocata sunt. Supplicationem vespertinæ preces; has

breuis

breuis quidam Archiepiscopi subsequutus est sermo. Atque id honoris à mortalibus habitum eorũ virtuti, quibus Deus Opt. Max. in amplissimis cæli spatijs, domicilium immortalitatis exstruxit. De vrbanis hactenus; sequitur deinceps vt de rebus dicamus externis.

MISSIO IN PADANAM SEV Lucernam Vallem.

EST Padana vallis in Gallia Trãspadana non longe ab Augusta Taurinorum, à Pado flumine sic appellata, ea nunc ab oppido Lucerna in ea condito, Lucernæ nomen accepit. Ingredienti offert se ab oriente Sole Mambrinum: in extrema vero valle ab occidente Crux est lapidea prærealta, vnde Italia à Galliæ Delphinatu seiungitur. Est autẽ Mambrinum pagus vnus è decem, quibus tota hæc regio distinguitur: qui vnus auitam religionem retinet incorruptã, cæteros autẽ omnino, aut magna ex parte hæresum pestilentia fœdauit. Septem sunt hæreticorum ministri, qui zizania dies noctesq. disseminant. octauum nonnulli addunt, non apertum illũ quidem, sed inter Catholicos in Bibiano pago delitescentem. Hos, quæ est hominum corruptela atque peruersitas, plerique sequuntur; Catholicis vero, è quinque & viginti hominum millibus, quinque millia duntaxat adhærent. Verum in tanta Catholicorum paucitate primarij quique numerantur, & is ipse, qui vallis obtinet gubernacula, tum nostri ordi-

nis studiosus, tum de hæreticorum salute solicitus. Ad incitandam Catholicorum pietatem noua quædam ratio excogitatur à nostris. Pagi aliquot cum suis quique Sodalitatibus vna coguntur, vt religiosam aliquam in ædem deducantur, vbi Sacramentorum muneribus confirmati, auditaq. tum concione tum liturgia, domum postea diuino repleti spiritu reuertantur. Sæpe id factum est, sed non sine incredibili antiqui hostis inuidia, qui per suos satellites nunquam non conatur euertere, quæ pulchre viderit inchoata. Itaque cum in eo totus esset Sacerdos noster, vt pagos ad supplicationes huiusmodi conuocaret, propius factum est nihil, quam vt quodam ab hæretico, lapidis coniectu contereretur. Sed nihil hæc eos deterrent, qui diuinæ fiduciæ scuto se protegunt. Postero die congregatis Lucernæ triumq. pagorum sodalitatibus, supplicantium agmen Pater instruxit ad ædem quandam B. Virginis in leni cliuo. Ibi peracto sacro ceterisq. ex instituto muneribus, cum vires reficiendi iam tempus esset, nec satis cibariorum æque ab omnibus esset allatum, paucis panibus in commune collatis, vnde quatuor vix homines expleri poterant, saturati sunt amplius viginti. In reditu antequam sodalitatum turba dimitteretur, quoniam ea peregrinatio omnium animos mirifice cepit, iterum conuentus indicitur ad ædem B. Bernardi proximo in monte, proximamq. in lucē Dominicam. In itinere, commodum obuiam facti sunt Vgonottæ, qui ad Catholicos repente conuersi, An non sentitis, inquiunt, in vestro comitatu Diabo-

bolum esse? Sacerdotem videlicet nostrum describebant, ductorē Catholici gregis. Sed vbi dicta dies illuxit, sodalitates vna præsto fuerunt, ad easque quintus etiam pagus accessit, quem Balneolum incolarum vulgus appellat. spectaculum erat plenissimum voluptatis, montem contemplari vndiq. scandentium turba refertum, hymnis & canticis personantem, cereisq. facibus collucentem. augebant iucunditatem aspectus, pendentia ex cuiusq. manu Rosaria, & ex interuallis prealta redemptionis nostræ vexilla. increbrescebat hominum multitudo tanta, vt cum tam multos ædes sacra non caperet, sacrificandum sub dio fuerit in ara subductili; eodemq. loco concionandum. Rebus omnibus de more peractis, antequam sodalitatum cætus dissolueretur, facta est inuitatio ad alterum pagum (Campilionem nominant) in diem festum Ioanni Baptistæ. Quo cum ex condicto ventum esset, sextus adiunctus est pagus & frequentia hominum multo maior. Eo die inter horæ nonæ psalmodiam, mulieres duas comitialis quidā morbus inuasit, qui pro loci natura, quos corripit, ad extremam adigit saltationem. id incolæ interpretati sunt, populi accidisse pietate aduersus eū Beatū; longo nimirum vsu ac consuetudine docti, quod qui in ea diei celebritate tale aliquid perpetiatur, is reliquo anni tēpore ab eo morbo vacuus & liber sit. Tota igitur valle celebrata res est ingenti tum Catholicorum voluptate; tum hæreticorum stomacho: qui, quantum in ipsis est, subsidia cælestium, scelerato animo funditus tollunt: Catholici

autem ad eos excolendos tanto ardentius incensi, solẽnem iterum pompam in ferias B. Margaritæ proximas instruunt, cuius templum in media hæreticorum colluuione situm est. Iam decem duodecimue pagi conuenerant, cum Vgonottæ re cognita partim metu, partim suspicione suspensi, ne noster ille, qui tantam vim hominum in interiorem vallem ductabat, religionis simulatione aut rerum potiri vellet, aut ipsorum loca vastare; exploratores subito mittunt, qui Patris subodorati consilia mature omnia ad sese deferant. & quanquam certiores à suis facti sunt, nihil esse, quod sibi à Catholicis, Patreue metuerent; tamen in omnem euentum, sicariorum inter eos Princeps sexcentos coegit hæreticos, qui à templo, quò Catholici venerãt nunquam abessent. Ac ne consulto in eos viderentur armati, dum illi suæ pietatis munera rite persoluunt, collimare ipsi telum aliquò simularent. Aliæ ad alia templa supplicationes habitæ sunt, magno sodalitatum tum comitatu tum fructu: quæ consuetudo vt Catholicis est probata vehementer, ita maximo fuit hæreticis odio: nam nec res vlla magis reprimit hæreticorum ingentes spiritus, nec vlla magis hominum cætus inter se conciliat: dies porro festi nulla re traducuntur vtilius: peccatorum tolluntur ansæ: laudes Deo diuisq. dicuntur: multæq. aliæ oportunitates hinc oriuntur. Præter has publicas solennesq. pompas instituuntur priuatæ quædam minorisq. apparatus, in singulis pagis. Vbi matutina concio habita est, traditaq. pomeridianis ferme temporibus catechesis, ad certam

ædem conuentus indicitur, Eucharistiæ salutandæ gratia: eaq. in ara summa multis collocata luminibus, vario hymnorũ carmine ac precationibus adoratur. Hos cantus excipit ad extremum cohortatio breuis, ad crebram vsurpationem tanti mysterij: ita suo quasi pasta cibo multitudo dimittitur. In reditu quid Sacerdoti nostro contigerit, non silebitur. Reducebat ille domum puerorum agmen Catechismum publice concinentium, prælata de more Christi cruce: cui cum vidisset ab Vgonottis, nihil honoris cultusq. deferri, continere se non potuit, quin è tumidis verticibus, suis ipse manibus decuteret pileos. Ea re Vgonottæ vehementer incensi, minitari vicissim acriter, si eum cursum habituræ res essent, se quoque ad manus atque ad arma venturos: nec defuit ex eis, qui Patri transmittenti pontem occurreret, vt eum in Pelicem fluuium præcipitaret, ac nisi à saniore homine insanus ille reuocaretur, confecta res esset. Vesperi cum ad Patrem vir Catholicus detulisset, hæreticos fere quinquaginta vna coactos, Catholicorũ studia figere maledictis, nec modo impudenter in discipulos inuehi, sed in magistros etiam & auctores; is ad eos se contulit, cum ijsq. certamen ingreßus, sacrarum litterarum auctoritate docuit, quam studia illa non modo honesta, sed omni essent commendatione digna. Dedit Deus eam vim disputationibus Patris, vt qui ætate ceteris anteibat, victus cum reliquis socijs, Patrem ex eo tempore amare cœperit, quem odisset, & eum etiamnum, quoties obuiam occurrerit, nudato capite persalutet.

hunc imitantur reliqui pedetentim, vt præter omnē consuetudinem caput aperiant. Quin Dei benignitate eò deducta res est, vt non modo suam ipsi operam Patri deferant, sed oblatam Pater propter Catholicorum penuriam sæpe non respuat. Et quanquam, vt significauimus, in ea sunt hæresi, vt Christi cruci nullos tribuant honores, eam tamen suadente Patre pijs etiam osculis venerantur, vt tantum non Catholicorum partes sequantur. aiuntque si huius sæculi mores, quales in presbyteris cernunt, dissimiles antiquorum moribus non essent, nūquam futurum fuisse, vt in tot ipsi errores atque hæreses laberentur: nunc presbyterorum disciplina corrupta, sensim esse reliquos eadem quasi contagione corruptos. Sed vt ad Catholicos redeam, quoties dies festus appetit, Pagum comes Patris obambulans, vnumquemque ad expiandos Sacramentis animos cohortatur: ita ingens multitudo concurrit. quæ res eo est admirabilior, quod in his locis crebræ confessionis nullum erat exemplum: quin etiam annuæ confessionis lex ipsa, leui oborta caussa negligebatur. Habetur & præcipua iuuentutis ratio. Profestis diebus ad sacrificium Missæ, discipulorum cœtus adducitur: eoque peracto iubet eos Sacerdotis comes Catechismum reddere, quem acceperint, eaq. exercitatione pomeridianum quoque tempus absumitur. vespertinum precationi dicatur: hanc vel quinquagesimi psalmi cantus excipit, vel modulatum Litaniarum carmē, quibus vel Sanctorum omnium, vel Sanctorum Reginæ suffragationes exposcimus: ad extremum bre-

nis habetur à Patre sermo de eius vita moribusque Beati, qui in eum diem anniuersaria Ecclesiæ commemoratione recurrit: vt & iisdem vestigiis tenera puerorum ætas insistat; & hæreticorum damnetur impietas, qui iustos honores cælestibus negant.

Venit in has oras Apostolicæ Sedis legatus rem Catholicam inspecturus, cui cum obuiam procederet Pater, mirifice ei gratulatus est legatus, quod ex ea familia esset, quæ suos alumnos animarum caussa in omnes terrarum tractus orasque dimitteret. Is vt Lucernam attigit, hæreticum traduxit ad Christũ, eumque Patris curæ fideiq. commisit. Diuersorium nostrum cum inspexisset, domesticam admiratus tenuitatem, nostris rebus consulturum se recepit. Pater eũ, qui legato est à consiliis, deduxit in Angroniam, vt si forte Ministrum nactus esset non repugnantẽ, data fide publica, ad Legatum ipsum deduceret. commodum in itinere factus est obuiam vnus, qui cum ad salutandum legatum, fide inuitaretur oblata, nihil in præsentia decreuit, sicut ne Minister quidem Angroniæ. Pater cum eo disputationis pugna commissa, perstringere interdum hominem in angustumq. concludere, ac demum efficere disputãdo, vt intelligeret, quanta ipsum vrgeret necessitas pœnitentiæ (erat enim Sacerdos & sponsam fouebat in sinu) Non tulit homo præferuidus monentis vocem, Patremque verbis grauissimis primo reiecit, postea vt furor ille deferbuit, veniam deprecatus errati, temerariam illam concitationem animi, quam consilio regere in potestate sæpe nostra non est, ex-

cusauit. Ad Angroniæ Ministrum non facilis patuit aditus, propterea quod in quadam Ministrorum synodo pœnas sibi diceret irrogatas, quod Patrem blandis gratulationibus excepisset: eo enim se facto non obscure significaße, animum se à suis ad Catholicos transtulisse. Sane si quis è Ministrorum grege conuersionis spem vllam præbet, is est vnus. nam nec cœnobita fuit, nec presbyter est, vt ex hæreticis multi; quorum est desperatissima plerunque curatio; sed est natura commodus, in omni sermone comis, docilis præterea, & quem rationum momentis facile flectas. Verum intenta Dæmonis vigilantia, qui hos animos hæresum laqueis semel irretijt, ea vinctos constrictosq. tenet, ne vinculis se expediant. Sed si pari nostrorum vigilantia Christo duce vincatur, tum demum spes est fore, vt ruptis vinculis in libertatem Catholicam vindicentur. Neque vero his tantum agris, Sacerdos ille semen diuini verbi mandauit, sed in extremam missus Italiam, quæ Galliæ fines attingit, alibi quoque sementem fecit. Ac dum in reuocandam Catholicæ fidei sinceritatẽ totus incumbit, prodigijs interdũ Deus, eius videtur studia conatusq. iuuisse. Narrat enim ipsemet Pater, quodam in oppido se è suis ædibus euocatum ad ferendam misero opem, qui raptabatur à Dæmone, vt præceps ageretur in profluentem: cumq. ad fluuium tam immitis carnifex aduentaret, exaudito strepitu accurrisse, qui miserum illum incredibili conatu retraherent, sed eos tamen ægre sua tueri capita ab eius laniatibus potuisse: eum enim tanquam in rabiem

biem efferatum in obuium quemque subito irruisse; vt peteret morsibus, quem cepisset: addebatq. Pater, cum salutari illum Crucis signo muniisset, iussissetq. secum Dominicam Angelicamq. precationem effari, imposito cereo agno ceruicibus, quieuisse: mox cum lacrymis se amplexatum confirmasse, subito suo aduentu, fugatum esse atrum quendam horribilemq. gigantem, qui se ex hominum conspectu abripuisset, vt præcipiti ruina ceruices frangeret: tum iussum à se hominẽ rite expiare peccata, pauidumq. pectus aduersus hostium impotentiam Eucharistiæ præsidio confirmare: quod cum fecisset, ita demum ex auidissimis lupi faucibus euasisse.

PROFECTIO AD VALLEM Perosam aliasque Valles.

PErosa Vallis, qua Galliam respicit, passuum circiter quinque millia complectitur, dupliciq. inde valle dirimitur. à dextra, vbi paululum processeris, Galliæ Delphinatum ingrederis; à læua perangusta vallis occurrit, cui à B. Martino nomen est. patet hæc passuum millibus fere tribus, posteaq. à se ipsa multiplici varioq. tractu seiungitur. Regio ferme omnis, in humanis, Allobrogum Duci; in diuinis, Abbatiæ cuidam Pinarolensi subijcitur. Vt à Perosa capiatur initium; sunt in ea Curiæ sex. quarum tres Caluinianis, reliquæ partim hæreticis, partim Catholicis continentur. In ea quam Portas nominant, superiores numero sunt Catholici. in altera,

cui

cui nomen Dobio, superāt Vgonottæ. In horum possessionem templum recidit: in eoque homines impurissimi, euerso per impietatem sacello maximo, abrasaq. vndique sacra pictura, suas habent statis temporibus conciones. Catholici, qui centum circiter ac triginta censentur, in angustum se recepere tugurium, vbi qua possunt sedulitate, maxima æquitate animi, aliquot iam annos diuina procurant. Tertia est curia, quæ proprio vocabulo Perosa dicitur, paucis item referta Catholicis, quæque duo templa cum habeat, alterum vrbanum, alterum suburbanum; illud tantum Catholicis relictum est, hoc quod Metropolitanum erat, sibi vendicant Vgonottæ: eiusq. procurationi præpositus est Minister quidam, cui non tam curæ diuina res est, quam pingue vectigal. Ad huius conciones præter eiusdem Decuriæ Vgonottas, Villaretani quoque populi vicini, se conferunt. Porro quo longius in hac regione processeris, qua ad B. Martini vallem flectitur, eò deteriora sunt omnia. occurrunt Parœciæ quinque, quarum vna tantum Catholicorum est, quæ capita triginta vix numerat. reliquæ hæreticis constant omnes, tribus cum Ministris imperitissimis. In hac igitur valle B. Martini, Sacerdos noster, Cardinalis Vercellensis rogatu, cuius fidei Ecclesia illa credita erat, in obeundis Societatis partibus, iuuandisq. ijs, qui non curuauerunt genua sua ante Baal, spatium fere bimestre consumpsit. Ac primo quidem significatum est ab hæreticis, sibi in animo esse non modo concionem Sacerdoti nostro, in sua ipsorum æde permittere, sed

re, sed ei quoque operam dare. postea agitatis inter se rebus, mutauere sententiam, nostrosq. non inhonestis nominibus repulerunt. Verum quanquã præclaros ad salutem suam sibi aditus præcluserunt; placuit tamen diuinæ clementiæ duos ad lucem ex ijs tenebris euocare, qui & cõfiteri peccata, id quod nunquã ante fecerãt, & Eucharistiæ mysteria capere non dubitarunt. Hi coniuges ambo cum sint & prole gemina præditi, eo locupletior & dulcior visa est præda. Exactis illis, quos dixi, diebus, Pater in alteram vallem, quæ Perosa dicitur, se demisit. in ea magnus è puerili Catechesi perceptus est fructus. nam cum ad eum initio vigeni fere pueri conuenirent, centeni sunt sequuti deinceps. Inter eas Parœcias, quas hæresis funditus inquinauit, vna quam Pramolensem dicunt, sanitatem vehementer expetit: sed quominus sana esse possit, vndique obsidetur ab hostibus. adiacet vni lateri plena hæreticorum vallis Angronia: ex altero ad radices montis oppidum est quoddam S. Germani, pestilentissimo item cum Ministro: nec longe abest hostis alius non minus acer; qui assidue minas terroresq. iactat, ne diuinum verbum nostri disseminent. ita omnis ad eas animas aditus intercluditur. In id oppidũ, quod S. Germani vulgo dicitur, cum aliquando se nostri contulissent, offenderunt omnes suo Ministro operam dantes. Et quoniam inopinato nostrorum ingressu apparuit, hæreticos illos grauiter esse commotos: præsertim quod eorum ante synagogam, ijs inscientibus, transiissent; Catholici, qui sese nostris

adiun-

adiunxerant, blandis eos sermonibus permulserũt, nihil se aliud velle testati, nisi vt Pater, quem haberent in comitatu, cum eorum Ministro congrederetur. Hæretici vt eis morem gererent, vbi finem Minister imposuit, Patrem ad hominem intromittunt, nam quo minus ipse prodiret, metus forsitan retardabat. Offendit illum Pater inter Ministrorum greges, qui honoris caussa ad eum audiendum conuenerant, stupidum ac velut mutum aliquod simulacbrum. totius oppidi fit repente concursus, sed egregius doctor disputationis reformidans euentum, ægre adductus est ad certamen. nec vanus fuit ille metus, quippe in ea disputatione paucis argumentationibus irretitus sic obmutuit, vt suis miserandus, nostris irridendus videretur. Excusabant discipuli, præclari magistri metum, quod dicerent tam subito nostrorum congressu exanimato, minus ex sententia euentum certaminis contigisse. Sed hoc hæreticorum proprium est; vt ante discrimen feroces, in discrimine ipso sint pauidi atque imbelles.

PROFECTIO IN DRONERVM oppidum & Vallem variatam.

D*Roneri, quod in his locis præcipua sedes hæresum est, nonnullos Sacerdos noster ad Catholicæ Religionis cultum, alios autem ad expiandas præteritæ vitæ noxas per Sacramentum Confessionis adduxit. Deinde Natalitijs Domini ferijs, in Valgraniam excurrens, conciones habuit apud frequentem*

tem populum è Catholicis hæreticisq́. permistum. Eget id oppidum idoneis in primis operis, plurima enim in eo quoque hæresis, apostatæq́. perniciosi non pauci, non à Catholica Religione modo, sed à cœnobitica quoque disciplina. Ex his quidam magna apud omnes existimatione doctrinæ, Sacerdotem nostrum concionantem cum audisset, eum postridie secundum concionem in medio itinere remoratur: illatoq́. de iustificatione sermone, cum multitudo concurreret Latini sermonis ignara, Pater, disputatione posthabita, orationem cõuertit ad populum, eoq́. præsente obsecrare hæreticum cœpit, & exemplis hortari recẽtibus, vt perspectæ veritati concederet. præstat enim sæpe cum hoc hominum genere acutis disputationibus abstinere (populo inspectante præsertim, cui illi inferiores se videri nolunt) & plus ponderis habet, vbi specimen aliquod modestiæ, doctrinæue semel editum est, aliqua popularis inductio, quam docta & pertinax altercatio. Quocirca cum ad eiusdem concionem postridie hæreticus ille rediisset, etsi ad excitandam cœlestium venerationem ea tota referebatur; tamen & in ipsa concione perpetuis nutibus, & secundum concionem disertis verbis assentiri se iis, quæ dicta essent, ostendit. Regionis ac loci dominus, eximiam voluntatem præse fert aduersus Catholicam Religionem, vicissimque tetra in hæreticos odia. Is Patri nostro narrauit admirabile quiddam ac plane diuinum. non longe à Valgrania ægram Caluinistæ fuisse filiam, annos natam non plus duodecim: quam cum

uis morbi penitus extinxiſſet, nullusq́. iam reſideret in corpore ſenſus, mox cunctis ſtupentibus ſurrexiſſe, euocatisq́. Caluiniſtis parẽtibus, qui funeris curãdi cauſſa non longe abierant, ita dixiſse, Genitores mei, legem iſthanc deſerite (ſectam dicebat hæreticorum, ſic enim loquuntur illi) nam qui ei parent Sathanæ mancipia ſunt & ignis pabulum ſempiterni. Quæ cum dixiſſet, ſtatim recubuiſse: parentes vero tali prodigio admonitos legem patriam deſeruiſſe, Catholicam ſuſcepiſse, ex eaq́. pie etiamnum Catholiceq́; viuere. Quæ res quo exploratior ac certior eſſet, omnisq́. dubitandi locus adimeretur, addebat ille, ſe cũ eo ipſo, cui hæc contigerunt colloqui voluiſſe, ab eoq́; ſic accepiſſe, vt à nobis expoſita ſunt.

E Dronero in aliud oppidum, quod S. Petri dicitur, iter eſt factum, complures ſunt in eo hæreticorum familiæ, fluctuansq́. vulgi religio propter peſtilentiſsimas Miniſtrorum conciones. Noſtri de ſuperiore loco docere conati ſunt, vbi tandem domicilium ſuum Chriſti haberet Eccleſia, nec dubitarunt ad confirmandos Catholicorum animos, de Confeſſionis atque Euchariſtiæ Sacramentis publice verba facere. eoque præſidio trecenti circiter ex ijs, quorum religio vacillabat, omnem dubitationem abiecerunt. Hæretici, qui de ſacroſancto altaris myſterio concionem audierant, ingenti pudore perfuſi quid ad ea obijcerent, non habebant: nonnulliq́. ad Catholicos acceſſerunt. Quæ autem de peccatorum confeſſione habita concio eſt, ea ad confeſsionem ipſam cẽtum amplius & viginti perduxit. Non huius oppidi

finibus

finibus nostrorũ opera se cõtinuit, alias etiam regiones finitimas peragrauit, nec sine certo lucro atque cõpendio. concurrebatur vndiq. ad cõciones, & quos vel calamitas vel angor aliquis premeret, ij nunquam à Patris latere discedebant. Adolescens ne nocte quidem à congressu Patris diuelli poterat; certumq. erat vel in vltimas terras prosequi abeuntem: ter à Patre dimissus, ter repetito itinere rediijt, dum ad extremum effusus in lacrymas, sese ad querelas & lamenta conuertit, quod eum desideraturum se diceret in perpetuum, quem discedentem prosequi non liceret. Hic est ille adolescens, qui belli tempore (vt consentiens regionis est fama) ad Ministrum perductus hæreticum, in concionantis humero tetrum vidit insidere Bufonem, qui posteriorē Ministri togam tolleret: ad populumq. conuersus ex ore oculisq. ardentes flammas euomeret. aiunt adolescentem spectro perterritum corruisse, sublatumq. pro mortuo, inter suorum manus, paulo post reuixisse, sibiq. redditum, vstas vsq; adeo sensisse fauces, vt complures dies ardor ille remanserit.

Verculum (id oppidi nomen est) ne hæc quidem hæresum scabie caret. quin regio nulla, magis perfidos & obstinatos hæreticos tulit: sudandum vehementer vt sit, si quempiam ad sanitatem reuocare studeas. Nonnulli tamen ad conciones accedunt, & in his Præfectus oppidi, vir ille quidem natura bonus & ad Catholicam veritatem propensus, sed qui tamen rumusculos metuit & sermones imperitorum. Proprium huic hæreticorum generi est, vt

cœnobitarum vitam moresq. perstringant, in eoque vehementer exultant, si quando ad id idoneam sunt nacti materiam. nec sibi defuerunt, quo minus in Patris nostri vitam diligenter inquirerent, ab eoque apud quem diuersabatur, curiose sciscitarentur, quæ esset eius viuendi ratio, quæ disciplina. quibus cum præclarum de eius virtute testimonium, contra quã opinabantur, datum esset; vereri cœperunt, quem criminari non poterant, & in admirationem odia conuerterunt: facile vt intelligas, quanto plus sit ad animorum conuersionem in integritate vitæ; quam in doctrinæ varietate momenti. Actum est tamen cum hæreticis sæpe, tum publice tum priuatim; nec magni negotij fuit vincere non eruditos, tales enim se profitebantur: nam cum ex pugna victi discederent, causabantur aliena studia, quod alijs se oblectassent in rebus, doctrinarum vero studia non attigissent: quæ res tanto magis in sententia Catholicos confirmabat. Iam conciones ipsis quoque probari sunt cœptæ. Quidam manantibus lacrymis. quam vellem, inquit, aliam nullam religionem nosse? Alius autẽ, quid est quod huius concionibus obijci possit? Quidam vero, ecquid tandem dici verius aut excogitari potest? Ita permoti non pauci, vt à suis cum dignitate discederent, auide expectabant quotidie, dum ab ijs aliquid decerneretur, qui rerum summam administrabant. Abeamus hinc in Regalem montem, quo Vincentius Laurus Cardinalis, eius loci Episcopus, aliquos de nostris accersiit.

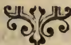
Hic illi omne ferme tempus in excolendam Catechismo

techismo plebem contulerunt. Explanabatur enim in æde maxima ingenti concursu, perpetuoq. Canonicorum par aderat, quorum modo hic, modo ille has docendi partes obibat. ea autem inita est tradendæ doctrinæ ratio, vt non minus corroborata, quam imbecilla ætas alliceretur. Præter Catechismum inuecta est quotidianæ precationis consuetudo, tam flagrantibus hominum studijs, vt ea nec calorum, quos tempus anni ferebat, nec negotiorum, quæ sæpe incidunt, magnitudo, restinxerit. cumq. de ea intermittenda exercitatione, aut certis duntaxat diebus retinenda, quæ mox ardentiore studio repeteretur, actum esset: intermitti passus est nemo. Vespertinis temporibus, antequam ad orandum Deum se quisq. conferret, Pater præcipua quædam ad commentandum capita proponebat, quibus explanandis eadem opera aut in hominum vitia inuehebatur, aut eos ad obeunda & crebro & cum vtilitate sacramenta cohortabatur. Cum ille aberat, agebat has partes è Canonicis alter. ac dum populus cogebatur, reposcebatur à multitudine Catechismus. His præsidijs ea quoque consecuta sunt commoda. Primum vt liberi patresque familias, Christianæ fidei rudimenta perdiscant. Deinde ne diei festi sanctitas violetur, dum partim concionibus audiendis, partim pia supplicatione traducitur. Tum, quod maximum est, vt armorum seditionumq. pericula depellantur: nam cum vesperi vltro citroq. clandestinæ commearent epistolæ, fomes segesq. malorum, nunc precationis beneficio, quæ primis se intendentibus tenebris in-

choatur, his incommodis obuiam itur. Aegrotis & subsidia pecuniarum allata sunt, & orationis solatia: lustratiq; eorum animi sacramentis; ex quibus affirmauere nonnulli, sibi à confessione melius esse cœpisse, cum tamen ante grauiter ægrotarent. Complures hanc sibi quasi legem indicunt, vt singulis se mensibus expient. itaque tertia cuiusque mensis Dominica die, perpusillum quasi Pascha peragitur; tanto studio ad Sacramenta concurritur. Hisce rebus excitata est memoria amissi Collegij, idq; nunc tam multi desiderant, vt nihil nisi querelas exaudias in auctores nostri discessus: ita vero probatus est omnibus noster aduentus, vt negarint maius vnquam à Cardinali beneficium in se profectum. Porro institutum est, vt qui confessiones excepturi sunt, statos conuentus habeant, vt quæ ad id munus rite exsequendum; quæq. ad officij rationem pertinent, agitent inter sese. Iactaq. sunt sodalitatis fundamenta è lectissimis viris, qui statis diebus inter hebdomadam, mutuis sese collocutionibus ad pietatem exsuscitent. quæ res quantum allatura sit commodi, apparent iam nunc documenta non leuia. Optandum modo à Deo est, vt quæ tam præclare instituta sunt, eodem semper cursu ac felicitate ad suos exitus pronebantur.

PRO-

IROVINCIA VENETA.

Ontinet Prouincia Veneta socios du centos ac nonaginta septem. Venetijs in Domo Professa tres & quadraginta. Patauij quinquaginta. Duodeuiginti Ferrariæ. Viginti quinque Bononiæ. Brixiæ quadraginta. In Foro Liuij sexdecim. Mutinæ decem. Parmæ viginti. Duo & viginti Veronæ. In Domo Probationis Nouellariæ quatuor & triginta. Placentiæ nouem. Mantuæ decem. Mortui sunt quattuor. In Societatem recepti quindecim.

DOMVS PROFESSORVM & alia quædam Collegia.

V*Enetijs præter ea, quæ quotidiana sunt, hæretici ad sanitatem reducti sunt decem (confluũt enim mercaturæ caussa peregrini complures) ad eamq. rẽ sæpe nostri, vt ad alia multa, quæ grauiorem deliberationẽ desiderant, adhibentur. Aedificata præterea domus est piorum hominum subsidijs sane commoda, aureorũ millibus fere quinque. Patauij triginta circiter è nostris festo quoque die Catechismum pueris tradunt: eodemq. studio viri*

nobiles excitati, huius muneris partẽ sibi deposcunt: atque hoc ardentius res ipsa suscipitur, quod eam pro concione alij quoque concionatores summis laudibus extulerunt. nec desunt corroborata iã m ætate viri, qui tantum nomine, & baptismo Christiani, elementis Christianæ disciplinæ sunt imbuendi. Nobilium adolescentium Collegium ab Episcopo institutum, & numero augetur & fructu. inchoatumque è puerorum grege, Dei matris nomine sodalitium.

BRIXIAE fuit hic annus potius animis, quam corporibus salutaris. Quindecim è nostris eodem pene morbi genere laborarunt, cum interim eodem quoque tentarentur externi. E nostris desiderati sunt duo: reliqui diuina clementia conualuerunt. Multa hic in rem animorum gesta sunt, sed quoniã ad memoriam nihil habent insigne, mittũtur omnia. Femina in primis nobilis, cum multis iam mensibus assiduis febribus vreretur, vt eam Sacerdos noster inuisit, liberam se continuo sensit. quæ res cum paulatim in vulgus emanaret, nostri ne gloria, quæ Deo vni debetur, ad imbecillos homines transferretur, perpetuum feminæ ea de re silentium indixerunt. Duo in hac vrbe instituta sunt Oratoria: alterum in Episcopi sedibus, alterum domesticum ac secretum: & vtriusque par est vtilitas.

VERONAE animarum quanta sit præda vel eorum multitudo declarat, qui Cœnobiorum seueritatem liberæ vitæ commodis anteponunt. complures in alias, octo in nostram se dicauere familiam. Multi sunt à cæde, à flagitijs item multi retracti.

Habet autem & hic suos Societas nostra beneficos. Vir primarius domum cum hortis Collegio donauit: pretij summa aurei mille trecenti. nec desunt pij religiosiq. viri, quibus inopia nostra sit cordi.

FERRARIAE haeretici tres è sua caligine ac tenebris, in lucem Catholicae veritatis eruti sunt. Iudaei etiam quinque ad Baptismum eruditi. eademque opera, instituta ab Episcopo earum virginum sodalitas, quae in paternis aedibus vitam degunt. quo ex numero multae iam antea Deo sua corpora animasq. deuouerant. Haberi praeterea statis diebus hominum conuentus est coeptus, qui de pijs inter se rebus sane quam vtiliter colloquantur.

BONONIAE, duo viri nobiles in disciplinā Societatis adsciti sunt.

PARMAE, meretrices sexdecim cum ad aedē nostram concionis caussa se contulissent, turpitudinis suae ipsae pertaesae, ad honestatem pudoremq. se retulerunt.

COLLEGIVM MANTVANVM.

ACcessit hoc anno ad reliqua huius Prouinciae Collegia Mantuanum; Serenissima Ducis coniuge flagitante, Leonora Austria, Imperatoris Maximiliani sorore, & huius, qui nunc est, amita, lectissima & pientissima femina, simillimaq. ceterarum sororum. Dedit enim his Deus feminis, vt praecipua

quadam religione præstarent. Ea igitur cum Collegium Societatis optaret, idq́. à Deo multis ac diuturnis precibus flagitasset, egit ad extremum ea de re cum viro, ad omnem pariter humanitatem pietatemq́. propenso; ita inter se vterque de aduocanda Societate consensit. Egit postea Dux ipse cum nostris: & vt de dando accipiendoq́. Collegio deliberatum est, aream decreuit ad ædificium, haberiq́. voluit loci delectum, mutariq́. semel atque iterum sedes, vt quam opportunissimo loco essent. Neque ipse modo in eam rem multa liberaliter contulit, sed etiam ædium dominos beneficijs sibi deuinxit, quo minoris sua quisque diuenderet. Sæpe cum Rectore longos ac familiares sermones habuit plenos spei, plenos humanitatis, multisq́. documentis, quanti nos faciat, ostendit. Non dum Collegium suos reditus exigebat, cũ ille tamẽ, vt Societas deduceretur, vrgebat: cumq́. negaret Pater, id fieri satis commode posse, nulla adhuc parata supellectili instrumentoq́. domestico, respondit, id sibi curæ fore: æquum enim esse, vt cum tam multa in alias fabricas erogaret, in opus tantæ pietatis, quantæ intelligeret esse Societatis Collegium, multo liberalius suam pecuniam impenderet. Ad alias significationes amoris, non modo crebro nostras ad Deum preces, sed benefactorũ etiam communicationem Societatis nostræ, & sibi & coniugi postulauit. quam quidem P. N. Generalis perlibenter dedit, suamq́. voluntatem binis litteris testatam voluit, rem vtrique gratissimam. Coniugis vero charitas sic enituit, vt nulla mater tam vnice

suos

suos filios diligere videatur, quam illa Collegium. Pia femina vt Collegij fortunas annuo vectigali vel mediocriter stabiliret, pecuniam è suis vestibus gemmisq. redegit, eo animo vt progrediente tempore vectigal ipsum amplificaret: id quod facillime, si vita suppetit, consequetur. Nam à suis ciuibus sic amatur, vt inter eos sit futura contentio, quinam Collegio plus afferat ornamenti. Sane initia fuere praeclara. nondum exigi, vt dixi, cœperant annui fructus, cum huc pedem Societas intulit, & tamen praestanti religione femina tantum vndique ad suos alendos Patres (sic enim pro sua pietate nos vocat) pecuniae conquisiuit, vt domum nostram non modo necessaria supellectili instruxerit, sed ijs etiam rebus ornarit, quae ad annuũ victum cultumq. pertineant. Difficile dictu est, de rebus nostris quanta sit illi curae, in eoque quanta cum voluptate & pietate verseturita vt cum de nobis incidit sermo, saepe lacrymae subsequantur. Saepe nos muneribus donat, saepe mittit ad Collegium plenis manibus pueros: cumq. aliquando P. Prouincialis puero, qui munus attulerat, diceret sibi videri, nihil aliud Serenissimã Dominam, nisi vt quemadmodum Societati benigne faceret, cogitare: At, ille inquit, multo ei arbitror esse suauius, quod huc mittit, quam quod ei paratur in escam. Quid? quod omnem quoque linteam vestẽ non modo corporum, sed ipsis quoque culinae vsibus necessariam (quae est eius singularis humilitas, ac religio) suis ipsa manibus consuit: habetq. pedissequas in ea re nobiles adiutrices. cumq. morbo impe-

dita

dita biduo triduoue cessare ab opere cogeretur, nihil tam dolebat, quam quod cũ ceteris feminis acum ducere non liceret. Hæc pietas & si in Dei famulos est præcipua, non tamen nostris duntaxat ædibus definitur. patet latius, & per omne genus hominum peruagatur: vt iam Mater pauperum vulgo habeatur. Nullum tempus opitulandi miseris prætermittit: publica Nosocomia, priuatorumq. ædes, in quibus ægros esse compererit, interuisit: idq. tanto studio atque alacritate, vt nemo vnquam vel tenuissimus eius optarit officium, cui non illa perbenigne contulerit. Sæpe nocte intempesta de cubili surrexit, vt ægris duntaxat adesset, sæpe cum ijs triduum quatriduumue traduxit. ingenueq. confessa est aliquando P. Prouinciali, cum ille forte prodeunti foras, interueniret, se quidem auræ captandæ gratia simulare exitum, re tamen vera ad feminam se prodire grauiter affectam. Quæ quoniam, inquit, in me secundum Deum spes suas habet, bonæq. vt audio, existimationis est mulier, faciendum mihi est, vt eam hodie conuisam. Multa præterea ad ægros domo mittit, quæ in eorum vsus suis ipsa manibus apparatit. nam & bellariorum, & aquarum, & olei complura genera ægrorum caussa domi conficit: sæpeq. fit vt longos abigat morbos, ægrosq. diuturna medicorum arte delusos, domesticis tantum præsidijs ac curationibus ad pristinam reuocet firmitatem.

Iam Scholæ, vt nunc quidem, apertæ sunt duæ. Ad has honorarios ex sua familia pueros Dux mit-

tit, eosq. non modo Gymnasij legibus, sed alijs quoque domesticis vult astringi, quas eius postulatu condidit Rector. Atque hic ortus Mantuani Collegij, cuius par progressus sperari debet, hisce patronis ac fautoribus.

PRO-

PROVINCIA SICILIAE.

Omplectitur hæc Prouincia de nostris septem ac trecentos. In Professorũ Domo Panormi vndequinquaginta. In Collegio duodetriginta. Messanæ octoginta. Syracusis septemdecim. Catanæ vndeuiginti, totidem Calataieronæ. In Collegio Montis regalis vndecim. In Biuonensi sedecim. in Drepanitano totidem. Rhegij quindecim. In Probationis Domo Messanensi septem & viginti. Vita functi sunt septem. adscripti undeuiginti.

DOMVS PROFESSA PANORMITANA & alia quædam Collegia.

IN Panormitana Professorum Domo, maximis cum incrementis diuina res agitur. Sacramentorum præsidio multis animorum morbis occurritur. Ciuis fœdis captus amoribus, amicæ speciem auro insculptam, tanquam sanctum aliquid de collo suspenderat: is vt ad expianda rite peccata perductus est, suæ pertæsus amentiæ, id idolum coram sacerdote nostro comminuit, restinctisq́. insanæ mentis ardoribus, crebra per sacramẽta ijs seruire cœpit amo

ribus,

ribus, qui vni & sine libertatis iactura & sine turpitudinis nota suscipiuntur. Feminarum vero libido vsque eo coercita est, vt sacerdos duntaxat vnus nullum prætermiserit fere mensem, quin aliquot ex eo genere mulierculas ad pudicitiæ decus ab impuritate illa cœnoq. traduxerit. Sed hæc iam toties decantata dissimulemus sane silentio, neque de reconciliatis hominum voluntatibus, quæ nec paucæ fuere nec leues, neque de propulsatis animorum periculis, neque de egenorum inopia per pios homines subleuata dicamus. illud indicasse sit satis, Domum hanc superiore anno institutam tam lætos iam habere progressus, vt haud sciam an quisquam tantos sperare sit ausus. Nec desunt gratuita pecuniarũ subsidia, quibus non modo sociorum numerus, qui nunc est, sed longe maior, ali commode possit. Augeat cæleste numen, quæ tam clementer orditur, nec sinat, quæ à se tam pulchre instituta sunt, nostra incuria nostrisq. culpis euerti.

MESSANENSE Collegium Societati peperit septem circiter & viginti, aliosq. habet ferme quadraginta, qui id ipsum vehementer efflagitant. Verũ in tantis lucris duorum est facta iactura. Sacerdotes erant ambo, eorumque alter annos tres & quadraginta in Societate consumpserat. is fuit Philippus Cassinus, qui semestri morbo acerbissime conflictatus perseuerantiæ gloriam, patientiæ meritis cumulauit. Iam quæ de Professorum Domo Panormitana diximus, eadem in hoc Collegium cadunt omnia. Sed inter gratiarum reconciliationes ea fuit insignis.

signis. Nobiles inter se familiæ ijs ardebant odijs, vt ad conditiones pacis nullis precibus flecti possent. quartumdecimum iam annum implacabiles nutriebant inimicitias, cum è discordibus vnus, in quo maximum ad compositionem videbatur esse momentũ, morbo corripitur. Is cum suis rebus valde metueret, confessionis caussa Sacerdotem accersit è nostris, qui vt confitenti operam dedit, sensitq. tum demum oblatum esse tempus, finem tantis imponendi discordijs, ægrum animat ad concordiam. facile in animo iam parato insedit oratio. aduocat æger fratrem, cum eoque de reconciliandis sibi inimicorum animis enixe contendit: tantumq. valuit de contemnendis iniurijs ægrotantis oratio, vt facilem Patri conciliandæ pacis aditum aperuerit. cumq. in ædem nostram Patris consilio, discordes homines conuenissent, fusis coram Eucharistia precibus, mutua collacrymatione atque complexu firmata pax est. Sed quanquam in animorum caussa sociorum versatus est labor, tamẽ ne caussam quidem corporum, vbi opus fuit, eorum pietas prætermisit. Pridie Kal. Iunij tantum est incendium, nescio qua incuria, in proximis ædibus excitatum, vt nisi suæ clementiæ Dominus meminißet longe lateq. peruagaturum fuisse videatur. Edito, quod solet, signo, ad restinguenda nata recens incendia, tota pene ciuitas excitata est. Nostri non cunctãdum rati, vbi salus agitur proximorum, statim aduolant, & in crebris flammarum minis, alij aquas ad extinguendum offerunt, alij ab incendio domesticam supellectilem prohibent, quidam mærorem miseris,
con-

consolando leuant, alij obuium quemq. ad mitigandos ignes hortātur. horum studium pia Rectoris charitas incitabat. is laborantibus vt adesset, ignium contagia non horrens, in eam se partem, vbi maxime populabatur ignis, iniecit. Sed cum mali velocitas remedia anteiret humana; Pater ad diuina confugiēs, agnos è cera fictos rite consecrata, iaculatur in ignē: statimque quasi quibusdam imbribus debilitata primum flamma & compressa mox est.

SYRACVSIS quoque sociorum pietas nocturnū extinxit incendium: id cum officinam quandam nostris ædibus continentem comprehendisset, vnusque è nostris ad nocturnos flammarum crepitus hominumq. turbas euigilasset, extemplo se lecto proripit: cæterosq. excitos è somno, ad defendēdos ædiū dominos & fortunas hortatur. Grassabatur toto impetu ignis, nactusq. pabulum, quo se aleret, vires acquirebat eundo. prorsus vt coniuncta quoque ædificia, nisi celeriter occurreretur, in fauillam cineresq. redigeret. Nostri de aliena non minus, quam de sua salute soliciti, strenue certare cum flammis, morari impetum aquis, nec prius cobibendi finem facere, quam penitus deuictus est ignis. Restincta sunt etiam Syracusis contentionum incendia, eaque & acerbissima & crebra, præsertim quæ ex odijs Principum orta erant, quæ tamen vt alienæ dignitati parcam, sileri facile patiar.

CATANENSE ET RELIQVA Collegia.

Catanæ virginum pudori consultum est, et quæ virginitatis thesaurum à rapaci hominum libidine prohibere non poterant, in tuto honestoq. loco collocatæ sunt. Sex eæ fuerunt præter alias, quæ industria ac labore nostrorum, è vario dedecore emerserunt. Virgo quædam è præsentis necis erepta periculo, in sacrarum virginum cœtum, velut in tutissimam arcem inclusa est. Ac ne Catanæ quidem veteres resarciendi gratias occasio defuit. Vir nobilis, qui ad deponenda arma nullis vnquam induci precibus poterat, ex collocutione Sacerdotis nostri adhortantis ad pacem, testatus est, se vim quandam sensisse diuinam, cui resistere diutius odio retinendo non posset: atque iccirco æquo animo iniurias se missas facere. Conditum est hoc anno Dei Matris nomine sodalitium è sodalibus quinquaginta, non adolescentulis modo, sed confirmata iam ætate viris, ijsque partim Philosophis ac Theologis, partim iuris legumq. magistris. Voluit in eum quoque numerum Vicarius Generalis adscribi, isq. Christianæ demissionis exemplo & singulari quodam pietatis ardore calcar est ceteris.

BIVONAE tam acerba iracundiæ flamma inter fratres exarserat, vt ex ijs vnus, quo suas iniurias punire posset impunius, cum latronum se grege coniunxerit. is postea, fide publica accepta, domumq. reuersus mortifero correptus est morbo, ac-

citoq.

citoq. Sacerdote nostro, rite culpas abstersit. cuius sacramenti tanta vis fuit, cohortatione Patris adiũcta, vt suis fortunis egenorum diuisis inopiæ, sanctissime è vita migrarit. Alijs etiã vnde acceptæ erant iniuriæ, data impunitas est. Vir nobilis cum feminæ amoribus æstuaret, ad explendas suas libidines cædem parauerat viro, iamq. sicarios occulte præmiserat, qui trucidarent incautum, cum ecce tibi rem subodoratus vnus è nostris, properantes ad cædem homines reprehendit, tantoq. ardore apud eos verba fecit, vt à meditato scelere temperarint. Nec minus concionibus, quam priuatis congressibus ad officium virtutemq. proficitur. Acri ciuitas fatigabatur annona, cũ concionator noster, vt egenis oportune consuleret, eos grauiter accusauit, qui maiori spe questus frumenta comprimerent. ansam accusandi præbuit ea sapientis oratio, QVI abscondit frumenta maledicetur in populis. quibus ita permotus est diues quidã, vt patefactis continuo horreis frumenta protulerit, multisq. qui soluendo non erant, gratuita subsidia tribuerit.

RHEGII adiuncta sodalitas est non quidem ex auditorum, sed è ceterorum ciuium genere, qui pijs excitati colloquijs crebrisq. confessionibus delictorum, mentem, quoad fieri potest, immunem ab omni labe conseruent. Nec defuere in hac ciuitate discordes, nostris conciliandi laboribus, præsertim qui iam ingentes ex odij acerbitate clades acceperant.

CALATAIERONE vt leuiora mittamus, puella quædam cum cogeretur à suis matrimonium

inire cum eo, a quo ipsa maxime abhorrebat, sola voce assensum præbuit. ea res perpetuas fouit inter vtrunq. discordias, nec prius odijs coniugalibus factus est finis, quam se cum immortali Deo, expiatis apud nos animis, coniunxerunt: tum demum & ore & animo matrimonij sancitum est fœdus.

Et quoniam huc sermo frequenter incidit, vt condonatæ memorentur offensæ, alienum non erit afferre exemplum mulieris singulare, cui DREPANI *necatus est filius: quæ quoniam ne iras quidem aduersus percussorem odiumq. suscepit, nulla scilicet cohortatione placanda fuit. Erat huic vnigena filius, sine quo vitam acerbam atque iniucundam putabat: sed non potuit hac frui iucunditate diutius. misere enim ille ab inimicis interijt; illatumq. exanime corpus in maternas ædes, recẽti cruore oblitum, fœdis uulneribus deformatum. spectaculũ sane atrox, quod lacrymas non modo ei, quæ genuit, sed ipsis etiam barbaris extorsisset. illa tamen tam diro aspectu lacessita, nullis eiulatibus angoribusq. se dedit; neque imitata est plangores inutiles feminarum: naturam fortiter vicit, & præstantissimum vltionis genus rata, iniurias beneficijs remunerari, pro eo qui filium abstulerat, Deum supplex orauit. Non implorauit iudicum subsellia, non conquiri auctorem facinoris voluit: ad vnum omnium æquissimum iudicem adijt, qui iniuriosorum vindictã sibi reseruat. non quidem vt auctorem cædis ad pœnam suppliciumq. deposceret, sed vt impunitatem ei precaretur & veniam. postea ad ædem nostram se contulit,*

vitæq. noxis confessione deletis, Christi corpus accepit. Et quoniam semel in Christum liberalis esse cœpit, viribus quoque ab eo est aucta maioribus, vt quam maximos ad perfectam virtutem progressus habeat: & quæ non frequentissime sacramentis animum expiabat, nunc expiet perfrequenter. Colitur etiam à ceteris ædes nostra, seu viris seu feminis satis multis: & quanquam non ita pridem humani generis hostis, per homines nequissimos eam nobis notam conatus est inurere, vnde omnis animarum salus retardaretur: tamen tantum abest, vt in dubium venerit viris bonis Societatis integritas, aut templi sit imminuta celebritas; vt potius iniquissimis improborũ criminationibus illustratis, existimationem, quam de nostris habebant non mediocriter auxerint.

PROVINCIA NEAPOLITANA.

Ocij sunt Neapolitanæ Prouinciæ ducenti fere ac septuaginta. In Professorum domo Neapolitana vnus & quinquaginta. In Neapolitano Collegio centum circiter ac duodecim. Nolæ quadraginta. Catazorij viginti. Quattuor amplius Aletij. Barij septemdecim. Ciriniolæ tres. Mortui sunt nouem. recepti septem ac triginta.

DOMVS PROFESSA.

PRofessorum domus, quoniam in ea parte vrbis sita erat, quæ ad obeunda Societatis munera minus commoda videbatur, dum de transferendis suis sedibus aliò cogitat, ecce tibi præter spem præterq. expectationem, egregium Salernitani Principis palatiũ venale proscribitur. Id cum ad nostros vsus videretur aptissimum, nostri tam præclaram occasionẽ minime dimittendam rati, de emendis ædibus sine mora deliberant, nec prius à re suscepta desistũt, quam celeriter est confecta. Est hoc palatium aperto celebrique loco, tanta amplitudine vt laxissimum intra se templum abdat. extructum est extrin

secus

secus quadrato lapide cuspidatim, adamantis instar exciso, opere magnifico ac regio. Venijt aureorum millibus quadraginta sex: in eoq. emendo multum nobis attulit adiumenti Osunæ Ducis auctoritas, huius Regni Proregis. Is cum semper fautorē in ea re nobis sese præbuit, tum nulla interposita mora, duodecim aureorum millia Regio ex ærario, quæ nobis Vespasianus Gonzaga donauerat, numeranda curauit. reliquam pecuniam partim venditæ priores ædes, partim liberalis hominum pietas suppeditauit. Sed quoniam futuri templi descriptio omnem amplitudinem ædium uidebatur absumere, ad reliquā nostrorum habitationem, proximæ coemptæ sunt ædes aureorum millibus fere decem. Migrarunt eò nostri extremo Iulio, templumq. subito opere excitarunt, dum splendidius magnificentiusq. condatur. eius fundamenta, Decembri mense fodi sunt cœpta: primusque à Prorege iactus est lapis, huiuscemodi cum inscriptione. VIRGINIS Conceptę templo extruendo Societas IESV Professa deiecit XVIII. Kal. Ian. M. D. LXXXIV. *Nam cum ipsis conceptæ Virginis octauis, caperentur initia, iure factum videtur, vt eidem conceptæ Virgini dicaretur.*

COLLEGIVM NEAPOLITANVM.

NOn minoribus incrementis Collegij Neapolitani aucta res est. Cum enim & habitationis & æris alieni premeretur angustijs; hanc Deus

Robertæ Carafæ lectissimæ feminæ, ac Mataluni Ducis coniugi mentem dedit, vt & æs alienum aureorum millium sex & triginta dissolueret, & in Collegij ædificationem aureos ducenos in annos singulos attribueret. Pro tam singulari beneficio Patre Generali mandante, Fundatricis ei nomen delatum est. Ea postea impetrata à Summo Pontifice potestate, nobilibus comitata Matronis Collegium inuisit, eiusq. aduentum nostri pro suo quisque ingenio ac facultate, vario emblematum versuumque genere celebrarunt. His præsidijs sociorum amplificatus est numerus, & ad superiores Magistros tũ in Philosophia Doctor alter adiectus, tum in explicandis conscientiæ rationibus alter. Instituta quoque intra domesticos parietes Humanitatis est schola, quæ futura sit veluti quoddam Magistrorum in vniuersa Prouincia seminarium. Pietatis par cura fuit: quatuor ad nos è nostris auditoribus transierunt. E duobus Dei Matris cœtibus eadem fructuum vbertas. Ac præter cetera benefacta, sunt qui virginum pudicitiæ studiose succurrant: vnusq. virginem, cuius periclitabatur integritas, magno emptã, in tuto honestoque loco collocauit. Complures etiã castitatis amore sua ipsi corpora, perpetua sponsione voti Deo consecrant: ex eoque numero triginta circiter in varia se recepere cœnobia. Duo coniuges castimoniam Deo cum vouissent, tres ipsos annos, saluo incolumique voto, in eodem simul lecto cubarunt: sed ne quid loci humani generis hosti relinqueretur, qui dies noctesque peruigilat, vt aliquando

nec opinantes inuadat, coniugio rite dirempto, ad custodiam tanti thesauri in cœnobiorum claustra perfugerunt.

Doctrinæ Christianæ schola superiore anno inchoata, maiora quotidie capit incremẽta. Ea in classes diuisa nouem (nam vt quisque plura ex Catechesi didicerit, ita deinceps ad superiorem classem ascendit) auditores numerat septingentos. hi omnes octauo, summum decimo quinto quoque die mysteria diuina percipiunt, precationi student in primis, voluntarias pœnas vltro suscipiunt, peregrinationes sanctas instituunt, à flagitijs homines retrahunt, nec de sua tantum, sed de proximorum quoque salute laborant. Itaque Dei beneficio, vnde hæc incrementa proueniunt, eo deducta res est, vt plurimi cœnobia meditentur, ad eaq. se viginti contulerint. Sed vt à sodalitatibus abeamus; accessit ad reliquas vtilitates, insignis Turcæ baptismus, qui, dum in patria superstitione pertinacius hæret, omniaq. salutis monita respuit, rogatus à nostris, vt priusquam certi aliquid constitueret, certam sibi lucem ab immortali Deo accuratis precibus imploraret: fecit, quod rogabatur, ac demum cœlestem lucem, quam velut nubes quædam, obstinatio animi occultabat, aspexit. ergo redit ad nostros, baptismumq. quam primum flagitat: adeptusq., doloribus etiam, quibus ad eum diẽ vrebatur acerbis, releuari subito cœpit: vt intelligeret, quam salutaris esset animis aqua baptismi, quæ sic affectis corporibus mederetur. Non ita multo post conseruus eius, qui hominem à baptismo pessi-

me oderat, nocturnis tenebris experrectus, admirabili quadam luce totum vidit collucere cubiculum: senemq. sibi vt Christianus fieret, imperantem. deductus ad nostros Catechismo præparatur ad fontẽ; vt vnde odium exarserat in conseruum, inde charitas oriretur. Claudet hoc Collegium Gulielmi Elphinstonij obitus, cui consulto reseruamus extrema, quò de eo plura narremus. quanquam, vt in ceteris, pauca de multis. Is fuit Scotus ex nobili illustrique Elphinstoniorum familia, Regium sanguinem affinitate contingens. qui cum hæresim vna cum nutricis lacte suxisset, qua ipsi quoq. parentes vna cũ Scotia vniuersa, quasi communibus quibusdam tenebris tenebãtur, vt adoleuit, studiorũ caussa secessit in Galliam. vbi inusitata quadã luce diuinitus illustratus, è multis varijsq. periculis in portum Catholicæ veritatis euasit. Inde Romam venit, ingressusq. Seminarium conuictorum, cui nostri præsunt, ita se ad omnem pietatem ac disciplinam excoluit, vt breui tempore Societatis mentem cogitationemq. susceperit. Sed cum in morbum eiusmodi cecidisset, vnde releuari sine mutatione loci vix posset, visum est amicis, vt Neapolitani cœli, quod paulo clementius habetur, periculum faceret. Sed vt Neapolim attigit, exceptusq. perhumaniter est a nostris, dum ei hospitiũ curatur idoneum, eo ipso die correptus est febri: abierant iam dies aliquot, nec tamen pertinax febris vllis curationibus recedebat. Placuit diuinæ sapientiæ nouum adolescentis exemplum, qui nondum religiosis sese astrinxerat institutis, proponere no-

stris ad imitandum. prodidit enim morbus ipse, quanta lateret in occulto virtus, & quam nihil cederet tot deuotis capitibus liber adhuc & sui iuris tiro. nihil est difficilius, si rem actione, non mentis tantum agitatione perpendas, quam voluntatis humanæ cũ diuina sempiterna concordia. hac ille virtute sic præstitit, vt nihil ei fuisse videretur antiquius. In eo morbo, cum rogaretur, vt solet, vti valeret, illud semper respondebat vnũ, Vt Deo placet, Vt videtur Deo. sanari ne vellet; Qui possum (inquit) id velle, quando meus ipse non sum. atque hoc ei erat semper in ore, vt quoties ex eo aliquid eiusmodi quæreretur, Dei se esse diceret: nihil sibi reliquum esse libertatis, in eius se transisse ius & arbitrium, in eoq. omnia sua sibi esse. In tam graui molestoq. morbo nihil vnquã vltro petijt, nihil oblatum recusauit. Verum cum medici eius vitæ salutiq. diffiderent, suis ille rationibus consultum volens, Deo Opt. Max. vouit, se non defuturum, cum primum licuisset, quo minus in nostrum numerum gregemq. veniret. Non ita multo post, accersito Prouinciali, suum illi consilium & voluntatem exponit, enixeq. rogat, vt se voti compotem faciat. caussa erat eiusmodi, vt pater non sine cœlesti impulsu, neque negandum, neque differendum existimaret. eius itaque postulationi concessit: postridieq. sacra Eucharistia ad lectum delata, astante toto ferme Collegio, denuo ex concepta formula, Religionis vota non sine incredibili quadam diuinæ voluptatis dulcedine nuncupauit. Ab eo tempore vt de Saule scribitur inter Prophetas, sic in eum simul

ac

ac aggregatus est inter socios, visus est spiritus Domini multo copiosior atque uberior insiluiße, ut non tironem diceres, sed qui in religiosa disciplina egisset ætatẽ. Paupertatem subito sic adamauit, ut non modo Rectoris arbitrio omnia, quæ secum aduexerat, quæq. Romæ reliquerat, sponte permiserit, sed ne minutissima quidem sibi ipse reseruarit: intimam tunicam, quã gestabat, ne quid omnino è profanis vestibus retineret, abiecit, alterãq. poposcit è nostris. Iam studio patiendi pro Christo (quæ potissimum nota, eos qui cœlesti ardent amore à ceteris segregat ac seiungit) tam incenso flagrabat, ut non modo febris æstum & reliqua morbi incommoda æquissimo animo toleraret, sed etiam hoc ipso non mediocriter angeretur, quod nihil unquam, ut ipse aiebat, aduersi Dei nomine pertulisset. Quæ res tanti erat apud eum, ut rogatus, adhibiturusne preces esset pro præcipuis quibusdam amicis, ut se sequerentur in cœlum, responderit oraturum potius, ut in hac vita, Christi caussa, multa indigna atque acerba perferrent. Accessit aliquando ad febriũ ardores molestissimus cordis angor, tantumq. abest, ut aliquid ingemisceret, ut in eam ipsam partem, quæ maxime torquebatur incumberet: rogatusq. cur ita faceret, confessus ingenue sit, quo magis vim doloris amplificaret. Aiunt etiam inuisenti se Patri cuidam mane, visum exposuisse: astitisse sibi per quietem custodem angelum, quæsisseq. si daretur optio, utrum tandem optaret, ad semihoramne post mortem igne purgante torqueri, an dies in hac uita triginta, febrium ar-

dore

dore iactari: se uero respondiße, proximum, & cui id eligeret, attulisse, quia dum uita suppeteret cumu landis patiëtiæ meritis locus esset. Porro nihil in eo sic enituit vt religiosi amor obsequij. prorsus vt cadauer, quod tractantibus non resistit, in omnẽ partẽ versari & circumagi se sinebat: nec vero quisquam medicorum nutibus obsequentior. quantum hi ad escam victumq. præscriberent, tantum ille vel cum nausea molestiaq. capiebat: vicissimq. in sedanda siti, qua maxime æstuabat, nunquam ne guttam quidem aquæ, vltra præscriptum vel hausit vel postulauit. Cumq. ex eo, vt solet, nũquid appeteret, quæreretur, nunquam respondebat aliud, nisi quod medicis visum esset: ita vt omnem interrogandi cupiditatem adimeret similitudo responsi. Maximæ admirationi fuit in tam viridi ætate, tum cum vel maxime dulcedo vitæ delectat, mortis amor atq. contemptio. Nam cum supremam sumeret medicinam, in qua aliquid videbatur esse fiduciæ, Quam vellem inquit nihil mihi prodesset: illud tamen dolebat & querebatur assidue, quod per morbũ viriumq. languorem, non liceret pro voto sese ad mortem sedulo comparare. Inuentus est aliquando plorans, causamq. non reddidit aliã, nisi quia summa imbecillitas virium, intentionem Deo vacantis animi retardaret. quod ipsum tamen extremo illo morbo, cum vires corporis exhaustæ iam eßent, consequutum se non obscure significauit. Plurima erat de Deo mentio, plurima de rebus superis cogitatio. in eaq. re nulla erat defatigatio, nulla cessatio, imo voluptas nul-

lama-

la maior, nulla iucundior. Cum ad mortem accederet propius, qua fuit animi submissione, à Patre Prouinciali contendit, vt vniuersis, quorum expertus esset officia, suo ipse nomine gratias ageret, rogaretq. sibi vt ignoscerent, si quid apud eos esset offensum: iuberetq. in cubiculum congregatos suis adesse precibus morienti: magnum enim se ex eorũ præsentia fructum esse laturum. Quos vt confertim introeuntes aspexit (placuit enim æquissimæ postulationi concedere,) elatis præ lætitia vocibus, Quam gloriosus, inquit, obitus tot Angelorum constipatus agminibus? Sed in perpetua quadam lætitiæ voluptate, qua eius animus mulcebatur, recreabat ea maxime cogitatio; quod in Societate diem vltimum clauderet. Mitto, quam religiosos sermones cum Deo Deique Matre vna conferret: quam arcte Christi complecteretur effigiem, quam pia vulneribus oscula figeret; vt eos etiam, qui spectarent audirentue, quasi quibusdam facibus inflam̃aret. Cum ei fratres, Crucifixi signum amouere conati, requiem aliquam suaderent, nunquam sibi illud extorqueri passus est; quod diceret, tum ad Deum abeundi, non quiescendi tempus esse. tamen illorum perseuerantia victus, signum quidem pendentis IESV dimisit è manu, sed continuo proximã Dei Matris arripuit imaginem, alteramq. nostri Ducis ac parentis Ignatij, quem in eo morbo præcipua quadam religione dilexit. Tum repentino quodam exorto gaudio atque inusitato, Non videtis, inquit, Angelos, non videtis? mox mussitando Angelum

suum sæpe compellans, quædam cum eo dicitur collocutus, quæ nequaquam satis accepta sunt auribus, præter admodum pauca; quæ paulo intentior vox reddidit: quibus denunciasse sibi Angelum suum significabat, fore quidem vt per Purgatorij transiret incendia, sed breui tamen ijs ignibus liberandum, & ad Paradisi gaudia perducendum. ibi obuiam ei futurum Ignatium, qui eum coram sanctissima sisteret Trinitate. Hoc viso maiore quadam lætitia, quã vt eam animus capere posset, elatus, exultabat in Deum viuum, totoque corpore, quanquam infirmissimo, super lectulum exiliebat. Atq. hæc inter gaudia, has inter preces, crebrasq. Dei Matris appellationes, quasi somno placidissimo consopitus excessit è vita. Postero die celebri non domesticorum modo, verum etiam externorum conuentu, ad quos nescio quomodo afflarat hic rumor, curatum est funus, nec satiari multitudo poterat adolescentis aspectu: qui in ipso feretro, religioso collocatus ornatu, vt erat oris habitu nec gracili nec exhausto, sed læto ac renidẽti, Angeli potius cuiusdam, quam mortui speciẽ præseferebat. Fertur vnus è nostris qui decedenti non affuit, dum id temporis pro Gulielmi salute preces funderet, repente interiore quodam lumine collustratus, quasi voce quadam esse præmonitus, excessisse Gulielmum: ac veluti re explorata minimeq. dubia, mutato precationis argumento, orare ardenti studio cœpisse pro eius anima, è Purgatorij cruciatibus liberanda, si ea forte regione detineretur: qua in precatione cum aliquantisper hæsisset,

ab-

absterſa ſubito triſtitia illa, quam de morte conceperat, admirabilis quædam eſſe in eius animo hilaritas conſecuta, & lux oborta clariſſima, quæ perſpicue ac ſine errore doceret, Gulielmum, in ſuperas illas Beatorum regiones ex infernis illis ignibus euaſiße.

ALETINVM ET RELIQVA Collegia.

ANnus hic Aletij multis morbis obnoxius, noua fuit noſtris facultas & materia pietatis. Dum autem corporum ſaluti commodisq. ſeruitur, animis quoque conſultum eſt. Ac per eam occaſionem æs ingens ad ſuos dominos rediјt; flagitia multa repreſſa, inopum ſuſtentata tenuitas, & alia huiuſmodi cum laude geſta. Societati hoc anno dicatus eſt vnus: & ad reliqua ſodalitia conditum Oratorium ex opificibus ferme trecentis, vnde magna ſe ſpes vtilitatis oſtendit. Quod ad rem familiarem attinet; nobilis mulier quingentorum aureorum cenſum Collegio attribuit: aliaq. extant in nos ciuium beneuolentiæ documenta non pauca.

CATAZORII grauibus interdum ſimultatibus eſt occurſum. Erat inter principes duos graue certamen, vter alterum officioſa ſalutatione anteuerteret, nec ſine cura ingentiq. metu ciuitas erat, quorſum tandem eruptura res eſſet. Deo duce, tacitis controuerſiis noſtrorum collocutione ſedatis, reconciliatio gratiæ facta eſt: quod vt fieri poſſe ciui-

tas nullo modo suspicabatur, ita cum accidit ingenti approbatione suspexit. Illud quoque pie religioseq; curatum est, vt ædis maximæ cœmeterium, quod maceria nulla circundabat, ad arcendas ferarum iniurias, murorũ præsidio cingeretur. Itaque cum ea de re à concionatore nostro commonefactus est populus, tantus ardor animis est iniectus, vt lapides, honesti viri complures præeunte concionatore ipso, à passibus quingentis suis humeris comportarent.

BARII sodalitates Dei Matris, institutæ sunt duæ, altera discipulorum, ex qua ad Societatem iam transiit vnus, altera nobilium grauiumq. virorum: in qua ipsi quoq. Prorex & Archiepiscopus numerantur. Sodalis vix septendecim natus annos, cum à muliere domestica & sanguinis communione coniuncta, instigaretur ad facinus, vt se tanto liberaret incendio (diu enim muliebri libidini iam restiterat) de nostrorum sententia, simulare cœpit se ad Capuccinos velle discedere. rogatus à parente, vnde tam repentina volũtas, iureiurando accepto, ne quid cuiquam indicaret, omnem ei remvti se habebat exposuit. ea re cognita parens nihil prius habuit, quam ut à se amandata muliere, integritati filij pudoriq. consuleret. Ad hæc duo sodalitia, rusticorum adiunctũ est tertium. Hi Dominica quaq. luce, confessionis & Eucharistiæ mysteria apud nos obeunt: redeunt à prandio ad explanationem Christianæ doctrinæ: sociorum peccata corrigunt, ad eaq. rite expianda cohortantur. quibus sane rebus menstruo spatio, sodales amplius quinquaginta ad suum numerũ

aggre-

aggregarunt. Ex his unus vigesimum circiter annũ agens, quoniam apud nos, quanta animi prouisione fugienda essent peccata, didicerat, cum à femina primaria modios aliquot tritici coemisset, & ab ancilla, quæ ei triticum sola soli dabat, procaciter pelliceretur ad stuprum, continuo relictis saccis triticoq. profugit. Nostri dum suum quisque munus sedulus administrat, non modo à morte animos, sed interdũ etiam corpora defenderunt. Neci duo erant addicti, parataq. iam iuga boum, unde raptarentur ad crucem: nostri ergo conueniendis ijs, penes quos necis & uitæ ius erat, perfecere, ut tantisper differretur supplicium, dum se damnati defenderent. Quid multa? alter repertus est insons, dictaq. caussa ex iniquitate se mortis eripuit: acre iudicibus documentum, quam non in reorum capita sit præcipitanda sententia.

CIRINOLANUM rude est adhuc informeq; Collegium, dum id perficitur habitatur à paucis. res tamen ab absolutione non abest. hoc anno demum incoli cœpit, cum antea nostri in conductis ædibus habitarent. In ædificationem templi, Collegij Fundatrix cum aureos se trecentos daturam in annos singulos recepisset, primam soluit hoc anno pensionem. Sed de hac Prouincia, sat multa. Nunc ex Italia in Lusitaniam Indiamque migremus.

PROVINCIA LVSITANA.

Vnt in hac Prouincia de nostris decē amplius, & quingenti. In Olyssiponensi Domo quattuor & quinquaginta. In Collegio vnus & quinquaginta. In Eborensi centum & viginti duo. In Conimbricensi centum ac septuaginta octo. In Portuensi quindecim. In Bracharensi triginta. In Brigantino viginti quinque. In Funchalensi tredecim. In Angrensi sex. In Angolana Residentia septem. Sex diem obierūt. Societati annumerati sunt quadraginta.

DOMVS OLYSSIPONENSIS.

Q*Vatuor hoc anno profecti sunt in Angolam: in Indiam autem sunt missi decem: ex eaque duo huc Sacerdotes, cum primis illis Iaponiæ Ecclesiæ fructibus appulere. Res externa belle procedit. Auctæ sunt à Rege menstruæ pecuniæ, quas eleemosynæ nomine tribuebat, aurei mille quotannis. totidemq. in ædificationem templi decreti. Superiorum vero Regum, munifica aromatum largitione & piorum liberalitate virorum, non solum aes alienum, quo pene oppressa Domus erat, magna ex parte dis-*

solutum est, sed etiam templi continuata constructio. ac si tantum id, quod impensum est in opifices ad calculos reuocetur, trium millium septingentorum ac sexaginta aureorum summa reperietur. Tã animarum fructus, operarum laboribus nihil impares. Vnus è nostris cum quodam in templo concionaretur, in quo, pro cuiusdam sodalitatis instituto, tres orbæ puellæ in matrimonio collocandæ erant, plurimæq. supplici libello, vt in eam sortem admitti possent efflagitassent, Noster ille populum pro concione commonuit, minime decere, vt tot indotatæ relinquerentur, addendamq. ad eum puellarum numerum esse quartam. Cum perorasset, tantum pecuniæ corrogatum est, quantum etiam ad conficiendã quartæ dotem satis superq. videretur.

Alius cum aureos mille quingentos exigere à debitore non posset, carceri eum & vinclis addixit; sed audita concione, non modo illum mittendum curauit, sed pecunias ei creditas condonauit. Catechismus in maximo puerorum virorumq. grege, non in templis tantum sed in vicis triuijsque traditur: quanta cum vtilitate, vel puerorum educatio testatur. Ex his vnus cum audisset virum iam ætate prouectum, iusiurandum temere vsurpantem, propere accurrit, flexisq. genibus, Per Deum, inquit, ne posthac iurato: nec enim isthuc leue peccatum est. vir rubore suffusus abeuntem reuocat puerum, & quod ei nomen esset, & quibus natus parentibus sciscitatus, cum ea puer nihil referre dixisset, Næ tu (inquit) minime puer es, sed Dei Angelus, qui tam salutare

dedisti consilium: atqui sic habeto, me non commissurum in posterum, vt mihi excidat iusiurandum. E confessionibus par est vtilitas consequuta. Euocatus est ad nobilem feminam ægrotantem Sacerdos, quam callidus hostis in eam fraudem conabatur inducere, vt quoniam commissum ab ea facinus emanarat, voluntaria nece turpitudinem vitaret infamiæ: esse enim apud inferos quoque nobilium turbam, esse Reges dynastasq. complures. Cumq. Pater, conaretur illam de ea mente deducere, dæmon abeunte Patre, cogitationes improbissimas suggerebat. Iam inducta erat in fraudem, iam cultrum intempesta nocte quærebat, quo sibi vitam eriperet, cum ecce tibi horribilis culter, pallido squallentique manubrio iacebat humi: mulier exterrita viso, defixisq. in Christum oculis, cuius in eo loco proposita erat imago, si hæc (inquit) propter meum facinus Christe permittis, luo protinus, quod admisi. ita cum sese postridie rite expiaturam eße polliceretur, statim fæda illa species euanuit. Postero die accito Sacerdote, confessione maculas eluit, atque ex eo tempore valetudini reddita, apud nos diuina mysteria frequentat.

Publicis custodijs non exiguum emolumentum allatum est. nam cum aquæ laborarent inopia, quidam è nostris, adiuncto comite, vrnas aquæ plenas suis impositas humeris ferre cœpit, eoq. exẽplo excitauit ex omni ætate & conditione complures, vt aquas in carcerem ipsi quoque conueherent: cumq. aliquando Patre duce, magnum agmen portantium

vrnas incederet, vir nobilis obuiam factus in equo, ex eoq. desiliens suam quoque operam offerre cæpit: sed ei Pater, Tuum erit (inquit) panes suppeditare, nostrum aquas. quod cum libenter ille facturũ se recepisset, postero die magnum frumenti numerũ cum ære submisit. Quoniam vero pleriq. vel leui crimine, vel quod ære alieno oppressi soluẽdo non sunt, diuturno carcere fatigantur, curant nostri collatis à nobilitate pecunijs, vt ij vel debito, vel mulcta soluta è vinculis eximantur. ad eam rem Archiepiscopus aureos quinquagenos in menses singulos dono dat, alijq. alia; quorum præsidijs captiui prope ducenti è publicis sunt dimissi custodijs. Nec vero in rebus bene gestis illud est postremum, quod cũ multi ex Africa Saraceni fidem professuri Christianam, ad nos venirent; nec tamen Christianis possent legibus satis institui: nostri Cathecumenorum domum, quod diu ante tentarant, exstruendam in hac vrbe curarũt. Xeriphij olim Africæ Regis filius, non procul ab vrbe aberat, cum ex eius comitatu Mauri nobiles ad nos venerunt, etiam atque etiam rogantes, vt Christianis sacris initiarentur. nostri conductis prope templum ædibus piorum liberalitate adiuti, ijsq. quæ ad usus uitæ necessarios pertinent, comparatis, Catechismo eos orsi sunt erudire: dumq. in ea cura uersantur, à Cardinali Roberto Regni moderatore, necessarios simul impetrauere sumptus ad usitatam baptismi celebritatem. Interim actum est cũ eo uehementer de Catechumenorum domo condenda. Cardinalis (re cum ijs qui à consilijs sunt agita-

ta)

ta) litteras ad Regem dedit; Rex ut est propagandæ religionis studiosus, postulationibus annuit: statutaq. condendi ius munusq., delegatum est Domus nostræ Præposito: sed quò commodius instituendis Catechumenis opera detur, placuit prope templum nostrum, eorum, vt dixi, ædes exstruere. Ac præter id, quod ad domesticam supellectilem Cardinalis dedit argenti, in singula capita vnoquoque mense octoni circiter decreti sunt aurei; & in apparatum pompamq. baptismi, vnicuique triginta. Tres iam summa cum ceremonia maximoq. hominum cœtu suscepere baptismum; quo peracto vecti equo cum Regni proceribus, qui eos de sacro fonte susceperant, Cardinalem salutatum iuerunt: qui non exigua eos amoris & beneuolentiæ significatione complexus est. Iam in pagis, vt à domesticis abeamus, curatum est, vt qui ad inimicorum cædem accensis animis properabant, iniuriam suam Christo dimitterent. Fuerunt in eo numero viri primarij, qui in duas diuisi factiones, simultates inter se veteres exercebãt, quarum nullus alius ostendebatur exitus, nisi certissimus multorum interitus: adeo insitum atque inustũ erat inimicorum animis odium. Sacerdos alter à Brigantino Duce vocatus, quotidianis concionibus, non leues ipse quoque obliterauit iniurias. Vnus, cui manus est in rixa præcisa, ne percussori parcere cogeretur, Patris sermonem congressumq. vitabat: verum cum resistere diuinæ voci animique permotioni non posset, ad nostros vel inuitus accessit: ibi coram Dei Matris effigie inimicos amice complexus, præ

gaudio lacrymas, & ipsis & aliis qui præsentes aderant, excitauit. Hic ipse Sacerdos cum sexta quaque feria apud eum, quem dixi, Ducem, de asperrimis Christi cruciatibus disputaret, ad extremum cũ perorasset, plurimi se flagris ex ipsa Ducis aula oppidanisq. mulctarũt: cumq. ab ea re pueri propter ætatem excluderentur, rationem inierunt eiusmodi, vt gregatim se per oppidi uicos non sine sanguinis effusione diuerberarent.

OLYSSIPONENSE ET CONIMbricense Collegia.

AD institutum Collegij opus pertexendũ, ædes nobis quasdam & vicina prædia, quæ sui iuris erant, libera Senatus reliquit; idq. publicis tabulis testatum voluit. In Gymnasio & ad sapientiam & ad virtutem pari cursu contenditur. E nostris auditoribus, septem ac sexaginta in varia sunt annumerati cœnobia. Nec minor fructus è templo capitur. Quidam cum à flagitiosa vita, ne diuinis quidem monitis animo frequenter illapsis, deterreri posset; nocturno viso perterritus, ac de cubili deiectus, statuit diuinis monitis obtemperare; postridieq. cum Sacerdotem conuenißet è nostris, scelerum maculas confessione deleuit, deq. eius sententia nouum vitæ genus instituit. Alius cum superioris vitæ tempus sanctissime traduxisset, sensim pietatis intermittens officia, pari turpitudine innocẽtiam præteritam obscurauit. ijs enim vitiorum illecebris se irretierat,

vt iam familiariter malo dæmone vteretur. Demũ post aliquot annos hominem Diabolus pro amicitia rogat, vt suam sibi vitam & corpus immolet: cum ille annuisset, & in secretiorem locum, vt laqueo vitam clauderet, secessisset: ecce tibi lux repente de cælo. pristina virtus redit in memoriam, & benefacta præterita, & votiuæ peregrinationes, Dei matris & Sanctorum caussa susceptæ. quæ dum secum ipse reputat, priusquam collum in laqueum inserat, proximam concedit in ædem, ipsi Dei matri dicatã, quam præcipua quadam religione coluerat. ab hac alium subito mutatur in virum, & ad nostros longo itinerum interuallo contendit. Vis lachrymarum & doloris plena confessio facile declarauit, quam præsens illi fuerit Beatissimæ Virginis auxilium, quæ neminem vnquam deserit pie ac suppliciter implorata. E Conimbricensi Gymnasio, quod auditoribus constat mille nongentis, quinque in Societatẽ, aliíq. in alias se contulere familias. Ad reliqua vero huius anni benefacta vtilitatesq. perceptas, quatuor ex ijs, qui perfidiæ caussa plectendi erant, ad sanitatem reuocati sunt. In pagis locisq. finitimis, vbi maximo hominum conuentu conciones habitæ sunt, capitales interdũ repressæ sunt inimicitiæ, effectumq. vt factionum Duces, vna cum suis conuenientes in templum, venia vltro citroq. data ac petita, in mutuam gratiã concordiamq. redierint. Alibi ad euellendam temerarij iurisiurandi consuetudinem, erecta sodalitas est. quo præsidio procliuissimus quisq. facile á iureiurando se continet. nec defuit puer, qui

iurantem argueret patrem, nulla non modo cum offensione parentis, verum etiam cum voluptate: ita vt pater pro referenda gratia noua eum veste donarit. Pagani quidam cum à templo distarent; eamq. ob caussam sacris plerunque carerent: egerunt nostri de erigendo in eorum oppido templo, ad eamq. rem pacti sunt incolæ annua pecuniarum præsidia. Hæc & his similia dum geruntur à nostris, Episcopus quidam, cum de vtili eorum opera industriaq. (in ipsius præsertim agro colendo) rescisset, summas eis, & coram & per litteras, gratias egit, eorumq. in animas curam studiumq. maxime commendauit.

EBORENSE COLLEGIVM.

EX Academia, quam in Eborensi Collegio Rex Henricus exstruxit, pares fructus laboribus responderunt. Ea enim est pietas iuuẽtutis, vt non modo Nosocomia frequenter adeat, lectos sternat, foueat & consoletur ægrotos: verum etiam sublatis in humeros vrnis, aquæ subsidia ad carcerem deferat, sæpe pœnas à sese exigat, nec voluntariam verberum acerbitatem, aut ciliciorum horrorem reformidet. Trecenti amplius per Quadragesimam octauo quoque die, ad publicam diuerberationem conueniebant: nec Academici modo auditoresq. Gymnasii, sed illustres quoq. viri, aliijq. qui cum explorandi caussa ventitassent, subito tamen aliorum imitabantur exemplum. Itaque è discipulis, sese cœnobijs

deuouere complures: Societati non minus octo. Iam iratorum animi hic quoque conciliati non pauci. Inter duas familias in primis nobiles, tam acerba extitere dissidia, vt magnum vtrinq. metueretur exitium. & quanquam perturbatissimus rerum status, desperationem pacis videbatur afferre: tantum tamen Deo duce perfectum est, vt obliteratis penitus offensionibus, redintegrata sit amicitia. Capiunt diuina mysteria permulti, vnisq. Domini Natalitijs cæleste iniere conuiuium, tria amplius hominum millia. Nec vero è pagis fructus capiuntur exiles. Quodam in oppido duo erant non minus sanguinis, quàm scelerum coniunctione deuincti. sed eorum alter cũ sanus esse cœpisset, nec tamen auderet facinus suum eius loci Sacerdotibus confiteri, ex dolore ac desperatione necem sibi moliebatur inedia. quam cum iã diu tulisset, audissetque vicinum in pagum Sacerdotem è Societate venisse, confestim ad eum tanquam ad opem sibi diuinitus missam sese confert, apertaq. vulneris fœditate, & ipse & consors sceleris, à nefaria se consuetudine seiunxerunt. Alibi etiam (præcipue in Brigantini Ducis oppido, quò à Principe Catharina vocati sunt nostri) magnus extitit è concionibus ceterisq. Societatis nostræ muneribus fructus. Sane in eo, quod dixi oppido, ea fuit morum mutatio, ij animorum motus, vt Franciscanæ familiæ Patres affirmarent, si quotquot ad religiosam vitam admitti vellent, ijs omnibus mos gereretur, exuendum fuisse oppidum flore iuuentutis.

Iaponẽses, quos supra nominaui, cũ hac iter habe-

uēt Olyſſipone profecti, maxima omnium ordinū tū frequētia tum gratulatione excepti ſunt. Enituit hic Archiepiſcopi comitas ac liberalitas, qui non modo domi ſuæ perhonorifice veniētes excepit, ſed largo munificoq. viatico proſequutus eſt abeūtes. Hinc vero digreſſis, Brigantinus Dux currum ſuum ſcite & eleganter ornatum, honeſtosq. longo interuallo equites obuiam miſit. Vbi autem eos aduentare cognouit, ipſe quoque obuiam magna nobilium cum corona proceſſit. domi vero deductos ad matrem, eorum aduentum auidiſſime præſtolantem, regio apparatu conuiuioq. ſuſcepit. Non hic auro argentoq. inſtructos abacos, non pretioſis periſtromatis ornata cubicula, non pulcherrime ſtratos lectos, non ceteram Ducis elegantiam ſplendoremque commemorabo: quæ eximium eius in regios adoleſcentes animum declararunt. Dux item in vaſtam eos & per amænam ſyluam, vna cum fratribus equitibusq. trecentis venatum duxit, abeunteſq. item multo auro argentoq. donauit.

PORTVENSE ET BRACHARENSE.

CAtechiſmus in Portuenſi Collegio maxima ætatum omnium frequentia, pueris explanatur. Epiſcopo interdum ac Senatoribus Regijs Præſideq. præſentibus. Inter pueros, qui Chriſtianæ legis ſcientia cæteris palmam præripit, is publicis decoratur honoribus. nec deeſt honeſtorum virorum

beni-

benificentia, in suppeditandis ad hæc dona pecunijs.] Interdum etiam pueri, vecti scaphis in oppidum è regione positum traducuntur, hymnos medio amne vt à nostris docti fuerint, concinentes, non sine incolarum tum admiratione tum gaudio. Confessiones sunt omnino multæ, non modo ciuium ac domesticorum, sed etiam aduenarum, è locis valde disiunctis. Quidam cum se nefario quodam scelere astrinxisset, vt id tegeret ac supprimeret, multas alias turpitudines maculasq́. suscepit: cumq. eò hominem sua scelera prouexissent, vt sibi ipse moliretur exitium, templum nostrum ingreditur, primoq́. introitu diuinitus immutatus, vitam expiare totam sine mora constituit. ea res & vitæ fuit honestioris initium & turbulenti animi medicina. Vni dum se malus dæmon in lucis angelum transfigurat, & modo huius, modo illius se Beati specie conspiciendum obijcit, sensim eas illi struxit insidias, vt ad amentiam prope redegerit. sed cum per sacram confessionem Deũ sibi reconciliasset, diuinam lucem aspexit, & ad saniorem mentem reductus, factus est in posterum cautior.

E BRACHARENSI Collegio in domesticã disciplinam adsciti sunt tres; & ad incitandũ pietatis ardorem, in honorẽ Dei matris est erecta sodalitas, ea iam lectissimis constat adolescentibus, eorumque exemplo non pauci de primarijs, vt in eundem numerum adlegantur, efflagitant. In vicinis pagis tum inter coniuges, tum inter alios grauissime dissidentes, constituta pax est. Clericus mortifera accepta

plaga,

plaga, cum esset Sacerdoti nostro peccata confessus, publicis testatus est tabulis, veniam se percussori tribuere. Magistratus autem domesticosq. rogauit, ne hominem homicidij reum agerent: quem ipse, si adesset, antiquissimum vt amicum amplecteretur. Occursum est etiam militaribus iris atq. flagitijs. plerique cum mulieribus implicati, vt ab earum consuetudine se diuellerent, interposita auctoritate Præfecti, curatum est. Inter præsidiarios autem milites & oppidanos, cum sepe rixæ ac contentiones, (nocturnæ præsertim) excitarentur, ex ysq. alij male mulctati, alij vulnerati discederent, quidam etiam exanimes auferrentur; Tribunus militaris, vt tam fœdæ rei medicinam adhiberet, de Patris nostri sententia, graui cauit edicto, ne quis miles post prima lumina domo pedem efferret. ita ingens malorum est subtracta materia. In obeunda cum Archiepiscopo Diœcesi, plurimi sunt ab erroribus liberati, sinceraq. imbuti religione. Arma etiam ab ijs qui mutuas gerebant inimicitias adempta. Inter quos vnus, ab inimico medio foro pulsatus, percussorem postulat de iniuria: mulctatur exilio reus, relictis in maxima inopia coniuge tribusq. liberis, & quod grauissimum est, relicto etiam dissensionum in posterum seminario. Sacerdos noster vt vna opera tot incommodis obuiam iret, ita, Deo duce, rem omnem administrauit, vt & reo daretur impunitas, & qui læsus esset obliuisceretur iniuriæ.

BRI-

BRIGANTINVM ET Funchalense.

Brigantino Collegio quotidianum est, vt contentiones & discordias, quæ hic frequenter exoriuntur, extinguat. Filius parenti litem intenderat non sine graui ciuitatis offensione. cumq́. secundum Patrem iudicatum esset, ad Regiam Curiam appellauit, pecuniamq́. seposuit, vt causam vel largitionibus obtineret. postea à Sacerdote nostro commonitus, misertus est patris, suo iure cessit, & quicquid ei erat, patris permisit arbitrio. Alius cum filia & genero simultates gerebat antiquas. appropinquante morte, en tibi filia confestim ad patrem, vt extremum spiritum morientis exciperet. Sed eam ne tum quidem pater admisit, imo pessimo exemplo & summa cum offensione ciuitatis abegit. nostri hominem & anima & corpore ægrum, cum inuisissent, docuissentq. quantam in excludenda filia suo nomini notam inureret, vicerunt tandē, vt filiam reuocaret, in gratiamq. reciperet. Inter duos nobiles Magistratus, grauis erat coorta dissensio: sed eius fama cum ad aures Catharinæ Principis peruenisset, Rectori Collegij confestim mandat, vt in Collegium euocatos ad concordiam pacemq́. reducat: quod cum ab eo factum esset, publica lætitia consequuta est. erat enim periculum, ne cum vterque publicum munus administraret, in duas factiones distractā ciuitas, graue caperet detrimentum. Adolescens cum puellæ cuiusdam nuptias quibus se obligauerat repudiaret,

puellæ

puellæ patruus longo itineris interuallo Brigantiam venit, vt adolescentem nisi officio satisfecisset, occideret. ea res (quoniam ex amplis erat vterque familijs) cædes minitabatur acerbas, sed nostrorum arbitrio ac disceptatione composita, exitus habuit opinione feliciores.

FVNCHALENSI Collegio, quo laxior sit habitatio, proximæ quædam adiunctæ sunt ædes. Habentur autem in hac vrbe magnis cum animorũ commodis conciones. Quidam coram Beatissimæ Virginis simulacro, assidue graue facinus deplorabat, ratus eam confessionem ad expiandum facinus esse satis. non passa est misericordiæ mater, tanto eum in errore versari, mentem illi iniecit eiusmodi, vt concionatorem nostrum audiret, quo audito nihil habuit prius, quam vt Sacramento confessionis suum deleret erratum. Actum est etiam cum Magistratibus, de veneficorum coercẽda licentia, quæ eo progressa iam erat, vt ad imam aram, in qua corpus Christi reponitur, veneficia teterrima sint reperta. Duo autem, qui ad obeundum facinus, bullas quasdam artificijs veneficorũ plenas, velut sacràs quasdam reliquias de ceruice gestabant, admoniti eas protinus abiecerunt.

COLLEGIVM ANGRENSE.

ANgræ duo de nostris, sine bellis imposito, remanserunt: ij, cum propter assiduas calamitates & direptiones attritæ res essent, miserorum ino-

inopiæ, quorum ingens fuit numerus, subuenerunt: ijdemq. à Magistratibus impetrarunt, vt qui vinculis tenebantur, aut illico soluerentur, aut in laxioribus haberentur. Eadem opera captiui vel pretio redempti, vel missi gratuitò. Reis etiam non nunquam vita atque impunitas data. Quæ quidem nostrorum officia tanto admirabiliora vulgo sunt visa, quanto illi pluribus antea conuicijs & maledictis exagitati sunt: vt merito aliqui dubitare se dicerent, præstaretne nostros beneficijs; an contumelijs afficere: quando non minoribus officijs improbos ac maleficos, quàm probos ac beneficos prosequerentur. Non ita multo post, cum quatuor è Societate ad portum appulissent: ciues, tum ij, quorum erga nos beneuolentia turbidis in rebus perspecta iam erat, tum ij, qui nobis videbantur aduersi, summam ex aduentu nostro lætitiam præse tulerunt: illi, quod nostri, qui non sine illorum lacrymis ac mærore discesserant, omnium votis expetiti redirent; hi vt præterita maleficia officijs præsentibus resarcirent. Itaque in nostrorum reditu; portus, muri, propugnacula, viæ denique totæ gratulantium & occurrentium multitudine complebantur. Senatores præcipui nostros è naui receptos in scapham, ad portum perhonorifice deduxerunt. Præsidij quoque Præfectus, Tribuniq. militares cum primarijs ciuibus, præsto fuerunt ad littus, vt cum honore exciperent exeuntes. Inde ad Collegium inter omnium gratulationes, densissimo & lætissimo occurrentium agmine processerunt. Atque in hunc modum nostrorum celebratus est reditus

ditus. Nostri autem, quantum in se fuit elaborarũt, vt tantæ hominum beneuolentiæ expectationiq. responderent. Itaque & in templo maximo & in aliis sacris ædibus conciones instituerunt, tanto animorũ motu, vt interdum è populo effusa comploratio & eiulatus erumperent. Quibus aliquando clamoribus, præsidiarij milites excitati, veriti ne qua templi ruina multitudinem oppressisset, ad ferendam opem protinus accurrerunt. Seditiones porro aliquot militares compressæ sunt, ducumq. ac primariorum iræ placatæ. Et quoniam in hac insula cohortes aliquot militares præsidij caussa relictæ sunt, datur opera, Duce ipso iuuante, qui nobis est in intimis, vt in officio contineantur, nec solum à maleficijs & rapinis temperent, sed etiam dominica quaque luce cohortationibus pomeridianis intersint. quibus pijs de diuinis rebus colloquijs ad pietatem sic inflammãtur, vt & diuina mysteria frequenter vsurpent, & peculiari quodam studio erga Dei matrem afficiantur. Quidam abiecto religionis ornatu sumpserat militarem: alij vota, quibus se obligauerant non soluebant: alij flagitijs tenebantur impliciti, alij denique alijs vitiorum morbis agitabantur, quibus cum actum est, vt & suo quisque voto officioq. faceret satis, & abigendis amandandisq. mulierculis, flagitiorum præcideretur occasio. Institutum & hic est B. Virginis sodalitium, cui dedere nomina è nobilitate complures. Huius sodalitij ea mẽs est, ea ratio, vt miserorũ subleuet egestates, vt ueste, frumẽto, pecuniaq. iuuet, vt ægros foueat, eisq. medicis pharmacisq. subueniat.

AN-

ANGOLANA SEDES.

IN Angola multis etiam de principibus, christianæ fidei splendor illuxit. sed quamuis multi ex ijs ad baptismum parati videantur, ne doctorum penuria ad patrios ritus ac turpitudines reuoluantur, in aliud tempus eorũ baptisma reijcitur. Nã tres, qui in ea prouincia de Societate versantur, vix Lusitanis, ne dum Aethiopibus adesse possunt. mille tamen abluti sunt, quibus ipsa loci vicinitas est adiumento. Inter eos nobilissimus Angolæ Princeps, cuius in ditione Prætoris Lusitani sunt castra. Is christianæ religionis instituta iam nouerat, & cuncta memoriter hauserat, cum oppreßus repente morbo in vltimum putabatur venisse discrimen. Mittunt ad eum Sacerdos noster ac Prætor, qui quæreret, vellet ne priusquam vita excederet, christiana sacra suscipere. Ea res tantum attulit ægro lætitiæ, vt è morbo subito recreatus nuntio dederit euangelia. Postea suis euersis & cõminutis Idolis sese ad Christi cultum vna cum amicis, liberis, coniugibusq. conuertit: vxorumq. multitudine repudiata, quas patriæ superstitionis licentia concedebat, vnam duntaxat è christianæ legis sanctitate retinuit. Incidit Baptismi celebritas, in diem ipsum Dei Matris Natalem. aderat Catechumenorum candidus ordo, serico indutus ornatu, manibusq. præferens palmas. eaq. pompa processit ad fontem. Cumulauit rei gaudium Lusitanorum aduentus, tertium iam mensem

H belli-

bellica in expeditione versantium, hoc etiam magis, quod Dei Matris effigiem non sine miraculo receptam ab hoste referebant. Voluit hanc Prætor imaginem, quo Neophytis ethnicisq. planum fieret, quanta cum veneratione colenda sit Dei Mater, effusa obuiam multitudine, ingenti gratulatione excipi, apparatuq. quàm maximo. Quibus peractis placuit etiam Prætori Lusitanisq., eius diei lætitiam, qui tam multis natalis esset, noua cum prole, quam de fonte susceperant, festis apud nos epulis celebrari. Vt huius baptismi fama percrebuit, ceteri pio quodam studio æmulationis incensi, multa cum Patribus questi sunt. quod ipsi quoq. sua baptismata tam diuturnis expetita votis non impetrassent. Nostri vt eorum quoq. studijs obsequerentur, in eorum pagos sacerdote dimisso, voluerunt omnia prius Idolorum signa cremari, incolasq. chistianis legibus erudiri, quam eorum quisquam Ecclesiæ limen attingeret. Sequitur res admirationis & lætitiæ plena, digna, quæ non modo nostris, sed omnium litteris monumentisq. mandetur. Prætor cum Mocumba, vbi alterum iam annum habebat castra, mouisset; & in Cambabam, quæ regio est argenti fodinis nobilis, peruenisset, locum cepit muniendis castris idoneum. ea re cognita Rex Angolanus, vt Lusitanos inuaderet, ingentem conflauit exercitum. censa ab eo dicuntur capita duodecies centena millia. cuius rei fama exterritus atq. exanimatus Aethiops, Lusitanorum paucitate despecta, ad inimicorum castra transfugit. Nemo auxilij caussa Prætori aderat,

rat,

rat, vno excepto Paulo clarissimo Angolæ Principe, qui non ita multo ante se ad christianos adiunxerat. Sed diuina bonitas (quemadmodum desperatis solet in rebus) sui numinis præsentiam declarauit: ac die illo qui suæ Matris Purificationi sacer est, tantæ nimirum meritis Virginis, longe aliter vertit omnia. Nam, quod pene fidem excedit, centum & quinquaginta Lusitani, paucíq. Aethiopes, quos Paulus in prima acie ducebat, innumerabilem illam, quam dixi, multitudinem profligarunt; nec in tanta hostium strage è Lusitanis desiderati plus septem; quòs ipsos cecidisse tum constat, cum Sacerdos noster à placando diuino numine conquieuit. Nam cum ille se primo certamine, vt pro victoria Deo immortali supplicaret, in interius cubiculum abdidisset, dum assiduæ precationi dat operam, certa victoriæ inclinatio ad Lusitanos fiebat, sine nostrorum sanguine, sine cæde. Vt à prece discessit ratus finem esse certaminis, subito conuersis signis in Lusitanum hostis incurrit, ex ijsque septem, vt diximus, interemit. Pater ad Deum, vnde abierat, sine cunctatione reuertit, nec prius ipse finem precibus, quam pugnæ miles imposuit; vt planum omnibus fieret, non humanis, sed diuinis opibus partam esse victoriam. id quod ipsi quoque testabantur hostes, aiebant enim de cælo secum fuisse pugnatum, maioremque sibi vim ab ipso aere, quàm ferro à Lusitanis illatam. Tantus autem pauor ac trepidatio hostiles animos occupauit, vt præcipitem in fugam auersi, profun-

damque lapsi voraginem, eam ipsam sola corporum strage complerint, & velut æquato itinere per strata cadauera, hærentibus à tergo Lusitanis, transitus præberetur. Videbitur fortasse res, si humanis viribus æstimetur, omni fide superior: sed si in diuinam potestatem referas, memineris q. quanta barbarorum examina perexiguis olim copijs Israelitæ fugarint, nulla erit caussa, cur hæc afficta videri debeant. Ergo tam illustris beneficij memoriam, vt Lusitani grata animi significatione recolerent, supplicationem publice decreuerunt. Sed hoc tam admirabile prodigium, alia non minus admiranda subsecuta res est. Lusitani nouem, à Castris longe disiuncti sub occasum solis se vidisse perhibent, ingentem Crucem admirabili splendore ac pulchritudine Angolæ verticibus imminentem. Id ipsum eodem modo eodemq. tempore alij longe positi conspexerunt. eaq. de caussa Lusitani Crucis monimentum quam amplissimum faciendum locandumq. curarunt, quod extet ad memoriam posteritatis sempiternam. Verum quod allicere ad reditum Aethiopes debuit, magis à Lusitano deterruit. Nam qui, iniecta periculosi belli formidine, ad potẽtiorem hostem desciuerant, postea cum præter spẽ ad Lusitanos victoria recidisset, perfidiæ suppliciũ veriti, esse cum victis, quàm cum victoribus maluerunt. Quo circa faciendum Prætori fuit, vt in locum natura munitum geminoq. amne circundatum se reciperet, dum è Lusitania supplementum, quo extrema belli conficeret, euocaret. Sed eum barbari

colle-

ii

collectis viribus vndique circumfusi, iam dudum obsident. ac ne Lusitanis vltro citroq. commeandi potestas sit, omnes vsque in Oloandam Insulam, quæ Lusitanarum nauium est statio, viarum aditus intercludunt. E nostris Sacerdos vnus Lusitanis adest, qui eorum animas curet, & ad pietatem incendat. Alter in Oloanda cum comite laico degit: cuius eadem pietatis officia cum in Lusitanos milites extant, tum in mercatores & nautas, qui è Lusitania Brasiliaq. confluxerint. Sæpe is in Angolæ Congiq. prouincias excurrit, ibiq. plurima demolitur idola, quotidieq. multos ad Christum per baptismũ adiungit. Sed quoniam tam multis vnus satis esse non potest, solos infantes, & qui Christianæ legis summam teneant, ad sacrum fontem admittit. Adijt etiam negotij caussa ad insulam, quam appellant Apostoli Thomæ: atq. inter nauigandum, ecce tibi obuiam Lusitana classis Olyssipone profecta, qua quatuor vehebantur è nostris. Quod si classis (vt speratur) aduentu, Angolana prouincia subigatur, magnus in ea campus nostrorum aperietur industriæ. Tota Angola regnaq. finitima ab hac vna victoria pendent. quam si Deus dederit, vt spes est, animo iam nunc cernimus, quanta animarum futura sit seges. Interim excolendis barbarorum moribus opera datur: nec ea quidem inutilis: qui enim religionem sunt professi Christianã, ij pristinis exuti moribus ita viuunt, vt in sui admirationem Lusitanorum mentes oculosq. conuertant. Ex ijs complures matrimonio rite coniuncti (id quod in ho-

minibus natura barbaris est mirandum) expiatis confessione peccatis, non semel è Sacerdotis nostri manu, veneranda Eucharistiæ mysteria susceperunt.

PRO-

PROVINCIA INDIAE ORIENTALIS.

Recenti & quinquaginta de nostris in sedes plurimas dispertiti, Indicum hoc exercuere nouale. Non equidem faciam, vt sedes numerē vniuersas, ne nimis enucleata enumeratio molesta sit. Sunt præcipuæ triginta amplius. professorum & nouitiorum Goanæ domus, Goanũ Collegium & Cochinense, Bazainense, Salsetanum & Malacense. In Iaponia vero Funaiense, & probationis domus Vsuquiensis. Vndecim præterea sedes Indicæ è potioribus, quas nihil attinet recensere. Accedunt Seminaria puerorum in India quatuor, Goanum & Salsetanum, Bazainense & Coulanense: Iaponica duo, Arimense & Anzichumense. His tum Funaiense, quod Gregorij xiij. liberalitate condi iam cœpit, adiungitur; tum alterũ in nouo illo Christianorũ oppido, quod à B. Thoma nomen habet, Philippi Regis iussu sumptuq. instituendum. constat id non tam externorum adolescentium numero, quam nostrorum. Nostri enim etsi in Vaipicota superioribus annis sedem habebant, excurrebantq. nonnunquam pro rei necessitate varias in vrbes ac regiones: tamen & necessario vitæ cultu carebant, & spe præcipui fructus, qui ex instituenda

Christianis legibus iuuentute percipitur. nunc noui institutione Collegij, vtriq; incommodo obuiam itur. In his omnibus, quos dixi, locis eò potissimum nostrorum vigiliæ referuntur, vt & nouellas Christi plantas salutaris doctrinæ imbribus irrigent, & eorum tenebras, qui verum Deum adhuc ignorant, Euangelij luce discutiant. Ad sacrum fontem numerata sunt hoc anno, si Iaponiorum baptismos eximas, hominum fere tria millia, & quingenti. E sex nauibus, quæ Olyssipone soluerunt, vbi decem vehebantur è nostris, portum Goensem diuino beneficio duæ, Cochinensem tres incolumes tenuerunt: sexta Malacam nauigans appulit Moxambiqui: crediturq́ue ipsa quoque in optatum Malacæ portum inuecta. Hæc de vniuersa Prouincia. quæ fratribus est aucta tribus atq; triginta: quatuor autem obitu diminuta. Nunc singillatim de præcipuis sedibus collegijsq. dicamus.

PROFESSORVM AC NOVITIOrum Goanæ domus.

QVod diu iam optabatur in hac Prouincia, vt in ipsis Collegij sedibus, R. Patre Generali approbante Professorum Domus statueretur, hoc anno demum perfectum est. Nam cum intra amplissimos Collegij fines, & maiestate operis & populi frequentia vnum omnium celeberrimum templum sit, visum est, ne cum offensione aliqua ciuium, qui proxime sibi ædes extruxerāt, deseri videretur, Profes-

sorum Domum intra hæc ipsa spatia cancellosq. concludere: ita tamen vt non modo sit ab ipso Collegio ac discipulorum habitatione, verum etiam à Nouitiorum Domo seiuncta. Acta res est duodecimo Kal. Octob. quem diem frequens populi conuentus in templo nostro, omnesq. Magistratuum ordines celebrarunt. Habita est ab Archiepiscopo Goano de hac ædium partitione, deq. Societatis instituto ac graduũ varietate præclara concio: multitudini autem, cui res nostræ non satis cognitæ perspectæq. sunt, opportuna. Vt autem ad expiationem peccatorum homines facilius allicerentur, reliquit in mandatis Pater Prouincialis, vt perpetuo Sacerdotes aliqui pœnitentium caussa versentur in templo: ac quamdiu nullus apparet, in sua quisque sede aut fundendis Deo precibus, aut lectitandis de pietate libellis sese distineat. Quã rem ciuitas vt valde suspexit, ita minime dubitat, quin vberes paritura sit fructus. Degunt autem in hac Domo Patres fratresq. circiter quadraginta, quorum vnus & viginti sunt Sacerdotes, atq; ijs omnibus, quod ad victum cultumq. pertinet, ciuiũ benignitas satis large suppeditat. Vix erant de nouis ædibus agitata consilia, cum lychnum pensilem ex argento, qui ad Dei Matris aram iugiter ardeat, Matrona donauit. steterat ei aureis amplius quingentis, oleiq. ad vsus luminum, quod satis esset, adiunxit. In Nouitiorum domo, tertius tirociniȷ institutus est annus ex ijs, qui post diuturnam litterarum occupationem, ad Nouitiorum disciplinam sese iterum cudant: eoq. euocati sunt aliquot litterarij

iam functi curis. Numerat Domus hæc Nouitios omnino sex & quadraginta, quorum virtutis pietatisq. studium vel id vnum satis declarat, quod cum huc è Lusitania naues ægris refertæ corporibus appulissent; nostri suo præeunte Magistro prodierũt in portum, ægrosq. fere trecentos, in Nosocomium suis exceptos vlnis humerisque portarunt: ibi eos aquis primo tepentibus odorumq. suauitate resperſis, studiose fouerũt, deinde ad dies aliquot opportunis obsequijs officijsq. iuuerunt. Qua re permoti complures ad Societatem animum adiecerunt, ex ijsq. partim admissi, partim in aliud tempus reseruati: quorum aliqui in eo vitæ genere deligendo, præsens sensere cœleste numen. Miles cum diu vocanti Deo pertinaci mente resisteret, ob eamq. caussam magnis conscientiæ stimulis agitaretur, stratus ante venerandam Dei Matris imaginem, externa quadam circunfusus luce, quam simul aspexere complures, vsque eo animatus est ad parendum, vt statim abiecto peccatorum onere per confessionem, illustriorem diuinæ voluntatis significationem non expectarit: testis insuper factus, quãtis è tenebris sese expediat, quisquis ad candidissimam Deiparæ lucem propius accesserit. Alius item miles cum Societatis studio flagraret, nec tamen per ducem suum liceret esse compotem voti, de naui furtiuæ natationi se dedit, ad vnumq. peruenit e nostris, quo duce e turbulentis huius vitæ fluctibus, in tutissimum Religionis portum se recepit.

COL-

COLLEGIVM GOANVM.

ALuit Goanum Collegium toto ferme anno fratres centum ac viginti: at post separationem illam Professorum à reliquis, sexaginta. Kal. Ian. qui dies Augustissimo IESV nomini sacer est, Archiepiscopus e familia B. Dominici, ut quo loco apud se sit Societas, declararet; primam concionem suam, posthabito suæ familiæ templo quamuis amplo, quamuis egregio, in æde nostra habere voluit: eaq. pro concione de nostrorum in curandis animis sedulitate dixit, vt onus potius quoddam nobis putemus impositum, quemadmodum tāti Præsulis existimationi respondeamus: quam vt earum laudum partem in nobis aliquam agnoscamus. Et quoniam cibum etiam capere nobiscum voluit, non defuit inter epulas linguarum splendor, si non is, quem in Romano Collegio saepe vidimus, certe is, qui ad eum proxime accederet. E sedecim linguis omnis erat conflata varietas. Nam Canarina, Tamulana, Maleama, Malaia, Persica, & id genus aliæ nobis fuere pro ijs, quas Romano Collegio varia & multiplex Europa suppeditat. Probata res est vehementer optimo Antistiti: placuitque secundum epulas vniuersam lustrare domum, sacellumque illud, vbi castissimum Xauerij corpus vna cum alijs multis Beatorum ossibus ac cineribus asseruatur. nec vero prius à nobis abijt, quam diem totum nobiscum obduxit. Baptismata summa cum cære-

monia

monia apparatuq. magnifico celebrata sunt bis: semel hominum nongentorum, in quibus Brachmanes multi dignitate ac nobilitate præstantes: iterum trecentorum amplius ac triginta: Archiepiscopo ac Prorege præsentibus, qui & eos de sacro fonte susceperunt. Præter hos quotidie aliqui, vt suadet necessitas, baptizantur. Ethnica mulier filium suũ, quod in horam minus felicem incidisse partum augurabatur, stulte abiecit ex ædibus. Christiana mulier puerum inuentum ad nos attulit baptizandũ: quem vt salutaris aqua tetigit, quasi tempestiua mors esset, & matura cælo pueri anima, protinus expirauit. Eadem sors obtigit Ethnicæ feminæ, quæ annum iam quadragesimum Lusitano domino ancillata, dum cuiusdam celebritati baptismatis interest, mentem subito de Christiana religione suscepit: lustrataq. baptismo, postridie mortalem hanc vitam cum æterna illa commutauit. Catechumenis separatæ delatæ sunt ædes ab homine religioso, nullo precio, nulla mercede, & quod opportunissimum est, nostris tectis auxilijsq. propinquæ. Hic quoque reconciliatæ sunt discordes hominum voluntates, deterritiq. diuinitus, qui nostrorũ monita precesq. contempserant. Sacerdos noster, cum propinquos hostili inter se animo confligentes placare non posset, diuina eis ira denunciata, discessit. tertio die ex ijs vnus infesto acerboq. casu, pertinaciæ suæ merito pœnas dedit. alter contumeliosa ab inimicis accepta plaga, naui etiam opulenta spoliatus à Turcis est. His commonefacti verberibus agnouerunt erratum, Sacer-

dotemq. nostrum, qui sibi diuinas iras denunciauerat, vna conueniunt, animisq. concordibus sua demũ omnia eius arbitrio ac disceptationi permittunt. Iã studia alienæ salutis honorisq. diuini, interdum etiã nonnulla vitæ commoda comitantur. Vir non minus nobilitate, quam diuitiarum copia florens, appropinquante morte, quoniam multæ dubitationes angebant animum, Sacerdotem nostrum, qui sibi eos scrupulos eximeret, aduocauit. Docuit Pater sua cuiq. reddenda esse, si & viuere pacate vellet, & tuto mori. persuadere officium morituro non fuit difficile, hominemq. eo deduxit, vt pardaos mille triginta (is est aureus fere nummus) deponeret apud aliquem, vnde nomina omnia dissolueret, expiatisq. rite peccatis, multa legauit pios in vsus: nec sua nos voluit liberalitate carere, quibus aureos fere mille in Professorum Domum nondum erectam impendit. Discessurus Prorex in Lusitaniam, cum hoc Collegium perhumaniter inuisisset, certiorq. factus esset de inopia ac tenuitate nostra, non modo præsenti nobis subuenit argento, sed etiam suo diplomate iussit mille & octingentos pardaos, quorum iam desperabatur recuperatio (ij enim debebantur à Rege) sine mora dissolui: & quoniam suis ipse oculis, quanta in egestate nostræ res essent, aspexerat, spopondit caussam se nostram apud Hispaniarum Regem sedulo ac diligenter acturum. Hæc in vrbe. Ex vrbe vero in castellum quoddam Lusitanorum, cui Barcalor nomen est, exijt Archiepiscopi rogatu, cum ministro Sacerdos: nullus enim ibi Sacerdos, nullus qui vel sa-

cramentis homines expiaret, vel moribundis adesset. ergo à nostris nullum officij genus, siue quod pij religiosiq. viri, siue quod boni Sacerdotis esset prætermissum est. Vnum missum non faciam, tantam in eis hominibus repertam esse fiduciam atque pietatem, vt quidam piacularibus donati granis, hostili postea petiti ferro, integri inuiolatiq. reperti sint. vulnerare siquidem vestem ferrum potuit, carnes omnino non potuit.

COLLEGIVM SALSETANVM.

ABest Salsetanum Collegium à Goano nouem circiter passuum millia. vndecim in eo fratres adiungendis ad Christum Ethnicis instituendisque neophytis occupantur. Ii sedibus distincti quinque alias quoque colunt Ecclesias: numerantur enim vàrijs locis Christianorum fere quindecim millia. quotidieq. nouæ fiunt accessiones, vt iam oculis pene cernatur, quantum apud Deũ ponderis habeat, profusus ille nostrorum sanguis, quorum honesti gloriosiq. triumphi proximis commendati sunt litteris. Ab eorum quippe cæde, accesserunt ad Christum mille insuper & quingenti, vt iam prope confecta cuiusdam ex ijs vaticinatio videatur: qui tum demũ propagandam Christi sobolem vaticinatus est, cũ quasi fundamenta primæ religionis, sui sanguinis effusione iecissent. Prorex, vt est Societatis amantissimus, sed multo magis æquitatis & iuris, occisorum vltionem non diu distulit. exædificauit sibi inter barbaros

baros propugnaculum, idque præsidijs copijsque refersit. Tum, eorum regione ferro flammisque vastata, tutum peregrinantibus iter præbuit. Dux vero Lusitanus parricidarum insolentiam ita repressit, vt præcipuis factionis ducibus interfectis, reliquos coegerit pacem suppliciter implorare. quā tamen impetrare non potuerunt. Nostris vero hæc vna satis est vltio, vt quamplurimos ad æternam salutem alliciant: & à quibus morte affecti sunt sui fratres, eis ad immortalitatem iter ostendant. Aegrotabat non sine magno discrimine neophytus quidam, ad quem vbi Sacerdos noster accessit, deq. expiando animo verba fecit, hominem sui iuris sententiæque valde pertinacem offendit: negabat infelix & cæcitate mentis ictus, vllis se astringi peccatis: & tamen habebatur vulgo veneficus dæmoniq; deuotus: nec raro cum eo consilia sermonesq. miscuerat. Sed quoniam vt quisque pessimus est, ita minime seipsum dispicit, sibi innocens videbatur, sudandumq. vehementer fuit, vt de sententia decederet. Biduo post rediit Pater ad ægrum, non abijciendum ratus, à quo erat ante repulsus, vicitq. constans charitas spiritus pertinaces. hominem è superiore cohortatione reperit immutatum, confitentemq. peccata non minore sua cum voluptate, quam cum dolore pœnitentis excepit. Ea enim uis fuit contritionis, vt idolum proferri iusserit, pristinosq. sit conatus honores præsentibus ignominijs sputorumq. ludibrijs obliterare: postea petita tum à Deo demisse, tum à conscijs tanti facinoris venia, biduo post decessit è vita. Habet interdum

dum non mediocrem vim ad euellendas idolorum superstitiones excitandamq. Christi fidem morborum repentina curatio. In oppido quodam, quoniam communis quidam morbus multa subito prostrauit armenta, Christianus cui multum pecoris erat, templũ ingressus, oleũ hausit e lychno, qui ante aras pendet, vt medicinam pecori faceret. Ea uis fuit hominis in Deum fiduciæ, vt de suis gregibus nihil amiserit. quæ res peruulgata quantum roborauit Christianos, tantum Ethnicos infirmauit. Senex è nobili Brachmanorum familia Idolis ad amẽtiam addictus, et crebris, eorum caussã se macerabat inedijs, & multa secum quocunque pergeret, simulacra gestabat. placuit diuinæ bonitati ad Christi cultum studium senile conuertere, susceptoq. baptismo, vna cum animi morbis triplicem ægrotationem corporis depulit. Quod ille tantum & tam singulare Dei munus, & agnoscit vt debet & prædicat: certus nibil esse Christiana religione præstantius, qua corporum æque ac animorum vitia curantur.

COLLEGIVM BAZAINENSE.

SEx & viginti de nostris toto suo ambitu complectitur Bazainense Collegium. In collegio enim ipso quatuordecim, reliqui in sex diuersis sedibus commorantur, quanto cum regionis bono, tum frequens Sacramẽtorum consuetudo declarat, tum Mahometanorum multa conuersio. Ex his complures in publicis asseruati custodijs, per nostros, quo se libentius

tius ad Christianos adiungerent, exempti sunt. Mahometanus nobilis ac locuples, baptismum vna cum filia incredibili quadam voluptate suscepit. munierat sibi ad eum viam pristinis benefactis. erat illi solenne Christianorum templa lustrare, præcipueq. Archangelo Michaeli dicatam ædem, iisq. de suis opibus impertire. atque hæc ipse quoque suæ salutis agnoscit initia. Sane quotidianus confirmat vsus & magistra ratio nos docet, auxilia ei non negari diuina, qui naturam ducem sequutus integrum se á vitiis castumq. conseruat. Ecce tibi alius inter Christianos Mahometanus proximo non dissimilis, qui licet patriam occuleret vanitatem, á Christianorum tamē non abborrebat officiis. obibat illorū templa frequenter, publicisq. precibus & sacrificiis intererat, libros etiam Christianos & monumenta terebat, nec aliquid á suis moribus alienum putabat, quod in Christianis moribus inspexisset. Bonorum consuetudo & illa ipsa simulata religio hominem iucunde fefellit. affici ad ea cœpit, quæ duntaxat specie consueuit obire, & amplecti penitus animo, quod externis modo amplectebatur officiis: tanta vis est Christianæ pietatis, tanta in vtranque partem consuetudinis efficacitas. nostri tamen partim vt eius studium exacuerēt, partim vt ex eo constantiæ specimen caperent, in aliud tempus differendum baptismum existimarunt, dum ad eum fieret quotidie paratior. Iam Christianorum in nos beneuolentia donis ac muneribus declaratur. Matrona nobilis sacrum vnius virginis caput, è nobili illo B. Vrsulæ co-

I mita-

mitatu auro argentoq. inclusit, pectusq. simili opere ornatuq. contexit. res est visenda plausuq. digna. Alij ad vestiendas aras vestem auro argentoq. intextā dono dederūt, aliaq. ab alijs non minore quotidie liberalitatis, quā religionis studio deferuntur.

In Residentia B. THOMAE, quæ passuum abest â Collegio duo circiter millia, id contigit ad memoriam insigne. vrgebatur æger insanabili morbo ac plane desperato, cum Sacerdos ab eo noster euocatus Sacrosanctum Euangelium pie religioseq. recitauit. eaque lectione, ægrum repente leuauit, ita vt paulo post ingenti Ethnicorum admiratione, medico præsertim stupente, de cubili surrexerit.

In TANNENSI sede, centum ac triginta amplius baptizati sunt. Mahometanus quidam cum ab insita feritate suam ipse coniugem ferentem ventrē vna cum filia iugulasset, alijsq. tribus liberis adhuc tenellis insanabiles plagas imposuisset: Pater, ne tot fieret animarum iactura, præpropero cursu paruulorum mortes anteuertit. vix ex ijs vnum baptismo resperserit, cum ille extremum spiritum edidit. Ne alter quidem diu fuit à baptismo superstes. Tertia vero femina ætate iam grandiore baptismum ipsa poposcit, eademq. nunc incolumis, Deo Patribusq. gratias agit ingentes.

BANDORA, oppidum è tribus quatuorue capitū fere millibus, habet è nostris non amplius tres, sed qui tamen multorum exæquant industriam. Nulla sunt iam Ethnicorum in hac ora vestigia, præter vicum quēdam Mahometanorum, omnes se iam

Christo dedere, baptizatiq. sunt hoc anno trecenti, inter quos, quoniam multi auctoritate praestant, Mahometanorum animi conciderunt, dum se deseri quotidie vident, Christianos vero latissime propagari: curaturq. perstudiose vt nostrae Religionis rudimentis puerorum grex imbuatur, eiusq. rei caussa conueniunt pueri ferme quadringenti: spectaculum non minus vtile, quam iucundum.

In DAMANENSI sede, quae sex constat è nostris, eodē incremēto Christiana res crescit, renatiq. sunt ex aqua & sancto spiritu sexaginta. Nec desideratur Regij benignitas Ducis, qui Christiana promoueat, is Odeum in templo nostro tam eximio opere artificioq. faciendum curauit, vt incolae tale aliquid in India conspici negent.

COCHINENSE COLLEGIVM.

Cochinense Collegium duas alias habet adiunctas sedes, habitantq. in his omnibus quinque circiter & viginti. Obijt ex ijs Sacerdos vnus Ludouicus Goueanus, incertum valetudine an veneno. sane ingens suspicio fuit, ab Ethnicis veneno sublatū, nullum illi acriorem nouerant aduersarium, quique plures è suis ad Christum abduceret. Propius etiā factum est nihil, quam vt cruētis barbarorū gladijs occumberet alius. Magna enim extiterat inter Christianos aliquos, Ethnicosq. contentio: Christiani dignitates quasdam ab antiquis regibus acceptas, sibiq. vnis regia potestate delatas vsurpari etiam ab

Ethnicis mercatoribus non ferebant, idq. armorum initium fuit. rem subodoratus sacerdos noster, ab Ethnicorum Rege de pacis compositione contendit. iussit Rex reuerti posterius, interimq. redeunti collocantur insidiæ. nondum ad regem die insequenti peruenerat, cum armata in eum manus inuadit, multisq. cōfossum vulneribus pro occiso relinquit. Pater vt circumuētum se vidit ab hoste, ratus eo sibi letho sine dubitatione pereundum, nixus genibus suum ipse spiritum suo credidit creatori: cum vero aliquandiu in suo sanguine iacuisset exanimatus ac vulneribus prope confectus, postea paululum respirauit, collectoq. animo, quantum conniti fracto ac debilitato corpore potuit, ægre ad ædes se Reginæ traduxit. ab ea benigne susceptus (quippe viro dissimili) obligatisq. vtcunque vulneribus ad Collegium valētium humeris deportatur. Accersuntur continuo medici chirurgiq., qui vt fractum contritumq. corpus aspiciunt, desperant penitus curationem. erat caput in tres quatuorue partes fœde dissectum, dextri brachij disiuncta & comminuta ossa miserandum in modum, terga vulnerata tam alte, vt posterioris dorsi plagæ anteriori pectori responderent, mortuo denique quam viuo propior. Tamen præter omnium spem expectationemq., non sine recondito occultoq. Dei consilio, præsentissimum discrimen effugit. manent etiam num plagarū vestigia, manus vtriusq. debilitas, vt quoties eas admouere velit ad opus, toties ei diuini beneficij veniat in mentem. Sunt enim hæc dona Dei, quibus in hac vita plerunque suorum bene-

benefacta remunerat, vt quanto quisque studet ar-dentius merita meritis cumulare, tanto plures ipse caussas suggerat meritorum. In hoc oppido ex Ethnicis baptizati sunt centum. In Sede vero S. Iacobi, quæ huius Collegij quasi membrũ est, triginta. Alia in Ecclesia, quæ B. Andreæ dicitur, ab vno eodemq. Patre præclara ex Ethnicis est reuecta præda: lucro appositi sunt Christo fere ducenti, ex ijs tamen non plus viginti ad baptismum admissi, scilicet paratissimi, ne ad impios ritus, vt interdum euenit, relabãtur. Neophytus idolo sacrificare cum vellet, Patrem autem Christianosq. metueret; sororem Ethnicam tanti sceleris administram adhibuit. non tamen impune. paucis enim post diebus soror integris sensibus miserandum in modum subito corruit, & cum ingenti vi sanguinis, impiam quoque & contaminatam animam vomuit. exterriti Ethnici cum caussa mortis nulla appareret, non male coniectantes, in iram Dei, qui nefarii sacrificii repeteret pœnas, repentinum illum interitum retulerunt. Ea re celebrata ad Regemq. delata, Magnum, Rex inquit, & metuendum est B. Andreæ numen, qui suorum scelera non patitur impunita. tum Neophytum reum sceleris, quem antea defenderat, Patri obtulit puniendum. sane Rex hic non longe abest á regno Dei, nec ad res Christianas male est animatus. Is cum á Christianis didicisset, quanta in signo Crucis ad fugandos Dæmones vis inesset, collocari eam sibi iussit propter cubile, quam & in honore haberet, & sibi esset pro telo. Alij etiam Ethnici cũ

Ecclesiæ nostræ ritus & ceremonias contemplantur, facile sibi persuadent, quanto in errore versentur ipsi, qui non rerũ omniũ opifici, vt nos, sed lignis ac lapidibus diuinos habeant honores. vnum eos à suscipienda fide retardat, consequens bonorum, & fortunarum amissio, quæ Ethnici Regis decreto à baptismo sunt relinquendæ. hac fortunarum desperatione sublata Christianorum numerus increbresceret. non desunt tamen, qui humana omnia posteriora sua salute ducant, Christumq. multis partibus sequi malint, quam breui amittenda vitæ bona. Dux inter suos nobilissimus, qui trecentos milites sui corporis custodes quotidianis alebat impensis, vbi ad Christianam Religionem semel appulit mentem, nullis postea Regis neque pollicitationibus neque precibus à suscepta sententia dimoueri potuit. huic Rex libera concessit omnia: nec commissurum se dixit, vt, quod ad fortunas pertinet, fraudi ei esset Christiana religio. postea ad Patrem Regio comitatu dimisit, à quo post Catechesim, baptismum lætus accepit.

COVLANA DOMVS, & ora Trauancoris.

IN Coulana Domo totaq. ora Trauancoris, vbi nouem è nostris duabus disiuncti sedibus commorantur, magna patientiæ facultas & materia præbetur. mira enim hic rerum omnium penuria, mira caritas, intolerabilis legum iniquitas Ethnicorum

Regum, immitia barbarorum ingenia, qui minima videantur occasione contenti, vt Christianos lacessant iniurijs. Miserat Rex Trauancoris maleuolorum sermonibus pene compulsus, armatorum militum manum in oppidum Colechе, qui P. Nicolaum Spinulam comprehēderent vinculisq. constringerēt. ac nisi mendacium esset mature compertum, male cum Patre ageretur, si tamen malum est pro Christo quæuis indigna perpeti, ac non potius summa felicitas. Alius inter suos dynasta, amplitudine & dignitate nostris Ducibus prope par, cum copijs & elephantis Patris Domum obsidione cinxerat, atroces intentās minas, operasq. tantum non admouens ad disturbandas ædes. sed plus valuit lenitas & māsuetudo Patris, quam barbari Ducis immanitas: qua victus mutauit subito mentem, & ex inimico factus est amicissimus.

In oppido Muta, rixa inter Christianos Ethnicosq. coorta: Ethnici templorum valuas obfirmatas pessulis euerterunt, aliaq. multa in Christianos ignominiæ plena ac dedecoris admiserunt. His illi commoti rebus ab Ethnicis se seiungunt, Mutamq; & Careopatam deserunt, testati se non prius ad ea colenda oppida redituros, quam templū ereptiq. Deo honores restituantur: his enim minis valde permouentur Ethnici Reges. itaque coactus est Rex Trauancoris, ne ab incolis desereretur, materiem nouis extruendis templis, certamq. nummorum summam suppeditare. Alio in oppido Mauri Mahometo fanum exædificauerant. quæ res quoniam ingens erat

Christianis offensio, dederunt operam nostri, vt fanum illud euerterent. Mauri resistere acriter, Regem sibi conciliare donis, custodias ac vigilias, ne fanum illud violaretur, intendere, arcere ab eius aditu & propulsare Christianos. Christiani nostrorum nutu oppidum continuo deserunt, nec ante reuertuntur, quam Regio diplomate fit potestas templi impurissimi complanandi. eam rem adeo grauiter Mahometani tulerunt, vt Patri eius rei auctori perniciem atque interitum molirentur. Sed tamen, Deo suum famulum protegente, conatus omnes ad nihilũ reciderunt. Hæc & alia pericula nostrorum capitibus quotidie imminẽt: quæ tamen illi præ animarũ salute contemnunt, certi ibi ampliora esse præmia, vbi sunt discrimina duriora. Posita sunt hoc anno CHRISTO IESV, & quidem inuitis hostibus, templa duo: & quanquam, vt dixi, molestiæ non desunt hostiles, tamen eodem Christo duce obuia quæque vincuntur, & nouo semper Christianorum fætu mitigantur aduersa. Multi enim & ex Ethnicis & ex Mahometanis traducũtur ad Christum, multi item instituuntur ad fidem. defiguntur passim venerandæ Crucis insignia, eaque non a Christianis modo, sed ab ipsis quoque barbaris honorantur. In Coulano superiore cum sine Regia potestate excitata crux esset, id Ethnici periniquo ferentes animo ad eam euertendam cum Elephantibus aduolarunt. vt in Crucis venere conspectum, ingenti pauore preterriti pedem illico referunt, tum demum sentientes, Crucis quanta vis esset, quæ æreas inferorũ portas confregit,

per

fregit, & omnes Diaboli copias tyrannidemq. deleuit. Coulanensium autem Christianorũ singularis in nos est pietas. ij templum nostrum amplificare cum vellent, & angustias laxare sacelli, collatis in commune pecunijs, ingentes aceruos lapidum congesserunt. Auriq. satis multum ad lychnum pensilem ex argento dederunt.

MALACENSE COLLEGIVM ET ora Piscariæ ceteræq. sedes.

MAlacensi Collegio, vbi octo de Societate versantur, consimilis tributus est lychnus, sed dissimili pondere: quippe aureorum circiter octingentorum.

Ex ora Piscariæ & insula Manar, quas de nostris excolunt quindecim, septem disiuncti locis, non exiguæ animarũ capiuntur vtilitates. Comorinenses certe, vt ceteros taceam, studio pietatis palmam ferunt, id quod aiunt solitum nostrum perhibere Xauerium, non enim ipsi modo admirabiles habent in Religione processus, sed calcaria ceteris admouent, vt in eodem curriculo pari cum laude versentur. itaque sunt quasi quidam administri adiutoresque Societatis. Sacrarum confessionum studia tanta sunt in his locis, vt non multum otij ad res ceteras nostris Sacerdotibus relinquatur. totos sæpe dies expiandis animis occupantur, totoq. fere anno eius rei

causa diuersa loca percurrunt: nec tamen omnium studijs obsequi possunt: tā impar est operarū numerus numero pœnitentiū. Et quoniā multi, quæ ad instituendam confessionem pertinent ægre percipiunt, ideo horum confessionibus commodiora tempora reseruantur. ex hoc genere fere sunt feminæ iam ætate prouectæ, quæ tamen ipsæ moræ impatientes gemitibus lacrymisq. se dedunt, si eorum confessio procrastinetur. Conuenerunt aliquando in ædem nostram contentis Deum vocibus obtestantes, rem indignam videri, quod, cum ipsæ pro viribus laborarent, tanto tamen salutis præsidio fraudarentur. Earum vna cum sacris adesset, quo tempore Sacerdos salutarem hostiam, elatam inter manus, populo adorandam ostendit, magnis à Deo clamoribus implorabat vim opemq. rite pœnitendi. quod cum sæpius non vno tantum die, sed pluribus iteraret, ad extremum sublatis in cœlum manibus, oculisq. defixis in aram, lacrymarum remisit habenas, totaq. in suspiria gemitusq. soluta, Patrē denique flexit, vt sibi copiam eius faceret sacramenti. quo impetrato & ipsa & Pater inusitatā quandā lætitiæ voluptatem perceperunt. Sanctissimū Christi corpus Christiani illi tanto animi candore suscipiunt, vt Christianis Europæis suum teporē exprobrent. Præscripserat vni Pater, vt ad Eucharistiam in diem posterum se pararet. is mane prima luce templum ingreditur, obuiamq. fit Patri, quærentiq. Patri quo pergeret, tremebundus & illacrymans; Ad Christi, inquit, te imperante, conuiuium.

In

In AETHIOPIA duo tantum è Societáte superſunt, ijq. magnis in laboribus annonæq. difficultatibus, & rerum omnium inopia vitam tolerant. quæ tamen incommoda leuat interdum animarum nonnulla conuerſio. Verum Luſitani Ducis interitus, qui noſtris erat ad tuendam Chriſti fidem ſingulare præſidium, omnium animos debilitauit ac fregit: tametſi ea, quæ in Deo debet eſſe fiducia, nihil eſt imminuta. cum id diuinæ clementiæ & ſapiētiæ ſit proprium, vt cum res in extremum ſunt adductæ diſcrimen, tum ijs peropportune ſubueniat.

PRO-

PROVINCIA BRASILIA.

Verunt hoc anno de nostris in Brasilia Prouincia centum & quadraginta duo. In Collegio Bayacensi duo & sexaginta. In Ilhearum sede non plus quinq;. In Portu securo quatuor. In Collegio Fluminis Ianuarij quinque circiter & viginti. In Præfectura Spiritus sancti octo. In S. Vincentij residentia septē. Piratiningæ quatuor. In Collegio Pernambucensi viginti duo. Vita cesſere duo, sex Societate recepti.

COLLEGIVM BAYACENSE.

NE *Brasiliæ quidem sua fœcunditas defuit. Quinque millia amplius & septingentos hic annus habuit, qui in Bayacensi Collegio diuina mysteria frequentarunt. Concionum eadem est, quæ solet vtilitas. sed non necesse habemus in quotidianis & vsitatis hærere. Certant fructus domestici cum externis, eiusq. rei gratia P. Visitator instituit, vt toto ferme anni curriculo Sacerdotes duo vicina prædia pagosq. concursent, vt animorum egestati, quacunque posſint ope, succurrant. Quibus in itineribus*

ribus quam multos quotidie exorbeant terra mariq. labores, sibi ipsi sunt testes; sed tamen eos tam alacriter subeunt, vt profectiones illas existiment insuaues, quæ non his asperitatibus condiantur. Coguntur vnum in locum Aethiopes simul & Indi, iijque vel Christianis legibus erudiuntur, vel Baptismate aut Confessionibus expiantur. baptizati sunt autem in his profectionibus mille trecenti & sexaginta: auditi quinque millia amplius & quadringenti.

Tria Indorum oppida, quæ nostrorum fidei curæq. credita sunt, nihil habent hoc anno dissimile proximorum. multa in his quoque Confessio, multa communicatio corporis Christi: baptizatiq. sunt centum & triginta quatuor. Inda quædam adhuc Ethnica, cum ex grauissimo morbo properaret ad mortem, baptismum summa contentione poposcit. vt impetrauit, momento reddita est sanitati: tantas habet vires seu accēsa in Deum fiducia, seu salutaris aqua baptismi. Sed vim suam Deus in sacramentis non semel ostendit. Indus brachio altero vulneratus præsentissimum discrimen adibat. tam alte enim insederat telum, vt cæsa vena sanguinem sine modo profunderet. nihil erat quod eum supprimeret, profluuio vincebantur omnia, crebra defectio animi, crebra deliquia sequebantur: cumq. humanæ defecissent artes post breuem peccatorum expiationem, sumpto augustissimo Christi corpore, sanguis subito conquieuit. Ne illud quidem leue indicium est diuinæ fiduciæ. nuper cum pluuias aquas negaret cœlū, magnoq. in metu esset difficultas annonæ, decreta

est

est publice supplicatio ad euocanda cœlestium subsidia, circumlatumq. per vrbem vnius virginis Cranium ex Vrsulæ comitatu: tanta hominum pietate ac comploratione, vt eadem nocte obducto nubibus cœlo suæ liberalitatis fontes Dominus aperuerit, & quidem ea largitate ac copia, vt summa vilitas speraretur.

E Gymnasio sua quoque ad Ecclesiam vtilitas rediit. Adolescentes non pauci virtutis pulchritudine capti contempta vitæ vanitate intra cœnobia se receperunt. multa autem ad eorum pietatem incitandam excogitantur, institutaq. nuper sodalitas est in honorem vndecim millium, quas dixi, virginum, non ex auditoribus tantum nostris, sed è cæteris quoque ciuibus, quos auditores ipsi suo excitarint exemplo. nec ab re fuit huius sodalitij in honorem earum virginum institutio. nam cum tria apud nos Crania ex eo choro virginum asseruentur, iure videntur præcipuum quendam honoris cultum & venerationem exigere. Sodalitatis initium spectacula decorarunt. Instructa est supplicationis pompa; in eaq. Nauis artificiosa prodibat ligneis acta rotis adeo latenter, vt humanus falleretur aspectus. Hac B. Vrsula cum comitatu reliquo vehebatur. cui de cœlo Angelus affuit manu præferens palmam, & ad martyrij gloriam virgineum agmen accendens. Tum virgines oculis hilarissimis accepto nuncio coniunctis vocibus exclamarunt, se ad effundendum pro sponso sanguinem paratissimas. quibus sermonibus vltro citroq. habitis ad vltimam cœlestis nuncij vocem suum nauis

uis cursum prosequuta est, vexillis rubris elatis editisq. festiuo tormentorum strepitu læti triumphi significationibus. His ac similibus spectaculis editis exhibitus est vesperi dialogus peruenustus, qui sanctarum virginum cædem, sanguinem, funerisq. curã, quæ ab ipsis Angelis iucunde canentibus est suscepta, vsque adeo repræsentabat, vt nec spectatores cobibere possent lacrymas nec actores. His inuitamentis vix dici potest, quanti fieri cœperint ad nos concursus, ac per eam occasionem, quam confitentium numerus auctus sit.

COLLEGIVM FLVMINIS IAnuarij & reliqua.

IN Collegio Fluminis Ianuarij induerũt ex Ethnicis Christum centum & sexaginta. Sed quod genus Indorum hóc sit & quam vehementer ad pietatem incensum, cum multa documento eße possunt, tum illud, quod cum ex altero oppidó migraretur (sunt autem in hoc Fluuio Indorum oppida duo) & locus quæreretur aptior, constituissentq. nostri, vt antequam migratio illa fieret, domos sibi Indi construerent, negarunt illi, se commissuros, vt prius sibi tectum, quam Deo templum erigerent: itaque precibus contenderunt, vt liceret sibi templi curam rebus ceteris anteferre, eaq. impetrata continuo ad inchoandum opus vniuersi se contulerunt. Dũ foditur fundamentum, dum paries ducitur, ecce tibi primarius senex, quem trimus sequebatur infans plexis

glebarum manibus, quas ferebat in ædificium. Hic parens conuersus ad filium, Defer huc, inquit, nate & adiunge parieti: tibi enim fit hoc templum, quem Deus ad hæc tempora reseruauit, ne ferinos maiorũ tuorum mores barbarosq. ritus aspiceres.

PIRATININGAE baptismo lustrati sunt cẽtum ac septuaginta quinque. Centum vero in Præfectura S. Vincentij: sæpeq. ex hoc oppido in peregrinos pagos excurritur, quorum fides nisi crebris nostrorum sermonibus foueatur, vix seipsa sustentet: tanta est paucitas operarum.

In PERNAMBVCENSI Collegio res accidit omni commiseratione digna, & quæ nostris fratribus tristitiæ plurimum attulit. Frater vnus à prandio cum valens atque integer esset, ad signum salutationis Angelicæ ante omnium oculos exanimis corruit, sublatusq. inter aliorum manus & collocatus in lecto, nullum amplius motum aut vitæ signum edidit; vt intelligamus tandem, quam incerta sit vita nostra, qui vel proposita ante oculos morte longiora nobis spatia tacitis cogitationibus pollicemur. sed quanquam, vt dixi, ipsum mortis genus valde perculit vniuersos, solatio tamen fuit acta cum virtute vita, erat enim virtutis exemplum, & propter suauitatem morum non minus externis, quam domesticis charus. Iubilæum recens acceperat, ac demum ita animo videbatur affectus, vt gratulãdum potius illi sit, quã eius caussa dolendũ, quẽ mors paratissimũ sine lectuli tædio, sine morborũ cruciamentis, sine angore illo, qui ex mortis expectatione suscipitur, ex

bis

his ærumnis ac laboribus in illam quietem ac regionem Beatorum momento transtulerit.

Ad SACCARI torcularia vbi ingens est vis Aethiopum, de nostris frequenter mittuntur, speraturq́. ex his profectionibus vberior semper vtilitas. accessit subsidium cuiusdam adolescentis, sermonis bene periti, qui se nuper in nostrum numerum aggregauit, acri ingenio, & ad dicendum natus, vt omnia de eo sperari iam liceat. Expiati sunt in his peregrinationibus centum & nonaginta baptismo: confessione vero quinq́. amplius millia.

PROVINCIA POLONIAE.

VNdecim numerantur in hac Prouincia Collegia. Residentiæ quinque. Socij amplius trecenti. In Collegio Bransbergensi, quod Probationis Domum habet adiunctam sex & quinquaginta. In Pultouiensi duodetriginta. In Vilnensi quinque & quinquaginta. In Posnaniensi vndetriginta. Iaroslauij septem ac viginti. Claudiopoli triginta. In Polocensi Collegio septem. Sex in Lublinensi. Vndecim Rigæ. In Calisiensi nouem. In Niesuisiensi septem. Cracouiæ in duabus sedibus totidem. Albæ Iuliæ octo. In Torpatensi Residentia decem. In Suecia vero & Varadinensi in singulis bini. Qui vero huc atque illuc de more mittuntur fere decem. Duos ex vniuersa Polonia mors abstulit: reddidit Dominus ad triginta.

BRANSBERGENSE, PVLTOuiense, & Vilnense Collegia.

BRansbergensi Collegio subiecta sunt alia quatuor. Seminarium tum Summi Pontificis, tum Episcopi, Contubernium conuictorum, & Nouitiorum Domus. Traditæ sunt Societatis meditationes nonnul-

nonnullis externis, eiusq. rei caussa Sacerdos quinquaginta millia passuum ad nos contendit. Exteris suus quoq. impartitus est labor. Nemburgum, oppidum non multis ante annis hæreticorum, paucos putabatur habere Catholicos, sed eo nostri cum venissent sexcẽtos amplius, quorũ confessiones exciperẽt, inuenerũt, Ecclesiæq. restituerũt duos circiter & triginta. Fert & suos fructus sodalitas Dei Matris, cuius sodalitatis fama permotus Sueciæ Regis filius pius ac Catholicus adolescens quamuis parente natus hæretico, litteras ad eam dedit, vt sibi in sodaliũ numero liceret esse; quod vt rarũ admodũ est; ita ad exẽplũ maxime profuit. Seminariũ Pontificium aliis coemptis ædibus vsq; eo laxatũ est, vt centũ circiter alũnos capiat. Auctũ est etiã Collegiũ peramæno ac fertili prædio vna piorũ liberalitate ac beneficiẽtia.

PVLTOVIAE hæretici Scismaticiq. duodecim Religionem Catholicam susceperunt. Quidam cum trigesimum iam annum confessionis sacramento careret, ægrotauit ad mortem, iamq. omni vi sentiendi destitutus, terrores in extrema illa pugna experiebatur acerrimos. sed cum de eluendis rite maculis subiisset animum cogitatio, easq. apud Sacerdotem nostrum, qui moribundo aderat, eluisset, non ita multo post præter omnium spem expectationemq. leuatus est morbo. Sed Sacramentorum beneficio non semel tantum curata sunt corpora. quendam perditæ impuræq. vitæ hominem cum comitialis morbus vrgeret, non ante morbo, quam peccatorum leuatus est onere. Matrona nobilis dum primo vere

concretum frigore fluuiũ quadriga pertrãsit, fracta glacie in flumen ipsum delapsa est. sed cum ex eo rursus apparuisset Deiq. ope euasisset incolumis, affirmauit, ideo se vim fluminis effugisse, quod eo die sanctissimam apud nos sumpsisset Eucharistiam.

VILNAE ad Societatem aggregati sunt octo: ad Ecclesiam autem, si eos, quorum religio lababat, excipias, quinque circiter & octoginta. Virgo nobilissima Ducis cuiusdam soror parentibus nata Ruthenis, eductaq. in hæreticorum gremio, cum de religione Catholica à nostris esset admonita, initio diu multumq. restitit, postea oborta de cœlo luce, manus dedit; cumque concioni de acerbissimis Christi cruciatibus intereßet, animo sic exarsit, vt non modo crucis insignia pijs osculis venerari, verum etiam in omnium oculis confiteri peccata, & suam ipsa detestari hæresim non dubitarit. Nec vero apud Ruthenos præclarum minus est factum, ex ijs enim ad Catholicos partim Vilnæ, partim alibi cẽtum & duodecim discesserũt. Ex Lotauis quoq; apud quos nullius certæ religionis est cultus, Ecclesiam Catholicã agnouere nonnulli. Atque horum omniũ ea est animi firmitas atque constantia, vt quiduis perpeti malint, quam vt à suscepta religione deficiant. Ruthena quædam, vbi Catholicorum institutum semel arripuit, ne verberum quidem asperitate, aut munerum amplitudine deijci de mente potuit. Alia itẽ, ne ad suos redire cogeretur, magna pecuniarum vi repudiata, quæ sibi vltro offerebatur à suis, vitam inopem cunctis commodis antepostuit. Data est opera ex-

ra expiandis multorum animis, auditiq. sunt octoginta amplius & quadringenti, qui confessionem à primis annis exorsi, expiauere peccata. Quidam verecundia impeditus diu occultauerat in confessione facinora; sed tantis cœpit conscientiæ stimulis agitari, sibiq. adeo displicere, vt mortem sibi meditaretur inferre. Censtochouiam subito cessit (locus is est Dei Matris prodigijs miraculisq. percelebris) ibi vim numenq. tantæ Virginis reformidans, in syluarum latebras sese abdidit, & qui ferarum immanitatem induerat, inter ipsas feras trium circiter mensium interuallo delituit. postea cœnobio sese inclusit. sed cum animus, qui vbiq. semper est idem, ne tum quidem conquiesceret, consiliũ cepit agendi cũ Patribus, quibus omnis ætatis peccata confessus, tandem conscientiæ sedauit angores. Alius cui fidẽ male seruauerat coniux, cum id ei vicinus per dedecus exprobraret, amens ira vicinum ipsum grauiter vulnerauit. vbi feruor iræ resedit, agnouit erratum, verensq. ne ei, quem percusserat, attulisset interitum, vt erat natura & disciplina vir bonus, tristiorem cœpit animo esse, eoq. est dolendo progressus, vt is qui ab aliena vita non temperauit, ne suæ quidem ipse pepercerit: ferro accepto conclaue solus ingreditur, ibiq. horrendum in modum sibi pectus aperit. exterriti rei nouitate domestici, continuo nostros accersunt, qui hominem iam spirantem aggressi, suis sermonibus perfecerunt, vt antequam reliquum effunderet spiritum, spe concepta salutis, & a peccatis animum expiaret & veniam ab eo, quem læse-

rat, postularet. Habemus in his locis, id quod necesse est, acerrimos aduersarios, sed ex altera parte non minus strenuos patronos: in his Cardinales duos Radiuilum, & qui non ita multo ante obijt, Bolognettum: his Rex cum pileos atque insignia Cardinalatus imponeret, habita est ab vno de nostris concio de amplitudine totoq. munere Cardinalatus: ij deinde paucis post diebus ad nos venerunt, & prãdium iniere nobiscum. A Rege autem, ne ab vsitata sua liberalitate discedat, multa etiam in nos collata sunt commoda. proximeq. pretiosis peripetasmatis nos donauit, tum ad ædem sacram, tum ad Gymnasij aditus exornandos. Stanislaus Radiuilus Dux in Olica Cardinalis frater, relaxãdis nostrorum animis locum non incommodum ciuitati, nostris autem peropportunum attribuit. Foras ad animarum lucra sunt profecti tam multi, vt si omnium plena vtilitatis itinera numerentur, nullus dicendi sit modus. hoc vniuerse dici potest, permultos & ab hæresi, & a Schismate recessisse: multis item impertita esse diuina mysteria: vitiosas consuetudines, quæ sensim irrepserant, aut repressas, aut omnino sublatas, rudes populos diuinis legibus institutos, ceteraq. id genus acta permulta. Nostras porro meditationes obiere complures, earumq. vtilitas tanti est apud omnes, vt cum cœnobium suum Franciscanæ familiæ Visitator inspiceret, in mandatis Moderatori reliquerit, suos vt cœnobitas his curaret meditationibus excolendos, id quod in Collegio nostro sedulo ac diligenter est factum.

POS-

POSNANIENSE, IAROSLAuiense, & Polocense Collegia.

AVctum est Posnaniense Collegium tum nouis ædificijs, tum prædio quodam, Archiepiscopi Gnesnensis opibus comparato. E ciuibus non exigui percepti sunt fructus. Ad Ecclesiam rediere nouem & nonaginta, & quidem è nobilitate complures. adeoq. multi sua huc voluntate propendent, vt minus iam litium nobis sit cum hæreticis. idem pene è finitimis locis consecutus est fructus.

IAROSLAVII editis spectaculis de Rege Nabuchodonosor, aucta est mirum in modũ scholarum frequentia. quare vel de longinquis locis nobilissimi ad nos mittuntur adolescentes. Par hominũ concursus ad templum, ac præter eos, quibus solemne est diuina vsurpare mysteria, expiarunt antecedentis vitæ peccata fere quingenti. Hæretici autem triginta, schismatici vero quindecim cum Catholicis conspirarunt, duoq. adolescentes Iudæi in exteris locis baptizati sunt.

POLOCENSE Collegium quotidie magis à Rege prouehitur. nam & ei pagos aliquot, quos plerique hæretici varijs nominibus occupabant, adiunxit; & templum varia supellectili auro argentoque fulgente locupletauit. Nostris vero nulla vnquam benemerendi de proximis occasio deest. Eorum consilio quidam Luteranorum minister ad Catholicos se recepit, redditiq. sunt Ecclesiæ circiter quinde-

cim, qui numerus, si & Ruthenorum naturam spectes, & quam sit adhuc in his locis Societatis ignobile nomen, exiguus profecto videri non debet. Ruthenorum liberi etsi eos habent parentes, qui à Latinis vehementer abhorrent, Ruthenicas tamen litteras ita docentur, vt Latinorum & litteris assuescant & ritibus; nonnulliq. adeo sunt in religione constantes, vt à scholis nostris abducti, certis tamen temporibus sibi non desint, quominus ad vsurpanda Sacramenta conueniant.

LVBLINENSE ET NESVISIENSE.

PAres propemodum è Lublinensi Collegio capiuntur vtilitates. Nobilis in primis vir opibusq. refertus, cum quartum & vigesimum annum versaretur in hæresi, eam tandem abiecit, varijsque locis decem duodecimve ad sanam sunt reuocati doctrinam. Inter Anabaptistas & Ebionitas, ex alijsque sectis hæreticos, qui passim ad disputationem Catholicos prouocabant, mirum, Deo fauente, silentium: ita eorum audaciam nostrorum repressit oratio. Collegij res optimo & pientissimo Regi magnæ curæ sunt. Dum templum exstruitur certam pecuniã ad quinquennium quotannis assignat. Matrona etiã nobilis florenorum duo millia, hoc est ducatos mille quingentos dono dedit, alijq. alia, pro suis quisque opibus ac pietate.

NIESVISIENSIS Residentia hoc anno primũ Collegij nomen accepit. Auctor operis, Nicolaus

Chri-

Christophorus fuit, Dux in Olica, & Romani Princeps Imperij, eorum quorum paulo ante mentionem fecimus, frater natu maximus. Is suæ ditionis tuendæ studio, contra hæresum pestem, quæ finitimas regiones varia ac multiplex occupauit, Collegium aliquod magna contẽtione poposcit, & quanquã, (ab eo Hierosolymitana peregrinatione suscepta) in eius reditum reiecta res est: duo tamen quasi loco pignoris dati sunt, qui, dum eius morantur aduentum, viã sibi ad euellendas hæreses patefaciant, quo faciliora postea ac solutiora sint omnia Collegio iam nato. Patrem autem Prouincialem admissi Collegij nũtium afferentem Dux ipse quam lætus exceperit, dici vix potest. In fundando firmandoq. Collegio tam liberaliter humaniterq. se gessit, vt quicquid de nostrorũ sententia necessarium ad eam rem visum est, id ratum fixumq. voluerit. Ad Collegij fabricam præter amplam aream, praterq. ædificationem templi, quæ sibi ipse reseruat, octo florenorum millia, id est ducatorum fere sex millia toto triennio persoluenda curauit. Iam vero primo huius Collegij ortu, ea est ad Catholicos hæreticorum facta conuersio, vt fructus operis iam nunc constet. Quinque autem & octoginta partim hæretici, partim schismatici Catholicorũ numerum auxerunt. In his nobilis adolescens, quem parens præcipuo hæreticorum duci in disciplinam tradiderat. is quanti Catholicam religionem faceret, occulta primum Sacramentorum vsurpatione, deinde etiam aperta (vt qui paternas minas pro nihilo iam ducebat) ostendit. Alter cum obsessus a ma-

lo

lo dæmone teneretur, expertus Poporum seu Sacerdotum Ruthenorum perfugia, vana esse ac plane nulla, propterea quod Popi ipsi multo magis vim dæmonis formidabāt, ad nos confugit. nostri cum hominem docuissent ad abigendos malos dæmones nihil esse præsentius, quam cū pietate, sacra obire mysteria; statim, expiatis rite peccatis, Christi corpus accepit, atque ea ratione breui se sensit incolumem. Alius multos iam annos peccatorum expiatione neglecta, è graui morbo in quem cecidit, amisit aspectum. at, confessione communioneq. recepta, lux illico rediit. Varia autem nostrorum profectione, viginti amplius ex hæresum tenebris ad lucem veritatis euocati sunt, multiq. rite animi expiati, & ad honestam laudabilemque vitam à turpi & flagitiosa conuersi.

COLLEGIVM RIGENSE ET Torpatensis Residentia.

EX *itinere Liuonico, quod Cardinalis Radiuilus tum ad propagationem Catholicæ religionis, tum ad optimam rei politicæ administrationem suscepit, multa ad animos commoda redierunt. Adiunxit toto hoc itinere vir in primis pius Sacerdotē sibi de nostris, cuius opera, tum ad instituendos Catechismo rudes, tum ad Ecclesiæ Sacramenta præbēda, reliquaq. huiusmodi obeunda munera vteretur. Quibus rebus cum plurimū Cardinali ipsi existimationis apud omnes accessit, tum Societati non parū.*

Apud

Apud schismaticos Moschos ea erat de virtute Cardinalis opinio, vt negarent suum Archiepiscopum dignum esse, qui vel tanti viri oscularetur ipsa pedũ vestigia, tantus autem sese vbique comitatus adiungebat officij gratia, vt ab Estonibus tanquam alter Pontifex Max. haberetur. Ea res ad coercendam hæreticorum insolentiam plurimum valuit. Quodã in oppido cum multos ad se Estones concionator hæreticus allexisset, Cardinalis iussit omnes è templo, atque ex ipsa concione discedere, edixitq. hæreticorum Senatui, ne quid tale in posterum suis Ministris impune permitteret. A nostris præterea varia in oppida frequenter excurritur, & quidem magno cum quæstu compendioq. animarum; & quoniam eorum, qui linguas regionum teneant, laboratur inopia, Sacerdotes etiam adhibentur externi; vnde fere idem atque è nostris vtilitatis fructus accipitur. Eorum vnus vno die centum ac sexaginta homines baptismo lustrauit. alius ad Eucharistiæ mysteria tam multos quotidie cogit, vt iam inter Catholicos, non inter hæreticos versari videamur. His alijsq. præsidijs repressa est paulisper hæreticorum insolentia: contra vero auctus ciuium in nos amor atque obseruantia; ita vt qui contemnere præ se Catholicos videbantur, nunc vel quia studia in nos Senatus animaduertunt, vel quia ipsorum Ministri publicum disputationis certamen abnuunt, quodammodo vereantur. Etenim Senatus in nos beneuolentia nemini est obscura. is in eos, qui nobis negotium exhibent, animaduertit; is loca quædam in vrbe vnde vectigal

annuũ capi posset, attribuit; is & munerum dignitate Prouincialis nostri excepit aduentum, & cum instruxisset celeberrimum in Curia conuiuium, Prouincialem ipsum Collegiumq. totum per viros principes inuitauit.

Nec minus sedulo TORPATI, quã Rigæ in animarum caussa nostri versantur. Quoniã autẽ triplici hominum genere, vt alijs litteris demonstratum est, continetur hæc regio Estonibus, Germanis, Polonis, iccirco ne quod prætereatur expers vtilitatis, varijs sæpe linguis, ternæ, quaternæue conciones habentur. Iam finitima Liuoniæ loca tam frequenter obita sunt, vt par prope fructus labores itinerum compensarit. Ac fere omnes, quoquot à nostris instituti sunt, in Catholica religione sic perstant, vt omni asseueratione confirment, animam se potius, quam veritatem semel agnitam relicturos. Templa omnia, egregia illa quidem atque ampla, sed cœli iniurijs, vetustateq. pene collapsa nostrorum monitis instaurantur. Expiati sunt hoc anno baptismo domi forisq. nongenti, ac septuaginta: alijs autem, qui ab hæreticis nulla adhibita ceremonia accepere baptismum, ea sunt, quæ desiderabantur, adiuncta. Sacræ confessionis non modo nullus apud hos homines vsus erat, sed ne satis quidem explicata uox ipsa: nunc tam salutari consuetudine instituta, eius rei caussa uenerunt ad nos amplius Poloni & Estones quadringenti. Hæretici Schismaticiq. etsi antea alieni erant à nobis, nunc tamen à nostris congressibus non abhorrent. sæpe nos euocant, sæpe conferunt de religio-

ligione sermones: nec desunt, qui nostrorum colloquijs ex longo quasi errore vitiorum atque hæresum ad directum salutis iter sanæq. doctrinæ se reuocent. Alij vt in suis templis vel conciones habeãtur, vel Catholico ritu sacrificetur, efflagitant; quorum studijs ea conditione mos geritur, ne quis id temporis ad sacras ædes ex ipsorum Ministris accedat. In celebri pompa ac supplicatione corporis Christi, nobilis Lutheranus venerabundus nudoq́. capite augustissimum Christi corpus comitatus graui suos oratione, vt Deum ibi præsentem agnoscerent, cohortatus est, qua cohortatione sic excitatus est alius quidã, vt in confertissima multitudine clamore sublato, Deo immortali gratias egerit, quod sua in eo mysterio præsentia, mortale genus hominum dignaretur. Ea vox virum præterea nobilem impulit, vt in suam ditionem sacerdotes Catholicos euocaret. Sed in iuuandis curandisq. animis non minimam partem sibi vendicat corporum diuina curatio. Aegri tam multi è longinquis etiam remotisq. locis deferebantur, vt si in potestate nostra eorum salus, & valetudo fuisset. Constat aspersionem aquæ lustralis, cælestesq. agnos è ceris consecratis, non modo Catholicis, verum etiam hæreticis fuisse præsidio. Sacerdos è nostris dum finitimis oppidis lucra quæritat animarum, ecce tibi hæretici primarij filia è regione longinqua, vt delirantem veneficijs & cantionibus fratrem menti pristinæ restitueret. datum est ei tum ex ea, quam dixi, cera non nihil, quod de ceruice suspenderet; tum lustralis aqua

cum

cum sale, quibus epulas mensamq. perspergeret. fecit illa imperata fidēter, & mens illico fratri rediјt. Puellam Torpatēsem varijs spectris ad insaniam redactam, vt ad mentem rationemq. reduceret, parens nihil intentatum reliquerat: at vbi præsidia humana fallebant, ad diuina confugit: venit ad nostros supplex medicinæ gratia, iussusq. eas, quas dixi, curationes admouere, filiam mentis compotem sanamq. reddidit. Eodem modo & à febri mulier alia, & ab apoplexia destitutus iam pene sensibus famulus, & alij ab alijs morbis ægrotationibusq. curati. Spectrũ etiam defuncti viri, qui nocturnis horis in eo ipso loco, vbi vita excesserat, comparebat, exorcismorum vis precesq. fugarunt. Quibus rebus diuina ope perfectis, mirum est, quam apud hos homines Societatis opinio creuerit, id quod nostri in obeundis concursandisq. pagis experiuntur quotidie. Quocunq. enim peruenerint, tam gratis animis accipiuntur, nihil vt eis vspiam desideretur ad victum. mittunt hospites ad suos quisque vicinos, vt eis significent regios Sacerdotes adesse (sic enim pro sua pietate nos vocāt) confestimq. familiæ conuolant vniuersæ, etiam ipsa de nocte, nec modicis itinerum interuallis, vt vel panibus rite benedicatur, vel baptismo lustrentur infantes. Alij autem vt suũ in nos amorem studiumq. testentur, aurum, & quicquid necessarium est vitæ vsibus, large deferunt: quæ tamen cum recusantur à nostris, nullum faciunt admirādi finem, laudandiq. tā insitatā in suis regionibus abstinentiā, suis quippe assueti ministris, quos paratiores ad accipiendum

inue-

inueniunt quam largiendum.

Domi festo quoque die in plateis Christiana lex traditur: habetur per eam occasionem ad populum cohortatio. prodit Sacerdos noster in forum, vbi frequentissimos hominum cætus animaduertit: tum clara voce precem orditur aliquam, vt rei nouitate plebs excita concurrat. ea ratione sæpe ducenti trecentiq. interdum etiam quingenti nudis capitibus, intentisq́. ad precem palmis Sacerdotem præeuntẽ voce sequuntur. persolutis ea ratione precibus, succedit vel de matutina Euangelij lectione, vel alia pia de re perutilis disputatio. ea peracta ducitur auditorum agmen ad templum, atque ita cœtu vno dimisso, ad similes deinde cœtus, conuentusq. disceditur. Hisce rebus improba Lutheri soboles plane disrumpitur, & maledictis pro concione nos onerat: sed Ministrorum concionibus semper aliqui de nostris intersunt, id quod eos maxime pungit, propterea quod non ignorant, illos eo consilio ac mẽte summitti, vt sua mendacia & maledicta redarguant. Non deest Cardinalis optimi vigilantia, quo minus eorum petulantiam insolentiamq. coerceat. Concionatorem Estonicum, quod in Estones simplices, qui nostrum templum adibant, petulantior esset, concione priuauit. hic de publicis vijs properantes ad templum Estones infami baculo abigebat: at illi alijs ad nos viarum flexibus ac diuerticulis euadebant. Denique spes est magna, si his principijs reliqua consentiant, fore vt aliquando Regio hæc vniuersa ab errorum labe purgetur. alit hanc spem tum fre-

quens

quens in templo nostro concio, tum flagrantissimum Cardinalis studium, qui in affectas Christianæ Reipub. partes omni ope sanandas incumbit.

CRACOVIENSE ET CLAVdiopolitanum.

Est Cracouia princeps Poloniæ vrbs & totius Regni sedes ac domicilium. In eam hoc anno nostrorum ac præcipue Posseuini opera (id quod vehementer expetebatur) admissa Societas est. quæ res eo accidit gratior, quo fuerat ante ad impetrandum difficilior. Obstabat enim Academia, quæ ex futuro, vt suspicabatur, Gymnasio, ne quid de sua au ctoritate atque existimatione deperderet, metuebat: obstabat ciuitas, quæ in D. Barbaræ templi, quod nostris procurabatur, reditus ius habebat: obstabant Sacerdotes ipsi, qui sua in eo templo munera administrabant: Concionator quoq; Germanus aduersabatur, qui stipendium ibidem & cathedrā obtinebat. Denique hæreticorum fæx vniuersa, & ex Catholicis etiam primarij nobilesq. uiri. Quare Antonius re Deo precibus commendata primū ex Rege quærit, an si rem attentaret, saluo eam aliorum iure, saluo quoq. Societatis instituto perduci placeret ad exitū. Rex cum fidem dedisset præstitissetq., omnem ille rem mira felicitate transegit. Aca demici autem ueriti, ne quid ea res Academiæ iura minueret, ad Apostolicum Legatum Bolognettum adeunt, is qua fuit semper in nostros beneuolentia,

sua

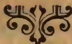
sua oratione & diligentia perfecit, vt ad extremũ manus darent. Nimirum elucet admirabilis in Societatem diuini numinis prouidẽtia, quam tum hæc, quæ dixi, declarant, tum quod frementibus aduersariis, repente eius Academiæ Rector extitit vir probitate ac litteris præstans, qui rem secum ipse perpendens per schedam moneret Antoniũ, sibi vt rationes suggereret, quibus eos, qui Societatẽ minus norãt, euinceret: cui per Epistolã satis cumulateq. factũ est ab Antonio. Per idem tẽpus Thomas Plaza B. Stephani Parochus, qui quadriẽnium pene totum nostros apud se retinuerat, epistolam scripsit Antonio, qua suæ illi Paræciæ templum vna cum ædibus deferebat, quod diceret nescire se quemadmodum melius in posterum suis esset ouibus consulturus, quam si eas Societatis auxiliis præsidiisq. committeret. Rex quoque quo facilius res perduceretur ad exitum, schedulis identidem monebat Antonium, quid eam vel proueheret vel moraretur. Itaq. superatis diuina ope difficultatibus, inita est à nostris possessio templi, quam sex è præcipuis Senatoribus vna cum Vicario Episcopi tradiderunt, coemptisq. paulo post ædibus, in horreum Domini læta iam tũ messis inferebatur. His rebus gestis in Transyluaniam properabat Antonius ad negotia Pontificia, & vt Societatis fratres eadem opera salutaret. Vbi propius ad Transyluaniam accessit, ecce tibi obuii à Transyluaniæ Principe Senatores cum plurima nobilitate, ab his ille perhonorifice exceptus, octo circiter millia passuum ad Principem Albam Iuliam

deducitur. Hic cum ad Collegium eo die diuertisset, postridie ad conuiuium Principis inuitatur. Huius autem Principis ea est maiestas, vt ei præter Transyluaniæ præfectos, quingenti perpetuo milites corporis custodes adsint. Hic igitur è suis ipse descendens ædibus venientem excepit Antonium, eumque vel reluctantem sistere conatus ad dextram (scilicet ob Pont. Max. nomen a quo mittebatur) in cubiculum suum adduxit. Egregium sane spectaculum, puerum videre decennem tanta maturitate & grauitate sese gerentem, cum vel Pontificiæ litteræ redderentur, vel summi Pont. nomine frequenti nobilitate loqueretur Antonius. Hic Antonius Greg. xiij. erga eam Prouinciam ac nobilissimam Batoreorum familiam charitatem commemorat, hic pij Pontificis voluntatem exponit de vltima Christianarum Prouinciarum arce tuenda, hic eiusdem operam ad rem Christianam sartam tectam tuendam liberaliter offert. Hæretici, qui aderant siue Lutherani siue Caluiniani, siue etiam Arriani, quorum pleriq. ministrorum maledictis sunt aßueti, cum de Romano Pont. cernerent omnino diuersa atq. antea audierant, mutuo se ipsi respicere, & Antonium mox prosequendo vereri. Valuit ea res plurimum tum ad reprimendos eos, qui aduersus nostros licẽtius debacchari consueuerant, tum ad commendationem Societatis nostræ, cuius sciebant opera effectũ esse, vt bellum Moschouiticum ad optatum exitum perduceretur. Ad prandium vbi ventum est, Princeps ipse eo die, qui

erat illi natalis primam à Romano Pontifi. legationem suscepit, atq. in Antonij accumbentis aurem insusurrans, Quam doleo, inquit, istos quos hic vides accumbere, hæreticos esse: Senatores videlicet describebat. Cumque identidem in conuiuium fercula inferrentur, nonnullaque incocta butyro; ad Antonium conuersus Princeps, licetne, inquit, Pater his Quadragesimæ diebus ista comesse: Nisi Christus, inquit Antonius, vt nobis esset exemplo, simile ieiunium seruasset, eiusq. auctor & institutor fuisset, quidni liceret? Nunc quando exemplar vitæ nostræ se præbuit, & hoc ipsum ieiunium Euangelio contestatum esse voluit, ipsiq. Apostoli & Ecclesia eius vniuersa integerrime semper coluit, quis dubitat, nisi valetudinis ratio secus exigat, Quadragesimam esse seruandam? Est omnino, quod de tanto Principe Catholicæ gratulemur Ecclesiæ, erga quam sic est animatus, vt omnia nobis præclara polliceri de eo merito debeamus. Is cum apud Antonium parantem reditum, quasdam sanctorum reliquias & Crucem vidisset argenteam, equidem, inquit, Pater nihil mihi ipse cupio, sed quando nihil istorum nobis hæretici reliquerunt, crucem hanc quæso, non mihi sed Catholicorum Ecclesiæ concede. Antonius & hanc & alia pia munera per libenter concessit. atque ita Claudiopolim rediјt. Hic data est opera vehementer, vt Arriana labe contaminata Ciuitas, nostrisque mirifice infensa, domicilium Seminario excitando tribueret. Conferunt in eam rem & Pontifex & Rex annuas vter-

que pensiones. Antonius itaque conducta domo, sexcentisque aureis à Summo Pontifi. totidemq. á Rege relictis, & præfectum Seminarij constituit; & libros ad pietatem suscitandam satis multos reliquit.

PROVINCIA AVSTRIA.

Vstriæ Prouinciæ socij in quinque distributi Collegia fuerunt hoc anno quatuórdecim & ducēti. Viennæ septēm & quadraginta. Pragæ quatuor & triginta. Totidem Brunæ. Olomucij duodequinquaginta. Græcij vndequadraginta. In peregrinationibus obeūdisq. pagis duodecim ferè versantur. Octo in nostrum ordinem ingressi sunt: sexdecim obierunt.

VIENNENSE COLLEGIVM.

Viennæ fœda pestilentia laboratum est. Ea fuit caussa cur inferiores scholarum ordines, quibus tenera ætas plerunque dat operam, tantisper occluderentur, dum incolumitas vrbi rediret. Superiores vero nihil de docendi constantia ac consuetudine remiserunt. Nec tamen periculorum nostri fuerunt expertes. Nam cum quendam repentina lues è conuictoribus inuasisset, sensim manauit ad nostros; è quibus cum tres quatuorue magno cum periculo laborassent, vi morbi diuino munere superata, ad sua quisque officiorum munera reuerterunt. Itaque præter illum adolescentem, vnde mali fons extitit,

desideratus est nemo, id quod in miraculis numeramus. nam cum in ijs, quos infecerat pestilentia tum solandis tum expiandis nostri versarentur assidue, ab ea tamen intacti redierunt. Nec vero in tantis malis animarum caussa deserta est. Hæresim centũ amplius ac triginta nostrorum monitis abiecerunt. in his vir quidam pereruditus repẽtino morbo perculsus, vix vt biduum sibi polliceretur ad vitam, confitendis rite culpis eiurandaq. hæresi, quicquid erat morbi, facile propulsauit. Vir quidam non multis ille quidem litteris eruditus, sed ingenij plenus, & linguarum varietate locuples, à Catholicis ad Lutheranos, ab his ad Caluinistas, atque inde ad Anabaptistas inconstantissime se conuertit: Anabaptistæ autem, qui proxime vagum hominem dubiumq. receperant, ingenij celeritate perspecta ornamentisq́. linguarum, magnam in spem venerant, breui se eum habituros esse suæ sectæ magistrum. itaque suis illũ sacris initiant, eiq. vxorem de more tradunt. At vbi in disputando quæstiones eius solidiores, quam quibus respondere possent animaduertunt; nec ille tamẽ nisi explicatis rebus solutisq. quiesceret, hominem è Synagoga pulsum vxore priuant. Is cum ad suos redijsset Viennamq. postea venisset, agnitus est à multis, & pro hæretico habitus. Placuit immensæ bonitati Dei, vt simul ac agere nobiscum cæpit, sensim nostrorum consuetudine delinitus, quãto in errore versaretur, agnosceret. itaq; patefactis confessione peccatis, non sine acri dolore gemituq. hæresum multitudinem eiurauit. nunc eam orsus est vitam, vt quoties

ties sibi anteacti temporis venit in mentem, lacrymas non cōtineat. Quidam etiam, qui syngrapha suo conscripta sanguine malo Dæmoni se deuouerat, vna confessione culparum à tam crudeli tyrannide se redemit: Alius quem conscientiæ scelerum stimulabant, spectrorumq. monstra terrebant, tandē anteactæ vitæ confessione & spectrorū fœditates abegit, & turbatum animum tranquillauit. Iam qui foras animarum caussa discesserant, ne ij quidem rediērūt inanes. Finitimo in oppido restituerunt Ecclesiæ septem & viginti. In alio item oppido septuaginta, aliosq. in alijs, vbi confitentium ea vis fuit, vt bene apud eos collocata opera videatur.

Data est hoc anno Tragicomædia quædam B. Martyris Eustachij, quæ quoniam varios & ancipites vitæ casus tēporumq. vicissitudines continebat, nihilq. constans esse docebat in rebus, nisi quod esset cum immortalitate coniunctum: magno scilicet adiumento fuit honestissimæ celeberrimæq. coronæ. spectaculū honestarunt lectissimi principes, præcipueq. Carolus Archidux, & ex omni nobilitate primarij.

PRAGENSE COLLEGIVM.

AB hæresi ad Catholicam religionem sex sunt hoc anno & quinquaginta conuersi. Illustris femina quanquam inter hæreticos educata, mortis tamen aduentante periculo, ardenti Sacramētorum studio Sacerdotem accersit; sed cum per parentes & amicos Sacerdotis copia non fieret, schedulam ad eā

ipse Sacerdos dedit, quam sibi recitari cum iussisset, breui conualuit: quare voto facto venit ad ædem nostram; ibi Catholicorum moribus instituta, animiq. maculis per confessionem abstersis, palam suos ipsa errores hæresesq. damnauit. Anglus etiam iam ætate prouectus, litteris nobilis doctrinaq. præstanti, è patrijs sedibus huc profectus, obtestari nos per Deum cæpit, vt sibi liceret verum effici Christi membrum; itaque peccata rite confessus, & de more hæresim detestatus, inter Ecclesiæ membra connumeratus est. Alius ære alieno contracto diu in vinculis habebatur: is cum ad sui missionem nihil vnquam a suis exorare potuisset, à Catholicis autem potuisset, argumentatus ex eo est, quantum demum Catholici cæteris antecellerent, qui calamitosis subsidio venirent: ergo sine mora nostros accersit, eiq. se religioni, quam tantopere probasset, addicit. Sed præcipuo studio ijs est adhibita consolatio, quos insecuta calamitas est. Augustissimi Christi corporis ferijs dum de more ad supplicationem populus coit, acerbum excitatur incendium. eo incendio ædes prope quadraginta cum æde sacra funesto spectaculo conflagrarũt. Missus est ad eos solatij caussa Sacerdos, qui paucis diebus omnium animos sic erexit ac confirmauit, vt non modo nihil de pristino Eucharistiæ studio cultuq. remiserint, sed eius nomine præcipuã quandam sodalitatem instituerint. Domus ad leuandam quorundam discipulorum inopiam, annis instituta præteritis, & alumnorum numero, & fortunis est aucta. Cum enim antea ducenos dumtaxat au-

reos quotannis Summus Pontifex assignaret, hoc anno adiunxit se superstite quadringentos. Nec desunt alij viri nobiles, qui huic domui tum benigne faciant, tum de perpetuo firmanda vectigali laborent. Admissi sunt in hunc numerum hæretici duodeviginti, omnesq. ad vnum euasere Catholici. Ad Societatem autem vni tantum aditus patuit. Magna est Dei beneficio apud nobiles Societatis existimatio, id quod indicant eleemosynarum crebra subsidia. Hoc anno impetratum est demum, vt in summo ac pleno totius regni concilio, ipso quoque Imperatore consentiente, confirmatio priuilegiorum Collegij nostri, maiore cum amplificatione perpetuaque donatione prædij, in Boemiæ regni tabulas adscriberetur. id quanquam sæpe nostri tentarunt, nunquam tamen à Collegio condito, hoc est ab anno ferme trigesimo impetrare potuerunt. ita vt tanto maior Deo habenda sit gratia; quanto difficilior res fuit ad impetrandum. E concursandis obeundisque pagis non parua ad animas vtilitas redijt. Oppidum est, Praga non longe distans, vbi mira erat rerum diuinarum inscitia: complures iam septuagenarij ne dominicam quidem precationem tenebant. quibus tamen, propositis pœnis, ita consultum est, vt breui quæ necessaria viderentur ediscerent. Dederunt ex eo numero in Ecclesiam nomina amplius sex & viginti: in alio vero oppido circiter octingenti. cunctusq. Senatus cum alijs octoginta, Sacramentum confessionis obiuit.

OLO-

OLOMVCENSE COLLEGIVM.

OLomucij dum morte mulctandos nostri confirmant, octo induxerunt hæreticos, vt hæresim quoque cum vita ponerent. Quidam autem ex ijs, quos carcer tenebat, postquam sacra confessione, quæ annis viginti cælauerat, patefecit, non sine Dei ope nutuq. cui vota fecerat, publicas custodias euasit: & quidem extremo supplicio scelerum socijs affectis, quos improbitate longo interuallo superabat. Ad eos, qui morti proximi sunt, supremũ Christi viaticum, si quando opus est, studiose defertur. Femina pietate præstans animi maculis rite detersis, dum Eucharistiæ viaticum suscipit, animam feliciter egit. Ciuis vero attritis diuturno morbo viribus (nouem enim ipsos annos perpetuo ægrotauerat) Sacramentis rite perceptis remissoq. hæresi nuntio, & corpori medicinam fecit & animo. Hæc, quæ diuinis non humanis opibus perficiuntur, ciues frequenter impellunt, vt ad nos suis quisque temporibus, vel consilij vel medicinæ caussa confugiant. Nonnulli suas ædes nostrorum opibus ac remedijs, dæmonibus infestas domesticis expiarũt. ex ijs vnus qui coctis lateribus obuium quemque petebat, lustrali aqua sacrisq. carminibus aufugit. Ab hæresibus varijsq. erroribus, ad Ecclesiam Catholicam amplius quadraginta animum adiecerunt. Foris etiam varijs locis diuini verbi semen mãdatum est, effectumq. quadam in vrbe, vt cantus Boemicus & Missa

Missa citra consecrationem siue Hussitica tolleretur. Institutumq. vt matrimonium ac nuptias, confessionis & communionis sacramenta præcurrerēt: hæreticorum porro erepta volumina: eorundem antiquata baptismata, & alia alibi perutiliter acta.

DOMVS BRVNENSIS & Græcense Collegium.

P*Estis contagionem, quæ extremo anno proximo serpere leuiter ac remisse cœperat, æstate ineunte insitatæ consecutæ sunt febres. has vicissim excepit noua contagio: ægrorum plena erant omnia. & primo quidem absumpti de nostris morbo sunt tres: sed vt fœdioris stragis caussæ remouerentur, alijs alio ad salubriora loca dimissis, perpauci duntaxat, ijq. necessarij relicti sunt domi. Octobri ineunte ex hoc pauco numero, Collegij minister dum animarum vindemias colligit, quæ quidem id temporis erant vberiores, eadem contagione morbi consumitur. Hic triduo ante de obitu suo Rectorem admonuit, quem leni risu cum Rector exciperet, confirmauit ille, duobus ante mensibus sibi significatum esse de morte. itaque noxis animi rite deletis, primo & altero die religiose sacrificauit, biduoq. post, intētis in cœlum oculis, dum oraret, extremum spiritum Deo reddidit. Videlicet bonitate præstabat, qui tali exitu vitam clausit, erat Deo valde coniunctus, mirum eius in Superiores obsequium, mira legum custodia, flagrans & in Deum & in proximos*

cari-

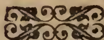
caritas, vt iam omnia tẽpestiua illi essent ad mortẽ. Hunc biduo triduoue consecuti sunt alij duo: nec ita multo post ipse quoque Boemicæ & Germanicæ linguæ concionator: ita vt in unum Rectorem totum rerum gerendarum pondus incumberet. Interim uis morbi alios atque alios deinceps grauiter uulnerabat, omninoq. undecim interemit. Nunquam tamen pestilentia grassante diuinus intermißus est cultus. Præter reliquas conciones, quæ festo quoque die tribus fere locis habitæ sunt, concionati sunt nostri di uersis etiam in pagis. Summa autem tum animarum necessitas, tum principum uirorum contentio fecit, ut multa oppida lustrarentur. nam & infantes sine baptismo, & ægri sine pænitentia sineq. uiatico decedebant; itaque ea fuit animarum seges, ut nouitij quoque non pauci, quantum eorum disciplina patitur, plenos manipulos reportarint. Interim Deus Opt. Max. mercedis loco suos uoluit famulos uarijs calamitatibus exerceri. Fremebant hæretici, quod à nostris Catechismũ homines non Catholici docerentur, & tanquam in insidijs, qua transeundum erat se collocabant, minasq. intentabant atroces, si ad se iterum reuertissent. Non nunquam uero aduersata est eis hyems, coactiq. sunt sæuiente frigore nudis pedibus, aut collectas è crebris inundationibus aquas, aut altas paludes uado transmittere. Longum esset ea persequi, quæ Dei caussa domi forisq. superata sunt. cum alij fundos nostros inuaderent, alij mendacijs atq. calumnijs famæ nostræ tenebras conarentur offundere. Verum, qui

potis-

potissimum calamitatis est fructus, sempèr ad nos plus commodi, quàm incommodi redundauit.

GRAECII coniunxere se Catholica cum Ecclesia non pauci. Nobilis adolescens cum ex cæde pænam capitis incurrisset, antequam plecteretur, significauerat nostris uelle se ritu Catholico animi labes abluere, postea suorum fraude deceptus consilium mutauit. aiebat, in qua religione natus esset, in ea se uelle mori, sibique exploratam iam esse salutem: & cum decessisset, affore Christum qui prehensa dextra, se in beatorum loca perduceret. Præcipuus hæreticorum minister laqueos adolescenti tetēderat: is ut in errore perseueraret, effecerat: sed pertinaciæ medicinam fecit extremi supplicij metus, vt enim mittendus fuit ad mortem, statim ad deliberandum supplicij moram flagitauit, quam cum impetrasset, postea confessus est & communicauit. Alius è prima nobilitate adolescens, quod contra parentum uoluntatem ad Catholicos abijsset, fortunis omnibus spoliatus, ita tulit hoc uulnus, ut in summa rerum inopia parem animi magnitudinem ac moderationem præseferret.

PROVINCIA GERMANIAE.
Superioris.

Vius prouinciæ socij in nouē dispertiti sedes ducenti fere sunt ac duodecim. Ingolstadij quatuor & quinquaginta. Dilingæ quatuor & viginti. Monachij sex & viginti. Oeniponti quatuordecim. Totidem Friburgi. Vno minus Halæ, Lucernæ sexdecim. Augustæ viginti. Landspergæ triginta. E vita migrauit vnus. Recepti Societate quatuor & viginti.

INGOLSTADIENSE, ET Dilinganum.

INgolstadiense Collegium adsciuit in Societatem quatuor. Societatis vero meditationes ex externis obiere primarij, & in his Abbas nobilis, & Concionator, qui hoc consilio venerat Ingolstadium. Confitentium & communicantium numerus pro regione sat magnus. Ab hæresi quinque & triginta sunt absoluti, veniuntq. certis anni temporibus ex hæreticorum regionibus, qui catholico more se expient. quo in numero quidam non sine singulari di-

uinæ misericordiæ munere è dæmonis faucibus est ereptus. Erat huic magicus liber, in quo cum alia multa tum conficiendæ pecuniæ ratio continebatur: id vbi resciuit concionator, cuperetq. (vt est insatiabilis hæreticorum auaritia) rem suam augere, huius vxorem clam conuenit, persolutoq. precio libellum aufert. tamē vim potestatemq. libelli primus periclitari non ausus, accepto à rusticis duobus argento, copiam eis libelli facit ad tempus. rustici diuersorium ingressi, dum ea de re inter sese colloquuntur artis ignari, ecce tibi humana specie dæmon artem profitetur se facile traditurum, modo se sequantur in syluam. sequuntur quo imperatur, & ex condicto venitur in syluam; ibi membranam dæmon porrigit, iubetq. eos suo sanguine suum in ea nomen inscribere. cum alter paruisset, dæmon ea quasi præda contentus nusquam amplius apparuit. Concionator de re certior factus, metu perterritus fugam cepit. is vero, apud quem diximus artificiosum fuisse libellum, ad nos se contulit, peccataq. cum dolore confessus veneficis suas artes sibi habere iussit. Sodalitium Dei matris & pietate viget & numero. Plurimi per eos dies, qui anniuersariæ Christi neci dicati sunt, sese ante eius sepulchrum verberibus cecidere: & id ipsum ad diuersa vrbis templa ac sepulchra, suo quisque induti cucullo, fecere nonnulli. Septembri mense factum est scholarum initium, in recenti pulcherrimoq. gymnasio, quod nobis pro sua egregia liberalitate Gulielmus Bauariæ dux excitauit: Rhetoricesq. explanatio, quæ ante desiderabatur, adiun-

cta

cta.exhibita etiam de Absalone tragædia nobili spectante corona, cum humanitatis caussa gymnasium recens inuiseret.

DILINGAE Societate donati sunt quindecim, in iisq. nonnulli nobiles, quos ipsi propinqui Societati dicarunt. Ab hæresi sunt absoluti complures. ex eo numero mulier cũ ab extremo periculo non procul abesse putaretur, Catholicis instituta præceptis, postridie & ab hæresi, & à morbo simul est expedita. quæ res vehementer tum ipsam, tum eius virum, qui à pueritia hæresim hauserat, confirmauit. Alius Catholica à nobis religione suscepta, in patriam reuersus maluit de bonis patriis, quàm de sententia decedere. Septem virgines, quæ luere apud nos peccata confessione sueuerãt, in sacrarum virginum collegia cooptatæ sunt: Nec defuerunt qui confessionis præsidio sese & ab animi & à corporis periculis vindicarint.

MONACHII suus quoque labor datur hæreticis. Marchio quidã clarus genere & Anabaptista, cũ diu iam in perfidia obstinata mente perstaret, etsi contumeliose initio, qui de religione secum agerent, repellebat; postea tamen nostrorum delinitus obsequiis ac patientia, Catholicam religionem magna omnium admiratione suscepit. Duo Iudæi patriis bonis vxoribusq. contemptis, in aula gymnasii nostri baptizati sunt. Ablutus est etiam Rhodius quidam in nobili illa apud Echinadas victoria captus, celeberrimo nobilitatis conuentu. Illustrissimus Bauariæ dux rem nostram promouere non intermittit. Parentem

filius natu maximus imitatur. is cum è sodalitate sit Dei Matris, in eaq. reliquis sodalibus sit præfectus, fratrem suum Ratisbonensem Episcopum in eandem sodalitatem adlegit.

OENIPONTANVM, LVCERnense, & Friburgense.

OEniponti complures per Confessionis Sacramentum alij à morbis, alij à perspicuis periculis, alij etiam ab infernis monstris, spectrisq. liberati sunt. Hic quoque multos ab hæresi ad Catholicam religionem nostri traducunt. Erat in eo numero Sacerdos, magna apud quosdam hæreticorum duces auctoritate. hic etiam tum cum in hæresi versabatur, eximio quodam pietatis studio erga Beatam Virginem tenebatur, vt minime mirum videri debeat si è fæcibus demum emersit, qui tantæ patrocinio Virginis nitebatur. is postea grati animi caussa ad ædem Lauretanam, nullo viatico nullo itineris subsidio profectus est. Oenipontani ciues valde propensi videntur in nos, quantum ex oblatis templo muneribus tum crebris tum copiosis conijci licet.

LVCERNAE hæresim eiurarunt duodetriginta. Sacramentorum consuetudo vt in tali ciuitate sat frequens. Confessionis autem consilijq. caussa de longinquis etiam locis, multi concurrunt. Vir quidam, cum deformi dæmonum vexaretur aspectu,

repetitis à prima ætate peccatis, ipso confessionis sacramento sese & à scelerum seruitute, & à molestia dæmonum vindicauit. Alium item cum desperatio vehemens ipsum iam triennium vrgeret, eadẽ se medicina ad æquitatem animi reuocauit. Atque ex hoc genere plures fuere, quàm vt enumerandi videantur omnes. Aegra mulier eiusdem sacramenti vi, eodem die in integram valetudinem restituta est, postridieq́. omnium cum admiratione, Christi corpus accepit. Vitiosæ præterea consuetudines ademptæ sunt. nam cum ipso quoque Quadragesimæ tempore personati homines baccharentur, interposita Senatus auctoritate perfectum est, vt mos ille barbarus tolleretur. Idem Senatus, vt qua in Societatem sit beneuolentia testetur, cùm de nostris falsos quosdam spargi rumores accepisset, auctorem illico comprehendi iussit, eumq́. præter pecuniariam multam, frequenti concione coegit, quæ temere de nostris effuderat reuocare. ac nisi nostrorum intercederet deprecatio, multo peius cum maledico actũ esset. Lustrata sunt cœnobia non sine magna vtilitatis spe: & in eorum vno, cœnobitarum est excepta confessio, idemq́. in tribus cœnobijs mulierum factitatum. Verberationum ciliciorumq́. vsus in earum mores inuectus, tantumq́. in re illa perfectum, vt in multis fræno sit opus: inuenta est enim, quæ semestri spatio singulis se noctibus verberaret, nam quæ octauo quoque die in seipsas animaduertant, ferè sunt omnes. Hæc & alia in Christi gratiam Lucernæ sunt acta.

FRIBVRGI præter Gallicas Germanicasq. conciones, tribus in vrbe locis traditur Catechismus. Atque vt intelligatur, quàm plenus hic futurus sit ager; intermiserat certis de caussis conciones vnus è nostris, quod cum populus cognouisset, ratus id accidisse, quod sæpe de confessione communioneq. appellatus non paruißet, mittit illico, qui concionatorem roget, à suscepto concionandi munere ne desistat. nam obsequentem si minus ante se præbuisset, fore vt in posterum errata corrigeret. Quinque circiter & triginta, hæresum soluti sunt nexu. Aucta est pænitentibus sacra ædes, eiusq. rei caussa vel ex hæreticorum regionibus huc contendunt. Ea est autem aliquorum pietas aduersus religionem Catholicam, vt quidam Magistratui hæreticò mille libras annuas, hoc est aureos amplius 200. vt per eum sibi liceret festo quoque die sacris adesse, spoponderit. Reuocata est etiã longo interuallo consuetudo quædam salutaris, vt sub initiũ quadragesimæ, fidei professio ex instituta concilij formula non à ciuibus modo, verum etiam ab aduenis exigatur. id quod Senatus auctoritate perfectum est.

Auctum est Gymnasium humanitatis schola, numeranturq. inter Auditores religiosi complures, id quod in his locis perrarum perq. mirum est.

AVGVSTANVM COLLEGIVM.

OBijt in Augustano Collegio Sacerdos, & susceptis pro Christo laboribus, & Societatis

antiquitate præcipuus. is fuit Theodorus Peltanus, qui annos duos & triginta in hac familia transegit, in eaq. partim docendo partim scribendo, nullum tempus à laboribus vacuum habuit. Templum plurima amicorum liberalitate nitet. id vsquequaque absolutum, summa cum ceremonia consecratum est: in eodemq. nostro Collegio datum à Fuggherorum familia illustrioribus ciuibus epulum, habitaq. à nostris pro agendis tum eidem meritissimæ de nobis familiæ gratijs; tum reliquis Societatis patronis, oratio. Iam pœnitentium celebritas pro ciuitatis amplitudine. & celebritati par fructus. Vir quidam affecta ætate, cum Augusta quatridui itinere peregrinaretur, febriumq. absumeretur ardoribus, hoc dolebat vnum, quod procul à patria, procul ab vxore carisq. liberis moreretur; in ea cogitatione versanti, ex occulto missa vox dicitur, qua monebatur, si saluus esse vellet, vt Augustam vsque contenderet, peccataq. sua apud Iesuitas noua quadam in æde confiteretur. sed cum id visum pro nihilo duxisset, propterea quod nec templum illud nouum vidisset vnquam, nec quod genus hominum essent Iesuitæ cognosceret, iterum ac tertio vox eadem extitisse, addidisseq. non defuturos, qui ei Iesuitarum templum indicarent. tum voci fides ab ægro habita, conceptoque voto sanus illico surrexisse, & magna sua cum voluptate apud nos animum expiasse. Nec illud miraculo vacat. Nobili adolescenti cum sanguinis cursus è naribus, nulla medicorum arte reprimi posset, ob eamq. rem certum putaretur adire discrimen,

statim

ſtatim à peccatorum confeſſione conſtitit ſanguis. Duo & viginti patrias hæreſes prauaſq. opiniones, cum vera & conſtanti Catholicorum diſciplina commutarunt; confirmatiq. ſunt multi, quorum non conſtabat in religione ſententia. Duobus re domeſtica laborantibus, cum recentes atq. aſperos nummos diabolus obtuliſſet, pluraq́. ſi ſibi parere vellent, copioſe promitteret, ab eo ſeſe vterque non ſine noſtrorum ope liberauit. Venio ad ea quæ Gregoriani Calendarij cauſſa Societas indigne pertulit. Erat enim hæc vulgo de noſtris opinio, eos ad reſtituendum Calendarium non modo Romanum Pontificem induxiſſe, ſed ad amplectendum, ipſum quoque Senatum permouiſſe. Anno itaque M. D. LXXXIII. Calendarium Summi Pontificis auctoritate correctum ac caſtigatum, ſimul ac à Senatu non ſine Imperatorio decreto promulgatum eſt, ingens fuit armorum materia. Initio quidem incitata eſt ab hæreticis concionatoribus multitudo, ſic, vt nullum de nouo Calendario verbum fieri pateretur. Ex eo tempore magnus in ciuitate tumultus, magna ſeditio. Priuati ſuis in ædibus armorum præſidia contra vim ac manum comparabant: Senatus milites conſcribebat: Ciues Senatui, niſi noſtros ciuitate pelleret, ædes diſturbaret, decretumq́. de Calendario retractaret, extrema quæque minitabantur. denique perturbata erant omnia, omnia plena periculi, plena formidinum. Anno, qui conſecutus eſt, etſi iam non nihil prudentiſſimi Senatus vigilantia furor populi deferbuerat; Quadrageſima tamen ineunte, nouū

lanij excitarunt incendium . ij hæretici sunt fere omnes, numero amplius ducenti. Tota igitur quadragesima, ne quis Calendario nouo pareret, contra leges, contra consuetudinem, carnes de macello vendere, Paschate vero, quod ad restituti anni rationem peragebatur, tabernas occludere non dubitarunt. Alebatur laniorum audacia concionatorum improbitate, modo vt viriliter se gererent cohortante, modo minis atrocibus territante. Sed nimirum egregias suæ contumaciæ dedere pœnas: tantum enim abest, vt improbissimis consilijs Senatui bonisq. omnibus quicquam obfuerint, vt cum Senatus ad celebrandum colendumq. Pascha aliunde sibi de carnibus prospexisset, rigidam ipsi quadragesimam agere sint coacti. Nam nec á suis carnes id temporis vendebantur, nec ex alijs, quas Catholici aduexerant, hoc est ex Iesuiticis (vt ipsi loquebantur) audebant attingere. erat autem hæreticis id solemne, vt quicquid ex nouo Calendario faciendum omittendumue præscriberetur, id Iesuiticum appellarent. Non hic turbarum exitus fuit. Quinto Calendas Iunij iubet Senatus pro Curiæ foribus edictum de Calendario proponi, præconisq. voce propalam denunciari, hanc ipsius esse sententiam. Vti Calendarium nouum á Summo Pontifice restitutum in posterum tempus adhibeatur. Hæreticorum Ministri vbi rem serio agi animaduertunt, suos quoque conatus & artes admouent; concione coacta, Senatus damnant edictum, populoq. vt Calendarij lex abrogetur, omni ope & contentione suadent.

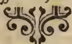
dent.

dent. Senatus ad id tempus mitior, tam proiectam effrænatamque audaciam diutius non ferens, de communi sententia decernit, vt Ministrorum dux, turbarum omnium seges ac fomes, extrudatur ex vrbe. Id cum fieret, vociferantibus è suis tectis hæreticis, ingens illico è plateis armatorum manus accurrit. Strictis gladijs equorum præciduntur habenæ: Minister, inuito Senatu, de curru detrabitur, in proximasque ædes abripitur. ibi custoditus à suis postero die muliebri veste (vt fama fuit) ne agnosceretur indutus, ciuitate denique cessit. Auxit in præsentia tumultum concionatoris exilium. Clauduntur portæ; militum præsidia cum ducibus instruuntur: curia intus forisque munitur: plateæ complentur armatis: ac ne coeant, vt in periculis fieri consueuit, cratibus ferreis demissis, partes oppidi secluduntur. Ita nostri, qui intra mœnia quidem, sed tamen in vrbe veteri, quam appellant, habitant, omni Senatus auxilio, omni bonorum ope destituti, nunquam maius adiere discrimen. Ecce tibi conferta hæreticorum turba, furore amens, nostram cogitur ante plateam. Nos obfirmatis occlusisque foribus, quoniam nulla erant humana præsidia, in Deo vno spes nostras figimus ac locamus. Hæretici domum nostram speculari vndique, aditus omnes curiose lustrare. quidam per fenestras gladios hastasue torquere, alij per summam licentiam contumelias & maledicta iacere, nonnulli ignem ædificijs continentibus admouere, vt eodem nostrum conflagraret incendio. Accesserunt

postremo qui contignationes diruerent, vt eadem ruina nostros opprimerent. Sed tamen aggressos deterruit vetula quadam, quod diceret milites se vidisse quingentos, à Bauarico duce missos in custodiam præsidiumque nostrorum. Et sane tota Augusta peruagatus est hic rumor, trecentos milites apud nos esse. quæ suspicio fortasse hæreticorum furorem à nostrorum vitis tectisque continuit. Res in miraculis est habenda, homines qui toto anno nihil aliud agitauerant, nihilque aliud in conuentibus circulisque iactarant, nisi quemadmodum male perderent Iesuitas; eo die non modo quenquam eorum non spoliasse vita, sed ne asperius quidem lædere ausos esse. Subductis denuo cratibus, ad insequentem vsque diem, vrbis præfecti alijque ad nos patroni miserunt, qui vicem nostram dolentes tum nos officiose consolarentur, tum studiose perquirerent, an aliquid nobis grauius ab improbis accidisset. Longum esset enumerare, quæ consequentibus octo diebus experti sunt nostri, tum cum obseratis semper foribus extrema omnia in horas singulas expectabant; cum infames spargebantur tota ciuitate libelli, cum multa de ipsis ad imperatorios ministros falso deferebantur. Et tamen in tantis fluctibus non sine tum hæreticorum admiratione, tum Catholicorum solatio nunquam intermiserunt, vel sacra peragere, vel de more confessiones excipere; vt qui spem suæ defensionis ac patrocinij non in hominibus sed in vno Deo tutissimo innocentiæ perfugio collocarant.

rant.

rant. Eoque duce ac defensore eundem semper cursum tenuere, eodemque studio ac voluntate, etiam num in animarum caussa versantur.

PRO-

PROVINCIA RHENI.

Mplectitur Rhenus domicilijs vndecim socios amplius trecentos, Coloniensi Collegio triginta. Treuerensi quatuor & sexaginta. Moguntino duos & quinquaginta. Herbipolensi duos & quadraginta. Spirensi septendecim. Fuldensi duodetriginta. Heiligenstadiensi quatuordecim. Molsheimensi triginta. Confluentino denique sexdecim. Accedunt, qui in Paderbornensi & Luxemburgensi sedibus cõmorantur, quarũ hæc tres, sex illa complectitur. Ad Societatem vocauit Dominus septem & viginti: sex autem, vt speramus, in cœlum.

COLONIENSE COLLEGIVM.

E *Coloniensi gymnasio quinque se adolescentes in familiam nostram dicarunt. Educat autem sodalitas Dei Matris ad omnem disciplinam ac religionem adolescentes. sunt inter eos, qui noctes totas in assidua precatione traducant: alij egenorum misericordia capti, vel vestes ijs diuidunt, vel argentum: inuentiq. sunt adolescentes, qui quoniam per*

ætatem nondum ad paternas capſas admittebantur, nec tractare nummos ſuo arbitratu poterant, veſtimenta ſibi ipſi detraherent, quibus pauperum nuda membra contegerent. Nonnulli vt famelicos paſcerent, ſuo ſe pabulo fraudarunt. Atque vt omittam, quam acriter in ſuum ipſi corpus quidam animaduertant, multo maior laus videri debet, eos qui in tāta hereſum colluuione ſunt alti, contra hæreticos tamen tanta concipere odia, vt ea non modo in illos, ſed in eorum quoque libros effundant. quotquot enim huius generis nacti ſunt libros, eos ad nos afferunt exurendos. Adoleſcens complura Lutheri Eraſmiq. volumina, quæ poſtea nobis traderet concremanda, ab hæreticorum Miniſtro coemit. Alij in aliorum ſalutem non minus curæ ſtudijque, quam ſi de noſtris eſſent, impendunt. Ex eadem ſodalitate Sacerdos profectus in Holandiam, breui tempore ad ſodalium numerum quinque & triginta, partim nobilitate partim eruditione præſtantes viros adiunxit. erant inter eos Parochi Sacerdotesq. nonnulli, quorum vnus ruſtico indutus ornatu, quo hæreticos falleret, in Holandiæ parte quadam, vbi præcipua hæreticorum eſt ſedes, modico temporis interuallo, pueros ferme centum ſalutis aqua reſperſit. Ac de hoc ipſo Sacerdote, vt de ijs, quos dixi, ſodalibus, & plura ſcribi poßent & varia, niſi me res geſtæ noſtrorū, quo potiſsimum referuntur hæ litteræ, ad ſe vocarent. Ad ſalutarē animorum expiationem non paucos ſæuientis peſtilentiæ lues adegit. Inuiſerunt noſtri corpore & animo laborantes, ac ne decedenti-

bus quidem,vbi eiusmodi tempus incidit,abfuerunt. Vir nobilis, cuius iam salus vocabatur in dubium, expiatis rite peccatis, paulo post emersit è morbo. Nec minora ex hæreticis facta sunt lucra. Nobilis hæreticorum Minister, Geneuam disciplinæ caussa profectus,propter excellentiam ingenij,ad summam Caluinianæ sectæ cognitionem breui peruenit.itaq; eius opera expetebatur à Ducibus ac Magistris. Auxit famam nominis concionum præsidium: præsertim apud Electorem Palatinum,eiusq. filium Casimirum.Sed quo latius Caluinistarum deliramenta diffunderet,in varias Germaniæ Belgijq. destinatus est vrbes,adhibitusq. sæpe à principibus viris, tũ ad conciones quotidianas tum ad honorificas legationes.Verum cum & ex Principum consuetudine,viuendiq. ratione, & alijs argumentis quamplurimis explorasset,quã essent omnia plena fraudibus apud egregios Caluini discipulos, nec alio tanti magistri spectare doctrinam,nisi vt per summam insipiẽtiam, ex hominum mentibus veri Dei cultum & religionẽ eripiat; Ministrorum & synodorũ scripta reuoluit, eaq. accurate & diligenter expendit. Quæ cum a prisca illa religione longissime recedere animaduerteret,& quam dissimilia ijs essent,quæ in Catholicorum litteris è regione perlegeret, abiecta omni cunctatione,statuit sibi de religione longe aliter sentiendum.ex eoq. tempore eam orsus est vitam, vt facile in suspicionem suis venerit desertæ proditæq. sectæ. Ad extremum eius rei caussa, vltimis prope defunctus periculis,Coloniam venit.vbi via sibi ad integrã

castamq. religionem occultis cum Sacerdote nostro sermonibus patefacta, tanto est animi dolore confessus, vt paratum se diceret, si ita videretur, vel publice pœnitere. Antequam autem ad Eucharistiæ mensam admitteretur, coram Sacerdote sacrificaturo, mista lacrymis oratione se ipse grauiter accusauit: idq. præsente nobilitate præcipua: mox in genua prostratus, fidem ex formula concepta professus, sacramento se religionis obstrinxit. Dies ille maximũ & ei, & ceteris qui adfuerunt, lætitiæ fructum attulit. Cumq. is, multos iam annos quodam morbi genere laboraret, eo primum die liberum immunemque se sensit: vt intelligeret, quantum importatum eßet animo commodi, quod etiam in corpus redundauit. Mulier Anabaptistis nata parentibus, cum à patrijs institutis ad Catholica discessisset, morborum cæpit agitari molestijs: statimq. subijt animum cogitatio, sibi nondum ad Ecclesiam patuiße aditum per baptismum. quæ cogitatio coniecturis nixa vehementibus, confirmabatur in dies. Itaque, replicatis exactæ vitæ cursibus & rebus diligenter inspectis, cum vere mulier fraudata baptismo videretur, solenni ritu ac ceremonia baptizata est: vix muliebre caput salutaris aqua tetigit, cum corporis morbum vna cum hæreditaria illa animi lue ceteraq. peccatorum contagione discussit. Alia ex eadem colluuione mulier silentio prætereunda non est, cuius aduersus Deum impietas, diuinam in ea seruanda pietatem mirifice commendauit. Ausa est, per summũ nefas, sacrosancta Eucharistiæ mysteria impurissimis digitis attre-

cta-

ctare, eaq. in cistam pyxidemve coniecta, foras ad Anabaptistas, quibus se tradiderat, deportare. Hospes, apud quem diuersata primum est femina, nocturno strepitu excitatus, cum vltro citroq. trahi cistam totis ædibus audisset, ex muliere quærit, quid cista illa contineat: respondet mulier non minus audacter, quam impudenter, panis in ea contineri fragmentum, quem pro Deo Papistæ colerent. Re apud Anabaptistas peruulgata, illico vniuersi conueniũt. profertur è muliebri cista candidissimus panis, & cum impuro hæreticorum pane coniungitur. deinde vtroque in arcam condito in diem posterum, Videbimus, inquiunt, vter altero sit diuinior. Cum dies insequens illuxisset, ad arculam redeunt. nostrumq. cœlestem panem, integrum vsquequaque incorruptumque reperiunt; suum vero in bufonem teterrimum deformatum. Eo aspectu cunctos terror inuasit; sed ij, qui suorum scelerum cumulo, ne prodigijs quidẽ ac miraculis mouebantur, exclamant, fraude id fieri Papistici panis (sic enim per contumeliam Angelorum panem appellant) qui ne tum quidem vel à suis absens, a fascinandis oculis abstineret. Porro bufo sæpe coniectus in ignes, semper inde visus est resilire. dum ad extremum olla conclusum, scrobibus alte defossis, in ima terra sepeliunt; ac ne quo tanta pestis afflaret, diligenter operiunt: Eucharistiam vero petulanter arreptam, in eundem ignem contumeliose conijciunt: ea vero pulcherrimæ lucis radios, suæ diuinitatis testes emittens, lente consumpta est. Eo prodigio exterrita mulier, relicta illico Anabapti-

ptistarum perfidia, ad Ecclesiæ pascua caulasq. reuertit. Ea postea, duo apud Anabaptistas se vidisse narrabat. alterum, ad eos se contulisse virginẽ quandam, incertum qua caussa, quoue impulsu: cui, cum ex eorum disciplina ad secundum baptismum adigeretur inuita, neque enim ignorabat, quantam maculam in se susciperet, si primam illam originis maculam vno iam baptismo deletam, nouis iterum aquis delere conaretur, tãtus impactus est colaphus, vt vestigia ipsa ad multos dies impressa fidem facerent, plagam non humanam fuisse. Narrabat etiam, feminam quandam nactam ex eadem fæce maritum; cũ iniquo pateretur animo, quotidianis hæreticorum conuentibus sedes domesticas inquinari, illis esse sedibus imprecatam, vt quotquot celebrari capitibus consueßent, tot dæmonijs redderentur infestæ: habuisseq. subitum tam diras preces euentum. Ex eo enim tempore, tanquam accepta poßeßione traditi domicilij, tantam ibi malorum dæmonum turbam debacchari solitam, vt ædiũ domini pauore perterriti, cedere nouis dominis sint coacti.

TREVERENSE COLLEGIVM & Luxemburgensis Residentia.

TReueri cum ex alijs officiorum muneribus multiplex vtilitatis fructus, tum ex erudienda iuuentute colligitur. Imbecilla ætate puer ex hæreticis procreatus, quoniam Catholico ritu viuebat, du-

durius à parentibus si qua in re forte offenderet, tractabatur. eo patria asperitas progressa erat, vt vitæ tædio, puer multa à Deo prece contenderit, vt si ei commodum videretur, se ex ijs ærumnis in illam vitam molestiæ omnis expertem, quo duæ quoque sorores propter suam pietatem, vt sperabat, paucis diebus ante concesserant, euocaret. Interim ipse furtim ac dissimulanter confessionis atque Eucharistiæ mysterijs animum expiat, & quasi exploratum sibi esset preces irritas non futuras, ad diem obeūdum alacriter sese comparat. Vix à cœlesti mensa redierat, cum subito correptus est pestilentia. sed tam fœda lues, quæ humanæ pulchritudinis florem infringit, non modo nihil ei de pristina oris dignitate detraxit, verum etiam auxit. tanta enim iacenti venustas accessit, vt pater vehementer admirans rei caussam requireret: cui femina Catholica, quæ ægro ministrabat, Nil mirum, inquit est, hodie enim sacrosancta altaris mysteria puer accepit, quorum ea vis est, vt non modo animum suauiter afficiat, sed interdū etiam redundet in corpus. Morbo ingrauescente, nihil æque dolebat puer, ac parentum in hæresi pertinaciā, matremq. pluribus obsecrabat, vt si se æquo animo mori vellet, daret hoc postulationibus filij, vt se iterum cum Ecclesia Catholica, vnde se seiunxerat, copularet. Cumq. propius abesset à morte, postulauit iterum sacramenta, & quanquam ad eam rem obsurduerat parens, vicit tamen diuturna contentione filius, vt eo conniuente & expiaret iterum rite noxas, & supremo illo diuinoq. viatico se muniret

ret. Fratris exemplo infirmissima ætate soror, nondum annum egressa nonum confessionibus vti cœpit occultis: furtiuisq. precibus, quando palam non audet. B. Virginem compellare, eamq. Catholico ritu verbis Angelicis salutare. Alij porro complures, qui Catholica religione neglecta, patria dogmata sectabantur, Ecclesiæ legibus & institutis obtemperant. Sacramentorum mysteria non minore celebrantur hominum conuentu, quam fructu. Vnum missum non faciam, quod ad commendationē sacræ Confessionis plurimum valet. nullis enim telis humani generis hostis ita cōfigitur, vt accusandis apud Sacerdotem prodendisq. peccatis. Vir erat pietatis studijs in primis deditus, qui & Sacramenta capiebat assidue, & lectitabat libros de pietate conscriptos, & vestem cilicinam ad reprimendam contumaciam corporis induebat, & exemplar deniq. propositum erat ad imitandum. Hic igitur dum in eo totus est, vt à susceptis maculis accurata se confessione perpurget, non tulit id callidus & inuidiæ plenus insidiator, persona viri grauis inducta hortatur hominem, vt mentem illam aut in aliud tempus reijciat, aut omnino deponat, & in alias terras vbi viuat hilarius (ciuitates dicebat hæreticas) demigret: neque Iesuitis ita se credat, vt ab eis diuelli non possit, eos eße homines callidissimos, qui perniciem ac laqueos adumbrata quadam religione prætexant. Non fuit difficile versutissimo oratori, ea persuadere homini simplici, quæ tam artificiose astuteq. composuit. impulit hominem, vt non modo tam salutare

animi expiandi consilium abijceret, sed etiam, vt & libros, qui pietatem accenderent, & vestes cilicinas, quæ nuda membra comprimerent, concremaret. Desudandum Patri nostro fuit, qui à confessionibus ei erat, vt hominem inductum in fraudem, de errore deduceret. illustrauit insignis veteratoris fraudem, qui personas non modo arripiat humanas, vt fucum animis faciat, sed interdum etiam Angelicas: patefecit dolos & artes, quibus capere optimũ quemque solitus sit: erudijt imbellem & confirmauit ad pugnam, vt si denuo esset cum hoste pugnandum, hostiles impetus & conatus eluderet. Non fuerunt ab re neque alieno tempore adhibita magistri præcepta. redit mendacij pater ementitus iterum formam, & quoniam discipulum alienis consilijs sentit abductum, elaborat quantum potest, vt si minus sacramentum confessionis obire nolit, certe ne tam frequenter obeat. rem damnare vt superuacaneam instituit, minimeq. necessariam, nec parua docet carere culpa, defletas semel culpas deplorare iterum, & quasi diuinæ misericordiæ diffidas confessionum lacrymas renouare. Sed cum ea re tiro paulo iam ad certamen esset instructior, facileq. sentiret laqueos sibi atque insidias ab hoste prætendi; alias hostis adhibet artes, alias admouet machinas ad oppugnandum. Nihil tale dissuadet amplius, concedit illi tam salutare præsidium, quo cum Deo reditur in gratiam: conatur tamen efficere, vt ad eã rem Iesuitarum opera non vtatur, nec enim alios alibi Sacerdotes deesse, & quidem eruditos & pro-

bos

bos, apud quos peccata ponantur. Cum ne hæc quidem artificia procederent, instituit hominem non ex insidijs ac cuniculis oppugnare, sed petere aperte, ac persona posita. varijs eum terroribus ac visis exagitat, iniurijs onerat, minas intentat: & vt ab omni salutis spe fiduciaq. deijciat, confessiones præteritas exprobrat, easq. ad veniam negat quicquam habere momenti, peccata etiam, quæ illi exciderant obijcit, certissimosq. denunciat apud inferos cruciatus: denique nihil missum facit, quo hominem in summam desperationem adducat. Verum quo magis eos hostis noster oppugnat, quos in suorum numerum Deus adlegit, eo magis sentit suos conatus ac labores ad nihilum cadere. nondum enim expugnare potuit, quem multos iam menses oppugnat, vim intulit eius uitæ, obtortaq. gula ceruices conatus est frangere, ita vt is complures dies nullam in partem caput flectere ac torquere posset. Obijcit ei sese etiã num ad terrorem singulis hebdomadis sæpius: quanquam voces iam mittit nullas, tot victorijs debilitatus & fractus: speraturque, quoniam & terrores quoq. diminuti sunt, fore vt accerrimis fidei telis conficiatur & concidat.

Habuit initium LVXEMburgensis Residentia, vt superiores litteræ docuerunt, anno superiore, in eaq. munera Societatis exsequitur par Sacerdotum, cum laico vno: quorum aduentu obeuntium diuina mysteria numerus non mediocriter auctus est. Et quoniam diebus Sabbathi per id tempus, quod inter Christi Domini Natalitia, & Dei Matris Puri-

rificationem est interiectum, vesci carnibus religioni non erat, ereptus est hic error & pro concione obiecta religio: actumq. apud Magistratum, vt & diebus festis Reipub. curæ ac negotia fraudi non sint, & qui eorum dierum sanctitatem ac religionem opere aliquo violarint, coerceantur. Ecclesiastici institutio Seminarij à Pont. Max. comprobata, vehementer expetitur, in eamq. rẽ Prioratus quatuor quasi loco pignoris decernuntur, ex ijsq. vnus iam nobis est attributus, non sine opera atq. humanitate Archiepiscopi Treuerensis. Atque hæc initia, lætiores Deo propitio pollicentur euentus.

MOGVNTINVM ET Herbipolense Collegia.

IN *Moguntino Collegio fratres nobis adiuncti sunt tres. Quinque autem & viginti ab hæresum pestilentia ad Catholicos reuocati, & in pagos proximos summa omniũ cũ voluntate vtilitateq. Catechesis inducta, Gymnasium nobilitat frequens & delecta iuuentus. quotidieq. multi quantos apud nos processus efficiant, & publicis testantur disputationibus, & speciosis Doctorum titulis consequẽdis. Auxit disciplinæ decus spectaculorum celebritas. Nam & rerum quæ exhibebantur dignitas ac religio, & admirabilis Actorum venustas cum ex omni hominum ordine tum è nobilitate complures allexit. Excitati sunt à mortuis longo iam seculo-*

rum

rum interuallo Hester & Isaac: quos egregia iuuenum pietas sic expressit, vix vt veritati concederet imitatio. Sumptus tum Saxonici Ducis, tum Treuerensis Archiepiscopi liberalitas suppeditauit. Atq; hæc in hoc Collegio præcipua.

HERBIPOLI in Societatem lecti sunt quatuor. Alium quendam vocauerat Deus, sed dum is diem ex die trahit, & Dei vocem procrastinando contemnit, mortifero correptus est morbo, vt strato fusoq. corpore, vigeret animus qui lãguebat. itaque reputare secum attente cœpit, quanto tutius tum ageretur, si nostrorum liceret inter amplexus supremæ illius horæ molestijs angoribusq. defungi. quæ cogitatio cum penitus insedisset in animo, statuit pugnare pro viribus, vt quamprimum sibi in Societatem aditus pateflieret. rebus igitur cum Rectore transactis, vt voti compos est factus, releuari morbo subito cœpit: facile vt appareret vim illam fuisse diuinam, quæ ijs omnibus est parata, qui malunt plagis quam vocibus admoneri. Habet & suos Dei Matris sodalitas fructus, ijs nõ dissimiles, quos de Coloniẽsi sodalitate narrauimus. Quidam ex sodalibus cum in egentem & pannosum hominem incidisset, miseratione commotus pallium sibi ipse detraxit, vt Christi fratrem indueret: alijq. alijs non modo nummis, sed varia quoque veste succurrunt. Atque in hac tanta in egenos humanitate, retinent tamẽ in se ipsi seueritatẽ. Fuit qui sex ipsas hebdomadas horrida cilicia ad nudas carnes apprimeret. nec defuerunt pueri delicatuli, qui à parentibus pretium afferrẽt,

vnde sibi cilicium aliquod emeretur. Quidam ad perpetuam Christi Crucis memoriam, simul & præsentem doloris sensum, accepto ferro notam sibi Crucis iussit, eamque insculptam gerebat in pectore, quam multo magis in animo iam insculpserat. Ita fit, vt cum ad omnem pietatem mutuo se sodales excuãt, facile eos reducant ad frugem, qui vel ab honestis declinant officijs, vel à Catholica veritate desciscunt. Constat enim eorum opera, aliquot iam hæreticos aduersus Romanã Ecclesiam sensus suos mentesq. flexisse. Triginta amplius numerantur, qui ad Catholicorum se partes adiunxerunt. In his senex, pestilentiæ cathedram apud Lutheranos, annos duodetriginta tenuerat: sed vt ad sanitatem rediјt, omnes in æde nostra detestatus est hæreses. Adhibiti sunt præterea nostri ab Herbipolensi Episcopo ad eius diœcesim ditionemque lustrandam. Is, vt est egregie ad tollendas hæreses animatus, cum diœcesim suam, cuius non in diuinis modo dominus est, sed etiam in humanis, hæresibus occupatam animaduerteret; dudum eam cœpit inspicere, edixitq. pœna proposita (id quod ei per statuta licet Imperij) vt qui Catholici esse nolint, intra præscriptam diem facessant illico, alioq. sedes transferant. Magistratus porro aduocat de præcipuis, deinde populum, omnesq. quantum licet & paternè monet & rogat, interdumq. minas addit peropportunas, vt ad sanitatem vnumquemque reducat. Adhibet & Sacerdotem ad eam rem nostrum, & presbyterum alium ex Germanici Collegij disciplina, virum

rum optimum ac familiarem. his negotium dat, vt & publice cum vniuersis, & cum singulis priuatim agant: eosq. ad pagos oppidaq. dimittit, vt populos ad auitam pietatem fidemq. Catholicam vel amplectendam vel retinendam, suis concionibus adhortentur. Itaque partim tanti Principis auctoritate ac diligentia, partim nostri Patris opera, & eius, quem diximus, Alumni Collegij Germanici, complures ad Ecclesiæ Catholicæ gremium se receperunt.

SPIRENSE ET FVLDENSE.

IN Spirensi Collegio, incommoda pene omnes vsi sunt valetudine, sed vnus tantum desideratus est Rector, exemplum sanctitatis & disciplinæ. Gymnasij celebritati inueteratus morbus non nihil obfuit: auditores tamen remanent fere ducenti, quos spectaculis excitandos, nostri sibi putarunt, quorum vtilitas ad sanãda etiam in spectatoribus vitia pertineret. Hæresim eiurauere septendecim, in eoque numero Spirensis Episcopi mater, quæ mariti perfidia de religione deiecta, ad septuagesimum & quartum annum secura viuebat, nihil de animi salute, nihil de violata Christi fide laborans: sæpe cum ea de repetenda religione filius, sæpe alij complures egerant; sed cum semper frustra sudassent, tandem vetula in morbum lapsa, quo tentata vix vnquam erat, post multas filij cohortationes admisit vnum è nostris, cuius sermonibus atque argumentis euictæ, ad Catholicam reuertit Ecclesiam, diuinisque

communita mysterijs tuto migrauit è vita. Ad ceteram liberalitatem, quam Societatis studiosi nonnulli, in locupletando varia veste templo, augendaque re domestica declararunt, accessit alia pergrata benignitas è venerandis sanctorum corporum, Nicolai & Laurentij reliquijs. ex altero bona pars Cranij, ex altero iustæ magnitudinis os datum est, ignis etiãnum vestigijs inustum. Hæc cœnobio cuidam iam inde a Dagoberto tradita, postea ne in sacrilegas hæreticorum manus inciderent, pij homines adseruabant: nunc ad nos delata non sine religiosa pompa concentuque symphoniæ, habentur scilicet in thesauris.

Ager quoque FVLDENSIS non exiguo fœtu nostrorum remuneratur impensas. Hæretici amplius quinquaginta in Catholicorum partes diuinitus inclinarunt. Quoniam autem à Germaniæ nobilitate, reliquorum ad Ecclesiam reditus pendet, faciendum sibi putauit Gregorius xiij. vt ex equestri ordine nobiliue loco natos adolescentes, quorum postea late pateret industria, suis sumptibus aleret. Huius Seminarij administrationem penes Societatem nostram voluit esse, in eoq. ali minimũ quadraginta, cum ex omni Germania tum è Septentrione potissimum. Hæc Gregoriana munificentia incredibile est, quam secundis animis sit accepta: testantur procerum litteræ, Principumque commendationes tum ad Collegij nostri Rectorem, tum ad Teutonicum clarissimum Principem, qui Fuldæ præest. Hæc iuuentutis nobilitas varijs est distin-

distincta nationibus: numerantur in ea Vestphali, Saxones, Hessij, Buchonij, Sueui, Rhenenses, multorumq. Principum necessarij. ij quanquam maximam partem Lutheranis sint orti familijs, tanto tamen Religionis ardore Catholicam complectuntur Ecclesiam, vt in ea nati educatiq. videantur. nec quicquam iniquiore animo ferunt, quam cum domũ à parentibus reuocantur, tam ægre diuelluntur à nostris. Et tamen quidam ex ijs cum inuitus huc mitteretur, multa dicitur questus esse cum Deo, quod sibi ad Iesuitas, homines sceleſtissimos proficiscendum esset, fore tamen vt omni prouisione animi ab eorum dolis fraudibusq. caueret. Ea de re admoniti nostri non pugnandum rati, nec de religione subito agendũ. quippe in animis obfirmatis plus sæpe valet dies ipsa quam pugna; Deo potius erudiendum tractandumq. permiserunt. Ecce tibi non longo spatio temporis interiecto, vltro Sacerdotem ipse compellat, peccataq. singillatim enumerat, & quidem orsus a prima ætate, tanta doloris pietatisq. significatione, facile vt intelligeres, quo tandem magistro vteretur ac duce. Idem cum in morbo paternis litteris admoneretur, vt si se moriturum putaret, vel sub vtraque specie posceret supremum viaticum, vel id omninò contemneret: parentem suũ ipse derisit, Imo, inquit, vel sub vna tantum specie capiam, vel certe venerãs abstinebo. Pari pertinacia adolescens alter accesserat, quem cum huc non tam sua, quam suorum voluntas atque auctoritas compulisset, fugam initio meditari cœpit, sed partim pudore victus, partim fretus

fir-

firmitate ac robore patriæ disciplinæ, minus sibi existimauit impendere periculi si maneret. Is in Lutheri verba iurarat, nouoq. se sacramento religionis obstrinxerat cum discessit a suis. Sed vicit pertinacem animum religionis Catholicæ sanctitas, & plus potuit perspecta veritas, quam mendacium. ergo qui præclare aduersus eam sese munierat ne caperetur, vno eius captus aspectu, ita manus dedit, vt de suis quoque ad eandem religionem alliciendis magnopere sit sollicitus. Iam ad firmandam propagandamque Catholicam Religionem cœpta est de more summa Christianæ legis exponi, qua imbuitur multitudo maxime puerilis. Constitit in ea re Gubernatoris nauitas ac diligentia, qui cum cognouisset, quanta esset vel in senili, & affecta iam ætate diuinæ legis inscitia, partim cohortandis Fuldensis agri pastoribus, partim imprimendis Catechismi codicibus totaq. vrbe disseminãdis, rem Christianæ doctrinæ valde promouit. Abeo a notis quotidianisq. muneribus. Brunsuichiam profectus est Sacerdos, Erici Ducis coniuge postulante, vt præclaram Dei Matris imaginẽ, infantem IESVM fouentis in gremio, vetustis nobilitatam prodigijs, ad Forliuiẽse Collegium, cuius partem templi matrona illa construxit, transferendam curaret. Hanc imaginem annis ante sexcentis (nàm digna res est, quæ à capite repetatur) eques nobilis, dum syluestres agitat feras, inuenit: ea imposita erat trunco arboris peruetusto, eleganti specie, & ad incitandam pietatem spectantis idonea. Non tulit pius eques in occultis eam syluis sine honore latere,

abla-

ablatam ex ignobili ligno deportari iusſit in ædes. Sed non diu illa à ſuis ſedibus abeſſe voluit: poſtridie ad eũdem truncum arboris reperitur. Cumq; ſemel atque iterum vnde ablata fuerat, reuertiſſet, rei miraculo vir nobilis excitatus, virginum cœnobium in ijs locis, partim ſuis ſumptibus partim alienis extruxit. Fuerat ad hæc vſque tempora cœnobium illud ſacrarũ virginũ frequẽtia cœtuq. nobile, ſed annũ ante trigeſimũ, ad Lutheranũ quendã eius adminiſtratione trãſlata, magnas ſcilicet accepit clades. homo improbus omnium religionũ contẽptor, ſub eo, quẽ dixi, trunco, vbi Dei Matris imago tot iam ſecula ſuum habuerat domicilium, cellam vinariam effodi iuſsit. Sed non impune hæc impietas abijt. tertio die horrea omnia & pecus vniuerſum, et ædificia nonnulla ignis incendio conflagrarunt. ipſe vero ſceleris auctor cũ magnos ad honores iam perueniſſet, multorum facinorum reus, in atrum coniectus eſt carcerem, vbi ſcelestam vitam inhonorato fine concluſit. Cænobium, quia opulentum erat, manet illud quidem etiã num, ſed à mulieroſo eodemq. Lutherano concionatore curatur: & quantum à primo illo diſtat ortu, tantũ ab auita religione diſcedit. Hoc nimirum impulit ſpectatiſsimam feminam, tanti Ducis coniugẽ, vt qui locus nullum priſtinæ pietatis veſtigium retinebat, eum hoc etiam antiquæ religionis pignore ſpoliaret. Difficiles ſeſe præbebant mulieres, cum ad eas miſſus Sacerdos noſter cum litteris & mandatis, ſacrã imaginem auehebat: poſtea tamen Ducis auctoritatem coniugiſq. reueritæ, non ſine lacrymis eam à

ſe

se diuelli passæ sunt, flagitantes etiam à Ducis coniuge per litteras summis precibus, ne se tanto præsidio diutius carere pateretur, quo sublato certissimam perniciem incurrerent.

HEILIGENSTADIENSE Collegium.

HIC quoque ager gratiam retulit impensis laboribusq. non imparem. Quatuordecim è dæmonum castris ad Catholicorum signa traducti sunt. Mulier in ijs, quam malus dæmon per familiarem aspectum mutuumq. congressum ad filiorum necem acriter instigabat, consilij inops, cum aliunde nulla se spes opis offerret, confugit ad nostros, quorum hortatu cum rite maculas eluisset, eo est aucta robore contra hostiles insidias, vt tela non requireret acriora. Minister iam ætate prouectus in varijs hæreticorum cathedris tempus omne contriuerat. is cum secum ipse & leuitatem reputaret suorum, & pugnãtia inter se Lutheri dogmata contulisset, medicinam eo ipso veneno, vnde ictus fuerat, sibi fecit. agere cũ Sacerdote nostro cœpit, eiusq. de sententia rite confessus, in Catholicorum fidem doctrinamque iurauit. Vehementer pupugit amentes hæreticos, Calendarij promulgata correctio, cuius auctoritatem vt eleuent, ac, si fieri posset, prorsus antiquent, nihil non moliuntur homines improbissimi. Dies festos, quos nulla ante religione colebant, eos nunc è veteri Calendario, quod pertinaciter retinent, quanta maxi-

ma possunt pompa apparatuq. concelebrant, assiduo campanarum strepitu concursuque plebeio. Qui vero porcorum instar sublato dierum temporumq. discrimine, in omni se ciborum cœno ac libidine volutabant, omniq. epularum luxu teterrimũ suum refarciebant abdomen: hos tam repentina incessit temperantiæ cupiditas, vt cum dies festus è suis fastis inciderit, pridie carnes de more non vorẽt, sed legem sibi peruigilij & inuitæ cuiusdam indicant inediæ. Postridie vero fraudati abdominis damna resarciunt, gurgustia popinasq. velut religiosa templa frequẽtant. in ijs natalitios hymnos & pium carmen eructant, & ad pias lacrymas largo se potu lacessunt. In tanto hæreticorum odio non desunt, qui pari humanitate officijsq. nos foueant. Moguntinus Princeps, ad reliquas spes quibus nostram solatur inopiam, adiunxit annuos sumptus in apparatum Bibliothecæ, & in ædes instaurandas impensam. Sed Heiligenstadienses hæretici, plurimum hoc anno de sua contumacia & spiritu remiserunt. Plerique potestatem suis liberis faciunt diuina apud nos capiendi mysteria, id quod a suis ipsi impetrare parentibus ne firma quidem iã ætate potuissent. & qui per summam licentiam indicta ab Ecclesia ieiunia vorandis carnibus escisq. præpinguibus violabant, nunc eas ferocia posita, nec vorant propalam, nec exponunt venales. Adiumento sunt interdum, quæ diuinitus à Catholicis supra vim naturæ geruntur. Puellæ adeo erat siue morbo, siue carminibus implicita lingua, & ad summum retorta palatum, vt vocem fingere

gere

gere aut verba non posset: sed Sacerdotis nostri precibus expedita, ad officium continuo rediit. Feminæ aliæ duæ territæ manibus mortuorum, adhibitis, nostrorum consilio, tum lustralibus aquis, tum precibus pro vita functis, omni se molestia terroreque leuarunt.

In MOLSHEIMENSI Collegio, quatuor facta est sociorum accessio. Gymnasii auditores vt anno proximo pestilentia, ita hoc partim fœda dysenteriæ lues, partim terrores bellici distulerunt: non desunt tamen optima adolescentes indole, qui frequentent. Quatuor sese hæretici ad Catholicam religionem applicuerunt, vnusq. qui non modo ab Ecclesia, sed à cœnobio quoque ad hæresim & scorta defecerat, post longos tandem errores nostrorũ ope ad Ecclesiam sese cœnobiumq. recepit. Complures ad euomendam animi saniem plagasq. nudandas, quadragesimo aut quinquagesimo post anno perducti sunt. dataeq. aures non ciuibus tantum, verum etiam paganis: tanto cum Catholicornm bono, vt quibusdam in oppidis ad cælestes epulas turmatim accurrerent.

CONFLVENTINVM COLLEGIVM & Paderbornensis Residentia.

NEC *minore studio Confluentinum Collegium in conseruandis animis laborauit. Catechismi vsum domi forisq. vulgauit: ad sacramenta complures elicuit, ad veritatem etiam Catholicæ disci-*

plinæ

plinæ non paucos. Matrona in ijs nobilis Caluini propugnatrix acerrima, adeo sese sacris litterarum monumentis instruxerat, vt qui cum ea dimicationem susciperent, eorum artes & conatus facile refutaret. Ea ne nostrorũ quidem impetum congressumq. pertimuit. & vero primo certamine semel iterumq. sustinuit: sed vbi rationum se premi ponderibus animaduertit, ad extremum manus dedit, hæresim eiurauit, & in Ecclesiæ sinum gremiumq. refugit. ac ne ficta videretur illa conuersio, suscipiendis publice sacramentis testatam fidem ac religionem suam omnibus esse voluit: ac pro tam eximio Dei munere, qui sibi lucem in tantis tenebris prætulisset, postridie in montem quendam Dominica nobilitatum cruce secessit. Quo in itinere vbicunque Christi reperit perpessi trophæa, ea non sine magna commeantium vltro citroq. hominum admiratione, positis genibus adorauit. Ac ne liberi, quos duos habebat in hæreticorum disciplina gratuita, deprauatæ doctrinæ virus pestemq. conciperent, vel potius vt euomerent iam conceptam; statim ex impurissima illa schola in disciplinam nostram transtulit, moribus imbuendos & litteris. Rediјt ad lucem hæreticus alius, qui ex vsu cõsuetudineq. nostrorũ, ita in Catholica pietate se confirmauit, vt quanto magis antea Catholicos ritus & sacramenta detestabatur, tanto nunc studiosius veneretur & obeat. Tulit a Deo suæ pietatis non exiguam mercedem, sed eam, quæ perfecta iam virtute viris in hac vita persoluitur. In itinere ponderosæ arboris casu ad terram afflictus, femur grauiter

uiter ictus est.vtriusq. femoris comminuta sunt ossa miserandum in modum; quod plagæ genus non tam ipsum est peracerbum in præsentia, quam quod quotidianis curationibus recrudescit, nec tractari se vel leuiter patitur sine ingenti doloris amplificatione. Ille vero tanto accepto vulnere non prius chirurgi manus admisit, quam Sacerdote de nostris accito confessionis atque Eucharistiæ mysterijs aduersus eum cruciatum animum confirmauit. Eucharistiæ ea vis fuit, vt in suam sedem reposita compulsaq. ossa, nullos omnino cruciatus doloresq. cierent. Pari studio subuentum est Luthérano cuidam, capitis reo, qui cum in ea mori perfidia induxißet in animum, quam cum nutricis lacte suxisset, Prætor humanæ salutis in primis sitiens, Sacerdotem ea de re nostrum per internuncium admonuit. Pater dissimulato Sacerdotis ornatu (reus enim ne Sacerdotalem quidem ferebat aspectum) vna congreditur, is ad omnem pertinaciam instructus non modo inductione animi, quæ vna vim omnem habet, verum etiam litteris doctrinaq. nonnulla, spes Patris elusit. Pater moram interponendam ratus, redit postridie cultu ornatuq. suo; homo tamen nulla spe data salutis in amentia perstabat, agendum quippe precationibus erat, & mitigandæ cælestes iræ, ne pro meritis noxisq. sæuirēt, dat se Pater in preces, & ad id quoque reum ipsum hortatur, vt diuina clementia humanæ imbecillitatis paulisper oblita, errorum tenebras pellat, clarißimumq. suæ veritatis lumen ostendat. Non temere fusæ sunt preces; cœpit reus suam Patri animam pro-

pediem è corpore migraturam summo studio multisq. lacrymis commendare, expiatisq. rite noxis ad eum diem, qui erat ei supremus, ita animum comparauit, vt appareret viuere in morte cœpisse, qui mortuus in vita fuisset. Ac ne deprecationum vis, vnius tantum rei declaretur euentu, eodem præsidio reductus est delirus ad mentem, qui ex inimicitiarum rabie, de potestate mentis exierat, eademq. opera ad æquitatem ac pacem reuocatus. nec vero ijs modo qui alieno tenebantur odio, sed ijs etiam qui in se ferrum strinxerant, allata pax est. In his quidam è dæmonis, cui se deuouerat est ereptus insidijs, ac ne sui ipsius carnifex esset, id quod non semel Diabolo instigante tentarat, omni ope ac contentione prohibitus.

In capiendis tractandisq. sacris mysterijs, animorum vtilitas celebritati nil cedit. nam & malefacta in confessione præterita vel consulto vel inscienter, longo tandem interuallo nudata, & sinceris confessionibus expiata sunt. Matrona studebat illa quidem, vt videbatur, assidue à quotidianis noxis animam perpurgare, semper enim à sacro illo tribunali cum gemitibus recedebat, sed peccato grauiore suppresso, nihil misella minus assequebatur. repentinus morbus immissus, (haud dubie diuinitus) morbum animi pestemq. discussit. statim accito Sacerdote nostro, intestinum virus euomuit, sanatusq. animus, intra spatium non amplius horæ excessit è corpore: tanto hilarius deserens terras, quanto exploratius habebat se extra omnẽ aleam periculumq.

O vi-

victurum. Hi sunt praecipui Confluentini Collegij fructus.

Non eadem est felicitas PADERBORNENSIS agri. maxima hic apud improbos, quorum ingens semper est numerus, laboramus inuidia, nec ea tamen declinari potest, quando semel cum hæresum vitiorumque monstris bella suscepimus. Conciones nostræ eo potissimum referuntur, vt quæ de suggestibus impurissimi in nos Parochi Ministrique vomuerint, ea redarguant atque confutent. In plebe corrupta sunt omnia, nullus est legum metus, nulla imperij disciplina. Quidam sacris astrictus, siue ad stimulandum clerum, siue ad concitandam seditionem, sacrilegas cum ciue nuptias publice inijt, & quidem nullius pœnæ denunciatione deterritus; quippe sperabat, id quod euenit, fore se aduersus vim publicam populi furore satis instructum. nunc cum muliercula viuit, pessimoque publico, ab ara se abiecit ad thorum. In tanta morum corruptela non desunt, qui vel nostram frequentent ædem, vel rem Catholicam suo sustentent exemplo. Ferunt decus Canonici quidam, alumni Collegij Germanici, qui tum statis precandi temporibus, tum reliquis Ecclesiæ ritibus sancte seruandis, mirum est, reliquum clerum quam vehementer inflamment. Sed, quod in ijs admirandum est magis, vel in rebus asperis constantiam retinent. nam cum malos mores ferre non possint, nec vulgus imitentur æqualium; multa nimirum acerba atque indigna perpetiuntur.

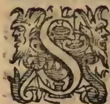
Tu-

Tumultus ille Coloniensis, de quo superiore anno dictum est, à Truchsesio excitatus, hic quoque aduersus clerum Vestphalos incitauit. Ab his sunt per summam contumeliam & impietatem, templa & templorum ornamenta deiecta atque direpta, vt ne tennissimæ quidem reliquiæ sacræ vestis appareāt, signa afflicta ac comminuta, diuina omnia euersa ac violata. Sed non omnibus id impune cessit. Opifex quidam dum contra Catholicos gloriose se iactat, mirifice se tundendis sacræ mensæ calicibus oblectari, repentina pestilentia correptus, & cum reliqua familia fœde consumptus, docuit ceteros quantum inviolatione ac direptione sacrorum piaculum admisissent, quando ipsa quoque maledicta tam essent acriter vindicata. Quanquam, quæ est improborum densissima nox, ne hoc quidem diuinæ seueritatis exemplum sacrilegas hæreticorum manus â polluenda religione compescuit: tractare impudentissime sacrosancta altaris mysteria non horruerūt, contumeliis & probris appetere, sacras arculas perscrutari, euertere instrumētum omne diuinum, promere de custodiis, quæ tanquam religionum ludibria inter se deriderent, denique per lasciuiam accensis facibus factoque agmine, supplicationis Catholicæ pompam imitari, impietate non minore, quam lusu. Mitigauit hanc feritatem Bauarici Ducis fratris nequaquam satis laudata pietas. is vt in Truchsesii suffectus est locum, excubare in omnem gregem cœpit, & quoad fieri potest, mulierosi quondam Archiepiscopi petulantiam, eiusque simillimorum audaciam

ferociamque comprimere. Sed tamen in tanta adhuc scelerum impunitate, tantaque hæreticorum licentia, quoniam humanæ iam industriæ vires peruenerunt ad summum, diuinæ sunt implorandæ: vt aut sui nominis hostes funditus perdat, aut quod magis optandum est, pro sua clementia ab ea prauitate ad saniora consilia conuertat.

PROVINCIA FRANCIAE.

Eptem sunt in Francia domicilia, in üsq. fratres ducenti circiter ac triginta. In Professorum Domo Parisiensi viginti. In Collegio tres ac sexaginta. Mussiponti quinque & quinquaginta. Virduni vndequadraginta. Bituriglbus septendecim. Augi quatuordecim. Niuerni totidem. Obiere nouem. Adiecti sunt ad Societatem vnus & viginti.

DOMVS PROFESSA Parisiensis, & Parisiense Collegium.

IN *Professorum Domo Parisiensi, incboata est ciuium beneficentia, excelsioris templi constructio, vbi iam fructuum vbertas cum laborum crescit impendijs. Ad domesticos autem labores, qui nihil habent hoc anno præcipui, accesserunt externi non minus vtiles frugiferique quam illi. Apud Santonas Aquitaniæ populos, quo Episcopi rogatu missi sunt nostri, templum quod sibi hæreticorũ impietas vsurparat, Catholicis vindicarunt. In finitimo vero oppido primarias familias, quæ biennio iam, intestinis*

odijs ardebant, non sine multa opera ac labore placarunt.

PARISIENSE Collegium, vt nouis ædibus, ita nouis amplificatum est socijs. Duodecim in nouitiorum disciplinam recepti sunt, cum bonæ indolis omnes, tum philosophia exculti non pauci. Nec tamen alijs religiosorum familijs suus numerus defuit: quippe ad eas quindecim discesserunt. De frequenti sacramentorum vsu nihil est noui, frequentiæ porro respondet vtilitas: interdumq. mysteriorum communicatione non modo animorum pulsi sunt morbi, verum etiam corporum. Quidam valetudinis vitio furere adeo cœpit, vt exerceri putaretur à dæmone; præsertim quod cum latine nesciret, mens tamen furibunda latina verba fundebat. sed cum effrœnatus & præceps furor nullis posset opibus contineri, à suis arcte constringitur. accersitur ad eum Sacerdos è nostris, is qui sodalitio præerat Dei Matris: cum eo confessionem peccatorum institutam persequi vsque ad extremum per amentiam non licuit. paulo post, habitis ad eum de pietate ac religione sermonibus, cum paululum remisisse furoris impetus videretur, spopondit si conualesceret, nomen se sodalitati daturum. Cum iterum morbus vrgeret, ad B. Ildeberti vinctus effertur, vbi nouem ipsos dies pro eius incolumitate, tum huius, quem dixi Beati, tum Beatæ patrocinium Virginis imploratur. omnino magnam vim habent subsidia cælestium ad impetrandum. non prius supplicandi factus est finis, quam inflammatus furor ille resedit: itaque pristinæ valetudini restitutus,

tus, suisq. pedibus domum regressus, sodalitati vti spoponderat, se dicauit. Alius magnæ & apud Regem, & apud omnes auctoritatis, in morbo dicitur sibi iudicem videre visus pro tribunali sedentem, oris habitu ad seueritatem composito; à latere autem vehemẽtem accusatorem, sua enumerantem ex scripto peccata, eorumq. grauitatem & pondus exaggerantem, ipsa quoque confessionum delicta carpentem, & benefacta, quæ ad culpam redimendam afferri possent, extenuantem: tum inter lacrymas æstumq. defensionis expergefactus, continuo confessione animum expiasse. atque hunc esse fructum ex eo viso perceptum. Hæreticus Ministri cuiusdam notissimi filius, mortifera accepta plaga, cum de carnis resurrectione, quid statueret non haberet, institutus à Sacerdote nostro Catholicorum moribus ac legibus, ad obeundam cum laude mortem se comparauit. Vt autem ad sacramenta capienda ventum est, placuit diuinæ bonitati, vitam iam morituro producere, vt qui nudus atque inanis decessisset a benefactis, diuturniore lucis vsura merita meritis cumularet.

Redierunt ad Ecclesiæ obediẽtiam ex hæresi multi. Ex his quidam philosophiæ spatijs medicinæq. decursis, cum huc eo animo se contulisset, vt doctrinæ facto periculo, speciosos Doctoris titulos auferret, inuitatus à familiari quodã ad audiendum Doctorẽ nostrum, deinde etiam ad colloquium, facile adductus est, vt susciperet de religione certamen. itaque decem dierum disputationibus habitis, luce quadam diuinitus illustratus veritatem aspexit. in patriam

postea reuersus hæreticorum turba refertam, dum imperitissimum quemque Ministrum disputatione lacessit, Catholicam religionem mirifice commendauit. Scholæ quanquam recenti pestilentia solitudinis adiere discrimen, nunquam tamen copioso auditorum numero caruerunt. mille quingentorum is fuit, aut non multo secus. Nostri vim morbi prorsus effugere non potuerunt. absumpti sunt tres, in iisque Sacerdos, qui venientem ad se confessionis caussa Sacerdotem, ne lues illa permanaret ad plures, cum bona venia dimisit: quod diceret nulla se grauioris conscientia culpæ teneri, leues autem noxas facile suorum fratrum precibus deletum iri. egregia profecto viri charitas, qui Sacerdotis extremo solatio carere maluit, quam cum eius detrimento oblatum munus accipere.

MVSSIPONTANVM ET Virdunense Collegia.

E *Mussipontano Collegio, Societatis vitam ingressi sunt sex, nec minor in eo sacramentorũ vsus, quam in alio quouis.*

VIRDVNI autem, vbi eorum est sedes, qui ad Societatem recentissimi veniunt, non pauca in iis, quos ad hanc vitam Dominus conuocauit, diuinitus acciderunt. Quidam terrestribus maritimisq. periculis non sine Dei Matris numine liberatus, eiusq. secundum quietem recreatus aspectu, ad Societatem animum appulit. Ne alteri quidem diuina bonitas defuit,

defuit, qui cum eiusdem vitæ studio teneretur, rem tamẽ, quod suis esset filius vnicus, desperaret, in somnis dicitur esse visus pietate præstanti matri, è cœnosi lacus vndis emersus, in liquidissimum se fontẽ immergere, ex eoq. sordes abluere. nocte insequenti, iterum esse visus inter vtrumq. parentem velut torris ambustus; eoq. viso parentes admoniti facile concessisse filio, vt nostras vitæ rationes institutumq. susciperet. Alijs tamen cum parentibus pugnandum fuit. Adolescens cum mentem suam patri non dubitasset exponere, pater eum in patriam abductum, varijsq. modis exercitum in hæreticorum oppidum amandauit. Sed tantum abest, vt Catholicum pectus labes vlla resperserit, vt eius hospes oratione & vitæ exemplo permotus, filium ad scholas nostras Virdunum, ex hæreticorum disciplina traduxerit. ipse vero cum tandem extorsisset à patre, sibi vt abire diceret studiorũ caußa Lutetiã, non longo temporis interuallo tacitus transfugit ad nostros. Sed quoniam Virdunensem ciuitatem deformauerat pestilentia, magna oblata est tum veteranis tum nouis facultas ac materia pietatis. missi sunt qui laborantibus opẽ ferrẽt: qua in re acriora reperta sunt studia eorum qui poscerent, quam qui mitterent. Habitarunt nonnulli extra Collegij ædes in pago, vbi ferendis incommodis non minor patientiæ campus, quam charitati patebat. Et quanquam ad ianuam prope nostram contagio manarat; placuit tamen Diuinæ clementiæ socios ab ea nostros integros immunesque seruare.

BITVRICENSE ET reliqua Collegia.

BIturigibus ad explanationem Catechiſmi, quæ duobus locis ſuperiore anno inſtituta eſt, acceſſerunt in duobus templis curialibus aliæ duæ, tanta cum animorum vtilitate, vt id putetur ad ſuſcitandum antiquæ pietatis ardorem, omnium optimum fuiſſe præſidium. Scholæ quoq. nihil nec de numero nec de pietate remittunt, conſtántq. auditoribus fere quingentis, iiſq. pietati Catholicæ ſic addictis, vt eorum opera ducenta minimum hæreticorum, aut impurorum hominum volumina ſint exuſta.

NIVERNI diuturna peſtilentia, quæ biennio amplius ciuitatem afflixit, cum ad id tempus noſtri fuiſſent incolumes, quatuor tandem ex eo numero perierunt. In his Sacerdos quidam, cui cum poteſtas facta eſſet in ſalubriores migrandi ſedes, & à peſtilentiæ contagione tutiores, ſatius duxit eſſe, manere cum ſuis, ſuorumq. fratrum periculis, ſi quæ inciderent deſeruire, quam fratrum charitate neglecta vitæ ſpatia prorogare: isq. cum è vita concederet vehementer ſe lætari dixit, quod id, quod diuturnis à Deo precibus contendiſſet, vt intra hæc ſepta extremum vitæ diem morte conficeret, impetraret. Huius Sacerdotis exemplum fratrem alium, qui vel ipſum peſtilentiæ nomen horrebat, plurimum confirmauit,

ſic vt

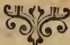
sic vt paucis post diebus luem illam velut à Deo immissam acceperit lætus: & in summis dolorũ cruciatibus, biduum triduumue partim orando Deo, partim confessione animo expiando consumpserit. Sed vt à Deo hoc morbi genus immittitur, ita eos, quos inuasit tam alacres reddit ad mortem, vt in beneficij loco numerent, quos abstulerit. e nostris quidem nemo non migrauit alacriter. Sacerdos pius in primis; vt pestilentiæ vulnus accepit, sacerdote altero aduocato, canere iucunde cœpit Augustini Ambrosijq. canticum præ lætitia. cum autem virium languore, fusus sine mente sensuq. iacuisset, vbi respirauit, admotoq. medicamine ad sese redijt, conuersus ad Patrem; me miserum; inquit, cur in beatorum cœtũ tã suauiter properantẽ reuocasti? cui cũ pater illacrymans respondisset, fore vt quod iustã haberet moram, minime tolleretur; adhuc enim eius operam vsui Societati futuram: Quid, inquit, te feliciores lugēs? alios sequi decet, qui in cæleste illud sunt cooptati collegium, meæ quidem dissolutionis imminet dies: Cumq. id habuisset in votis, pijsque precibus postulasset, vt quo die Christus egisset animam; eo ipse quoq; ageret suam, dignus fuit, cui in eum diẽ mors diuinitus extraheretur. Sed non mirum est, quatuor è nostris pestilentia fuisse sublatos, quæ ad quatuor hominum millia ex externis absumpsit. Interim socij nostri dum suis fungi muneribus minus commode possunt, satis tamen in eo lucri putantur facere, si moderate ferant aduersa. Non tamen á gerendis rebus omnino vacant. missi sunt in hæreticorum lo-

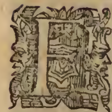
ca nonnulli, quorum concionibus, nec ex hæreticis ad Catholicos, nec è Catholicis ad vsurpanda diuina mysteria pauci perducti sunt. Fremunt hæretici, atque huc & illuc se versant: & vt ad ineundũ de religione certamen Catholicos gloriose lacessunt: ita vbi serio res agitur, & ad pugnam ventum est, pugnam ipsam turpiter abnuunt.

AVGI qui falsis rumoribus de Societate minus commode sentiebant; ij postea exploratis perspectisque rebus, eius opera tam libenter vtuntur, quam ante alieni erant ab ea. atque hæc caussa fuit, cur hoc anno, præter consuetudinem, pœnitentiũ ac communicantium celebritas aucta sit. Veteres porro inimicitiæ depositæ sunt, adhibitaq́. desperatis animis medicina, & qui secum ipsi gerebant inimicitias, animamq. & corpus perdere iam decreuerant, ab illa insania furoreque retracti.

PRO-

PROVINCIA AQVITANIA.

Verunt in Aquitania Prouincia socij centum ac duodecim. In Collegio Tolosano vndequinquaginta. In Burdegalensi septem & triginta. In Mauriacensi decem. In Rhutenensi sexdecim. Vita functi sunt quatuor. Ad societatem sexdecim aggregati.

TOLOSANVM COLLEGIVM.

QVi sit laborum fructus in Tolosano Collegio frequens sacramentorum vsus ostendit. Eorum qui Eucharistiæ mysteria tractant celeberrimis quibusq. diebus octingentorum numerus est: idque fit à multis ea significatione pietatis, vt pijs ipsorum lacrymis ad idem studiũ, qui eos inspexerint, excitẽtur. Puella quædam cũ ex obeundis diuinis apud nos mysterijs didicisset, se castam integramq. seruare; ne sibi à petulante adolescente vis inferretur, ex editiore loco se præcipitem egit, multo magis casum animi, quam corporis reformidans: sed tamen diuina tutela castitatem corpusq. seruauit. Magnum ad tollenda vitia præsidium, confessionum ministri fue-

re.

re. Femina nobilis cum viri molestias asperosq. mores diutius ferre non posset, statuit se in profluentem præcipitem dare; sed ter id frustra conata, venenum coniugi parat; quod cum vim nullam haberet, consilium de eo prodendo Caluinianis grassatoribus capit. Interim diuino instinctu permota venit ad nostros, sacerdoteq. cui confessa est auctore, statuit Dei causa omnes illas molestias turbasq. domesticas libenti animo tolerare. Alius quamuis gereret inimicitias, à frequentandis tamen templis consuetisq. precationibus non discedebat: sed vnam precationem Dominicam, cum ceteras posset, septẽ circiter mensium spatio recitare non poterat. re cum Sacerdote nostro communicata, de eius sententia conuenit inimicum, ab eoq. non quidem ab offenso, sed ab eo, vnde ipse offensus esset, veniam postulat: factaq. reconciliatione gratiæ, ad eam quoq. precationem lingua soluta est. Æris argentiq. vis magna, ad eos vnde fraus ademerat, rediit. ab insigni quidem fœneratore librarum argenti quinque millia, hoc est aurei mille sexcenti ac sexaginta sex, ab alio mille, & ab aliis alia complura. Ab hæresi discessere permulti, & quod admirabile est, puella quædam, quæ omnes hæreticorum argutias argumentationesq. callebat. Effectum præterea est confessionum concionumq. beneficio, vt virorum mulierumq. licentia in cœnobia virginum penetrantium reprimeretur. Et quoniam magnus fuit Caluinianorum grassatorum numerus, quos pœna mortis affecerãt, curatum est etiam quoad fieri potuit, vt nemo

ex eo

ex eo numero (quamuis id hominum genus sit in primis pertinax) cum hæresi plecteretur. Ex Gymnasio sua quoque vtilitas rediјt. Religiosam disciplinam sequuti sunt ex auditoribus quindecim, quinque autem se contulerunt ad nostram. ex his quidã ante septennium cum Societatis ineundæ voto se obligasset, idq. subodorati parentes essent, continuo eum à litterarum studijs abducunt, & de nuptijs vehementer agitant. confecta pene res erat, cum ecce tibi diuino consilio subita sese mora interponit, & quod grauius est, vtriusq. parentis interitus. Itaque cum se cerneret adolescens quibusdam tanquam vinculis expeditum & permolestis conscientiæ scrupulis angeretur, mittit ad nos, vt in Societate sibi esse liceret insidijs domesticis liberato, admonitusque vt rem domesticam ante componeret, idq. fecisset, breui Societatis factus est particeps. Aliũ adolescentẽ cũ Pater huc venisset vt auerteret à proposito, fracto in itinere brachio, domum se retulit: præclare doctus, quã ei diuina extimescenda sit vltio, qui à diuino famulatu suos liberos retrahit. Duo vero cum aduersos itẽ parentes haberent, similem præ se tulere constantiã. Nã cũ Senatui Patres vt sibi filij redderentur, libellos supplices obtulissent, Senatusque rem quibusdam Senatoribus commisisset; Senatores par illud adolescentium è Collegio nostro in quoddam cœnobitarum templum traduxerunt, eosq. suis quæstionibus diu ac vehementer exercitos, non prius dimiserunt, quam planũ factũ est, eã adolescentibus mentẽ non artibus humanis iniectã, sed à Deo fuisse donatam.

BVR-

BVRDEGALENSE COLLEGIVM.

Burdegalæ, confitentium & communicantium magnus est in æde nostra concursus. Confessionis autem medicina multi animorum curati sunt morbi, multa vlcera persanata. Vnus Sacerdotis nostri monitis est adductus, vt duo aureorum millia, quæ male pepererat restitueret. atq; id ipsum factitatum ab alijs. Mulier, quæ trigesimum iam annum sui viri cædem, vigesimum autem celauerat adulterium, concionibus permota nostris, non modo suum in confessione dedecus ac scelus aperuit, verum etiã vltro promisit, se diuturnos fænoris fructus, quod multum temporis exercuerat, reddituram. Adolescens cum ad discendas litteras minus valeret ingenio, sæpeq. à doctore vt auditor negligens vexaretur, ecce tibi anxio mœrentiq., humana specie dæmon nigro oris habitu, scientiã ei pollicetur eiusmodi qua non modo condiscipulos (modo ei sese dedat) sed ipsum quoque magistrum longo superet interuallo. Adolescens cum Sacerdote, qui ei erat à confessionibus rem communicat, eoq. præsidio facile artes dæmonis & conatus elusit. Alteri adolescenti ceruices se fracturum minitatus est dæmon, si aut Iesuitarum scholas adiret, aut suum eis pectus aperiret: is tamen rem vniuersam ad Sacerdotem nostrum cum detulisset, minantis vires debilitauit ac fregit. Idem humanæ salutis hostis, cum cuiusdam in Christi fide constantiam labefactare ac conuellere

cona-

conaretur, amplissima diuitiarũ spe proposita (erat enim à fortunis inops ac nudus) vt Christum abnegaret vehementer vrgebat. adfuit repente bonus Angelus, cuius recreatus aspectu, malum dæmonem salutari crucis signo fugauit. Is cum venisset ad nostros & rem Patri, cui confitebatur aperuisset, in animum induxit, non modo fidem Christo seruare, sed etiam in perpetuum penuria ipsa contentus ei vni vacare. Alius item familiarem dæmonem, qui domi miscebat omnia (nam & deijciendis in terram hominibus, & crebris lapidationibus molestiæ plurimum exhibebat) de Sacerdotis nostri sententia, sacramẽtis confessionis communionisq. perceptis, à se suisq. ædibus propulsauit. Gymnasium auditorum celebritate floret, ex eoque numero ad speciosum magistri gradum plurimi promouentur. Nec inter eos postremas obtinet pietas. Nobilis adolescens cum à parentibus vrgeretur, vt nostrorum disciplina relicta, in aliud se Collegium disciplinamq. transferret, non modo flecti nulla ratione potuit, sed cum de fratris cognouisset aduentu, ne ab eo, vt ille decreuerat, abduceretur, apud Catholicum tantisper latuit, dum ille recederet: quadragesimæ vero diebus cum oua ei inter dapes apponerentur, in ministrorum caput illa reiecit, fremente hospite ac stomachante. Alius item nobilis adolescens in conuiuio vt Societatis famam contra concionatoris hæretici probra ac maledicta defenderet, iras Senatoris auũculi propter quem accubuerat, subire non dubitauit, ab eodemq. acceptum contumeliose pugnum

æquissimo animo tulit. Adolescens vix quindecim natus annos, quoniam diebus Sabbathi carnes tantum inferuntur in mensam, annum iam integrum & eo amplius, arido se pane sustentat. Alij etiam ad vniuersæ fere Quadragesimæ victum, panem duntaxat & aquam adhibuerunt. Omnino sunt auditores nostri, quamuis medios inter hæreticos positi, hæreticorum tamen hostes acerrimi. quicquid librorum ex eo genere in manus venerit, id concremandum suis præceptoribus tradunt. magister vnus paucis mensibus ducentos a suis ac triginta libros, partim hæresi, partim impudicitiæ labe notatos accepit, alter centum: quos ignibus tradidere. Cernitur etiã huius iuuentutis ardor in amplectendo cœnobio. nam cum multi modo ad hos modo ad illos se transferunt cœnobitas, ad Societatem recepere se septem. fueruntq. qui & nobis & parentibus inscijs, ad absentem Prouincialem pedibus irent. quod tamen cum animaduertissent parentes per expeditos equites ex itinere reuocarunt.

RHVTENENSE ET MAVRIACENSE.

QVod ad pœnitentium numerum pertinet, ne Rhuteni quidem est desiderata celebritas. Auditæ vniuersæ vitæ confessiones fere trecentæ, & tum confessionum tum concionum opera aliquot ad religionem Catholicam ab hæretica prauitate conuersi. Nec pauci ad ius ab iniquitate traducti. Fiduciarius quidã, quales iam multi visuntur audita

dita concione cum eum, qui Sacerdotij fructus colligebat adiisset, Nolo inquit amplius tibi fiduciarius esse. cum ille vt res paululum differretur rogaret, Certum est, inquit, cibum non prius capere, quam vt hoc conscientiæ onere leuer. Mitto gratiarum reconciliationes, easq. multas & graues, eorũ præsertim, qui postea testati sunt, mortem se millies oppetituros, quam reconciliatæ pacis iura rupturos. Ventitant ad scholas nostras adolescentes circiter septingenti, qui cum sint ad pietatem valde propensi, in eorum gratiã institutũ est Deiparæ Virginis sodalitium. Tres nomina Societati dedere. nec desunt, qui ex alijs quoq. cœnobijs, nostris se meditationibus excolant, eaq. est inter nostram & aliorum familiam tum consuetudo tũ amicitia, vt appareat eas quamuis non sub eodem signo, sub eodem tamen Imperatore Christo mereri.

MAVRIACI interdũ non minores corporibus curationes, quã animis admouētur. Nam ceræ agni cœlestis imagines, & muliebres pariendi labores, & alios morbos ac pericula propulsarunt. itaq. multis familiare iam est, vt ægrotare cum cœperint, ad nos statim salutaris remedij caussa confugiant. Foris inter dissidentes conciliata pax est. Exibant de more nostri in proximum pagum, vt Catechismo rudes populos erudirent, cum eo ciues è duabus ciuitatibus capitali odio dissidētes conuenerant. res non sine magna cæde, non eorũ modo, qui armis instructi iam erant, sed etiã spectatorũ, qui religionis caussa confluxerant, videbatur transigi posse. tym-

pano signum dabatur ad pugnam, & funestæ prolusionis loco, frequens vtrinq. sclopus explodebatur. non tulit Deus, qui eo nostros vel inscientes impulerat, vt tot animarū iactura fieret. sociorum studium incendit, & charitatem illam alienæ salutis, quam in eorum pectoribus ac medullis ingenerat, excitauit. itaq. seditionem illi tollere aggressi tandem Deo duce consecuti sunt, vt positis vtrinque armis amici abierint, qui accesserant inimici.

MISSIO VASCONICA & Agennensis.

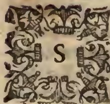
IN duobus Vasconiæ oppidis, vbi diu aliqui de nostris hæserunt præter cetera, reuocata est vetus illa consuetudo ter salutandæ quotidie cœli terræq́. Reginæ. Datać. opera, vt multi, quibus vel Sabbatho vel sexta feria vetitæ escæ religioni non erant, ab ijs in posterum temperarent. Et vt aqua benedicta, cuius vix vllus erat in templis vsus, in priuatis quoque domibus & cubiculis appareret. Xenodochium quoniam neglectum & desertū propemodum videbatur, effectum est, vt quo plures acciperet hospites, lectorum numero augeretur. Inimici etiam reconciliati & catechismo institutus est populus, & alia eiusdem generis facta permulta.

AGENNI, quæ Episcopalis est sedes, tres de nostris toto ferme anno versati sunt. Agennensium autem ea est in nostros homines familiamq. propensio, vt pristinam illam de exstruendo nobis Collegio volun-

voluntatem, non modo non abiecerint, verum etiam auxerint. profuit ei rei Reginæ Nauarræ tũ cohortatio ad ipsos ciues, tum in Societatem nostram beneficentia. nam & ad templum exædificandum non mediocrem pecuniæ summam dilargita est, & futuro Collegio annuum decreuit argentum: pia femina quandiu sacramenta apud nos obijt, obijt autem frequenter, magno fuit ad id ipsum ceteris ciuibus incitamento. Ex hæreticis non pauci dedere manus & parere cœperunt Ecclesiæ, cuius imperium detrectabant. Sublata inter Catholicos etiam est vescendi carne libertas. Et quoniam multa superstitionum genera in plebẽ dæmon inuexerat, fuse de superstitionibus disputatũ; tanto cum eius ecclesiæ compendio, vt Parochus rogarit Episcopum, vt ea de re concio sæpius haberetur à nostris. In hac vrbe statim ac Sacerdos noster diuinæ legis præcepta explanare publice cœpit, tantus factus est virorum mulierumq. concursus, vt Caluinianus Minister, qui per idem tempus concionabatur, Catechismũ nostrum, ægriùs se ferre diceret, quã conciones.

PROVINCIA LVGDVNENSIS.

Eptem in hac Prouincia sunt domicilia: Socij centum & octoginta quatuor. In Lugdunensi Collegio duo & viginti, in Turnonensi sex & triginta. In Auenionensi quatuor & quadraginta. In Billomensi quinque & viginti. In Camberiensi duodecim. In Diuionensi viginti. Dolæ tres & viginti. Vita excessit vnus. Ad Societatem accessere quatuor & viginti.

LVGDVNENSE ET TVRNONENSE Collegia.

LVgduni præter ea, quæ de more geruntur, quidam Lutheranā hæresim in omni vita sectatus, cum in morbo grauissimo à Sacerdote nostro inuiseretur, inductus eius monitis est, vt ad mortem ritu se Catholico cōpararet. Quare non ita multo post magna cū ciuitatis gratulatione, tū sua incredibili voluptate decessit. Itum præterea frequenter ad pagos. hæretici in eis ad Catholicam religionem vocati nonnulli, Sacramentorum excitata frequentia, solo æquata templa vel pene diruta; restituta: & alia

alia de genere eodem cum vtilitatis laude perfecti.

TVRNONI res litteraria visa est si non auditoribus, certe fautoribus augeri. Viri principes cum huc frequentes ad stata comitia conuenissent, crebris tum præmiorum ac dialogorum spectaculis, tũ alijs discipulorum exercitationibus delectati, eo in nos incensi sunt studio, vt alijs instituendis fundandisq. scholis annuos reditus attribuerint. ijdem cũ Domino Turnonio vehementer egerunt, vt hæreticorum quoque filijs, qui partim ne Catholici fierent a parentibus prohibebantur, partim nostris legibus arcebantur, liber pateret accessus. Ille vero etsi nullũ dedit in præsentia responsum, nostris quippe nondum consultis, vbi tamen eos ea de re admonuit, veniendi potestatem fecit, modo nec ante decimũquintum annum Catholicorum legibus astringerentur, & tamen pædagogis Catholicis traderentur. Etenim edicto quoque Regio libertas datur, & vsu didicere iam nostri, puerulos non modo ipsos veritatem studiose complecti, sed suos quoque parentes ad eam solitos reuocare. Iam cum doctrinarum studio certauit pietatis ardor. Adolescẽtes octo egregijs animi naturæq. donis instructi, sese Societati nostræ per deuotionem addixerunt, ac nisi per ædium staret angustias, multo plures recepti iam essent; tanta est eorum, qui id flagitant multitudo. Ex his vnus dum de Societate sedulo cogitat, magnum suscepit cum parẽte certamen. nam dum nihil paternis minis precibusq. concedit, pater inuitum filium nuptiarum societate deuincit, solumq. in cubiculo cum futura

sponsa concludit. Sed cum omnia virtus iuuenis superaret, pater vt ad vltimum remedium, descendit ad verbera: ille vero tantum abest, vt aliquid cesserit de sententia, vt tanto in ea firmius solidiusq. perstiterit. Miles hæreticus cum ad nobilem quendam hæreticum pergeret, vt in eius comitatum admitteretur, a recto itinere Dei nutu digrediens, Turnonem appulit: cumq. ad Collegium mox venisset, vnam ex inferioribus scholis ingressus, vbi tum pueris rudimenta christianæ legis explanabantur, paulatim animo commutari se sensit, & studendi cupiditate quadam incendi: missis scholis rem cum magistro communicat, ab eoq. multo excitatus ardentius, continuo ad litteras animum adijcit, expiatisq. confessione peccatis, ad Catholicos sese aggregat; neque hac vulgari vita contentus, maius aliquid perfectiusque molitur. Pari cum vtilitate lustrati sunt pagi. Vicus quidam adeo hæresi erat infectus, vix vt vnus aut alter in eo Catholicus inueniretur, sedulus nostrorum labor obtinuit, vt vix quisquam reperiatur hæreticus. In alio pago cum Ministris hæreticis initum est de Religione certamen, editisque libellis sic eorum obstructa sunt ora, vt iam fracti ac debilitati quiescant. Sacerdos alius varijs concionatus in locis, nouem circiter hæreticos ad læta domini pascua cau-lasq. reduxit; in ijs medicum non minus opibus quam litteris locupletem. Hic diu atheos, post Caluinista, ad extremum Catholicus per nostros factus, coram multis quos ipse deceperat, hæresim eiurauit, ab ijsque, multitudine inspectante, veniam petere non du-

bita-

bitauit. In morbum cum incidisset, multis ad se venientibus (erat enim de primarijs) verbo & exemplo non mediocriter profuit. cum Sacerdos noster discederet, velut ipse quoque discessurus esset è vita, domesticos conuocauit, eos etiam atque etiam obtestans, qui per hæresum saltus errarent, ad ouile se Christi referrent: statimq. ingrauescente morbo vocem amisit. Sed aliquo spatio temporis interiecto cũ eum noster reuiseret, loquendi facultate recuperata, Patrisq. prehensa manu, Te (inquit) vnum expectaui, qui mihi natus es ad salutem. tibi pro tuis in me officijs ac meritis ago gratias, Deumq. vt ipse referat obsecrabo, nec ita multo post, Deo se ipse commendans excessit è vita. Eiusdem Sacerdotis opera, sex mensium spatio homines sexaginta, qui nec Catholicis nec hæreticis adhærebant, ad Catholicorum numerũ sunt adiũcti: qui vero minus in religione sibi constabant confirmati ducenti. Ciuitas quædam hæresibus notatissima, vbi conciones Pater habebat, indicta supplicatione multis passuũ millibus, id quod ante quintum & vigesimum annum factum nunquam erat, longo virorum ac mulierum agmine processit ad pompam. Ac per eam occasionem graues sedatæ sunt rixæ. Mulieri nobili, filius magnam auri vim abstulerat, & ad materna furta aliorum domesticorum adiungebat iniurias. hunc ergo mater quoniam continere in officio non poterat, remis volebat addicere; sed noster ille, quem dixi, diuina fretus ope, hortatus omnes, vt solemni quadam peccatorum confessione animos expiarent, perdito iuue-

ni,

ni, vt à matre ceterisque quos læserat veniam peteret, persuasit.

BILLOMENSE, CAMBERIENSE, & Dolanum.

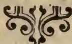
Billomense gymnasium finitur auditoribus mille ducentis; nec desunt, qui ex eo numero ad nos se transferant: cumq. id multi percupiunt, tum consequuti sunt tres.

CAMBERIACI, erat vir Senatorij ordinis non procul à morte, sed vt est aulicorum consuetudo, admonere herum sui discriminis ausus est nemo. nostri ad ægrum admissi, non modo ei quãto in discrimine versaretur ostendunt; sed ita & consilio & precibus præsto sunt, vt nemo ad mortem paratior accessisse videretur. Eucharistiæ viaticũ cũ deferretur, repẽte è lecto prosiluit obuiãq. processit, adeoq. pie de religione Catholica ad eos, qui circumstabãt, disputare cæpit, lacrymas vt multis excusserit. Libros etiam è bibliotheca minus Catholicos, ne cui post obitum suum fraudi essent, asportandos curauit ad nos, vt comburerentur: denique venia à domesticis postulata, si qua in re quempiam offendisset, obdormiuit, vt speratur, in Domino. In eo quoque nostrorum videtur opera profuisse. Tanta nuper ex perpetuis imbribus extitit inundatio, vt totius pene vrbis viæ, fluuiorum instar decurrerent; cumq. diuturnæ pluuiæ nullam moram interponerent, ciuesq. in summis ædibus velut obsidione quadam tenerentur; iumenta vero, quæq. in tabernis merces, quæq.

in cellis erant cibaria, aquarum prope fluctibus interirent: tota ciuitate stupente, vnus è nostris conscenso equo per inundantes aquas conuenit magistratus, hortaturque si ciuitatem velint incolumem, ad placandum se numen cœleste conuertant: Magistratus quicquid ille vellet iubendi sciscendiq. potestatem faciunt. Pater trium dierum supplicationes, ieiuniumq. ad auertendas diuinas iras instituit; nec ita multo post imbrium remitti vis cœpit. Curatum est publicis & priuatis cohortationibus, vt Sanctissimum Christi corpus, maiore tum luminum tum comitatus ornatu deferretur ad ægros; quæ res vt Catholicis voluptatem, ita inuidiam hæreticis peperit: quidam enim ex ijs frēdens continere se non potuit, quin identidem scandalum exclamaret. Sed vt ipsemet Princeps, Sabaudiæ Dux, Catholicæ pietatis defensor egregius tam pium institutum sua interdum præsentia confirmaret, effectum est: & quidem aliquando venit in templum, & vmbellam, sub qua deferebatur Eucharistia; à suis gestari ac sustineri voluit: ipseque venerabundus, Christi corpus totumque agmen euntium ac redeuntium Sacerdotum prosequutus est. aurum etiam in eleemosynam contulit, vnde census aliquis compareur, quo cereæ faces reliquusq. in hunc vsum apparatus possit esse perpetuus. Atque hæc satis de Camberiensi Collegio, si tamen illud addidero, annuum Collegij censum non mediocriter auctū esse, nam Prioratum Abbas quidā nobis attribuit, & quandiu vita suppetit certā quotannis pecuniam.

DOLAE auctus est Collegij numerus, cœptæq. conscientiæ explicari quæstiones. Qui nobis dant operam, quingenti circiter numerantur: atque is numerus quotidie crescit, præsertim quod exedræ recentes ædificãtur. Et quo commodius sit iter ad scholas, ciuitas tum vias quasdam muniendas, tum longissimam porticum extruendam suis sumptibus curat. Plerique iam crebrius tractant diuina mysteria. Sed quo minus sint plures, tum loci faciunt angustiæ, tum Sacerdotum penuria. verum breui speramus exstructum iri templum, ad eamq. rem quatuor francorum millia, hoc est aureos mille trecentos & triginta tres, Rex liberaliter erogauit.

PROVINCIA BELGICA.

Biit Belgicam hoc anno Prouinciã P. Oliuerius Manareus, eo consilio missus à P. N. Generali, vt represso iam hæreticorum furore, Belgicisq. rebus ferme compositis, Collegia Societatis inspiceret. Itaque eius aduentu sustulisse videtur oculos hæc Prouincia, quæ iam dudum afflicta bellis, amissisq. strenuis de Societate viris ipsa temporum iniquitate ita iacebat, vt ægre sese aliquando erigere ac respirare posse videretur. Ac præter ceteras calamitates, omnia ferme Collegia incredibili premebantur inopia, multiq. ob eã caussam adolescentes rebus omnibus ornatissimi, qui Societatis studio flagrabant in nostrum numerum admitti non poterant. eo autem durior erat egestas, quod nulla se spes leuationis aperiebat. Editum erat Carolo V. Imperatore, ab Ordinibus (ab his enim rerum summa pendet in toto Belgio) Senatus Consultum; quo cauebatur, ne vel ad Ecclesiasticos homines bonorum possessio perueniret, vel vlli Religiosorum ordini domum aut familiam in his regionibus obtinere Regio sine consensu liceret. ita nullus amicorum benignitati locus relinquebatur. Ergo in eo maxime sibi elaborandum esse

P. Vi-

P. Visitator existimauit, vt eo decreto ac lege, quæ tantopere nostris studijs conatibusq. refragabatur, nostra Societas solueretur. totaq. re Deo precibus commendata, cum Parmensi Principe, cui semper gratissimus fuit, agendum censuit. exposuit illi omnem instituti ac disciplinæ nostræ rationem, tantumq, suo labore industriaq. perfecit, vt rebus diligenter expēsis de communi sententia Priuati Brabantiniq. Consilij, ceterorumq. Ordinum, in has denuo Prouincias sit admissa Societas. neque modo data est ea, quæ petebatur, exceptio, sed etiam libere vtendi potestas suis iuribus ac facultatibus. Tum primū igitur respirare in Belgio visa Societas est. tum aggregati fratres amplius triginta idonei omnes & ad Societatem quodammodo facti: restituta præterea Brugis Societas ipsa, vnde annos iā aliquot exulabat: constitutum recens Collegium Ipris: iacta fundamenta futuri Collegij Valencenis: suscepta Residentia Gandaui: multa Collegia & fratrum aucta numero & scholarum. Sunt enim quasi quædam ex nostris discipulis seminaria, Louanij quidem Theologorum, Audomari Rhetorum, Leodij eorum, qui conscientiæ cognoscendis rationibus operam dent, instituta: ex quibus idoneæ quotannis operæ in omnem Christi vineam dimittantur. Sed cū externæ rei diligens habita ratio est, tum interioris & diuinæ præcipua. Domi quidē nihil, quod ad perfectam virtutis officijq. rationem faceret, prætermissum est. Itaq. quod reliquam hoc anno Societatem fecisse diximus, vt se quisque nostrarum medi-
tatio-

tationum exercitijs ad pietatem exacueret, & diuino spiritu quodammodo renouaret, id hic multo ardentius ab vno quoque nostrum (sic enim huius Prouinciæ status exigebat) susceptum est. Foris autem inducta ab eodem Visitatore Catechismi consuetudo eaq. tum vulgo ardentibus recepta studijs, tum a Magistratibus decreti auctoritate comprobata, graui proposita multa, si quis è Ludimagistris Catechismi explanationibus cum suis auditoribus non intersit. Diebus festis excursum ad animas in pagos est, habitæq. de more conciones magno paganorum concursu. Atq. hæc potissimum, quietis iam rebus, Visitatoris aduētu perfecta sunt. Numerantur in hac Prouincia Societatis Collegia septem, Louaniense, Duacense, Audomarense, Traiectense, Brugense, Leodiēse, & recens Iprēse. Domus Probationis vna Tornacensis. Residētiæ tres: Valencenis vna, altera Gandaui, tertia Cortraci: reliqua duo Collegia Cameracense & Antuerpiense restituta nondum erant. Quot autem de nostris in quoque loco versentur, litteræ non significant, nam quæ ex hac Prouincia perlata sunt, ea temporum vitio adeo mutila & manca sunt, vt plenos fructus charissimorum fratrum gustare non liceat. Nos quæ accepimus, ea reddimus. quanquam si verum quærimus plura reddimus. nec enim nobis ipsi deesse potuimus, quo minus has inchoatas & diminutas litteras, ex ijs qui res aliunde norūt, & explorate norunt, quodammodo suppleremus.

COL-

COLLEGIVM LOVANIENSE & alia quædam.

Louanij pauciores solito de Societate fuerunt. in tantis enim præliorum incommodis, tam turbulentis afflictisq. rebus, nostri sat habuerunt non modo suas tueri sedes, sed etiam vitas & corpora. Tamen in tantis calamitatibus animorum saluti non mediocriter profuerunt, partim sacramentorũ administratione, partim suis obsequijs, lustrandisq. tum custodijs publicis tum xenodochijs. Nutrit enim hæc ciuitas valetudinarium peramplum, quo frequentissimi ex Regio exercitu inopes curationis caussa concesserant, quibus nostri per emendicatas pecunias fuere subsidio. Cumq. domus hospitalis tãtam ægrorum turbam capere nullo modo posset, non modo tectorum opportunitate apud pios homines prospexerunt, sed ipsi quoque non paucos suas in ædes acceperunt, quos paucorum curatione dierum, valentes atque incolumes dimiserunt. His officijs æquos pariter & iniquos valde sibi Societas obligauit. Itaque cum in maximis periculis, & omnium rerum inopia, ne Religiosorum quidem ædibus militum parceret insolentia, à nostris tamen sese foribus non sine ingenti ceterorum admiratione continuit.

A DVACENSI Collegio, alteræ quoque acceptæ sunt litteræ: nos ex vtrisque, quod visum fuerit seligemus. Triginta in hoc Collegio versantur. In nouem vrbis partibus Catechismus cœptus est explanari,

nari. res adeo noua atque inuſitata ciuibus, vt viri etiam ætate prouecti, nunquam ſe quæ in ea explanatione traduntur, audiſſe confirment. Gymnaſij numerus etſi partim erat peſtilentiæ periculis, partim bellicis tumultibus imminutus; ſenſim tamē Deo fauente redintegratur. Sexcenti numerantur auditores, in ijſq. eximiæ indolis adoleſcētes, & ad pietatem ſua ſponte propenſi. Eſt ad inſtituendos huius generis adoleſcentes, Dei Matris ſodalitas, in quam vniuerſum fere Gymnaſium nomen dedit. probro enim vitioq. vertitur, ſi quis in eam non ſit adſcriptus. Ex hac autem ſodalitate tanquam ex vno fonte, duæ fluxerunt aliæ, altera in quam grauiſſimus quiſque recipitur: altera ſeuerioribus aſtricta legibus, in quam nemini patet aditus, niſi vel religioſis Cœnobitis, vel qui ad perfectam abſolutamque virtutem animum adiecerint. atque horum partes ſunt, veterum Monachorum diſciplinam imitando referre, quantum & natura loci, & hominum conditio patiatur.

AVDOMARI, præter ceteros laborum fructus, hæretici tres ab errore pertinaci reſipuerunt. Auditores Gymnaſij ſexcenti circiter numerantur: habetq. ſuos fructus Sodalitas Dei Matris: in eamq. adſcribi Epiſcopus cum Canonicis voluit, viriſq. primarijs. Sodales autem ita ſuæ ſaluti ſtudent, vt cum ſeſe offert occaſio, non negligant alienam. itaque alius alium ad nos adducit, & ad æternæ vitæ ſtudium inuitat.

Q BRV-

BRVGENSE COLLEGIVM & alia.

Brugas, expulsa ab hæreticis sexennio ante Societas, hoc deniq. anno, vt diximus, quo in ditionem Philippi Regis ciuitas rediit, ipsa quoque reuocata est; idq. tum procerum postulatis, tum Regij Consilij Præsidis beneficio. Cum autem reuocati nostri & antiquarum ædium & rei familiaris angustias obijcerent, tributa ijs est à Summo Pontifice, Rege ipso petente, Abbatia quædam vrbi vicina, quo rerum gerendarum caussa Sacerdotes missi sunt aliqui. Ne hic quidem adolescentes desunt egregij, qui Societatis ineundæ studio teneantur. Adolescēs paternorum bonorum vnicus hæres, pluris hæreditatem ducens æternæ vitæ, quam fluxæ atq. mortalis, Societatem habere cœpit in votis. Is vix tredecim natus annos, & in ciuitate susceptus hæretica, vt hæreticorum Ministro operam daret, nullis neque minis, neque blanditijs adduci potuit. Minister, patria accepta potestate, virgis eum verberibusq. compellere, grauiter obiurgare, nihil intentatum relinquere vt obsequentem suis dogmatibus faceret. sed quanto ille vehementius puerilem animum fatigabat, tanto puer magis contra Ministri obfirmabatur insaniam. Duaco vrbe proximis annis à Philippo Rege recepta, statim ad Societatis collegium eò se contulit: vbi eos habuit & in litteris & in pietate progressus, vt qui eum de facie norit,

nun-

nunquam tantum illi tribuat ætati. Puer in amplissima fortuna ab ijs omnibus abhorret, quibus non illa modo ætas, sed etiam corroborata capi solet. Pædagogum habebat vitæ ducem atque custodem: sed ab eo non tam ipse hausit viuendi præcepta, quã dedit, magister enim præclaro discipuli inuitatus exemplo, Societati nostræ se addixit. Ad Conuiuiũ aliquando vocatus, cum ab immoderatis escis ac potationibus abstineret, nec imitaretur dissolutam conuiuarum licentiam, amici tantam non ferentes seueritatem, quid agis, inquiunt, Iesuita nobis hodie videris. Tum ille, quid tum postea, si quando futurus sim Iesuita? atqui scitote me propediem fore. admirabilis animi magnitudo, tali præsertim in vrbe, tali in ætate, tales apud amicos & propinquos, qui cum de religione male, tum de Iesuitis pessime sentiebãt.

IPRENSE, vt dixi, Collegium nouissimum est. eius constituendi vehemens auctor fuit Martinus Rictouius Iprensis Ciuitatis Episcopus. Is Patri Prouinciali ad aulam Regiam litteras dederat, quibus Catholicæ Maiestatis auxilium apud Summum Pont. postulabat, vt reditus quosdam duorũ Cœnobiorum, quæ deserta iam erant, vna coniungeret assignaretq. Collegio. Sed quanquam Episcopi mors, eius consilia præuertit, non tamen inanis fuit viui conatus. nam in Regis potestatem Ciuitate redacta, destinati sunt Ipras duo Patres ad iacienda fundamenta Collegij. Qui cum trium circiter mensium spatio, in ædibus cuiusdam Parochi liberaliter haberentur, cum tamen extrema fame Ciuitatem diu-

turna vexasset obsidio, officiorum Societatis sedula exercitatione, ita omnium sibi animos adiunxerunt, vt quam primum inchoatum iam prope Collegium, promouendum cuncti decernerent. id quod ab ijs videmus re ipsa perfectum.

TRAIECTI quoque res Catholica prospero cursu procedit. Ex decem armatorum ciuium millibus hæreticorum, trecentos tantū (multis partim pestilentia partim ferro deletis) superesse Dominus voluit. Nec modo Catholicorum numerus, sed etiā religio ac pietas augetur. Senatus graui sanxit edicto, vt cum ad ægros Sacrosancta Eucharistia defertur, eam vicini (id quod antea ne cogitabatur quidem) instructi facibus comitentur. Edixit etiā, ne quis ludum aperiat, nisi Magistratu consentiente, & fidē ex vsitata formula ante professus. Erant hic biennio ante, Grammaticæ scholæ duæ. eæ manent ambæ, & ad illas accessit tertia poëtices. Magistratus oppidi, vt suum in Societatem animum declararet, præter cetera dona, ad amplificandum laxandumq. Collegium ædes ei proximas assignauit. Discipuli, qui vel ex remotis etiam oppidis huc se conferunt, non minus ad pietatis quam ad litterarū studia propendent. Quotidianum est autem & cum omnibus pene commune, ceteros etiam Sacramētorum causa ad nos allicere, suos domesticos conscientiæ discutiendæ & obseruandi sese, Missæq. audiendæ rationem cum vtilitate docere, iurisiurandi execrandiq. consuetudinem tollere, alios denique perniciosos mores ac vitia, suo exemplo atque oratione

reci-

recidere. Ex his quidam ebrium militem, vxorem suam conuitijs ac verberibus male mulctantem, adeoq. furijs agitatum, vt stricto pugione quem sors obuium obtulisset, inuaderet, blande primum aggressus, sensim suis colloquijs ad confessionem communionemq. perduxit. Catechesis festis diebus tanta auditorum frequentia traditur, vt bona pars aurem sacelli fenestris, ostioq. admouere cogatur. Ea tribus alijs explanatur in locis, tintinnabulo pueris populoq. coactis. atque hoc præsidio, spes est fore, vt hæresibus contaminata ciuitas, Deo adiuuante purgetur, præsertim collaborante Senatu & catechismi scholas obeunte; curanteq. vt quam plurimi sem perveniant.

LEODIENSE ET RELIQVA.

LEodij nostrorum vigilijs ac diligentia ab hæresi reuocati sunt aliquot: fueruntq. nostri tum Italis tum Hispanis, qui ex castris egeni confluxerant, nón ijs tantum rebus quæ ad animi, sed ijs etiã quæ ad corporis salutem facerent, adiumento. Templi res, & copia ornamentorum augetur & pretio. In residentia S. Seuerini, quæ biennio ante huic est adiuncta Collegio, non exiguo cum fructu nostri versantur. Pagi incolæ, quoniam domui pagus adiungitur, nostrisq. subijcitur, quotidie magis ad morum modestiam & pietatem adducuntur. E locis etiam

remotioribus rusticorum turba concurrit, cum audiendæ concionis, tum purgandæ conscientiæ causa: Sed potissimum bis in anno: Circuncisionis dominicæ ferijs, & Visitationis Beatissimæ virginis: proximis autem Circuncisionis ferijs, sexcentis amplius sacrosancta Eucharistia ministrata est: præter ingentem eorum multitudinem, qui promerendæ tantum apud nos indulgentiæ causa, alibi sacramenta percipiunt. Tenet eo die sacrosancta communio ad horam vsque primam pomeridianam. ad id tempus alacres complures, & ieiuni perdurant, quamuis ex longinquis venerint locis. Die vero Visitationi B. Virginis festo, quam plurimi item longo itineris interuallo conueniunt, voti tantum persoluendi causa, quod B. Eligio, quem in vno e templi altaribus venerantur, pie nuncuparint.

Admisit Probationis domus TORNACensis complures hoc anno nouitios, sed in his Sacerdotes octo, quorum vnus Theologiæ Doctor, eam ipsam aliquandiu in Academia Duacensi Regio nomine professus est.

CORTRACENSIS ET Valencenensis sedes.

CORtracum, oppidum est in media Flädria peramœnum atque hilare, vt incolarum ingenia. Huc superiore anno de Societate missi sunt quinque vrgen-

vrgente & flagitante Senatu, qui nostrorum allectus officijs, ad Collegium animum vehementer adiecit. Excepit igitur venientes tecto percommodo, cum instrumento omni domestico pecuniaq. in vsus vitæ permulta. Aedibus adiuncti sunt horti, ijque perampli & ab arbitris liberi. Obeunt nostri sua quisque munera magna ciuium tum voluptate tum bono. Senatus vt copiosæ iuuentuti prospiciat, quæ culturam desiderat magistrorum, de construendo nobis Gymnasio, si ita Prouinciali visum fuerit, sedulo cogitat. Clerus, humanitatem in nos suam non obscuris ipse quoque declarat indicijs. Copiam nostris sui templi fecit ad exsequenda Societatis munera. Traditur autem doctrina Christiana pueris, ad eamq. illi vt etiam ad rem diuinam, quæ apud nos peragitur, ex omnibus scholis Flandricis studiose conueniunt.

VALENCENAS vt nostri venirent, egerunt per litteras apud Parmensem Principem, Magistratus viriq. primarij. Tertium iam morantur hic annum, eosque tum magistratus sua liberalitate sustentat, tum lautis eleemosynis populus. Is quemadmodum ad humanitatem & vrbanitatem totus est factus, ita hæresi vsquequaque notatus. Nostri cum suspicarentur initio, exceptum iri se scommatis & maledictis; accidit longe secus. nam & omnes sese faciles præbuerunt, & qui Catholici inter eos erant, tanto impensius sua in nos studia contulerunt.

Hæc à restitutis Belgicis rebus, de Societate nun-

tiantur. Sed maiora ponuntur in ſpe, nunquam enim magis Chriſtiana res creſcit, quam cum calamitas anteceſſit. Interim pauca hæc, quæ ſunt quaſi ſpecimen futuri tempo ris, ad agendas immortali Deo gratias miſſa exiſtimentur.

PROVINCIA TOLETANA.

Vit in hac Prouincia nostrorum numerus ad quingentos. Toleti septuaginta: in Professorum quidem Domo quinquaginta: in Collegio viginti. Madridij sexaginta. Centum amplius Compluti. Quatuor & quadraginta Murciæ. In Concherĳi Collegio sex & triginta. In Placentino triginta. Totidem in Huetensi. Duo minus in Belmontensi. In Carauacensi duo & viginti. In Talabricensi viginti. In Ocaniensi fere totidem. In Securitano quindecim. In Naualcarnerensi duodeuiginti. In Domo Probationis Villaregiensi amplius sexaginta. Duo migrarunt è vita. In Societatem viginti minimum sunt adscripti.

TOLETANA PROFESSA Domus.

E Toletana Domo euocatus est ad præmium, vt exacta cum laude vita sperare iubet, P. Franciscus Strata, notæ facundiæ concionator. Hic est ille ado-

adolescens, quem è Casinate monte reuertens P. Ignatius, in itinere obuium habuit. qui cum fessus aulicæ vitæ tædio, militandi gratia Neapolim pergeret, reuocatus ab Ignatio, vno eius congressu atque colloquio, subito se ad meliora signa & stipendia conuertit. Reliquarum rerum idem fere cursus & status est. Quotidie contra vitiorum monstra dimicatur. Complures à persequendis iniurijs, complures item à diuturno pellicatu diuulsi sunt. Nobilis mulier, cui sexdecim ipsos annos cum propinquo res fuerat, à tam nefario incestu ac turpitudine liberata est: & ad expianda vniuersæ vitæ flagitia maculasq. perducta. Habetur autem ad eos mulierum cœtus, quæ à vulgandi corporis ignominia, in certas honestatis sedes se receperunt, crebra de diuinis rebus oratio, præbenturq. interdum aures confitentibus perutiliter. Eadem in puerilem & iam adultam ætatem, dum eorum scholæ cœtusq. lustrantur, contiterunt officia; eadem quoque in ægros & peregrinos egenos. Aeger autem quidã, cum pœnitentiæ sacramentum obstinato animo nec sine magna omniũ offensione respueret, nostrorum persuasionibus est inductus, non modo vt ætatis certæ peccata, sed vniuersæ confiteretur. confessionem subita tranquillitas animi, hanc læta & minime formidolosa mors excepit. Sed inter expiandos animos, res contigit non vulgaris. Quidam cum multos iam annos grauia in confessione scelera reticeret, per quietem se vidisse narrabat, ardentem in se distringi gladium ad aspectum horribilem: se autem perterrefactum sustulisse cla-

morē, Deoq. vt sibi ignosceret, supplicasse, quod sibi certum ac deliberatum esset, peccata quæ celauerat, patefacere: tum gladiū in vagina reconditum; nec vspiam amplius apparuisse, visi fidem fecit accurata vitæ confessio; & è concepta formidine exanimatio tanta, vt tanquam mox expiraturo sacramenta nouissima sint adhibita: sed vt in confessione pestem vomuit, momento conualuit. Foris toto fermè anno Sacerdotes peregrinati sunt octo, magno huius diœcesis bono: nec modo doctrinæ animis, verum etiam panis pabula corporibus ministrata sunt. Nā cum in summa caritate fuisset hic annus, egregia ac liberalis Cardinalis Toletani pietas, per nostrorum Sacerdotum manus, præsenti tritico atque pecunia multorum oppidorum fami consuluit. Nec parum ei rei attulit adiumenti, nobilis Francisci de Reynoso benignitas, & huius Domus quasi parentis, propter singularem eius in nos amorem ac liberalitatem, qui quanquam ipse quoq; annonæ sensit incommoda, per eosdem tamen Sacerdotes nostros solitò seuit vberius.

MADRIDIANVM ET ALIA quędam Collegia.

M*adridij satis ex sententia succedunt omnia: Numerat gymnasiū auditores fere sexcentos; nobilesq; in ijs multos, quorum exercitationibus*

viri

viri principes delectati (placuit enim intereſſe nonnunquam) facile ſibi perſuadent, quantum ex diſciplina noſtra commodi capiatur. In templo cernitur frequens ex omni ætate ſexuq. nobilitas, ac plurima proinde confeſsio, tractatioq. Sacramentorum. Feriis D. Catharinæ, non alienum duxit ſuæ dignitati Philippus Rex, pro ea qua eſt etiam in infimos facilitate, ædem noſtram ſuo aduentu coboneſtare & ſacris adeſſe ſolemniis.

COMPLVTI præcipua quædam opera data eſt, vt noſtræ Academiæ auditores, dum doctrina pectus excolunt, animum quoque piis diuinarum rerum commentationibus perpolirent, ſubductaq. ſumma eorum, qui noſtris ſe meditationibus exercuerunt, ſeptuaginta amplius reperti ſunt: in iiſque interdum ipſi Magiſtri ac Doctores: vt mirum non videatur ſi diligenti operarum culturæ, frugum prouentus vbertasq. reſponderit. Dicarũt enim ſe Societati viginti, bonarum partium omnes, iiq́ue aut probe litteris inſtituti, aut iã rude donati, quatuor duntaxat exceptis, procurationi domeſticæ deſtinatis.

PRAECIPVAE autem Toletani Collegii curæ ſunt, ad humanitatem iuuenes erudire. Ingenia muneribus euocantur. ea interdum, adhibitis principibus Eccleſiæ Toletanæ iudicibus, tributa ſunt. Specimen ſuæ facultatis auditores noſtri, in aduentu principum virorum non ſemel dedere: ii Apoſtolicum Nuncium, ii Cardinalem Toletanum, ii Iaponicos legatos iucundis ſuæ facundiæ numeris exceperunt. Sed, quod laborum noſtrorum optatiſsima mer

ces

ces est, vna cum doctrina, virtus quoque præferuidis natura mentibus commendatur. Nam qui duriores videbantur inter initia domituq. difficiles, nunc quotidie magis pijs Societatis exercitationibus conuictuq. mitescunt.

MVRCIAE Mahometanus quidam morte plectendus, inuicta quadam animi pertinacia, mori in qua natus erat lege decreuerat: nostri tamen assiduo labore perfecerunt, vt perditæ animæ Deus pro sua clementia ac bonitate succurreret. Inter ipsas carnificis manus ac in ipso pene suspendio, Christianum se mori velle dixit, & ante mortem è morte resurgere. renatusq. ex aqua & Spiritu sancto, celeri morte sempiternam mercatus est vitam.

CONCHÆ pari obstinatione Christianus, qui ne suscepta in vicinos odia ponere cogeretur, confiteri peccata in morte nolebat: vrgente tamen Sacerdote nostro, se flexit, condonatisque quibus infensus erat, iniurijs, aureos mille nummos, pios in vsus ex testamento legauit, vt eadem liberalitate & peccata redimeret, & iter sibi muniret in cœlum.

E PLACENTINO Collegio, profecti sunt in oppidum Veiar, quo æstatis declinandæ caussa Placentinus secedit Episcopus, quatuor hac æstate de nostris. hos eo consilio sedulus secum Pastor adduxerat, vt finitimis etiam pagis suam operã impertirent: quod quidem ab eis ingenti cum fructu factum est.

BEL-

BELMONTENSE ET HVETENSE Collegia.

IN Belmontensi Collegio, auctus est Auditorum in gymnasio numerus ad quingentos: & ex incrementis gymnasii creuit quoque sodalitas Dei Matris. Ferat semper Deus vberes annos, & cœlestis gratiæ imbribus, suum quotidie nouale respergat, vt quò operarum ardentiora sunt vota, eò omnia hilariora ac pinguiora proueniant.

In HVETENSI Collegio, quod ad pietatis cultum attinet, videtur hic annus vicisse superiores, & sacramentorum consuetudo multo magis increbuisse. Sublatæ sunt offensæ cædesq. non paruæ. quidam cum inimicum haberet in potestate, & quinquenniũ iam catena constrictum tenuisset, ad Sacerdotis nostri preces iracundiam vicit, eiq. veniam dedit, à quo nondum pœnas vltimas repetijsset. Concursandis vicinis oppidis, ad exitum perducta lis est duos inter viros, qui mutua rabie efferati perniciem sibi igne quærebant: alter enim alterius ædes, admotis iam facibus, cum omni familia parabat incendere, cumq. quotidie crescerent odia, placuit Deo, per nostros, id quod alij frustra tentarant, irata pectora mitigare. Latrones porro duo supremo addicti supplicio, cum monita salutis uoluntaria cæcitate respuerent, nec confessionis mentionem non modo ad animum, sed ne ad aures quidem admitterent, ad extremum nostrorum uicti labore animum induxerunt, ut quan-

do vim humani iudicij non euaderent, sibi certe supremum illum uiuorum ac mortuorum iudicem, suorum scelerum confessione placarent: idque ea doloris significatione, & lacrymarum copia fecerunt, ut non dubiam spem dederint, quin eum sibi propitium placatumque reddiderint.

∴

PROVINCIA CASTELLANA.

Astellana Prouincia decem de nostris continet et quingentos. In Vallisoletana Professorũ domo quatuor & triginta. In Vallisoletano Collegio undetriginta. Totidem in Palentino. In Medinensi Probationis domo quadraginta. In Domo Probationis Villagarsiæ quatuor & triginta. In Salmanticensi Collegio septẽ & sexaginta. In Abulensi duo & triginta: in Segobiensi totidem. In Locroniensi triginta: totidem in Burgensi. In Collegio Montis Regalis quinque & triginta. In Quetensi septendecim. In Legionensi septem & uiginti. In Compostellano unum & triginta. In Numantino uiginti. In Pompeiopolitano decem: totidem in Omnatensi. Tres denique in Residentia Bellimarensi. Admissi sunt in Societatem duodeuiginti. Amissi morte duodecim.

VALLISOLETANA DOmus, & alia quædam Collegia.

A*D reliquos Vallisoletanæ domus fructus, accessit vtilitas catechismi, qui præcipuo quo-*

quodam studio non tam pueris, quam confirmatâ ætate viris exponitur. cum Catechismo traditur virtus, & ad eam quisque peropportunis cohortationibus eruditur: explanatisq. legis Christianæ præceptis, ducitur auditorum agmen ad nosocomia, vt colendis charitatis officijs ad actionem doctrina reuocetur. Nec tenue vtilitatis indicium est, frequens tum reconciliatio gratiarum; quo in genere grauissimis, quæ imminebant, periculis occursum est, tũ æris alieni restitutio, cuius ingens numerus fuit. Et quanquam domi animorum commodis opera studiumque nauatur, habetur nihilominus ratio pagorum. quindecim hoc anno institutæ sunt profectiones tanto cum animorum emolumento, vt quotidie magis intelligamus, quantum in obeundis agris ad subleuandas animas sit momenti. Sed quantum hominibus Sociorum prosit industria, ipsimet homines dum grati videri volunt, sua liberalitate testantur. collati sunt in inchoatam templi fabricam, eleemosynæ nomine, aurei mille & quadringenti, auctumq. sacrum instrumentum tum nitida locupletiq. veste, tũ duobus ex argento candelabris opere pereleganti. vt iã languere nostra non possit industria, tot beneuolentiæ significationibus excitata.

SALMANTICAE aucti sumus fratribus quatuor, doctrina iam cultis & Theologiæ (vno excepto) peritis. Hinc quoque ad animarum lucra sunt dimissi complures, insigni cum vtilitate hominum, præsertim Cleri. Valuit nostrorum opera & ad tollendas in ciuitate discordias, quæ viros inter prima-

rios extiterant, & ad constituendum vectigal annuum, vnde multorum egestas perpetuo subleuetur. Sed quotidiana satius est reticere quam dicere, vt instituta breuitas teneatur. Suos hic quoque fautores Societas habet, præsertim è præcipuis Academiæ Collegijs, qui postea ad publica munera & honores euecti, Societati ipsi vbicunque terrarum fuerint mirifice fauent. Ciuitatensis Episcopus appropinquante morte, dimidium bonorum fortunarumq. suarum Omnatensi Collegio legauit: postea euocato Sacerdote nostro, expiatisq. totius vitæ peccatis, mortis suæ laudem hoc quasi cumulo præparationis auxit. Huic vero Collegio, Episcopus atque Archidiaconus prædium cum templo dedere.

Nec vero MEDINENSI Ciuitati minus Societas debet. multis sæpe documentis quanti nos faciat declarauit: sed proxime cum ad legendum Prouinciæ Procuratorem ageretur de more conuentus, ne nouorum Patrum aduentus sumptui nobis esset, sumptus ipsa suppeditauit. Nostri vicissim consuetudine officiorum suorum, vt gratiam quam possint, referant, elaborant. Quippe animis semper consulũt, dum alios meditationibus nostris excolunt, alios dimittendis rite noxis ac sceleribus expiant, alios etiã ad concordiam æquitatemq. traducunt. Societatis meditationes obiere duodecim, quorum pleriq. sunt Sacerdotes, ijq. ceteros suo exemplo lacessunt, vt studijs item pietatis muneribusq. se dedant. itaq. complures ex huius vitæ periculis in Cœnobiorum portum sinumq. confugiunt. Deterriti sunt & ab inferẽ-

da

da & referenda iniuria nonnulli: cumq. duo iam ad arma consurgerent, nostrorum industria perfectum est, vt iræ parcerent, mutuisq. cædibus temperarent. quod ab ijs tam ex animo factum est, vt eorum alter, ne in huiusmodi amplius pericula vocaretur, Cœnobita repente sit factus. Adiuncta est etiam ad Christum femina Mahometana, & Christianis instructa præceptis, antequam prodiret ad fontem. Missi sunt foras, ex instituto nonnulli, quorum adeo opportuna quibusdã locis opera fuit, vt populi vniuersi salutari confessione animos expiarint.

Sed hoc mittendi studium, in proximum agrum VILLAGARSIAE solet esse præcipuum. Id enim oppidum cum pagis vndique cinctum sit, non sine ingenti vtilitate, frequens ad eos operarum est missio, vt non tam loci vnius, quam plurimorum existiment nostri se esse cultores. Sed quoniam quæ in his locis geruntur sæpius inculcata iam sunt; iccirco quæ de conquirendis per pagos animis dici solent, huc transferenda sunt omnia. & quod de hoc Collegio dicimus, idem de Palentino, idem de Lucroniensi alijsq. Collegijs, ne in singulis sit hærendum, intelligendum est.

In PALENTINO vero Collegio, fundamenta iacta sunt noui Templi, multis in eam rem ædibus, vt proximis litteris significatum est, partim Ciuitatis liberalitate coemptis, partim etiam priuatorum: sed præcipue Francisci de Reynoso nobilissimi ac clarissimi viri, cuius paulo ante meminimus; qui pro egregia sua in nos beneuolentia nullum vnquam

prætermttit tempus bene merendi de nobis. Positus est primus lapis, publica tum ceremonia, tum gratulatione, sacris operante Decano, honestissimo virorum mulierumq. conuentu.

ABVLAE autem, quam bene gerantur omnia, ipse hominum concursus ad conciones, & Sacramenta testatur. Sane dilatandum nouis ædificationibus templum fuit; nec tamen multitudini densæque turbæ factum est satis. Alia amoris indicia non desunt, quo nos ciues prosequuntur ac fouent, quippe crebræ eleemosynæ & aliæ huius generis significationes. quod ipsum de Lucroniensi ciuitate confirmare possumus, quæ Collegio nostro mille aureis amplius subsidio venit.

POMPEIOPOLITANVM ceteraque Collegia.

FActum est Pompeiopoli initium noui gymnasii, non sine orationum apparatu pompaque religiosa. Cohonestarunt Oratorem, Prorex Regijque auditores, cunctique Magistratus, maxima beneuolentiæ significatione: cumq. peroratum esset, tũ Proregi totius nomine ciuitatis à Magistratibus gratiæ sunt actæ, quod tantum commodi in suum regnum intulisset. Nobilitatur gymnasium non modo ciuium frequentia, sed etiam aduenarum Gallorumque potissimum. Episcopus Collegium nostrum pecunijs instruxit annuis. est autem is de nobis optime meritus, nostrosq. cum sæpe adhibet ad conciones in æde maxima,

xima, tum Calendis Ianuarÿs, quæ IESV nomini sacræ sunt, Pontificio apud nos ritu sacrificauit, vespertinasq. preces publica item ceremonia cantuq. peregit. Eadem est Proregis humanitas, ac Regiorũ Auditorum, apud quos habetur à nostris per Quadragesimam concio, cum vtilitate præcipua. Quod ad pagos attinet, ne hi quidem nostrorum operam desiderarunt. Præcipua huius regni lustrata ciuitas est, cui nomen Tudela, quæ magna nunc contentione Collegium flagitat; aliaq. præterea vrbs finitima Galliæ, quò per id tempus Galli confluxere complures, tum Sacramentorum caussa, tum vt nostros ad se allicerent, & in ea loca, præstandis periculis, inuitarent.

OMNATENSIBVS quotidie magis perspecti sunt nostri. iam adhibentur ad conciones in æde maxima contra omnem Cleri consuetudinem, qui ad eũ suggestũ numquã nostros admisit. Ex oppidorũ autẽ vtilitatibus prima fuit, placare pagos inter se tres, inter quos acerrimæ de agrorum finibus contentiones exarserant. compositæ sunt etiam inter priuatos discordiæ, & quidem nobiles ac primarios. Quodam in oppido, cum Clerus sese nostris non satis crederet, dum suggestum concionator noster ascendit, eũ non sine dedecore reuocauit; sed Patris mansuetudo fecit, vt erratum illi suum agnoscerent, veniæq. postulatione, quem contumelia affecerant honorarent, & cui non satis fiderent, ei se postea suique pectoris arcana, committerẽt: sexaginta amplius ex eo numero expiare se apud Patrẽ voluerũt, eosq. Pater ita sibi

deuinxit omnes, vt ex eo tempore Societatem plurimum ament, & Concionatorem ex ea semper accersant.

NVMANTIAE praeter alia, quae ex instituto geruntur, interdum mitigatae sunt irae. sat erit genus tantum attingere, ne in rebus similibus multi simus. Inciderat in morbum vir tum nobilitate, tum opibus clarus. is iras cum inimico gerebat, sed cum morbus vrgeret & salus vocaretur in dubium, accitur è Collegio Sacerdos, qui daret operam confitenti. dedit Pater operam strenuè: nā & vt offensas inimicorum impunitas esse permitteret, & vt quaedā, quae saluo officio retineri non posse videbantur, sua cuique redderet, persuasit. sed quoniam vtrum alia quaedam longe maiora deberet, nondum liquebat, ea tamdiu deposita apud aliquem esse voluit, dum liquidius de re tota iudicaretur. erat tum animo sic affectus, vt si restituenda multis partibus plura fuissent, restituisset vtique. itaque cum mors aduentaret, multa pios in vsus ex testamento reliquit, cumq. alia alijs Religiosis ordinibus distribueret, Societatis nostrae non immemor, annuum nobis vectigal aureorum quadringentorum, in sempiternum tempus assignauit; tantumq. affici erga nos coepit extremo illo vitae tempore, quantum in reliqua vita fuerat alienus: non die, non nocte, Sacerdotem abesse nostrū a suo latere voluit. Omnino plena laudis, pietatisque mors illa fuit.

In LEGIONENSI Collegio, per Sacerdotē nostrum ad leuandam multorum tenuitatem, institu

ta

ta sodalitas est ex eo hominum genere, qui has partes curamq. suscipiant. Dedit in eam nomen, vt suo exemplo ceteros inuitaret, Episcopus ipse. hunc reliqua imitata nobilitas est. Est autem Episcopus, vt ex ipsis rebus cernimus, nostri Ordinis amantissimus. concionari in æde nostra voluit, & solemnibus operari sacris: crebro etiam concionibus interest, & pro nostris deserit suas: nec raro disputationibus, quæ de officijs publice habentur, interfuit: quas subinde perhumanis obiectionibus honestare, suæ dignitatis non alienum putauit.

In OVETENSI Collegio, ad eluendas animi labes ex omni hominum genere concursus fiunt. facit hoc ciuitatis emporium, crebræque nundinæ, ad quas vndique turba concurrit. Nec in postremis vtilitatibus est, in externa loca frequens excursio. multa in ijs animorum curatio, atque adeo multa, vt paganorum turba confessionis caussa antelucanis sæpe temporibus præstoletur.

In MONTE Regali viri decem, ijque minime obscuri, cum in omnium oculis secus viuerent, quam deceret, neque solum essent ipsi vitiosi, sed etiam suo exemplo vitia in ciuitatem infunderent, nostrorum opera ad frugem officiumque se receperunt, magna ceterorum tum approbatione, tum gaudio.

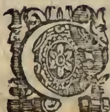
COMPOSTELLAE quoque plurimi è proximis locis collecti sunt fructus. vno tantum in loco expiarunt confessione peccata, mille trecenti. Hæc autem in vicina loca profectio, magnæ curæ est Archiepiscopo, qui ne nostrorum aduentus cuiquam

oneri sumptuique sit, viaticum ipse præbet: nec in viaticum modo, sed in egenos quoque dilargitur argentum, quod ad arbitrium suum nostri distribuant. Atque hæc hactenus de Castellana Prouinciæ.

PRO-

PROVINCIA ARAGONENSIS.

Ontinet Aragonia, sedes omnino nouem, socios autem ducentos ac viginti quinque. In Domo Professa Valentina tres & viginti. In Collegio vndequadraginta. Gandiæ tres & triginta. Barcinonæ totidē. Cæsaraugustæ quinquaginta. Maioricæ tres & viginti. Gerundiæ septem. Tarraconæ sex. Octo Bilbili, vbi recens est erectum Collegium. Mortui sunt quatuor: aggregati quatuordecim.

DOMVS PROFESSA Valentina.

V*Alentiæ tres tantum, vt diximus, & viginti in professorum ædibus habitarunt. Verum alijs ædibus hoc anno coemptis, plures posthac speramus, qui hanc destitutam pene operis vineam vna cum ceteris excolant atque exerceant: magna est enim eorum, qui ad nos confluunt sacramentorum causa, multitudo. Et quanquam ea fuit annonæ caritas, vt vitam vix diuites tolerarent, nedum tot è nostris aliena misericordia victitarent; tamen tum egregia liberalitate ciuium, tum diuina in suos famu-*

famulos prouidentia, nihil à nobis, quod ad cultũ & victum pertinet, desideratum est. Itaque cum hæc ad Deum procuratio pertineat, omnis sociorum cura in vna animarum caußa versatur. Instituta ex honestissimis viris sodalitas est, ijs sodalitatibus non absimilis, quæ & hic & alibi, Dei Matris cultui honoriq; dicantur. Ea igitur hoc anno tum Proregis gratia, tum Patriarchæ auctoritate inchoata, viros, vt dixi, nobiles & honestos adlegit. Præsidet sodalitati Proregis gener, Comitisq. huius regni filius natu maximus. qui tanto studio quasi assignatum sibi à Deo munus administrat, vt eo duce ac præside feliciora sperentur indies. Sodales à virtute & probitate leguntur, nam de multitudine numeroq. postrema cura est. horum partes sunt non modo suæ ac domesticorum saluti consulere, verum etiam alienæ: dissidia de ciuitate tollere, paces cõciliare, custodias publicas interuisere; ægris non modo suæ cuiq. domi, verum etiam in Valetudinario præsto esse. E templo insignis quoque efflorescit vtilitas. pœnitentium ea est multitudo, vt singuli interdum sacerdotes, plurimis qui ab ineunte ætate expiare peccata velint, aures præbeant. Errantes & qui diaboli arte delusi, vel mente abducebantur à sensibus, vel edebant inusitata prodigia, ab his fraudibus fallacijsq. deducti: reliquis præterea vitijs, quoad fieri potuit, sua cuiq. adhibita temperatio est. Mulier, quæ liberos ex alieno suscepit, quæq. ob eam causam discedere à viro, vt vim eius effugeret cogitabat, nostrorum ope perfectum est, vt ad viri pedes abiectæ vir ipse pepercerit.

cerit. Alius qui annos iam quindecim quadrupedum more, in libidinum cœno volutabatur, sensim frequenti peccatorum confessione se recepit ad frugem. Mulier, quæ & castimoniæ voto neglecto, corpus suum, nulla habita ratione loci siue sacri siue prophani, ad omnium libidines diuulgabat, quæque tot inquinata vitijs, cælestem panem, eum qui pascitur inter lilia, sumere ore suo impurissimo non verebatur, cum ad extremum veniam tantorum scelerum desperaret; nostri sacerdotis opera, ad spem diuinæ misericordiæ erecta, inueterata vulnera, quæ diu occultauerat, indicauit: nunc autem ad sanitatē mentemq. perducta, tanto in sacramentorum vsurpatione versatur ardentius, quanto antea admiserat ea cupidius, quæ pœnitentiæ sacramento detergenda essent. Puella, quæ se Deo castitatis voto sacrauerat, cum pudicitiæ discrimen adiret, nostrorū consilio, ex suis ædibus alio translata, & a periculo se subduxit, & sacramentorū sese armis præsidijsq. communijt. Taceo compositas controuersias, taceo restincta nostrorū monitis odia, quo de genere illud fuit sane preclarum: quod cum quidam vulneribus male acceptus, percussorem de medio tollere decreuißet, post confessionem autem iniuriam Christo concessisset: tantum ea liberalitate progressus est ad virtutem, vt quo rebus humanis remitteret nunciū, sponsione voti sese obligauerit Deo. Ex ijs porro qui nobis operam dant, cum alij sese Deo in varijs Religiosorum consecrauere cœnobijs, tum in Societate sex. Nec vero inter vsitata vitæ nostræ munera, eo-

rum

BELMONTENSE ET HVETENSE Collegia.

IN Belmontensi Collegio, auctus est Auditorum in gymnasio numerus ad quingentos: & ex incrementis gymnasii creuit quoque sodalitas Dei Matris. Ferat semper Deus vberes annos, & cælestis gratiæ imbribus, suum quotidie nouale respergat, vt quò operarum ardentiora sunt vota, eò omnia hilariora ac pinguiora proueniant.

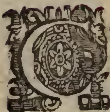
In HVETENSI Collegio, quod ad pietatis cultum attinet, videtur hic annus vicisse superiores, & sacramentorum consuetudo multo magis increbuisse. Sublatæ sunt offensæ cædesq. non paruæ. quidam cum inimicum haberet in potestate, & quinquenniū iam catena constrictum tenuisset, ad Sacerdotis nostri preces iracundiam vicit, eiq. veniam dedit, à quo nondum pœnas vltimas repetijsset. Concursandis viciniis oppidis, ad exitum perducta lis est duos inter viros, qui mutua rabie efferati perniciem sibi igne quærebant: alter enim alterius ædes, admotis iam facibus, cum omni familia parabat incendere, cumq. quotidie crescerent odia, placuit Deo, per nostros, id quod alij frustra tentarant, irata pectora mitigare. Latrones porro duo supremo addicti supplicio, cum monita salutis uoluntaria cæcitate respuerent, nec confessionis mentionem non modo ad animum, sed ne ad aures quidem admitterent, ad extremum nostrorum uicti labore animum induxerunt, ut quan-

do vim humani iudicij non euaderent, sibi certe supremum illum uiuorum ac mortuorum iudicem, suorum scelerum confessione placarent: idque ea doloris significatione, & lacrymarum copia fecerunt, ut non dubiam spem dederint, quin eum sibi propitium placatumque reddiderint.

PRO-

PROVINCIA CASTELLANA.

Astellana Prouincia decem de nostris continet et quingentos. In Vallisoletana Professorũ domo quatuor & triginta. In Vallisoletano Collegio undetriginta. Totidem in Palentino. In Medinensi Probationis domo quadraginta. In Domo Probationis Villagarsiæ quatuor & triginta. In Salmanticensi Collegio septẽ & sexaginta. In Abulensi duo & triginta: in Segobiensi totidem. In Locroniensi triginta: totidem in Burgensi. In Collegio Montis Regalis quinque & triginta. In Quetensi septendecim. In Legionensi septem & uiginti. In Compostellano unum & triginta. In Numantino uiginti. In Pompeiopolitano decem: totidem in Omnatensi. Tres denique in Residentia Bellimarensi. Admissi sunt in Societatem duodeuiginti. Amissi morte duodecim.

VALLISOLETANA DOmus, & alia quædam Collegia.

A*D reliquos Vallisoletanæ domus fructus, accessit vtilitas catechismi, qui præcipuo* quo-

quodam studio non tam pueris, quam confirmatâ ætate viris exponitur. cum Catechismo traditur virtus, & ad eam quisque peropportunis cohortationibus eruditur: explanatisq. legis Christianæ præceptis, ducitur auditorum agmen ad nosocomia, vt colendis charitatis officiis ad actionem doctrina reuocetur. Nec tenue vtilitatis indicium est, frequens tum reconciliatio gratiarum; quo in genere grauissimis, quæ imminebant, periculis occursum est, tũ æris alieni restitutio, cuius ingens numerus fuit. Et quanquam domi animorum commodis opera studiumque nauatur, habetur nihilominus ratio pagorum. quindecim hoc anno institutæ sunt profectiones tanto cum animorum emolumento, vt quotidie magis intelligamus, quantum in obeundis agris ad subleuandas animas sit momenti. Sed quantum hominibus Sociorum prosit industria, ipsimet homines dum grati videri volunt, suâ liberalitate testantur. collati sunt in inchoatam templi fabricam, eleemosynæ nomine, aurei mille & quadringenti, auctumq. sacrum instrumentum tum nitida locupletiq. veste, tũ duobus ex argento candelabris opere pereleganti. vt iã languere nostra non possit industria, tot beneuolentiæ significationibus excitata.

SALMANTICAE aucti sumus fratribus quatuor, doctrina iam cultis & Theologiæ (vno excepto) peritis. Hinc quoque ad animarum lucra sunt dimissi complures, insigni cum vtilitate hominum, præsertim Cleri. Valuit nostrorum opera & ad tollendas in ciuitate discordias, quæ viros inter prima-

rios extiterant, & ad constituendum vectigal annuum, vnde multorum egestas perpetuo subleuetur. Sed quotidiana satius est reticere quam dicere, vt instituta breuitas teneatur. Suos hic quoque fautores Societas habet, præsertim è præcipuis Academiæ Collegijs, qui postea ad publica munera & honores euecti, Societati ipsi vbicunque terrarum fuerint mirifice fauent. Ciuitatensis Episcopus appropinquante morte, dimidium bonorum fortunarumq. suarum Omnatensi Collegio legauit: postea euocato Sacerdote nostro, expiatisq. totius vitæ peccatis, mortis suæ laudem hoc quasi cumulo præparationis auxit. Huic vero Collegio, Episcopus atque Archidiaconus prædium cum templo dedere.

Nec vero MEDINENSI Ciuitati minus Societas debet. multis sæpe documentis quanti nos faciat declarauit: sed proxime cum ad legendum Prouinciæ Procuratorem ageretur de more conuentus, ne nouorum Patrum aduentus sumptui nobis esset, sumptus ipsa suppeditauit. Nostri vicissim consuetudine officiorum suorum, vt gratiam quam possint, referant, elaborant. Quippe animis semper consulũt, dum alios meditationibus nostris excolunt, alios dimittendis rite noxis ac sceleribus expiant, alios etiã ad concordiam æquitatemq. traducunt. Societatis meditationes obiere duodecim, quorum pleriq. sunt Sacerdotes, ijq. ceteros suo exemplo lacessunt, vt studijs item pietatis muneribusq. se dedant. itaq. complures ex huius vitæ periculis in Cœnobiorum portum sinumq. confugiunt. Deterriti sunt & ab inferẽ-

da

da & referenda iniuria nonnulli: cumq. duo iam ad arma consurgerent, nostrorum industria perfectum est, vt iræ parcerent, mutuisq. cædibus temperarent. quod ab ijs tam ex animo factum est, vt eorum alter, ne in huiusmodi amplius pericula vocaretur, Cœnobita repente sit factus. Adiuncta est etiam ad Christum femina Mahometana, & Christianis instructa præceptis, antequam prodiret ad fontem. Missi sunt foras, ex instituto nonnulli, quorum adeo opportuna quibusdā locis opera fuit, vt populi vniuersi salutari confessione animos expiarint.

Sed hoc mittendi studium, in proximum agrum VILLAGARSIAE solet esse præcipuum. Id enim oppidum cum pagis vndique cinctum sit, non sine ingenti vtilitate, frequens ad eos operarum est missio, vt non tam loci vnius, quam plurimorum existiment nostri se esse cultores. Sed quoniam quæ in his locis geruntur sæpius inculcata iam sunt; iccirco quæ de conquirendis per pagos animis dici solent, huc transferenda sunt omnia. & quod de hoc Collegio dicimus, idem de Palentino, idem de Lucroniensi alijsq. Collegijs, ne in singulis sit hærendum, intelligendum est.

In PALENTINO vero Collegio, fundamenta iacta sunt noui Templi, multis in eam rem ædibus, vt proximis litteris significatum est, partim Ciuitatis liberalitate coemptis, partim etiam priuatorum: sed præcipue Francisci de Reynoso nobilissimi ac clarissimi viri, cuius paulo ante meminimus; qui pro egregia sua in nos beneuolentia nullum vnquam

xima, tum Calendis Ianuarys, quæ IESV nomini sacræ sunt, Pontificio apud nos ritu sacrificauit, vespertinasq. preces publica item ceremonia cantuq. peregit. Eadem est Proregis humanitas, ac Regioru Auditorum, apud quos habetur à nostris per Quadragesimam concio, cum vtilitate præcipua. Quod ad pagos attinet, ne hi quidem nostrorum operam desiderarunt. Præcipua huius regni lustrata ciuitas est, cui nomen Tudela, quæ magna nunc contentione Collegium flagitat; aliaq. præterea vrbs finitima Galliæ, quò per id tempus Galli confluxere complures, tum Sacramentorum caussa, tum vt nostros ad se allicerent, & in ea loca, præstandis periculis, inuitarent.

OMNATENSIBVS quotidie magis perspecti sunt nostri. iam adhibentur ad conciones in æde maxima contra omnem Cleri consuetudinem, qui ad eũ suggestũ nunquã nostros admisit. Ex oppidorũ autẽ vtilitatibus prima fuit, placare pagos inter se tres, inter quos acerrimæ de agrorum finibus contentiones exarserant. compositæ sunt etiam inter priuatos discordiæ, & quidem nobiles ac primarios. Quodam in oppido, cum Clerus sese nostris non satis crederet, dum suggestum concionator noster ascendit, eũ non sine dedecore reuocauit; sed Patris mansuetudo fecit, vt erratum illi suum agnoscerent, veniæq. postulatione, quem contumelia affecerant honorarent, & cui non satis fiderent, ei se postea suique pectoris arcana, committerẽt: sexaginta amplius ex eo numero expiare se apud Patrẽ voluerũt, eosq. Pater ita sibi

deuinxit omnes, vt ex eo tempore Societatem plurimum ament, & Concionatorem ex ea semper accersant.

NVMANTIAE præter alia, quæ ex instituto geruntur, interdum mitigatæ sunt iræ. sat erit genus tantum attingere, ne in rebus similibus multi simus. Inciderat in morbum vir tum nobilitate, tum opibus clarus. is iras cum inimico gerebat, sed cum morbus vrgeret & salus vocaretur in dubium, accitur è Collegio Sacerdos, qui daret operam confitenti. dedit Pater operam strenuè: nā & vt offensas inimicorum impunitas esse permitteret, & vt quædā, quæ saluo officio retineri non posse videbantur, sua cuique redderet, persuasit. sed quoniam vtrum alia quædam longe maiora deberet, nondum liquebat, ea tamdiu deposita apud aliquem esse voluit, dum liquidius de re tota iudicaretur. erat tum animo sic affectus, vt si restituenda multis partibus plura fuissent, restituisset vtique. itaque cum mors aduentaret, multa pios in vsus ex testamento reliquit, cumq. alia alijs Religiosis ordinibus distribueret, Societatis nostræ non immemor, annuum nobis vectigal aureorum quadringentorum, in sempiternum tempus assignauit; tantumq. affici erga nos cœpit extremo illo vitæ tempore, quantum in reliqua vita fuerat alienus: non die, non nocte, Sacerdotem abesse nostrū a suo latere voluit. Omnino plena laudis, pietatisque mors illa fuit.

In LEGIONENSI Collegio, per Sacerdotē nostrum ad leuandam multorum tenuitatem, institu

ta

ta ſodalitas eſt ex eo hominum genere, qui has partes curamq. ſuſcipiant. Dedit in eam nomen, vt ſuo exemplo ceteros inuitaret, Epiſcopus ipſe. hunc reliqua imitata nobilitas eſt. Eſt autem Epiſcopus, vt ex ipſis rebus cernimus, noſtri Ordinis amantiſsimus. concionari in æde noſtra voluit, & ſolemnibus operari ſacris: crebro etiam concionibus intereſt, & pro noſtris deſerit ſuas: nec raro diſputationibus, quæ de officijs publice habentur, interfuit: quas ſubinde perhumanis obiectionibus honeſtare, ſuæ dignitatis non alienum putauit.

In OVETENSI Collegio, ad eluendas animi labes ex omni hominum genere concurſus fiunt. facit hoc ciuitatis emporium, crebræque nundinæ, ad quas vndique turba concurrit. Nec in poſtremis vtilitatibus eſt, in externa loca frequens excurſio. multa in ijs animorum curatio, atque adeo multa, vt paganorum turba confeſsionis cauſſa antelucanis ſæpe temporibus præſtoletur.

In MONTE Regali viri decem, ijque minime obſcuri, cum in omnium oculis ſecus viuerent, quam deceret, neque ſolum eſſent ipſi vitioſi, ſed etiam ſuo exemplo vitia in ciuitatem infunderent, noſtrorum opera ad frugem officiumque ſe receperunt, magna ceterorum tum approbatione, tum gaudio.

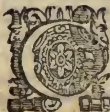
COMPOSTELLAE quoque plurimi è proximis locis collecti ſunt fructus. vno tantum in loco expiarunt confeſsione peccata, mille trecenti. Hæc autem in vicina loca profectio, magnæ curæ eſt Archiepiſcopo, qui ne noſtrorum aduentus cuiquam

oneri sumptuique sit, viaticum ipse præbet: nec in viaticum modo, sed in egenos quoque dilargitur argentum, quod ad arbitrium suum nostri distribuant. Atque hæc hactenus de Castellana Prouincia.

PRO-

PROVINCIA ARAGONENSIS.

Ontinet Aragonia, sedes omnino nouem, socios autem ducentos ac viginti quinque. In Domo Professa Valentina tres & viginti. In Collegio vndequadraginta. Gandiæ tres & triginta. Barcinonæ totidē. Cæsaraugustæ quinquaginta. Maioricæ tres & viginti. Gerundiæ septem. Tarraconæ sex. Octo Bilbili, vbi recens est erectum Collegium. Mortui sunt quatuor: aggregati quatuordecim.

DOMVS PROFESSA Valentina.

V*Alentiæ tres tantum, vt diximus, & viginti in professorum ædibus habitarunt. Verum alijs ædibus hoc anno coemptis, plures posthac speramus, qui hanc destitutam pene operis vineam vna cum ceteris excolant atque exerceant: magna est enim eorum, qui ad nos confluunt sacramentorum causa, multitudo. Et quanquam ea fuit annonæ caritas, vt vitam vix diuites tolerarent, nedum tot è nostris aliena misericordia victitarent; tamen tum egregia liberalitate ciuium, tum diuina in suos famu-*

famulos prouidentia, nihil à nobis, quod ad cultũ & victum pertinet, desideratum est. Itaque cum hæc ad Deum procuratio pertineat, omnis sociorum cura in vna animarum caußa versatur. Instituta ex honestissimis viris sodalitas est, ijs sodalitatibus non absimilis, quæ & hic & alibi, Dei Matris cultui honoriq; dicantur. Ea igitur hoc anno tum Proregis gratia, tum Patriarchæ auctoritate inchoata, viros, vt dixi, nobiles & honestos adlegit. Præsidet sodalitati Proregis gener, Comitisq. huius regni filius natu maximus. qui tanto studio quasi assignatum sibi a Deo munus administrat, vt eo duce ac præside feliciora sperentur indies. Sodales à virtute & probitate leguntur, nam de multitudine numeroq. postrema cura est. horum partes sunt non modo suæ ac domesticorum saluti consulere, verum etiam alienæ: dissidia de ciuitate tollere, paces cõciliare, custodias publicas interuisere; ægris non modo suæ cuiq. domi, verum etiam in Valetudinario præsto esse. E templo insignis quoque efflorescit vtilitas. pœnitentium ea est multitudo, vt singuli interdum sacerdotes, plurimis qui ab ineunte ætate expiare peccata velint, aures præbeant. Errantes & qui diaboli arte delusi, vel mente abducebantur à sensibus, vel edebant inusitata prodigia, ab his fraudibus fallacijsq. deducti: reliquis præterea vitijs, quoad fieri potuit, sua cuiq. adhibita temperatio est. Mulier, quæ liberos ex alieno suscepit, quæq. ob eam causam discedere à viro, vt vim eius effugeret cogitabat, nostrorum ope perfectum est, vt ad viri pedes abiectæ vir ipse pepercerit.

cerit. Alius qui annos iam quindecim quadrupedum more, in libidinum cœno volutabatur, sensim frequenti peccatorum confessione se recepit ad frugem. Mulier, quæ & castimoniæ voto neglecto, corpus suum, nulla habita ratione loci siue sacri siue prophani, ad omnium libidines diuulgabat, quæque tot inquinata vitijs, cælestem panem, eum qui pascitur inter lilia, sumere ore suo impurissimo non verebatur, cum ad extremum veniam tantorum scelerum desperaret; nostri sacerdotis opera, ad spem diuinæ misericordiæ erecta, inueterata vulnera, quæ diu occultauerat, indicauit: nunc autem ad sanitatē mentemq. perducta, tanto in sacramentorum vsurpatione versatur ardentius, quanto antea admiserat ea cupidius, quæ pœnitentiæ sacramento detergenda essent. Puella, quæ se Deo castitatis voto sacrauerat, cum pudicitiæ discrimen adiret, nostrorū consilio, ex suis ædibus alio translata, & a periculo se subduxit, & sacramentorū sese armis præsidijsq. communijt. Taceo compositas controuersias, taceo restincta nostrorū monitis odia, quo de genere illud fuit sane preclarum: quod cum quidam vulneribus male acceptus, percussorem de medio tollere decreuißet, post confessionem autem iniuriam Christo concessisset: tantum ea liberalitate progressus est ad virtutem, vt quo rebus humanis remitteret nunciū, sponsione voti sese obligauerit Deo. Ex ijs porro qui nobis operam dant, cum alij sese Deo in varijs Religiosorum consecrauere cœnobijs, tum in Societatē sex. Nec vero inter vsitata vitæ nostræ munera, eo-

rum

rum est causa deserta, qui supremo erant afficiendi supplicio. In his vnus, qui se recens ad Christũ adiunxerat, cum ad Mahometanas postea superstitiones impie reuolueretur, sacerdotis nostri oratione, tum vero spiritus sancti afflatu, ereptam sibi facinoribus lucem aspexit iterum, in eaq. extremum vitæ diem morte confecit. Superiore Quadragesima, in celeberrimum quodque oppidum nostri dimissi, tantum ijs locis, quo venerant profuerunt, vt multi iam octauo quoque die abstersis confessione peccatis, cœlesti pabulo recreentur. Exceptæ sunt etiam in cœnobijs mulierum confessiones, ad easq. habitæ conciones tanto cum fructu, vt non modo mulieres ipsæ meliores quotidie fierent; sed earum exemplo puellæ aliæ claris ortæ natalibus, ad eas se aggregare non dubitarint. Hæc & id genus alia, in obeunda vicinitate sunt acta.

VALENTINVM ET BARcinonense Collegia.

IN Collegio Valentino, habitus est ad pueros catechismus in locis quinque, peragratiq. pagi cum vtilitate: restinctæ Archiepiscopo auctore, in cœnobio quodam virginum dißensiones, in eoq. pietatis studia tum cohortationibus habendis, tum excipiendis confessionibus excitata.

Nec minor agri BARCINONENSIS est seges. locis quatuor explanatus est Catechismus: nec pauci ad spem à desperatione traducti. Quendam cum grauia puderet scelera confiteri, ea vis tristi-

tristitiæ ac desperationis inuaserat, vt ad sui necem venena pararet: sed à Sacerdote nostro excitatus ad indulgentiæ spem, tranquillitati redditus est. Quidam cum quadragesimum iam annum bestiarum ritu viueret (nam nec sacris vnquam aderat, nec Deum diuosq. nouerat, & quotidie scelera sceleribus cumulans ad sempiternum ruebat interitum) tandē diuina exoriente luce, suas sordes aspexit, confessusq. ætatis vniuersæ peccata, tanto honestiorem ingressus est vitam, quanto egressus erat è fœdiore. Sed huius generis plura sunt, quam vt necesse habeam singula persequi. Publicus huius oræ grassator, frequenti nostrorum congressu eo sensim deductus est, vt vniuersæ vitæ maculas sacramento confessionis eluerit: atq. his iam positis fundamentis tutioris vitæ caussa, arctissimo se postea cœnobio concluserit. Explicatæ præter consuetudines sunt conscientiæ quæstiones. nam cum tres Theologos constituisset Episcopus, qui tribus in templis ea de re scholas haberent, sacerdos noster ædi maximæ designatus, has ipsas Scholas Episcopo ipso præsente Canonicisq. & Paræciarum Vicarijs cum alijs nobilibus explicauit. In pagos etiam est frequenter excursum: semel atque iterum Episcopi Barcinonensis rogatu, semel etiam in diœcesim Vicensis Episcopi, vbi Prioratum à Gregorio xiij. Societas habet Diœcesis hæc syluestris & montosa, syluestres quoq. & rudes incolas educat. Sane maxima est inter eos rerum diuinarum inscitia, & quod dolendum est magis, tam densis sunt assueti tenebris, vt scientiæ lu-

cem

cem splendoremq. non ferant, doctorum monita negligant, fidei rudimenta contemnant. itaq. nostri cũ ad eos iter haberent, reuocabantur à vicinis, quod dicerent, frustra apud eos operam consumptum iri. Verum tolerantia ac magnitudine animi, Deo duce, perfectum est, vt populi illi immanitate exuti ferarum, quotidie magis ad humanitatem ac religionem mansuefiant. Itaq. & animis expiati sunt omnes, & concionibus perlibenter intersunt, & pulsis inscitiæ tenebris, lucem iam aliquã veritatis aspiciũt.

CAESARAVGVSTANVM Gerundense & Bilbilitanum.

IN Cæsaraugustano Collegio, pleraque huiusmodi gesta sunt, & in alias huius regni vrbes socij quatuor concionis causa dimissi, quorũ frugifer fuit vbique labor. Data est opera mitigandis odijs, interdumq. dæmonis fraudibus patefaciendis. Mulier erat in Cæsaraugustana Diœcesi, admirabili sanctimoniæ fama apud omnes, hæc in precibus aberrabat à sensibus, sæuiebat in suũ ipsa corpus acerbis verberationibus, inedias, vigilias, & ceteras pœnarum acerbitates tam facile suscipiebat, quam hæc non inuite simulata quoque virtus admittit. multos auocabat à vitijs, multos etiam ad virtutem incitabat: miserorum subleuabat inopiam: enunciabat occulta commissa, caput cruore sudabat. plagis etiam notisq.

tisq. redemptionis, vt de B. Francisco dicitur, palmæ plantæq. distinguebantur. itaque ad eam vndique vt ad aliquam de cœlo lapsam concurrebatur: aderat ad fores consultor frequens: opem miseri, preces religiosi poscebant: ciues grauissima quæque deferebant negotia. denique inter mortales numerabatur vt Sancta. Sed prudens Archiepiscopus, non ignarus quantum insidiarum insit in vita, & quam versutus sit hostis humani generis, mulierem Sacerdoti nostro committit, eiq. negotium dat, vt feminæ sanctitatem diligenter exploret, & si quid in ea corrigendum sanandumq. sit, afferat medicinam. Pater sumpto ad rem spatio, agere cũ muliere cœpit, tentare atq. exquirere vniuersa, vt aliquid expiscaretur. vbi eam satis exercuit, dies ipsa mulierem prodidit; comperit enim post aliquot mensium spatium & quidem ex ipsius ore, quam ficta essent omnia, quã simulata religio. Tum demum patefactus est Dæmon, qui vt animis tendat insidias, in lucis Angelum se conuertit. Sed plus diuina bonitas, quam hostis calliditas potuit. cui & ouis est erepta de faucibus, & ne plus prædarum faceret contagione ouis, quã corruperat, admonitus populus, factus est cautior.

GERVNDENSE Collegium, quanquam exiguum sociorum numerum alit, non tamen exiguas colligit vtilitates. Sacerdos noster rerum contrahendarum officia cum explicasset, eam mercatoribus religionem iniecit, vt nefarias pactiones plerique resciderint: alij fraude sublatum retulerint aurum: nonnulli mercaturam facile deseruerint.

Tar-

TARRAconæ in ædes nouas nostri migrarunt, propediemque speratur fore, vt exædificatæ, socios capiant viginti quinque. Interim obeundis Societatis muneribus, augetur cum externis commodis, etiam vtilitas animorum.

Collegium BILBILItanum recentissimũ est: V. Kal. Nouemb. ingenti ciuiũ gaudio, qui Societatem pridem optauerant, institutum. Est hæc vrbs, si Cæsaraugustam excipias, ex omnibus huius regni vrbibus in primis clara, salubri cœlo, vbertate frugum opima, crebris hortis amœna, & lætis oppidis vndique cincta, vt ipsamet commoda regionis ad animarum salutem inuitent. Ad fundandas firmandasq. Collegij fortunas, tributum est vectigal idoneum, adiunctaq. tum domestica tum sacra supellex, & satis instructa libris Bibliotheca: quæ omnia vna ciuiũ liberalitas, nullo condicionũ onere, dono dedit.

SARDINIA.

IN Sardinia, quæ Prouinciæ Aragonensis est membrum, tria duntaxat sunt domicilia. nam Busachense Collegium iustis nominibus relictum est. Socij in ijs nonaginta circiter commorantur. Sassari tres & quadraginta. Calari triginta duo: reliqui in Ecclesiensi Collegio. Mortui sunt ex eo numero tres. In Societatem cooptati sex.

SASSARITANVM Collegium.

FVit hic annus Sassaritano Collegio minus corporibus salutaris, complures enim acerbissimis diuturnisq. morbis tentati sunt, sed Dei præclara clementia omnes incolumes emerserunt. Domi Hispanicæ Sardicæq. sunt habitæ conciones, magno auditorum tum conuentu tum fructu. Foris autem pari cum vtilitate versati sunt sex, a quibus cum alia præclare gesta, more institutoq. Societatis, tum vitiosæ consuetudines emendatæ sunt. Erant, qui cum iustis de causis à Sacerdote sine absolutione dimitterentur, religioni tamen sibi non ducerent Christi corpus accipere. Alij autem in propinquorum amicorumq. obitu, ijs se angoribus, lacrymisq. dedebãt, vt multos menses intra domesticos parietes abditi, nusquam ne in templis quidem sacrorum causa comparerent. quæ omnia vt è ciuitate funditus tollerentur, nostri sedulo elaborarunt. Multi etiam de primarijs, qui inimicorum sanguinem expetiuerant, à cæde odioq. retracti. Quidam ad inimici necem aureos sicario dederat quinquaginta: alius pugionem, quo vxorem nocte confoderet, seruabat intra ceruical: vnus vero ne remittere inimico cogeretur iniuriam, diu confessionis sacramento carebat: alij denique ad vlciscendam filiorum necem odijs acerbissimis agebantur. qui omnes Deo iuuante, nostrorum suasu monituq. cum suo quisque inimico reconciliati

ciliati sunt. Sed reconciliationes gratiarum commutationesq. animorum quotidianas, singulas enumerare non est necesse. Mitto etiam qui à plurimis flagitijs ad frugem, nostrorum ope, se receperunt, et qui scelera nefaria cum indicare sacerdotibus erubescerent, ea tandem longo interuallo detexerunt. Alcarensis ciuitas cum pestilentia proxime laborasset, vbi ea penitus abijt, missi sunt eo de nostris, qui eas animas confirmarent, simulq. vt nonnulla, quæ Societati nostræ testamento legata essent inspicerent, vt amotis litibus, quid ad eam pertineret, liquido constaret.

Ne CALAritanum quidem Collegium à morborum incommodis immune fuit. nam & deplorata iam salute decubuere nonnulli, & Sacerdotes extincti sunt tres, quos veluti communibus orbata parentibus, ciuitas vniuersa defleuit. ad eorumq. funus ex Metropolitano templo Canonici, cœnobitæq. Franciscanæ familiæ, vt nobiscum vna parentarent adesse voluerunt. Fructus autẽ, qui è Calaritana vinea legitur, est vberrimus. Multas quotidie Sacerdotes nostri confessiones vitæ totius, easq. satis implicatas & impeditas excipiunt, eorum præsertim, qui à trigesimo, quadragesimo, quinquagesimoue anno, hoc se sacramento non expiarant. Ægris præterea publicisq. custodijs, vitæ subsidia suppeditantur: viduarum solitudini, inopiæq. succurritur: in matrimonio filiæ, quæ suis sunt orbatæ parentibus, ne quod honoris discrimen adeant, corrogatis eleemosynis collocantur. In tradenda vero rudibus Catechetechbe-

techesi plus solito curæ laborisq. consumitur: ducunturq. de more pueri diuinam legem per vrbis compita cantitantes. Maurus quadraginta natus annos, libertatis spe cum Christum se scqui velle dixisset, nec tamen libertatem vllam à suis dominis impetraret, postea morbo oppressus, sensit non tam sibi à corpore, quod relinqueret; quam ab animo, qui nunquam interit, repellendum esse seruitutis iugum. baptismum sine cunctatione poposcit. adeptusq. biduo post salutare IESV nomen inclamans extremum spiritum edidit.

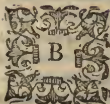
Huius ciuitatis in Societatem amor, acres nostris & ad animarum studium, & ad tuendam collectam virtutis opinionem stimulos addit. Testatur hanc beneuolentiam atque existimationem munerum largitas. Barptolomæus Foresius Calaritanus ciuis, cũ in omni vita Societatis nostræ studiosissimus, tum in extremo spiritu sui simillimus, Societatẽ ipsam suorum bonorum scripsit hæredem. is cum e vita discederet magna contentione Patrem nostrum implorabat Ignatium, & prima illa nostri Ordinis fundamenta, quæ beatorum loco ducebat. Aliæ præterea illustres feminæ nonnulla alia testamento legarunt, ciuisq. in suburbio frequentiore, domo sane commoda nos donauit.

ECCLEsiensis ager, ne is quidem suis fructibus vacuus est. Multi qui infestis tenebãtur odijs ad inimicorum charitatem beneuolentiamque translati sunt. In eoq. numero mulier fuit, quæ filij charissimi cæde, totos viginti menses nullis precibus placari

poterat. & alia, cui cum necatus esset vir, suadentibus nostris vt ab actione desisteret, quam iam intenderat inimico, destitit sane, naturam vincens Deoq. omnem donauit iniuriam. Vidua coniugis obitum ita lugebat, vt multos iam menses nec lugubrem vestitum poneret, nec ad templum accederet; imo ne familiarium quidem congressus & sermones admitteret. sed cum sensim ad ædem nostram venire cœpisset & diuinis sese expiare mysterijs, totam se Dei nutui voluntatiq. permisit. Catechismus traditur pueris ferme ducentis. Pauperes & quos vel coercet carcer, vel à stipe quærenda nobilitatis pudor deterret, conquisitis eleemosynis sustẽtantur. cumq. permulti sine panis frustulo dies aliquot sæpe transigant, impetratum est ab oppidi Præfecto, vt eius rei causa constituantur, qui è finitimis pagis stipem corrogent, idq. fieri magno inopum bono iam cœptũ est. Obeundis vero vicinis oppidis complures inimicorum iræ ferroq. subtracti sunt: corrupti prætérea mores emendati: Sacerdotibus tradita de sacramentorum administratione doctrina: confessiones plurimæ plurimo cum fructu auditæ: multorum præsertim, qui multos annos ab expiandis animis abstinebant.

PROVINCIA BOETICA.

Oetica Prouincia in vndecim diuisa sedes, quadringentos de Societate complectitur. Fuere tum in Hispalensi Professorum Domo, tū in eiusdem ciuitatis Collegio, in singulis sexageni. In Cordubensi circiter octoginta. Quatuor & quinquaginta Granatæ. In Montelano quinquaginta. In Zerensi duodecim. Tredecim in Marcensi. In Gaditano quindecim. Vno plus in Malacensi. In Triguerensi septemdecim. In Vaezano denique duodeuiginti. Morte erepti sunt octo. Adiuncti vnus & viginti.

HISPALENSIS PROFESSA Domus, & alia quædam Collegia.

IN Hispalensi ciuitate varietas ipsa nationum, quæ negotiationis causa frequentes confluunt, peramplum socijs nostris explicat campum, vbi eorum excurrat industria. testatur hominum celebritas ad vsurpanda sacramenta, quæ in Professo-

rum æde tanta est præcipuis præsertim diebus festis, vt celebritatem Iubilæi quodammodo referat.

In HISPalēsi Collegio ad Humanitatis Scholas adiecta recens est disciplina Theologiæ, & quo plus Gymnasio dignitatis accederet, ab honorificis disputationibus, quibus Archiepiscopus Cardinalis interfuit, scholarum sunt ducta primordia. Auxit celebritatem Gymnasij exædificatio recens, creuitq. Auditorum numerus ad nongentos: & quod caput est, cum multitudinis incremento creuit etiam ipsa religio. Quinquaginta se ad religiosos hominum cœtus aggregarunt, ex eoq. numero ad Societatem sex. Ad fouendam autem tuendamq. pietatem adhibita sunt vsitata sodalitatum præsidia, quæ cum Dei Matrem præcipuo quodam religionis studio venerentur, lætiores indies progressus ad omne officij decus experiuntur.

CORDVBAE floret etiam disciplina gymnasij. Prælectiones de rebus Theologicis habentur quatuor, ventitantque discipuli circiter octingenti. Ad augendum autem Collegij numerum ac fortunas, præclara, Deo fauente, iacta sunt fundamenta. Gregorius enim xiij. pro sua in nos indulgentia plus quam patria, tria & ea quidem non exigua sacerdotia nobis attribuit. Ad hanc Pontificiam liberalitatem accessit tanquam cumulus, priuatorum benignitas, cuius subducta summa est scutatorum fere bis mille. itaque diuino munere atque concessu strenue vrgetur incboata templi constructio, propediemq. perducetur ad exi-

exitum. Hæc tam eximia Dei beneficentia, cui accepta referenda sunt omnia, desides nos esse non patitur. conatur vnusquisque pro opibus, vt quærendis animarum lucris tantæ Dei benignitati respondeat. destinatique sunt eius rei causa diuersa in oppida Sacerdotes, præcipueque Lorenam. Est autem Lorena quingentorum & quinquaginta caput oppidorum. erant huius loci incolæ, male in nostros affecti, nec deerant, qui suis concionibus impedire nostrum conarentur aduentum. interposuit suum ipse nutum atque auctoritatem Gubernator, qui cum nostros inuitis omnibus recepisset, vehementer ab vniuerso populo reclamatum est. nemo eos congressu, aut colloquio dignos iudicabat, vitabat eos vnusquisque vt aliqua dedecora ac probra: nec prius hæc de nobis opinio ex hominum mentibus est euulsa, quam à religionis Quæsitoribus singulari studio ac beneuolentia caussa nostra suscepta est. Tum demum ad eos ciues liber aditus patuit, quos conciliare nostri dum student, & ad æternam salutem partim concionibus, partim exemplo vitæ perducere, mirum est, quam subito omnium animos mentesque conuerterint. itaque qui rem putabant indignam, nostros ciuitate recipere, ij postea receptos tanto sunt amore complexi, vt de exstruendo Societatis Collegio mentem cogitationemque susceperint: & in eam rem aureos mille nummos, in annuos fructus spoponderint.

GRANATENSE Collegium.

GRanatæ communis quædam vis morbi, quæ longe lateque peruagata est, nulli fere pepercit è nostris. cecidere Sacerdotes duo, quorum vtilis opera cum probitate certabat: reliqui deuicto morbo ad suum quisque munus alacres surrexere: & quidem tanto ardentiore studio, quanto præclarior sese dabat occasio. Quandiu lues illa occupatam ciuitatem tenuit, nostri externis ægris nullo habito personarum discrimine, non secus ac domesticis affuerunt. nec ægris modo, sed eorum etiam, qui in publicis custodijs habentur, & animis & corporibus prospexerunt. Institutum est inter eos in honorem IESV nominis sodalitium, cuius sodales mensis cuiusque primordijs confessione purgati, cœlestibus primum Eucharistiæ epulis, deinde etiam terrestribus saturantur; excipiuntur enim munifica Archiepiscopi liberalitate conuiuio, qui certam in eam rem pecuniam vnoquoque mense suppeditat. ita effrœnata hominum licentia, quæ in his locis debacchari solet, facile coercetur. Ea re Regij Senatus Præses admonitus, idem ipse quoque in custodia alia superiore non sine approbatione ciuitatis instituit. Ex ijs autem, qui è carcere ad patibulum rapiuntur, Mahometanus quidam rogo damnatus, etsi nullis antea collocutionibus adduci poterat, vt prius quam vita excederet, spretis superstitionibus

pa-

patrijs, Christum Deum, Deique filium agnosceret. tamen auræ cælestis afflatu simul atque accessit ad mortem, sententiam repente mutauit, errorem depulit, edoctusque à nostris elementa Christianæ religionis, ita firmauit animum in sententia, vt tam atroci supplicio suum vltro corpus obijceret. id quod spe salutis minime dubia, fortiter & constanter excepit.

Inter pagos cum vtilitate lustratos, lustrata est etiam Archiepiscopi diœcesis, eo scilicet postulante, ac rogante. Quadam in vrbe, Clerus erat perniciosis factionibus odijsque distractus, quem cum Archiepiscopus ne per idoneos quidem viros conciliare potuisset, sensit ad extremum eius compositionis summam imbecillis esse hominibus reseruatam: indicto Sacerdotum conuentu è Societate Sacerdos, habitaque concione ad placandas iras accommodata, eorum animos conciliauit rursum atque coniunxit.

Ex ijs, qui se Spiritualibus Exercitijs excoluerũt, antiquissimus fuit Regij Senatus Auditor, qui Tribunali id tẽporis præsidebat. Is ea hebdomada, quæ propter mysteriorum, quæ tunc celebrantur, sanctitatem, Maior merito nominatur, curis ceteris intermissis, apud nostros se paulisper collegit, apud eosque repetitis superioris vitæ peccatis rite animum expiauit. Hunc imitatus est alius Consiliarius Regis, qui ad regium tribunal ipse quoque recens vocatus, non prius munus illud attigit, quam à rebus humanis se tantisper abducens,

cens, eidem rerum diuinarum studio eidemque animi expiationi vacauit.

COLLEGIVM MONTELANVM & reliqua.

Montelano Collegio Nouitiorum adiunctæ sunt ædes, in easque socij vnus & viginti recepti. in his viduæ matris vnicus, qui cum ea inscia ad nos discessisset, mater mente pene emota, distractionem illam ægerrime ferens, longum iter ingreditur, vt solatiū solitudinis suæ, carissimumq. pignus recuperaret. Vt vrbem attigit factaque est filij alloquendi potestas, Quas lacrymas precesq. non fudit? quos amoris stimulos non admouit, vt pectus tenerum emolliret? sed aduersus ea pectora, quæ cœlestis amor obarmat, irrita est omnis ars, & plus habet roboris diuina charitas, quam materna. itaque diu illa tironem oppugnare potuit, expugnare nunquā potuit. Iam alienæ salutis procuratio, eadem, quæ semper: nec tamen in animorum cura suscipienda corporum est neglecta salus. In summa annonæ difficultate, quæ durior facta erat indies, inita est eiusmodi ratio, vt & publicæ calamitati & infimæ multitudini, quæ per id tempus extrema premitur egestate, consuleretur: corrogatæ sunt singulis hebdomadis a nobilitate pecuniæ, nec vlla fuit hebdomas, qua non ad aureos minimum quinquaginta pecu-

euniarum summa pertingeret: ita miserorum est leuata mendicitas. Aluit autem hanc ciuium inchoatā beneficentiam singularis pietas Marchionis, cuius auia optima femina collegium nobis à fundamentis extruxit, opibusq. ditauit.

In Collegio MARCINENSI Ducis Archobrigensis rogatu, eorum patrum, qui ad instituendum Procuratorem Prouincialem venerant, coactus est cœtus. quamdiu autem dimissus non est, semper ab eo omnia ad omnes vitæ vsus suppeditata sunt, dataque vestis in templum textili auro argentoque depicta, quæ septingentis aureis indicatur.

GADIBVS nostrorum opera in animorum salutem sane quam vtiliter impenditur. portus enim Gaditanus cum inuehendis euehendisque mercibus maxime celebretur, mercatores in negociatione gerenda, arctas impeditasque conscientiæ rationes apud nostros expediunt. ita ab iniquis fœnerationibus quæstibusque nefarijs plurimi reuocantur. Sunt etiam à nostris Turca & Saracenus Christianis legibus, priusquam baptismate lustrarentur, imbuti. Ciuium autem quæ sit religio vel è templi cultu conijcitur: plurima id liberalitate splendet, initaque pecuniæ summa in vsus templi collata, reperti sunt aurei nummi ferè quingenti.

TRIGVERENSI Collegio, Dux Metinensis pro singulari eius in nos amore, aliquot agri iugera cum Collegij prædio continentis attribuit.

In MALACENSI Collegio diuturna pestilentia, quæ Ciuitatem perpetuis fere funeribus exhausit,

hausit, gymnasii numerum non mediocriter imminuit. Aucta tamen facultas est de hominibus bene merendi, aliis in studiis atque muneribus. miseris, quoad fieri potest, benigne succurritur. adhibentur affectis morbo solatia, omnibusque opibus, qui morti proximi sunt, confirmantur.

In VAEZANO Collegio, graues ciuium contentiones, vnde magni motus metuebantur, sopitæ sunt: effectumque, vt quorum vel vita, uel fortuna, uel fama denique uiolata essent, ii suas iniurias voluntaria obliuione contererent. ex eo numero quidam brachio uulneratus, non modo iniuriam suam ipse contempsit, sed percussorem è publica custodia, quo supplicij caussa coniectus erat, mittendum curauit.

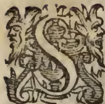
In XEREZANO Collegio, quanquam pestilentia ciuitatem uehementer afflixit, tamen singulari Dei patrocinio è nostris neminem læsit: & tamen tantum abest vt pericula declinarēt, vt ne quis æger suam operam præsentiamque requireret, vitas suas animarum saluti posteriores ducerent. Itaque quisquis Sacramenti caussa presbyterū euocasset, ad eū sine recusatione ac sine discrimine mittebatur. Respublica quæ factionibus ante diuisa, hostiliter secum ipsa certabat, odia sua publicæ incolumitati concessit. Foris autem ciuitas quædam, cuius disciplina omnis effractis legum iurisque repagulis interierat, cœlesti primum ope, deinde etiam nostrorum diligentia seipsa correxit, iisque se institutis astrinxit, vt quæ ab omni pietatis genere aliena erat, postea ad accipien-

pienda pia quædam munuscula, quæ ad acuendum pietatis studium dispertiebantur à nostris, certatim vniuersa concurreret.

PROVINCIA PERVANA.

Vnt in Peruana Prouincia centum amplius ac triginta de nostris. In Limensi Collegio, quod omniū maximum est. septem & sexaginta. In Cuschensi vndeuiginti. In Potosino quatuordecim. In Arequipensi decem. Totidem in Pacensi. In Iuliensi sede duodecim, In Residentia S. Iacobi, quæ passuum circiter duo millia Lima distat, non plus duo. In Societatem adscripti sunt octo. Obijt vnus.

Constat hæc Prouincia triplici hominum genere, Hispanis, Indis, atque Aethiopibus: quorum numerus duplo maior quam Hispanorum est. omnium saluti pro virili succurritur, ac præter conciones templorum, habentur ab omnibus fere Collegijs conciones in foro, non modo pari cum vtilitate, sed sæpe etiam superiore. Aethiopum præcipua ratio ducitur, præsertim Limæ. Nullum genus hominum, Sacerdotum opera magis eget, adeo inanes scientiæ hebetesq. reperiuntur, &, quod inscitiam plerumque consequitur, moribus corruptissimis. excoluntur ver bo Dei, & Christianis præceptis assidue. Excunt nostri medios in vicos, publicasq. vias, cosq. blanda ora tione

tione vel in forum, vel in Paroecias ad audienda salutis verba perducunt. ita ab impuris ludis, & ebrietatibus, vbi se frequenter occidunt, facile reuocantur. Ex hoc hominum genere, duodecim millia amplius Limæ versantur, vt necessario varia vrbis obeunda sit regio, nec vno tantum loco diuini verbi semina iacienda. Ad Indos festo quoque die pij sermones habentur, idq. in omnibus ferme Collegijs. Sunt & sodalitates vbiq; ad sanandos tum Aethiopum tum Indorum mores, in quas nulli prius aditus patet, quam eius perspecta & explorata sit virtus. atque hæc ad reprimenda vitia non mediocris est ars. vitat enim ea quisque omni animi prouisione, quæ sibi sodalitatis aditum intercludant. Iam sacramentorum plurimus vbique vsus. auxit tam salutarem consuetudinem, præsertim inter Hispanos perfrequens Iubilæum, quod qui consequi volunt (volunt autem semper innumeri) necesse est Sacramenta percipiant: ita fit, vt à præbenda confitentibus aure nulla sit quies, præsertim quod nescio qua hominum religione, vel de Societate nostra iudicio, confessionis caussa ad nos plerunque concurritur. Testabatur quidam non sine lacrymis, cum annum iam vigesimum ad Sacerdotis genua non accidisset, per quietem sibi, visum esse eximia forma puerum toga purpurea, qui negligentiam salutis accusans moneret, vt admissa dedecora confiteretur, statimq. se è lecto surrexisse, pueroq. duce ad Limēse venisse Collegiū; ab eoq. commonstratis Collegij foribus iussum esse in eo expiare peccata: ibi enim veram medicinam

animi

animi repertum iri. Huius visi species in eius animo sic insedit, vt nulla interposita mora concesserit ad Collegium, Rectorisque pedibus aduolutus peccata sua multis cum lacrymis sit confessus. Si id visum diuinitus est oblatum, est quod ille diuinis monitis gratiam habeat, quibus se recepit ad frugem: sin autem fortuitum fuit, & vt pleraq. somnia, casu accidit; tamen ex eo ipso facile est iudicare, quemadmodum affecti sint homines erga nos, quibus etiam occurrimus quiescentibus. Atque vt qualis sit non Hispanorum modo, verum etiam Indorum Aethiopumq. in nos beneuolentia perspicias, illud sileri non patiar. Mulier quæ ad verum Dei cultum nostrorũ opera se conuertit, appropinquante morte, beneficij memor, cum sibi nihil esse intelligeret, quo tantũ munus remunerari posset (erat enim inops) maritum accersiit, eiq. significauit hanc esse suam supremam voluntatem, vt eum in seruitutem traderet Patribus, antequam decederet: allatisq. testamenti tabulis, fecit quod dixerat, viro non modo non repugnante, verum etiam lubente. qui cum suum se non esse perspexit, sed in nostrum transisse ius, ad Rectorem alacer adijt, & quantum in ipso fuit, eius se nutui potestatiq. permisit.

Nec vero domi tantũ nostrorũ se charitas tenuit. multiplex enim ac varium animarum caussa susceptũ est iter. Vt pauca de multis. ab Arequipensi Collegio in remotas partes, & Hispanis vix antea cognitas itum est, quanto cum labore non facile dixerim. superandi fuerunt prærupti atque asperi montes, &

superan-

superandi pedibus, non iumentis; adeo in arduos eriguntur ascensus. est præterea regio infesta viperis ac cyniphibus, cœlum graue, calores immoderati, vt nihil te præter animarum lucrum alliciat. Complures ibi baptizati sunt Indi, complures ad baptismum eruditi, multi item à suis expiati peccatis, & quoniã ita charitas ac necessitas imperabat, mortuorum interdum corpora sepulturæ mandata.

A CVSCHENSI Collegio varij etiam in varia loca dimissi sunt socij. Patres duo vno adiuncto laico, in quorundam militum comitatu ad exquirendas infidelium Indorum regiones per mediterranea huius prouinciæ loca profecti, quos labores ærumnasque pertulerint, longum esset enumerare. Cum aquis in itinere luctandum fuit non sine præsenti mortis periculo, & trabibus credenda corpora ad iras fluminum euitandas. interdum per auia montium, & iuga aspera transeundum, victu pene nullo, & cultu corporis valde tenui, insequente præterea à tergo cyniphum examine molestissimo. itaque, quod necesse fuit, nonnulli è militibus fame, alij fluctibus perierunt. nostri Deo miserante, cuius caussa laboriosum illud iter erant ingressi, ex ipsis mortis faucibus euasere. Nec vero his laboribus territi acres Christi milites, de repetendis suis sedibus cògitarunt. nimis dulcis est animarum salus, quæ te semper ad pericula vocat, nouos semper ad labores inuitat. In aliam regionem cum ijsdem militibus perrexerunt, & ad certa discrimina calamitatesque antecedentibus grauiores. Itaque ex tot itineris in-

commodis ac molestijs domum reuecti sunt ægri. Cui non miserationem commouissent exangues illi pallidique vultus? summa erat oris macies, summa tenuitas, deformitas vero corporis tanta ex crebris vlceribus peregrinando contractis, vt reuerti ad pristinum habitum sedula ac diuturna curatione vix possent. Non temere sed consilio ea instituta profectio est. spes enim erat, fore vt multæ barbaræ nationes Christi legi sua colla subijcerent, nec ea quidem erepta est, sed dies videlicet expectatur.

Ad Indos Carauayas destinatus est alter, qui ne ipse quidem suæ fuit expers coronæ, nam vbi molestias multas in erudiendis cælesti doctrina barbaris deuorasset, dum aliam ex alia profectionem cogitat, equi lapsu præcipitatus in terram, domum reuehitur semiuiuus. sed diu post recreatus è morbo, tanto ardentius has optauit expeditiones, quanto sibi exploratius fuit, hæc ijs potissimum reseruari, quos in amoribus Deus habet.

A POTOSINO Collegio missa sunt etiam in exteras gentes summa cum vtilitate subsidia. Pater quidam ex ijs, qui nouissimi ex Hispania venerant, nactus duas de præcipuis Indorum linguis, ad barbaros quosdam Superiorum iussu se contulit: ibi magnam vim hominum sacro fonte lustrauit, in ijsq. centum amplius ex vtroque sexu iam senes, quorũ nonnulli eo ipso, quo renati sunt die, tanquam iam cælo tempestiui ac maturi de vita migrarũt. Duplici peregrinatione, semestri non amplius spatio, trecentos viros & feminas baptizauit. familias integras nõ pau-

eas catechesi & concionibus iuuit, plurimos à vaga & turpi copula ad honestum & constans matrimonium reuocauit. Scelera multorum præbendis rite auribus expiauit. non illum frequens imber, non vastæ atque horridæ solitudines, non asperitas niuium ac frigorum, non iniuriæ nocturni cæli, sub quo pluuijs madefactus aquis, pernoctabat interdum, ab animarum caussa retardauit. hæc enim sæpe ferant, hæc subeant necesse est, qui per hos Indiæ tractus conquirere iubentur animas. sed laborum tristitiam dulcedo temperat cælestium voluptatum, facitque vt alacriter iniucunda, difficilia facile suscipiantur.

In sede IVLIENSI perpetuis item se laboribus fratres exercent, siue externis siue domesticis. domi duodecim hominum millibus quotidianum diuini verbi ac Sacramentorum pabulum subministrant. Foris diuinis præceptis imbuuntur agrestes. itumq. eius rei caussa varia in loca, præcipue ad syluestre genus hominum, quod in montibus vitam degit, nec vno tantum loco consistit, sed huc atque illuc venationis caussa pererrat. Nostri dum pari studio venantes venantur, non paucos ex eo numero Catechesi diligenter excultos, ad baptismum adduxerunt: & à vaga illa syluestriq. vita ad elegantiam societatis humanæ traductis, domos apud se annonamq. de suo singulis mensibus assignarunt. Multa consulto prætereuntur, quæ geruntur ab ijs, qui ad exteros dimittuntur. Ne omnes quidem profectiones omnium, quæ in vniuersa Prouincia quatuor & viginti numeratæ sunt, commemorari possunt: Satis est

ex vnaquaque re delibasse præcipua, quæ & eorum virtutem, quorum narrantur acta, declarent, & ceteris proponant exemplum ad imitandum. Nec vero nostri tantum ad cogendas errantes oues, sed hæ quoque ipsæ ad alienos pastores vel ex disiunctissimis locis venere nonnunquam. Limam cum à Chilensi Prouincia naues appulißent, vnus è vectoribus ad pietatem sua sponte propensus; cum multa in ea regione de nostris hominibus cognouisset, incensus tum videndi cupiditate, tum expiandi animi, passuum millia quingenta venit. Sane plurimum habet momenti ad animarum salutem vitæ integritas ac sanctimonia, cuius fama ipsa, vel ex vltimis terris homines excitantur.

Habitum est hoc anno Prouinciale Concilium, cui noster etiam Prouincialis interfuit, multaque in eo de nostrorum sententia, in Hispanorum atque Indorum commodum sunt decreta. Sanxit Synodus ipsa, præcipue vt catechismus & liber aliquis ad instituendos animarum custodes, tum Hispanica lingua tum duabus Indicis scriberetur, cautumque ne quis in posterum Indis traderet, vt fiebat, suo arbitratu Christianæ rudimenta doctrinæ. Data est hæc prouincia nostris hominibus, à quibus magno labore & vigilijs perfectum est opus. Idq. tum vulgo probatum, tum ipsi Concilio, cuius per edictum nemini licet inter Indos alia vti formula catechismi. Res fuit plane salutaris. nam cum antea siue inscitia, siue incuria interpretum, plurimi orirentur errores, nouæq. opinionum caussæ semper existerent, nunc huius catechismi

chismi beneficio facile impetratum est, vt quid ab Indis sentiendum quidue reijciendum in fide sit, intelligatur.

Litteræ suos quoque progressus habent. Est Limæ discipulorum contubernium e tribus & viginti collegis, cuiusmodi sunt Collegia Salmanticæ vel Compluti. ij nostras frequentant scholas: nec parum ex eorum accessione gymnasio nostro allatum est ornamenti. quanquam autem suum ipsi Rectorē probatis moribus habeāt; Nostri tamen hoc susceperūt, vrgente Prorege, vt eos ad pietatem religionemque dirigerent. ex eoq. numero vt è reliqua disciplina nostra, ad cœnobium multi se conferunt.

Iam vero commoda quoque augentur externa. Vir nobilis nostræ vitæ familiæq. percupidus, dum in hac mente ac cogitatione versatur, mors interuenit. Sed quando nobis tradere se ipse non potuit, sua certe quin traderet, facere non potuit. hæredem Limæ Societatem instituit ex asse, totaque hæreditas pluris decem scutatorū millibus æstimatur. Nostri ei & tanquam fratri, & tanquam benefico parentarunt, eandem illi precati sedem & locum in cœlo, qui nostris, vt speramus fratribus reseruatur. Inda præterea mulier, tria aureorum millia testamento reliquit, & ab alijs alia Limæ sunt data. Par ac fortasse superior Potosi liberalitas cernitur. nec mirum, sunt enim hic argenti fodinæ, vnde in Hispaniam diuitiarum plurimum asportatur. ita quicquid nostri vellent, à ciuibus vel nutu consequi possent. Sed tamen sibi temperant, ne pluris aurum quam animas

facere videantur. Templum ibi perelegãter exstruitur. qua in re maxime Indorũ declaratus est amor, singulis diebus mille, vbi opus erat confluebant ad fabricã. Senatores vero Regiæ Curiæ, aureos quotannis mille eleemosynæ nomine decreuerunt. eorum autem rogatu, traditur à nostris publice Indica lingua, magno tum Indorum, tum Parochorum bono: plurima enim ex eius ignoratione sacrilegia ac facinora admittebantur, quæ nunc tandem eius scholæ beneficio tolluntur omnia.

PRO-

PROVINCIA MEXICANA.

ETsi ab hac Prouincia annuum nobis litterarum munus persolutum non est; tamen ex priuatorum litteris nonnulla, quæ ad exemplum communemque lætitiam facere videbantur, excerpsimus. Ea fere ad Pascuarense Collegium spectăt omnia. cuius Rector cum animaduerteret superioribus annis ijs de rebus valde ieiune exiliterq. perscriptum esse, & ingentes præteriri fructus, qui ex Indis quos Naturales appellant (id quod in his locis spectatur in primis) percipiuntur; summam ipse rerum omnium ad nos perscripsit; qua & mores gentis, & eius ad Christum conuersionis initia ac progressiones, & ea denique, quæ ex Societatis in eas regiones ingressu sunt consecuta persequitur. Ea nos hoc loco subijciemus. Nostrorum autem in hac Prouincia numerus solet esse minimum centum ac viginti. Quot autem Prouincia ipsa sit vel aucta tironibus, vel diminuta mortuis, sciri litterarum intermissione non potuit.

COLLEGIVM PASCVARENSE.

QVoniam hic Hispanorum magna vis est, multique loci propinqui, ea natione referti; cogimur & eorum, & Naturalium Indorum animis opitulari. Itaq. tanta est nostrorum occupatio, vt si plures essent operæ, ex quoque plurimum negotij haberent, si vel vnis tantum Hispanorum commodis deseruirent. Quæ tamen occupatio, si cum ea, quæ cum Indis suscipitur comparetur, nulla propemodum videatur. De vtroque hominum genere dicendum erit, prius de Hispanis, postea de Indis. Habentur ad Hispanos tum in nostro, tum in curiali templo, statis temporibus conciones, quarum longe lateq. patuit vtilitas: sed ea præcipue in componendis iratorum animis versata est. Ineunte quadragesima, cum primarij ciues disiuncti distractiq. essent inter sese, & diuturna iam lite mutuæ quotidie offensiones existerent, vt tantum non ad arma cædesq. veniretur, placuit Deo, Sacerdote nostro de ijs Euangelij verbis concionante, Diligite inimicos vestros &c. ita omnes ad æquitatem flectere, vt simul ac concionandi factus est finis, antequam templo pedem efferrent, violatam amicitiam mutuis amplexibus redintegrarint. Egregium spectaculum & lacrymas vel extorquens inuito, ciues nobiles in celeberrimo templo, atque in luce totius ciuitatis, supplices sibi esse uicissim pacis & veniæ caussa; omniaq. Patris arbitrio ac moderatione transigenda ac

con-

constituenda permittere. Publica fuit ciuitatis vniuersæ lætitia, eoq. maior, quo maior fuerat desperatio concordiæ. Per quadragesimam habetur ad rudes, & seruitia domestica Catechismus. Domi Hispanorum ciuiumq. liberis prima litterarumelementa traduntur, vt ea non modo probe norint atque expedite legant. sed etiam vt calamo scite fingant, & exprimant atramento. horum magnus est numerus, nec mediocris ex ijs capitur fructus, curantur enim eorum animi pro ætatis captu sedulo ac diligenter, vnusq. è nostris in eam rem totus incumbit, egregia cum laude & commendatione Societatis. Hispani suam in nos vicissim beneuolentiã studiumq. declarant, dum suis non amplis opibus nostram leuant inopiam. nam cum huic domui nulli sint reditus, neq; aliũde sint prompta quotidianæ vitæ subsidia, accedantq. sumptus domesticæ fabricæ; tamen quod ad victum & cultum pertinet, sola hominum liberalitate cuique fit satis, eaq. tam voluntaria, tam nullis euocata nutibus, vt nostri petendi cura, aut contrahendi æris alieni solicitudine liberentur. Quid? quod ad templum quoq. cumulus benignitatis ascendit. nam cum paucis ante diebus ad sacrificia vix necessaria vestis ornatusq. suppeteret, propterea quod ad Vallisoletanum Collegiũ, vt mox dicetur, omnia pene translata essent; nunc de necessario apparatu nihil ferme desideratur. Atque vt hoc studium subleuãdæ tenuitatis nostræ cum omni amoris significatione coniunctum, planius intelligatur, proximo Augusto nostris ædibus de cælo ta-

ctis

ctis (sũt enim in his regionibus crebri fulminũ ictus) subito concepit ignẽ sacelli maximi contignatio, quæ aridis cõstabat ex paleis: cũq. serpere momẽto flãma cœpisset, & iam in templũ titiones crebri deciderẽt, suspicati sunt homines, in cineres redactũ iri omnia, erat enim, vt dixi, domus tũ arida materie, tũ gemina contignatione contecta, nulla re intermedia, quæ aut probibere, aut morari posset incẽdiũ. Vt ignis apparuit, certatim aduolant vniuersi ad ferendã, quã possent opem: antiquissimum fuit, ignem pabulo probibere, & quæ alicuius essent pretij à flamma defendere. erat tum fœdum imbribus cœlum, & tamen nobiles ac primarij viri, nullas cœli veriti iniurias, res nostras igni subtractas in suas ædes custodiæ caussa suis humeris comportabant. nihil reliquerunt, quod non cum diligentia domi suæ conditum asseruarent. ipsas quoque imagines tabulasq. templi vna cum cratibus, & quicquid tolli & commoueri loco poterat, abstulerunt. Diuini muneris fuit, vt ædes nostræ, quanquam deletæ iam igne putabantur, propterea quod aduersus incendij vires vis omnino nulla valebat, incolumes tamen conseruarẽtur. Tantum ille animi tribus Indis iniecit, vt ædium superiora conscenderint, obuolutiq. suis ipsi pallijs, stragulisq. tecti, medios sese in ignes horribilesque flammas immiserint. ea ratione, vt vna omnium vox fuit, diuinitus stetit ignis. Quid enim causæ fuit, cur pallijs stragulisq. parceret, aptissimo tamen flammarum pabulo, parietibus vero, ceterisq. rebus non parceret? adde quod in ea vrbis parte nostræ

sunt ædes, quæ his maxime cladibus est obnoxia, vt nemo dubitet, quin ab eodem restinctus sit ignis, à quo de cœlo vibratus, vt vel hoc ipso videatur voluisse vibrare, vt & quo nos tueatur amore; & quæ sit ciuium in nos charitas declararet. Illustriorem fecit diuini numinis prouidentiam, quod cum fulmẽ accidit, omnes fere domo aberant, erat enim is Ioanni Baptistæ neci festus ac sacer dies; quo die septem de nostris ab Vrbe discesserant, duo longe aberant à discrimine: tres, qui proximi erant, subito exanimati metu, atque intermortui, mox etiam robur atque animam receperunt. quod si reliqui domi mansissent, quis præstare posset omnibus hunc eundem euentum? cum præsertim ille ipse locus, quo plerumq. colligendi sui causa sese nostri recipiebant, sit de cœlo percussus. Inanis reperta est eo die domus nostra ab omni supellectili, nec vbi quærenda esset meminerat quispiam, erant enim omnium animi pene attoniti, & vt ij, qui cum vim tempestatis effugerint, nihil fortunarum ceterarumq. rerum meminerunt, salui tantum capitis memores & euitati periculi. Hoc superato discrimine, quicquid pij homines è nostris ædibus custodiendum abstulerant, id omne biduo fideliter retulerunt. nihil omnino desideratũ est, nihil non repertum. Quod admirãdum sane fuit, tum quia plurima supellex erat, tum quia multa in ea perexigua atque minuta, quæ sine scelere retinere quis poterat, nemine explorante præsertim, quid quisque surriperet, vel auheheret. Hanc fidelitatem excepit cum Hispanorum, tum Indorum noua beni-

gnitas.

gnitas. Illi pecuniam, hi operam in resarciendas ignis iniurias muniendamque paulo firmius domum contra fulminis impetus contulerunt.

Suscepta sunt ad Hispanorum regiones plena vtilitatis itinera, præcipue in oppidum quod Zamorã vocant, multis precibus incolarum. Sed eo Sacerdos noster vt venit, ita impedita ac perturbata offendit omnia, vt iam de reditu cogitaret. Incitati erãt animi omnium contra Parochum, odiaq. spectabãt ad certam cædem, & quoniam pater ciuilis commotionis ignarus, diuerterat ad Parochum, iccirco qui illum æquis oculis aspicere, aut affari vellet, inuentus est nemo. Sed dum ad colloquium singulares homines Pater elicit, & ad congressum inuitat, vbi plures semper difficultates animaduertit, hospitij commutandi consilium capit. Obrepserat iam Quadragesimæ solemne ieiunium, aptissimum anni tempus ad animorum curationem. per hanc igitur opportunitatem, statuit pater sibi habendã esse die cinerum concionẽ. populus nihilominus perseuerabat in odio, & in Parochum sic erat incensus, vt ne eius quidem manu aspergi sibi cineres pateretur. minus ergo secundis auribus auditus est pater. redit tamẽ ad concionandũ perendie, quo die quoniam ex euangelio inimicorum charitas commendatur, visus est nonnihil iras hominum mitigasse. Sed inimicus homo, qui ad animarum perniciem semper incumbit, eo ipso die iterum turbauit omnia. Iam ventũ erat ad manus, eductiq. micantes gladij, ac nisi peropportune interuenirent, qui digladiantium congressum

pu-

pugnamq. dirimerent, alij mortui, alij grauibus confossi vulneribus efferrentur. Summum tum periculum Parochus adijt, cuius causa omnis illa excitata tēpestas erat. Interim res defertur ad Patrem, qui pro virili parte animis vtcumque sedatis, postridie ad Sacrificium populum vocat, nulla concionis facta mentione, ne vt plerumque fit, multi nondum sani suique compotes, quæ sibi salutaria esse possent, audire nollent. Peracto sacro, sermonem ex æquo familiariter instituit ad conciliandos animos accommodatum. Sed ei orationi tantas vires attulit Deus, vt priusquam perorandi factus est finis, discordiarum principes valde permouerit. hic fundamenta iacta sunt pacis, mutuiq. complexus dati, summæ indices charitatis. Postea ad eos Pater, qui tum abfuerant, adijt, cum ijsq. Deo duce sic egit, vt nullæ amplius resederint simultatum reliquiæ. Postero die promulgatum est à Patre Summi Pontificis Iubileum, nondum enim eo vsque peruenerat. ac per eam occasionem tanti facti sunt ad sacram Confessionem Communionemq. concursus, vt quanquam ille diluculo ad audiendos in templo pœnitentes euigilaret, multi tamen anteuerterent præstolantes. increbrescebat deinceps numerus eo vsque, vt ad inclinatum iam in pomeridianum tempus diem, de sella surgere, quo se mane reclinauerat, non liceret. Secundum cibum eodem redibat, ibiq. ad quartam noctis, absoluendis reis operam dabat. ita debitum psalmodiæ tempus, ceterarumq. ex instituto precū, commentandiq. ea, quæ pro concione dicenda essent,

sent, id totum somno, qui parcissimus erat, eripiendum fuit. Pœnitentium animis nihil paratius, nihil eorum confessionibus explicatius, magna vt esset Sacerdotis nostri leuatio. Confessionem ab ipsis pene incunabulis ordiebantur omnes: sed quoniam per tēporis breuitatem (quindecim enim modo dies Pontificis Iubileum tenuit) eius generis confessiones tam multas excipere non licebat, complures ex his Pater præsertim eorum, quorum studia non ita incensa cognouerat, in aliud tempus reÿciendas putauit. Exacto Iubileo, ÿs tantum confessionibus, quæ plurimæ fuerunt & magni ponderis data opera est. ita tamen, vt eodem tempore Indorum famulis atque mancipÿs, quorum magna multitudo erat, consuleretur. Sub idem tempus eius rei causa è finitimis quoque locis, conferta pœnitentium turba confluxit. Ex quibus nonnulli multos iam annos animos non curarant, qui tamen confessionis medicina, quam vehementer egerent, testes sunt Patris aures, quæ ad eorum confessiones horrebant. Qui per Iubilei dies sese expiauerant, ÿ denuo ad confessionem paucis ante Pascha diebus, tanto cum progressu suiq. mutatione redierunt, vt non sine magna tum admiratione tum voluptate, multa sibi sacerdos de eorum constantia ac salute polliceretur. Nec vero in tanta confessionum ac concionum occupatione prætermissa est Christiana doctrina. hanc Pater prouinciam cum obire ipse non posset, homini dedit externo, familiari ac probato. attulerat ipse Catechismi libellos duos, alterum Indicè, alterum Hispanicè con-

scri-

scriptum, quibus vtrumque genus hominum facile per vnum aliquem de populo posset institui. habebatur ea de re conuentus statis locis atq; temporibus, eoque nonnunquam Pater cum per occupationes licebat, inspiciendi caussa se conferebat. Non tacebo unum, quod dum hic versatus est pater insigne contigit ad docendum, quanti Deus fieri velit Ecclesiæ Catholicæ ritus ac cerimonias. Erat morti proximus æger quidam, nec aderat Parochus, qui sacramenta nouissima ministraret. Vocatus est ad eam rem Pater, qui hominem vt aspexit cum mortis angoribus conflictantem, desperatissimum iudicauit. dedit operam strenuam, vt ægrotus expiare se vellet, sed nunquam ex eius ore verbum vllum expressit, imo ne vlla quidem sensus deprehendit indicia. Interposita non longa mora, reuocatur à familiaribus Pater, quod diceret obsideri ægrum à malo dæmone, videri enim Crucis signum sacrasque reliquias admotas corpori gestu ipso repellere. redit Sacerdos noster sine cũctatione quo vocabatur, ægrumq. magis anxiũ & fatigatum offendit, tanto vndique sudore manantem, vt ex fluuio aliquo, tum primũ videretur emergere. Apparebat tumor in gutture ac distortio quædam, vt si quis fauces arcte comprimeret. Pater cum uim Dæmonis non leui coniectura ac suspicionibus coargueret, ad exorcismos precesque descendit: ita pacatiorem illum quidem, sed mortui similem reddidit, fusum ac stratum toto cubili sine vllo motu, sine voce. Postridie rediit iterum angor ille, & reliqua æstuantis ægri deformitas non

sine

ſine magna Patris admiratione,qui dum rei cauſam ſecum ipſe perquirit,venit in mentem,quod de Thobiæ coniuge ſacræ narrāt hiſtoriæ,placuitq. de ægro quærere,vxoremne haberet,& quod illi vitæ genus & inſtitutum eßet. reſponſum eſt, non multis ante diebus vxorem ab eo ductam, verſariq. vna ambos, nondum tamen factum eſſe ſacrum,nec adhibitas ceremonias ex Concilij Tridentini præſcripto. Pater tanto magis ingreſſus in cauſſam,ſuſpicatus eſt pœnā illam immiſſam eſſe diuinitus,quod neglecta viderentur Tridētini Concilij decreta. Peractis iterum exorciſmis, conquieuit iterum æger,multoque factus eſt melior. ſed quo facilius reliquam curationem admitteret,dedit operam Pater,vt vniuerſæ vitæ peccata confiteri vellet. Igitur generalem illā confeſsionē orſus,quam ex inſtituta formula Confeſsionis Hiſpanicæ, ante peccatorum enumerationem præfari ſolent;vbi ad ea verba peruenit,quibus Diabolo remitti nuntium ſignificatur, illico ſubſtitit, nec progredi verbum potuit. Vrgebat tamen nihilominus Pater, & vt verba illa proloqueretur,inſtabat. ſed cum illuc ventum erat, aut ea præteribat ſilentio, aut ad initia & præterita recurrebat. Quod cum Pater attente perpenderet, ſtatuit planam illi ſuſpicionem ſuam facere: qua edita atque expoſita,iuſsit obtemperari Concilio, atque interim coniuges ſeparari. Quid multa? reddidit Deus firmitatem ac valetudinem ægro,vt dubitare iam de cauſa non poſsit, qui ſublatam cum cauſſa viderit pœnam. Tum denique ad expianda anteactæ vitæ peccata,& ea enuncianda,

da, quæ antea nō poterat, adductus est: ex eoq. tēpore solutiore semper animo fuit. His Pater officijs vsque eo omnium animos sibi deuinxit, vt eius postea discessum moderate ferre non possent. Sed suadebant reditum domesticæ curæ: & sua quoque subsidia, relicta ciuitas requirebat. Zamorani vt omni comitate atq. officio manentem Patrem complexi sunt, sic abeuntem omni officio prosequi voluerunt. Sed de Hispanis satis. Venio ad Indos Naturales, vt primum quæ sit regionis natura, quiq. hominum mores; deinde quæ fuerint horum conuersionis initia, & quæ pietas: tum quæ per Societatis homines diuina bonitas gesserit doceamus. Est Mexicana regio, maxime temperata: vbi nulli sunt immoderati calores, nulla frigora duriora: cœlum omni flatu noxio caret, idq. perpetuo fere anni tempore. temperat nimios calores vespertinus præsertim imber, qui à Sextili ad Septembrem quotidianus est. Nam matutina tempora sunt plerumq. nitidiora, noctes etiā puræ ac serenæ, nulla cœli perturbatione vel caligine fœdæ. atque hoc demum regionem & si ea torridæ Zonæ subijcitur, celebrem facit. Pomorum magna tum varietas, tum copia: frumento & pecore abundat. Vaccina caro adeo vilis est, vt duodetriginta libræ ad denarium ferme redierint, cum tamē hic denarius, quam alibi sit dimidio minor. Stat veruex duobus duntaxat tribusue denarijs. vix autem vno gallina, quò si pretium ascendat, summum putatur. Ceterarum item rerum tanta vilitas est, vt in quotidianum victum nulli pene sint sumptus.

Mechoaca nouæ Hispaniæ prouincia, distat ab Vrbe Mexico, leucas circiter quadraginta, ab altitudine poli, gradus vndeuiginti. Prouincia vero ipsa Mechoacana leucas colligit per ambitum octoginta, totaq. Vrbibus oppidisq. distinguitur. abundat suauitate & multitudine piscium, herbis etiam atq. arboribus ad morborum remedia ac vulnera plusquã reliqua regio. Multi in ea senes, valentes omnes, hominum corpora procera atq. optime constituta. ingenia mitia atque erecta. verbo vix edito alienam mentem assequuntur, verbo item explicant suam, idq. periti imperitiq. linguæ, cum tamen in nostrorũ lingua sint pene surdi. Lingua autem vna & eadem est fere vbique, quam Tarascam vulgus appellat, & Mechoacana dicitur, quæ non magno illa quidem studio ac labore perdiscitur, sed est tamen vsque adeo artificiosa, & tam admirabili compositione atq. contextu, vt linguarum periti, negent vllo pacto sibi videri cum ea conferendã esse, siue Græcam siue Latinam. adeo autem locuples est, vt nihil sit, quod pluribus vocabulis, ijsque maxime proprijs efferre non possit. orationis particulis abundat, unde omnis difficultas oritur si qua est: nam quanquã sine ijs linguæ constat intelligentia, oratio tamen efficitur inquinatior. est Latinæ simillima, vt sæpe altera pro altera vtaris imprudens. atque hæc nimirum causa est, cur facilior cum sit, probe tamen teneatur à paucis; suppetunt librorum auxilia multa, vnde eius disciplina petatur, qui & loquuntur castissime, & sunt de rebus quæ lectorem alliciant.

Com-

Commendant præterea artes ingenia. ab his varia illa opera ex auium pinnulis elaborata, ab his incisæ in arundinem peruenustæ picturæ, ab his alia multa præclara ad aspectũ, plena artis, plena ingenij prodierunt. Quicquid operis faciundum loces, id illi quamuis oculis nouum & nunquam antea conspectum, modo exemplar afferas, recte ac perite, nihil vt desiderare possis, efficient. Sunt ad virtutem ac pietatem, vt hoc ipsum mox planius, natura ipsa propensi, externoq. templorum cultui deditι, quam qui maximè. atq; idcirco optimi inter eos sacrorũ symphoniaci reperiuntur, qui missarum solennia non minore cum apparatu celebrant, quàm in suis templis Hispani: adhibentq. tibias tubasq., lituos, & id genus alia permulta, quæ sua arte ingenioq. perficiũt. Gentis origo incerta. apparet tamẽ non omnis fuisse veritatis expertem. Nã & mundũ diuinitus conditum ab aliquo temporis principatu, & fictum dici hominem ex argilla, & vniuersam terram ab imbribus inundatam. Sed fabulis mista sunt omnia. Perstringam nonnulla breuiter, vt quantis ex tenebris hanc Deus gentẽ eruerit, magis appareat. Aiebant a Dijs fictos homines ex cinereis orbibus octo, sanguine imbutis, expresso ex aure cœlestis nuntij, quẽ ad id superi destinassent. Eum autẽ nuntium appellatum esse Curiti Caleri, hoc est Sacerdotem magnum, qui cum eas, quas dixi, pilas in pellubro dies aliquot habuisset, ex earum quatuor sua sponte mares, è reliquis feminas prodijsse, inconditos tamen sine vlla coagmentatione membrorum, vt ne ad seden

dum quidẽ, cubandumue reclinare se possent. Cumq. in eis coagmentandis dissoluendisue semel, iterum ac tertio, frustra nuntius ille sudasset, tum Deos reseratis omnium fontium ac fluminum ostijs, improbata opera, perpetuis quinque dierum inundationibus deleuisse. ijsdemq. imbribus deletas res vniuersas, & hunc terrarum ornatum, quem cernimus: cuius habebatur effectrix inferorum Dea. Cœlestes enim aiebant Deos, inferorum mandasse Deo, vt infera omnia gignenda curaret. ita eius coniugem cum imperata faceret, primum montes infœcundos ac steriles genuisse, quippe nudos ab arboribus, nudos ab herbis: eodemq. tempore ipsam quoq; genuisse tellurem fructu carentem. Sed cum cœlesti Deæ, quæ Deorum omnium mater habebatur, res incommoda videretur, filios suos terram obambulare occulte non posse; sed quacumque ingrederentur, omniũ oculis esse subiectos; imo ne sibi ipsi quidem licere ad eos se demittere, cum liberet, propterea quod luce proxima proderetur; iccirco inferorum imperasse Deo, vt ei incommodo mederetur. ita ab eius postea coniuge & arbores esse genitas & animantes, & quæcunq; oriuntur è terra. In eo vero cataclysmo, quoniam vniuersa Dij superi destruxerunt, nec vlla restabat hominibus gignendi ratio, fugæ eos cepisse consilium: sed quia nulla patebant effugia, per asperas reptasse rupes, atque inde præcipitatos misere perijsse, duobus dumtaxat exceptis, viro simul ac femina, qui montis editissimi beneficio seruati sunt, in eoq. monte tam diu dicuntur hæsisse, dum defluxissent

xiſſent aquæ: poſtea de monte in patentem deſcendiſſe planiciem, animantium cadaueribus ſtratam. Et quoniam rebus omnibus eluuione deletis cibariorum nihil erat, collecta lignorum ſtrue, excitatoq. igne, torrere carnes illas cæpiſſe. quarum nidor cum ad nares Deorum matris perueniſſet, quæſiuiſſe Deam, quid rei eſſet, num quis adhuc in terris ex hominibus супereſſet? cum duos adhuc ſuperſtites cognouiſſet, tum ſummo Sacerdoti mandaſſe, vt in terras lapſus eos quoq. perderet ac deleret. feciſſeq. ſummũ Sacerdotẽ imperata, & ſummis homines capitibus cucurbita cæſos, in canes ſubito conuertiſſe. Tum à Dijs ſummum Sacerdotem iterum deſtinatum, qui quarto conderet homines, ab eoq. ſphæras ſimiliter octo cinereas in pollubro habitas vt fecerat primus, ex quibus feminæ quatuor, totidemq. mares exſtiterint: quorũ Dijs conditio cum probata demũ eſſet, nouæ eos benedixiſſe proli, atque exinde quotidie prolẽ ipſam auctã, alioſq. atq. alios deinceps genitos. Sed vt reliquus terræ renouaretur ornatus, Dijs inferis negotium à ſuperis eſſe datum, vt quæ dilapſa occiderant, inſtaurarent. ita ab vxore Dei qui Inferis præeſt, arbores, plantaſq. prognatas, ceteraq. omnia, quæ ſub aſpectum cadunt. Rebus omnibus conſtitutis atque perfectis, ſolem iterum apparuiſſe nutu imperioq. cæleſtium, quem ſimul cum rebus ſuperis condidiſſent. Nam infera ab inferis, ſupera à ſuperis facta Dijs opinabantur: portentum Manichæorũ deliramentis ac fabulis non diſſimile.

Iam de immortalitate animi, & ſedibus quo con-

 cedit,

dum quidē, cubandumue reclinare se possent. Cumq. in eis coagmentandis dissoluendisue semel, iterum ac tertio, frustra nuntius ille sudasset, tum Deos reseratis omnium fontium ac fluminum ostijs, improbata opera, perpetuis quinque dierum inundationibus deleuiße. ijsdemq. imbribus deletas res vniuersas, & hunc terrarum ornatum, quem cernimus: cuius habebatur effectrix inferorum Dea. Cœlestes enim aiebant Deos, inferorum mandasse Deo, vt infera omnia gignenda curaret. ita eius coniugem cum imperata faceret, primum montes infœcundos ac steriles genuisse, quippe nudos ab arboribus, nudos ab herbis: eodemq. tempore ipsam quoq; genuisse tellurem fructu carentem. Sed cum cœlesti Deæ, quæ Deorum omnium mater habebatur, res incommoda videretur, filios suos terram obambulare occulte non posse; sed quacumque ingrederentur, omniū oculis esse subiectos; imo ne sibi ipsi quidem licere ad eos se demittere, cum liberet, propterea quod luce proxima proderetur; ieciro inferorum imperasse Deo, vt ei incommodo mederetur. ita ab eius postea coniuge & arbores esse genitas & animantes, & quæcunq; oriuntur è terra. In eo vero cataclysmo, quoniam vniuersa Dij superi destruxerunt, nec vlla restabat hominibus gignendi ratio, fugæ eos cepisse consilium: sed quia nulla patebant effugia, per asperas reptasse rupes, atque inde præcipitatos misere perijsse, duobus dumtaxat exceptis, viro simul ac femina, qui montis editissimi beneficio seruati sunt, in eoq. monte tam diu dicuntur hæsiße, dum defluxissent

xiſſent aquæ: poſtea de monte in patentem deſcendiſſe planiciem, animantium cadaueribus ſtratam. Et quoniam rebus omnibus eluuione deletis cibariorum nihil erat, collecta lignorum ſtrue, excitatoq. igne, torrere carnes illas cæpiſſe. quarum nidor cum ad nares Deorum matris perueniſſet, quæſiuiſſe Deam, quid rei eſſet, num quis adhuc in terris ex hominibus ſupereſſet? cum duos adhuc ſuperſtites cognouiſſet, tum ſummo Sacerdoti mandaſſe, vt in terras lapſus eos quoq. perderet ac deleret. feciſſeq. ſummũ Sacerdotẽ imperata, & ſummis homines capitibus cucurbita cæſos, in canes ſubito conuertiſſe. Tum à Dijs ſummum Sacerdotem iterum deſtinatum, qui quarto conderet homines, ab eoq. ſphæras ſimiliter octo cinereas in pollubro habitas vt fecerat primus, ex quibus feminæ quatuor, totidemq́. mares exſtiterint: quorũ Dijs conditio cum probata demũ eſſet, nouæ eos benedixiſſe proli, atque exinde quotidie prolẽ ipſam auctã, alioſq. atq. alios deinceps genitos. Sed vt reliquus terræ renouaretur ornatus, Dijs inferis negotium à ſuperis eſſe datum, vt quæ dilapſa occiderant, inſtaurarent. ita ab vxore Dei qui Inferis præeſt, arbores, plantaſq. prognatas, ceteraq́. omnia, quæ ſub aſpectum cadunt. Rebus omnibus conſtitutis atque perfectis, ſolem iterum apparuiſſe nutu imperioq. cœleſtium, quem ſimul cum rebus ſuperis condidiſſent. Nam infera ab inferis, ſupera à ſuperis facta Dijs opinabantur: portentum Manichæorũ deliramentis ac fabulis non diſſimile.

Iam de immortalitate animi, & ſedibus quo con-

cedit, cum de uita migrat, magna impunitas garriendi. Cœlum quidem bonorum virorum sedem esse volebant, sceleratorum inferos: sed tamen in cis regionibus similem atque in his vitam agi. eamq. ob causam multa sibi singuli comparabant, quæ hinc abeuntes non modo vitæ, verum etiam operæ causa secum ipsi déferrent. Principesq. viri multos, quos sibi post mortem comites adiungerent, occidebant, ne videlicet incomitati in ea loca discederēt. Sacrificia plurima erant, colebant enim magnum Deorum numerum, qui quidem homines fuisse putantur rebus gestis nobiles ac virtute præstantes. hos vita functos, quoniam varias induti formas, sese viuis non sine fraude Dæmonis exhibebant, reponebant in Deos. Suus cuiq. artificio ac muneri Deus erat, singulisq. Dijs sua sedes in montibus, vbi sacrificijs & hostijs placabantur, cuius etiam rei multa extant hodie vestigia. Festos dies immolandis hominibus funestabant, eique rei destinabantur aut captiuorū corpora, quos cepissent in bellis, aut eorum in quos lex iuberet animaduerti. Sacrificium sequebatur epulum, ex humanis hostijs ac sanguine: potabatur ad ebrietatem; canebantur ad epulas, Dei laudes, cui sacra fiebant: nec deerant Sacerdotes, qui pro concione, quid esset agendum in honorem eius Dei, & quanta ab eo accepta essent beneficia, commemorarent. Sacrificio peracto vt plurimum se dabat diabolus in conspectum, varijs formis atque personis. declarabat se præcipue Sacerdotibus primarijs, eisq. humanas hostias quam plurimas imperabat,

hodieque nonnulli ex ijs, quibus se spectandum obiecit, superstites adhuc sunt. Sed tanta hostis immanitas nihil illi profuit. nam dum plurimam quotidie cædem imperat, sentiebat enim modicum sibi tempus esse, conflauit sibi ita hominum odia, vt vbi euangelij lumen apparuit, cultores eum sui non inuiti desererent. Accedebat vaticinium maximi Sacerdotis ex ipsorum numero atque gente, qui diuino haud dubie afflatu cecinerat, veritatem patefactum iri quãprimũ, idemq., vt ex ijs qui eum norunt accepimus, præcipueq. ex ipsius Sacerdotis ministro, qui etiamnum superat, ea sæpe docebat, quæ cum Christiana religione congruerent. Dies etiam festos Christianorum ritu colebat, Natalem in his Domini, & gloriosam Anastasim. quos ille dies quo maiore religione ac pietate recoleret, solitus est multo ante sese à turba negotijsq. seiũgere. Quo circa tantũ sibi auctoritatis peperit apud omnes, vt quicquid ille iuberet, oraculi vim obtineret. Hoc itaque præsidio, Deus pro eximia eius in humanum genus clementia, populum illum, qui iacebat in tenebris, sensim traducebat ad lucem. ita vt complures, cum euangelij lumen in has regiones illatum est, negarent sibi videri noua, quæ ab Euangelij præconibus afferrentur. Postea vero quam de Hispanorum aduentu cognitum est, contulit se Mechoacanæ Prouinciæ Rex, cum familiaribus ad Marchionem de Valle, vt eius nutui Catholiciq. Regis imperio potestatiq. se dederet, modo ipse cũ suis ea religione, quam suscepturi essent, imbueretur. Vrbẽ etiam suam liberaliter obtulit, ba-

ptizatusq. cum aliis nonnullis est à cœnobitis quibusdam, qui se illuc cum Marchione contulerant. Regem postea imitati sunt reliqui. sed cũ sacramentorum administri perpauci, Indorum vero gens pene esset innumera. plerique Christianis moribus atque doctrina non satis exculti; quamuis administraretur illis baptismus, quid tamen susciperent, non videbant. Consuetudine tantum duce ad baptismum concurrebant, & mutuo potius exemplo permoti, quam consilio & sapientia. quæ res magnum in hunc vsq. diem dubitandi locum reliquit, an baptismo lustrati sint omnes. lustrabantur enim propter multitudinem vniuersi, nec satis constare poterat, an aqua singulos aspersisset. Postea anno huius sæculi duodequadragesimo præpositus nouis hisce Christianis est Episcopus Vascus de Quiroga, primus & vere parens huius Ecclesiæ. is annos duodetriginta Mexicanã rexit Ecclesiã. Ab hoc omnis salutis initium & instituta adeo salutaria, vt in his locis stet hodie Christiana religio, huius tantum legibus institutisq. seruandis. cuius gratissima memoria in omnium animis ita viget, vt etiam num viuere videatur. Is Deorum inanium simulacra deleuit, vt ne vestigium quidem tam nefarii cultus appareat. Is vxorum multitudinem sustulit, & matrimonium duorum tantum coniunctione definiit. Is reliquos, qui baptismum nondum acceperant, Catechesi instituendos baptizandosq. curauit. Is templis sacrisq. ædibus magnam habendam esse venerationẽ, non tã docuit oratione, quã re; curabat enim ædificanda no

ua

na templa, ornanda, instruenda rebus omnibus ad sacrorum cultum necessarijs. quod exemplum translatum ad posteros, cernimus etiam hodie, vt postea planius perspici poterit. Studuit simul ac de Societatis ortu institutoque cognouit, aliquot è nostris huc euocare. intelligebat enim, quod Societati nostræ propositum eßet, id mirifice cum suis institutis studijsq. congruere. Nam qui de nostris vicißim eius disciplinam & instituta nouerunt, affirmant, nihil disciplinæ nostræ fieri posse similius, vt Ignatij discipulũ poßis agnoscere. Itaque cum in Hispaniam ad grauia negocia Episcopi nomine, Canonicus ille, qui Choro præest & Cantor inter suos dicitur proficisceretur, dedit ei in mandatis, vt aliquos de nostris adduceret, caueretq. ne inanis rediret. Quod cum ille omni studio ac diligentia curasset; nec tamen varijs de caussis impetrare potuisset, vt quenquam secũ aueheret, idq. Episcopo retulisset, Episcopum respondisse ferunt (pro ea qua erat animi moderatione) nondum ipsos fuisse dignos nouis illis Ecclesiæ præsidijs: fore tamen aliquando tempus, cum eò nostri venirẽt, magno ciuium bono & animarum compendio. Hæc sanctißimum virum cecinisse, Cantor is, quem dixi, testatur, & quidem nostro nuper, cum inspiciendæ Societatis caußa eò diuerteret, Prouinciali. Videtur Deus tanti viri vaticinium comprobare exitu voluisse: paucis enim post diebus, quã in Mexicanam Prouinciam Societas penetrauit, Episcopo iã exstincto, Canonici de nostris aliquos acciuerunt, eisq. has primum dedere sedes, annuis cum reditibus aureorum cir-

circiter quingentorum. excepti sunt nostri inusitatæ charitatis officijs, traditaq. illis eius templi possessio, quod in his locis primum dicitur fuisse constructum, quodq. defuncti Episcopi cinis corpusq. nobilitat: vt diuinitus factum putes, vt is, qui eodem instituto vitæ tenebatur ac nos, eodem quoque nobiscum templo ac sepultura coniungeretur. Canonici cum suam nobis assignassent ædem, ipsi in aliam inchoatam, sed nondum perfectam immigrarunt. ædes vero, quam nobis reliquerunt, satis est ampla & bene materiata, eamq. cũ suis ædibus extruxisse fertur, nutu admonituq. diuino B. Vascus. optimo loco ea sita est, vbi Regiam aiunt fuisse domum, sedemq. sacrorum: vt videatur voluisse Deus, suos sibi bonores gloriamq. restitui, vbi tot nefarijs sacrificijs erepti essent. Locus est amplus & peramænus, quẽ pulchriorẽ efficit aquæ fons manu factus, tam copiosus ac largus, vt tota hinc ciuitas hauriat. Ad hoc soli spatium quantumuis amplum, magni quidam adiecti sunt horti, nostris ædibus continentes. qui antiquorum Regum fuisse dicuntur, feraces in primis & qui multis partibus plus reddant, quam acceperunt. Vt igitur hanc Vrbẽ Societas attigit, magna ciuium cum approbatione vacare suis studijs ac muneribus cœpit. Prima cura fuit sermonem gentis addiscere. sic enim Indorum necessitas suadebat. Et quanquam magna tum erat nostrorum paucitas, tamen non minimo fuisse vsui videntur Ecclesiæ. paucis enim ab ipsorum ingressu diebus, grauissima inuecta pestilentia miserabiles edidit strages. In ea nostri pro necessitate

sitate præsto cuique fuerunt. Multis in pagis è trecentis, quadringentisue familijs, decem vix superstites remanebant, in alijs ne vnus quidem. totaque noua in Hispania summum erat effugium, si è tribus incolarum partibus, vna dumtaxat euaderet. Nostri egenorum miseratione commoti, quos iam vltima premebat necessitas; stipem cogere ostiatim, ditiores adire, corrogata subsidia passim uiritimq. diuidere. Enituit tum maxime eius, qui nunc est, Episcopi charitas, viri de Societate nostra tā meriti, quam si esset parens. is per nostrorum manus copiosis eleemosynis miserorum occurrit inopiæ. Erāt Indorum ædes mæstæ sæpe vel funeribus, vel gemitibus morientium. alij cibi desiderio, nemine succurrente, peribant: alij iam mortui iacebant inhumati, quoniam qui curaret funus, omnino non erat. referta erant ægrorum multitudine Nosocomia, vix vt erectis ac stantibus, nedum prostratis ac iacentibus locus esset. Duplicabantur ægrorum domus & valetudinaria. quanquam vrbs vniuersa valetudinarium quoddam dici poterat. Viuis, quibus adhuc esset anima, opportunus à nostris cibus subministrabatur, nec paucos hæc cura restituit. Mortuis funus procurabatur, & primo quoque tempore ne cæteri noxio cadauerum afflatu inficerentur, efferebantur. Sed quod caput est, dabatur opera, vt moribundi rite expiati inunctique migrarent. Atque hæc nostrorum officia non modo ciuitas, sed finitima quoque oppida sunt experta, idq. agnoscunt hodie, & eorum in nos amor putatur hinc ortus. Biennio aut triennio post, vbi pestilentiæ vis re-

remisit, cum Ecclesiæ Metropolitanæ peropportunum videretur (id quod bonis nominibus iam pridē agitauerat) Vallisoletum commigrare, passuū millia fere viginti ab hac vrbe disiunctum, placuit illuc suas transferre sedes, vt quadriennio ante publicis mandatum est litteris. Canonici tantum cum Societate migrarunt. sic enim R. P. Nostro Generali visum est, vt nostri cum reliqua migrarēt Ecclesia, relictis tamen Pascuarij sedibus ad Collegij vsus animique relaxationem. Erant adhuc ægri complures, pestilentia nondum deleta, ijq. cunctis destituti præsidijs, vt ne Sacerdos quidem, qui eorum confessiones exciperet, superesset. Qua re commoti Nostri pro viribus laborarunt, vt ægrorum saluti consulerent. plurimi quotidie audiebantur, plurimi item catholico ritu appropinquante morte inungebantur. Visebantur quotidie incredibili cum ipsorum solatio, eamq. ob caussam deferebantur ægri longinquis etiam è locis nostrorum fama permoti. Non sileri patiar hoc loco, quanta sint Indorū aduersus ægros officia: præcipua enim huius gentis laus ea nimirum est, quæ in eius elucebat Episcopo, charitas singularis aduersus inopes & ægrotos. Itaque nunc valetudinarij, & hospitalium ædium summa cura est. Nullum est oppidulum, vbi præter xenodochiū, quò summa humanitate cum peregrini omnes, tum maxime Sacerdotes ac Cœnobitæ recipiuntur, Nosocomium aliquod promptum paratumq. non sit, ex ædificijs omnibus nobilissimum, sæpeq. sua amplitudine superans oppidum. Nullos hæc valetudinaria reditus

habent, & tamen melius, quam multa ex optimis Hispaniæ Nosocomijs administrantur. Eius rei caussa instituta sunt sodalitates quædam ex ijs hominibus, qui suam operam nauent ægrotis. His pro vicis oppidi, in singulas hebdomadas ægrorum ministerium cuiq. diuiditur. Vbi sua cuiq. vico recurrit hebdomas, exeunt è suis ædibus omnes viri feminæq. cum liberis ac domesticis, obseratisq. foribus, ea secũ ipsi deferunt, quibus per hebdomadam pascant ægros, nihil vt in eos, præter id, quod sodalium charitas domo attulit, impendatur. Est suus cuique Vico præpositus quidam, apud quem sua quisque deponit, quæ parauerit ægris, non ex esculentis modo, sed ex mappis etiam toralibus, mantilibus ceteroq. cultu mensarum, quæ omnia ab eiusdem Vici sodalibus in commune collata, custodit ac dispensat postea dux ille, quem dixi. Sed antequam suam quisque vicus hebdomadam ineat, præmonetur ab eo, qui præest septẽ ante diebus. quod illi tempus in conuehenda lignorũ strue atque ignium materia consumunt. Et quamuis prope oppidum syluæ non desint, tamẽ quo sint ignis pabula meliora, sex octoue millia passuum, materiæ caussa contendunt. Feminæ in quærendo frumento, farina, & rebus similibus occupantur. Tum ad Nosocomium quæ apparauerint, deferũt, eaq. certo in loco condita, nitide ac diligenter asseruant. Qui vero suæ hæbdomadæ munus expleuerint, ceteris locum cedunt, alteriusq. vici fœminæ cura suscepta, conficiendis ægrorum dapibus coquendisque se dedunt, easq. quam mundissime præparant. Viri aut cæduã syl-

syluam, quam superioribus diebus apud se quisque congesserit, aut ægra corpora, quæ in oppido, vel extra oppidum deprehenderint, in Nosocomium conuehunt. Cum enim quispiam ægrotat, vel nutu sodales admoniti momento conuolant, et quaterni seniue impositum lecticæ vel sellæ ægrum, ad Nosocomium deferunt: sed confessionis & Eucharistiæ caussa ad nos prius deportant. expiatus Sacramentis collocatur in lecto, eiq. rebus omnibus opportune consulitur. In Nosocomio dies noctesq. fax plurima. viri per noctem vigiles assident, vt ægrorum necessitatibus quam celerrime pareant. feminæ latent, & quieti se dant. siquis ab extremo periculo non procul absit, exeuntium Sacramento curant vngendum, eiusq. exitum & pijs precibus adiuuant, & oratione confirmant. Vt hominem mors extinxit, cogũtur omnes; ac si mortuus inops fuit, suis ipsi opibus curant funus non sine pompa. In morbis vel leuissimis antiquissima cura est, mederi animis Sacramentis, priusquam admoueatur corpori medicina. durum enim putant ac formidolosum, accedente morbo, medicinam animi non præcipere. quod si quem prius opprimat mors, quam aut cõfiteri peccata aut rite inungi potuerit, nihil æque commiserantur, atq; huiusmodi casum. Hæc omnia hodie quoque tam sancte studioseq. seruantur, quam si nunc primum instituta essent: tanta vis fuit tum exempli, tum doctrinæ primi pastoris. Itaq. non mirum, si ita se declaret his hominibus Deus, vt verissime sermocinari cũ simplicibus videatur. Quo in genere ea nostri viderunt

runt & acceperunt, vt nisi tam firmis testibus nite-rentur, uix ea crederent sapientes. ægris solitam esse cœli reginam, solatij & auxilij causa sese spectandam offerre, nimirum vt eorum erga se pietatē (semper enim in suis calamitatibus huc confugiunt) hac quasi mercede compēset. Inda in Valetudinario graui affecta morbo, omni humana ope destituta, amissa omni cupiditate cibi, vidisse dicitur admirabili splendore mulierem, quæ cibos præberet ægris, duabus comitatam eximia venustate virginibus, quæ lances prandiumq. suis manibus sustinebant. cumq. ea propius accesisset, tum vehementius mulieris pulchritudinem admirata: indignumq. sibi esse visum, tali dignitate feminam tali in loco versari, monitaq. à duabus esse virginibus, ne quid timeret, eam enim esse cœli Reginam, quæ suos ægros inuiseret. se autem eius esse comites & ancillas, alteram Catharinam, alterā Magdalenam. quæ cum eius animum confirmassent, postea mundissimam prætendisse mappam velut ad mensam, accessisseq. MARIAM Virginē, & cibū in os inseruisse, quo illa mirabiliter recreata ad sanitatem est repente perducta. Hæc eadem visa tā multis euenisse cognouimus, vt ob hanc causam magna sit Nosocomij religio, est enim hæc vbique fama, sedē in eo suam Beatam sibi Virginem delegisse. Sed quā sit ad pietatem horum hominum natura propensa, quanquam ex his, quæ diximus liquido constat, tamen illa quoque valde declarant: studium sacrarum rerum, mysteriorum creber vsus, ceremoniarum ac religionum cultus. nam quod ad sacrorum ac templo

rum

rum procurationem pertinet, si tota ciuitas dilaberetur, omniaq. diriperentur, vastarentur, incēderentur, vt multis in oppidis pestilentia vastatis nuper apparuit, sacra tamen ædes, & Sacerdotis adiuncta domus ab omni incommodo prohibenda est. Et quamuis in reliqua ciuitate vnus duntaxat superesset Indus, eius tamē omnis cura in ijs defendēdis tutādisq. collocari debet. Si quid his hominibus pretij est, id in hāc vnā rē conferunt, vt diuinus in templo cultus, & tabularum pulchritudine niteat, & pretiosæ vestis ornatu. Dies festos, præcipueq. diem illum, qui templi Patrono sacer est, magno apparatu, ac ceremonia celebrant: quamplurimos ad templum inuitant, vt quam refertissimum & frequentissimum sit. quotidieq. aliqui de nostris sacrificandi caussa in pagos proximos euocantur, in quibus vix interdum tres quatuorue incolæ numerantur, nec tamen sumptui laboriue parcunt, quo apparatiora & splendidiora sint omnia. subductis postea rationibus, deprehenditur apparatus impensa, aureorum sæpe triginta & quadraginta, cum tamen tāta sit Indorum tenuitas, vix vt eis aureus nummus suppetat ad tributum: sæpeq. annuus familiæ sumptus ad aureos vix quaternos ascendat. Quod si ad domesticum victum omnia desint, nihil tamen deesse debet ad templum. ac si quam in rem suos labores libenter impendunt, in tēplorum instaurationem impendant oportet, aut certè in conserendos agros, vnde pecuniam ad ornanda templa conficiant. Ita fit vt nullus tam tenuis pagus oppidumue sit, vbi non ea suppetant vniuersa, quæ

ad

ad peragenda sacra sint opus. Quod ad celebrandā sacramenta pertinet, quanti sint Indorum cum ad confessionem accesserint, apparatus, non facile dixerim, sanè Sacerdotes nostri confirmant, minus sibi graue esse decem Indis, quam vni de reliquis operā dare. sunt Indorum confessiones explicatæ, simplices & apertæ, vt nullum facessant Sacerdoti negotium, peccata singillatim excutiunt, eorumq. numerum in vnoquoque genere quam diligentissime notatum habent. qua in re non tam pietas quam ingenium, contra quam vulgus opinatur, elucet. Dolor pœnitentiæ comes, tantus est, vt sæpe eius Sacramenti ministrum tacito pudore perfundat. nec vero inferius est, quod ministris ipsis diuinitus impartitur, vt nemo non libenter Indorum sordibus ac squallori, vbi cœlestes dulcedines delitescunt, nitida ac pretiosa nobilium vestimenta postponat. Obsequuntur præterea Sacerdotibus quocumq. ducant, facileq. patiuntur persuaderi sibi, quicquid illi suadeant. si quid alteri debeāt, admoniti continuo reddunt: si nihil sit vnde debitum vel ablata dissoluant, omnem quærunt soluendi viā, vel cum incommodo & detrimento familiæ. Si, quæ restituenda sunt, ad eum spectent, qui iam vita excesserit, multa relinquunt vel in sacrificia funebria solemnesq. pro mortui anima precationes, vel eius nomine pios alios in vsus. In persuadenda inimicorum charitate eadem facilitas: quin priusquam ad Sacerdotem accidant, intelligunt sibi cum inimicis redeundum in gratiā, si sibi Deum velint confessione placare. quodsi quis forte petenti veniam neget, flagitij

instar habetur. Pauca dumtaxat huius generis subijcientur. Quidam graui accepto vulnere, cum inter peccatorum expiationem de condonanda admoneretur iniuria, libenter inquit, parcam, & percußorem quem complectar accersam. eam curam cum Pater ipse susciperet, nec auderet inimicus inimico se credere, non ignarus quã commoti parentes essent, quibus cum videbat sibi rem fore; Pater hominem se sequi iusit, confestimq. ægrum parentesq. conuenit. cum eis de pace sic egit, vt nihil tam facile impetrarit: tantum apud eos nostrorum auctoritas & innata quædam bonitas valet. responderunt parentes, modo filio Deus peccata remitteret, se quidem esse paratos ad omnia. cum pro Deo pater spopõdißet, percussorem aduocat ad amplexũ, atque ita demum restituta pax est. Ac ne tanta facilitas suspicionem simulationis afferre posit; Nosocomium, in quo curabatur æger, Gubernator ingressus, cum ex ægro quid ei mali accidisset, sciscitaretur, rem æger silentio dissimulabat, cum tamen Gubernator vrgeret, ex ceteris tandem quid actum esset, agnouit. mittit igitur, qui percussorem comprehendant, vt in eum pro suo iure ac potestate animaduertat. quod vbi à parentibus rescitum est, affuere illico, negantes se ius poscere, cum composita iam essent omnia: quod enim constitutum esset à Patre, id nihil immutari se velle, rogareq. etiam atque etiam ne reus conquireretur ad pœnam. Atque hac facilitate Indorum leniuntur iræ. Nec minor in placanda Inda facilitas. quæ cum in mulierum rixa male accepta esset, (auulsi

sunt

sunt enim illi crines per summã iniuriã ac contumeliam, & præ mœrore ne partum elideret, metuebat) iniuriam iure persequi statuit, sed dum in ea cogitatione versatur, venit in mentem ad nostros ante diuertere, vt Patrem quendam de re tota doceret. Is in templo dabat operam pœnitentibus, sed venientem ad se feminam tristem atque anxiam, euulsosq. crines in manibus ostentantem, iussit Pater in Crucifixi signum, quod ibi propositum erat, oculos mentemq. conijcere, ab eo enim fore, vt quemadmodum in ea re se gereret doceretur. cum illa paruisset, oculosq. fixisset in Christũ: subito ad æquitatem delapsa est, domumq. rediens donauit iniurias. Sed quoniã de hominum erga suos moderatores obsequio diximus, illustre eius rei exemplum prætereundum non est. Mons quidam ab oppido non procul abest, arboribus ad opacandum locum ita frequentibus, vt nihil pene solis admittant. est omnino locus relaxandis animis opportunus, atque huc sæpe se recipiebat Episcopus Vascus, qui vt Collegis, qui tum aderãt, curarum requiem & aberrationem quandam à molestijs pararet, vetuit hoc nemus suo spoliari decore. Obijt ille postea, abieruntq. collegæ Vallisoletũ, nec tamen ausus est quisquam viginti amplius annorum spatio, vel sudem ex eo nemore decerpere. Intactum adhuc à ferro est, cum tamen & propter loci vicinitatem, & propter genus ipsum & copiam arborũ, nullis alijs vsibus à natura datum videatur, nisi ad domesticos focos. Iam reliquarum religionum, quanta sit cura quid attinet dicere? Piacularia grana per

studiose quærunt, eaque Rosarijs & Coronis inserta de ceruice suspendunt. Quam Deus pietatem alit interdum fouetque prodigijs. Petebat Indus à Patre vnum aliquod ex his granis, cumq. ex eo quæreret Pater, quid factum esset ei, quod nuper dedisset, respondit apud ægrum se reliquisse: nam cum morti proximus esset, admoto ad corpus grano subito melius habere cœpisse, sed veritum ne in eundem recideret morbũ, acceptũ granũ noluisse reddere. Quadragesima ineunte ad aspersionẽ cineris tam multi confluunt, vt quanquam ad primam vsque noctis huic religioni pateat templum, alij tamen atque alij noui semper accedant. De Lustrali aqua quid dicam? cuius beneficio veneficarũ sceleri occursum est, quæ cũ ægros infantes curare non possent, penitus enecabãt. nostri autem deferre hos pueros iubent in templum, dataque in potum aqua benedicta, recitatoq. sacrosancto Euangelio, multis quotidie subueniunt. neque dies vllus est, quo non eius rei caussa complures in templo nostro versentur. itaque quicquid lustralis est aquæ, exhauritur ab Indis, quotidieq. vasa replentur. Multa in hanc sententiam afferri possent, sed ne longum faciam, vnum dumtaxat attingam. Filius erat Indo, morbo vehementer obnoxius, ab eoq. sic accipiebatur interdum, vt fusus diu sine voce ac sine sensu iaceret. Parens eius morbi culpam se sustinere dicebat, qui multa peccasset, non puerum, quem cognosceret innocentem: sublatumque in humeros ad Sacerdotem nostrum detulit, qui eum de more curaret. Vbi puerum Sacerdos aspexit, mor-

tuum credidit, idemq. sacrificij minister, qui de nostris erat. qui cum iuberetur à Patre exhibere puero aquam, Nihil est, inquit, opus: puer, vt uidetur, excessit. Pater tamen aquam iussit afferri, & ad os admoueri, ea vt labrum attigit, redire continuo ad sese puer, & quodāmodo uisus est reuiuiscere, nec prius elatus è templo est, quam omnino conualuit. De filiorum baptismo quam ualde laborent, præsertim ubi in lucem editi periclitari cœperint, uix dici potest. quibus ut uitam prorogent ad baptismum, experiuntur omnia. Inda cum parum feliciter peperisset, vbi præter spem atque opinionem spirans adhuc excussus est fœtus, familiares subito illum ad nos deferunt, alta iam nocte. fores feriunt frequenti pulsu. cœnam ad id tempus propter occupationes extraxerat is, qui vocabatur, Sacerdos. ianitor sermonis ignarus quid quæreretur renunciare uix poterat: Pater tamen impulsu diuino (rem enim dominus gubernabat, ne puerilis animæ iactura fieret) sine ùlla mora ad ianuam properat. uidet cuius caussa tantopere festinetur. & ad baptismum adduci puerum agentem animam, paratamq. afferri aquam, ne qua sit mora. mirum dictu: baptizatur illico puer & moritur. Si paululum in percunctando moræ uocatus pater interposuisset, si prompta non fuisset aqua, si reliqua non expedita, amissa esset anima pueri: sed nimirum fugientis spiritus reliquias fouebat is, qui eum sibi delegerat Deus.

Iam Sanctorum Cinerum reliquias summa quadam ueneratione colunt. Quod tum maxime decla-

rarunt,cum Metropolitanæ Ecclesiæ placuit,sui Pastoris corpus,in ea,quam diximus, migratione reposcere.ea enim conditione dederat,ut cum repeteret, redderetur.Verum Indorum non ignara pietatis, id quam occultissime transferendum curabat. Res agi tam occulte non potuit, vt sentire fraudem vigiles Indi non possent; cum tamen nostris, apud quos illi ipsi, qui ad exportandum corpus venerant, pernoctarunt,res esset occulta.Itaque festini Indi nostras in ædes. omnia subodorari ac peruestigare, ne qua fraude illius Beati cineres tollerentur.egerunt apud nos vigilias mille circiter Indi,duabus tribusue noctibus continenter,tanto silentio,vt ne consulto quidem deditaque opera à nostris exaudiri possent. cumque per tenebras aliquandò, qui furtim corpus tollerent, accessissent, Indorum lapidibus territi, nusquam amplius comparuerunt. Indi vt sine cura essent,ingenti saxo,quod sua sine opera moueri loco non posset, corpus sibi defendendum putarunt, factaque manu,tanto silentio miræ magnitudinis molem conuehunt,vt vectores ducenti cum essent, neminem tamen exaudires: & tamen pridie in ea commouenda, quoniam alia res agebatur,ruere omnia præ clamoribus videbantur. Venerunt ad Patrem ardentes,summis precibus postulantes,vt per eum sibi liceret,Episcopi corpus saxo illo contegere. Pater ex fenestra placide eos à se dimisit, quod diceret ad insequentem vsque lucem,rem integram reseruari. nocte illi per vigiliam exacta, vbi illuxit, redeunt certatim omnes, vt scrutentur & rimentur

omnia

omnia, an extractum corpus esset, an ad id acti cuniculi, an fraus denique dolusque subesset. Et quoniam reficiendus erat in templo paries, vetustate collapsus: iccirco per hanc occasionem taciti coeuntes, suum quisque lapidem congesserunt, maximoq. aggere cinxere locum, & in summum aggerem ingens illud imposuere saxum. ita se omni metu ac sollicitudine liberarunt. Quid dicam de domandi corporis studio? quid de pœnis, quas Indi tam alacriter subeunt; vt nulli hominum generi primas deferant. Cum illis pœnæ nomine imperatur inedia, intelligunt etiam ad inediam adiungendam esse verberationem. Ac Quadragesimæ quidem diebus frequenter ad ædem nostram de nocte prodeunt, expediti flagellis, quibus ita se lacerant, vt spectantibus miserationem simul & horrorem incutiant. Sexta quaque feria, per idem Quadragesimæ tempus ædes nostra verberantium turba completur. breuis ad eos habetur oratio tempori accommodata. qua absoluta, quinquagesimus Regij Vatis psalmus canitur ad hydrauli sonum: sunt enim Indi musicæ peritissimi. atque ad eum cantum secum ipsi flagris verberibusque decertant, tanto cum ardore, vt id eis spatium, quamuis plerumque sit longius, perbreue videatur. Mulier cui donauit hanc Deus mentem, vt virginitatem perpetuo colat, quæque hucusque ita ab omni se libidinis contagione liberam seruat, vt si modo nata esset: ea igitur quamuis sit manu altera diminuta, & præterea morbo inopiaque prematur, totum tamen Quadragesimæ tempus, tanta epula-

rum exigit abstinentia, vt vel panis illi sit in delicijs. nec tamen verberandi consuetudinem intermittit, quin etiam propter debilitatem dextræ, læua se cædit. In tanta hominum innocentia effert sese tamẽ interdum magnitudo imbecillitatis humanæ, vt habeat Deus, vbi diuitias suæ bonitatis ostendat. In eã rem plurima possent afferri, quæ nostris Sacerdotibus dum lustrandis animis occupantur, quotidie accidunt. sed erit ex paucis coniectura facilis ceterorum. Senex erat iam ætate confectus, vitijs omnibus nobilissimus, qui quo liberius ad omne flagitium peccatique genus accederet, aditum sibi cæde coniugis ante muniuit. Verum cum deferbuit ætas, & senile frigus accessit, tanquam ex alto excitatus veterno, caput extulit, & anteactæ vitæ recordatione perculsus ingemuit. cæpit sibimet displicere cũ se aspexit, & quæ diaboli fraude commiserat, Deo opitulãte damnare. Sed ne prædam vafer hostis amitteret, augebat ad desperationem usque dolorem, propositaque scelerum tum magnitudine tum multitudine, omne misericordiæ perfugium tollere conabatur. terrebat etiam impeditissima conscientia, & labor propemodum infinitus, si ea vellet confessione retexere, quæ iã inde ab incunabulis tot annorũ anfractibus admisisset. Iniecit Deus hanc illi mentem, ut cum absens de nostrorum in iuuandis animis diligentia cognouisset, confestim ad nos non sine magno senectutis incommodo se conferret. Cum fere diẽ integrũ expectasset, dum pœnitentium multitudo deflueret, sub vesperam ad Sacerdotis nostri pedes, multis cũ la-

lacrymis se se abijcit, ostendit quanto versetur animus in discrimine, medicinam si qua sit rogat, se quidem dicto audientem fore, nihilque quod præscriptum esset, quamuis difficile prætermissurum. Monuit Pater peccatorum confessionem instituendam, repetitis ab eo tempore vitæ noxis, quo eas reticere in confessionibus cœpit. Erat id tempus, quo primum Sacramentum vsurpauerat pœnitentiæ: simulque rationem ei facilem tradidit ordiendæ confessionis, redigendique sibi in memoriam, quæcumque peccaßet. Cum ad eam ille accurate se comparasset, & peccata in scriptũ ex ordine retulisset, tã exacte persequutus est vniuersa, vt Sacerdos quid præterea quæreret, vix haberet. Pœnitẽtis dolor is fuit, vt lacrymarũ copia vocem includeret. Post confessionẽ ea est oborta lætitia, vt auctus sibi senex nouis viribus videretur. Pater iussit hominẽ annuo spatio interdum ad se redire, diesq. præstituit certos. paruit ille tam prompte, vt ex præscriptis diebus nullum quin venerit, intermiserit. quoties redibat, semper noui aliquid, quod exciderat afferebat: vt totum illud tempus in excutiendam præteritorũ memoriã contulisse videretur. is etiãnũ permanet in sententia, tanta morũ commutatione, vt à pio ac religioso cœnobita nil differat, obeũdis præsertim sua volũtate pœnis, in quo paucos habet superiores.

Erat Indus alius, cum ceteris vitijs atq. omni dedecore infamis tum ebrietate potissimum. hunc bene morata vxor egregiaq. Christiana monebat assidue, caueret diuinas iras: sed vbi sensit nullum admonitio-

nitionibus relinqui locum, precata a Deo est, vt curam coniugis ipse susciperet, cæcamq. mentem pro ea qua solet benignitate, nullis etiam lacessita meritis illustraret. Non spreuit diuina bonitas æquas mulieris preces. Vir cum maxime iaceret in luto, noctuq. ambularet in publico, ecce tibi sathanas, cui ille se non semel addixerat, horribili molossi specie, vasto oris hiatu ad deuorandum expeditus. ac nisi candidi quidam, vt ipse testabatur, adolescentes, eximiæ pulchritudinis accurrissent, immanemq. belluã ab eius corpore cõtinuissent, confecta res esset. Hoc ille viso perterritus, & penè alienatus â sensibus, simul ac commodum fuit, semianimus venit ad nostros, adeo pauidus, vt quoties gradum faceret, sibi in enormes illius fauces videretur incidere. Posuit peccata cum detestatione fletuq. plurimo, vix vt fari præ singultibus posset. expiatione autem animi facta, abijt illa formido & ille pauor: eamque ingressus est vitam, vt nemini dubium esse possit quin id ei visum diuinitus sit obiectum. Non dissimilis cuidam alij adhibita est admonitio. Is cum quinquennium viueret cum amica, & ad hanc Dei iniuriam alias quotidie multas adiungeret, dum diluculo facit iter cum onerarijs iumentis, obuiam fit illi vir aspectu tam formidoloso, vt & iumenta perterrita metu diffugerint, & ipse præ formidine relictis impedimentis, ad nos sine pallio, pileoque transfugerit. recens hominis tremor, pallor, anhelitus, fidẽ rei quam viderat, faciebat. Nostri eum ad confessionem detestationemq. vitæ præteritæ cobortantur. quæ cum ille

rite dolenterq. fecisset, sensit se sibi quodammodo redditum, metuq. omni solutum. ita & amicas abegit, & vitam orsus est longe dissimilem anteactæ.

Pellicem fouebat alius complures annos, magna cum coniugis offensione: is cum ad confitenda peccata venißet, faciendum sibi putauit Sacerdos noster, quoniam non satis ad id paratũ offenderat, vt eum sine absolutione dimitteret. iussit ad certum tempus extrudi pellicem si vellet absolui, eoq. exacto ad absolutionem redire: addiditq. per id spatium inediã in singulas hebdomadas tridui, et cum inedia verberationes & preces, ad placandum cœleste numen suis sceleribus violatũ. fecit imperata perstudiose, subijtq. quam diuturnas pœnas præscripserat pater. eæ fuere semestres, quibus æquo constantique animo superatis, quo eum magis in instituto Dominus confirmaret, visum illi obtulit lætum simul ac formidolosum. Aiunt Indum cum nocturnæ quieti se daret, præcipuo quodam studio Deo Deiq. matri se commisisse: tum in somnis visum ei esse fratrem paruulum iam vita functum, admirabili specie atq; fulgore, albis amictum vestibus magni pretij, qui fratris vitam grauiter accusans moneret, si illuc vellet, quo ipse peruenerat, peruenire, aliam vitam viueret, studeretq. quæ tam licenter peccaßet, idonea pœnitentia delere. Tum ex fratre quæsisse Indum, vbi tandem ageret, respondisseq. fratrem, in regione peramæna, plena voluptatis, cum lætis puerorum agminibus, quorum dux & signifer esset S. Michael: voluisseq. fratrem fratri, puerorum gloriam spectan-

dam

dam offerre. tum Christum apparuisse velut actum in Crucem minaci vultu, qui sic hominem obiurgaret. Huc olim tua caussa conscendi, sed huc iterum tua me scelera & improbitas agit. qui speres veniã miser? & hanc sedem & locum beatorum, si vitam ducis istiusmodi? Exin accessisse praestanti forma mulierem Dei parentis similem, plenam splendoris, Apostolorum principibus comitatam, quae supplex filio pro Indo meliora promitteret: addidisseq. Petrum admonitionem suam, minitantem ni se ipse corrigeret, nunquam se ei coeli aditum aperturum. Indus enim cum reprehenderetur à coniuge, hoc iactare solitus erat, quando Coeli ianitor Petrus esset, sibi nihil esse timendum, qui Petri nomen referret. quocirca monuisse Apostolum aiunt, vanum illi futurum Apostoli nomen, si cum nomine vita pugnaret: fore autem si praeterita castigaret, vt B. Mariae deprecatione veniam facillimam impetraret. Sed vt sciret, qui locus ipsum obita morte maneret, paulisper expectare iussisse: Petroq. cum ceteris abeunte, subito adolescẽtem affuisse perpulchrum, angelico ore, candidoq. vestitu. ab hoc Indum praehensa manu, caecas esse per regiones ad lacũ deductũ horribilẽ, vbi dira ijs animis tormenta, qui sine poenitentia ex humanis corporibus excessissent, admouebantur. in itinere autem quendã occurrisse daemonẽ, qui Indũ comprehensum, suũ diceret, iure mancipij, ac famulatus. qua iniecta formidine Indum coepisse flere, eosq́. beatos, quos antea viderat, implorare: sed esse ab Archangelo Michaele illius cohortis Impera-

peratore, quam frater ostenderat, subleuatum. Exin factum iter in amœnam iucundamq. regionem, pue rorum cœtu refertam, & in alias deinceps pulchriores, quas splendidissima iuuenum virginumq. cohors incoleret. dataq. optione, vt ex ijs locis, quem mallet, eligeret, tum demum ducem itineris auolasse.

Hoc visum Indum diu solicitum habuit, præsertim quod extremo illo tempore, quod definierat Pater, occurrerat. Continuo igitur ad Patrem aduolat, & vniuersa, quæ vidisset exponit. Expiat confessione à sceleribus animum, tanto cum dolore vt lingua præ lacrymis obmutesceret. Sed is dolor magnæ illi fuit lætitiæ seges atque materia, vt iam tum gaudia illa, quæ pœnitentibus sunt parata, præciperet. Postea religionis nomine quatridui inter hebdomadam sibi ieiunium indixit, cum tamen Indis propter viriũ imbecillitatem, perpetuosq. labores, vel vnius diei sit satis. quare & per Pontificia diplomata, nunquam nisi Paschatis Natalisq. Domini peruigilijs, & sexta quaque Quadragesimæ feria, ieiunij lege tenentur. Hic igitur quanquam diuturnis se laboribus atterit, eam tamen, quam dixi, perfert inediam, cumq. aliquando alio illi operæ caussa migrandum esset, vbi per æstum sine valetudinis incommodo ferri non potest inedia, postulauit à coniuge, vt ieiunia illa subiret ipsa pro se: quod ab vxore perlibenter est factum. est enim hoc Indis familiare, ut uirorum pœnas, coniuges sponte subeant, cum eas subire uiri ipsi non possunt, uicissimq. uiri cum illæ nequeunt. idque maxime cerni licet in morbis obituq.

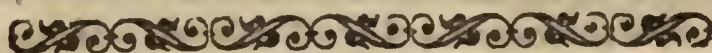
tuq. coniugum, ut alter subeat, quod persoluendum alteri fuerat. quin si prius morbus aut ipsa mors occupet, quam alter irrogatas sibi a Sacerdote pœnas explerit, explet ille qui superest. eademq. inter filios & parentes est charitas. Sed vt eo reuertatur, vnde aberrauit oratio, mores suos sic exuit Indus, vt & singulari animi summissione, & præcipuo studio virtutis satis ostendat, visa illa fuisse diuina. Indus alius omni vitiorum genere affluens, nihil de salute solicitus, cum aduersis sæpe rebus admonitus, nunquam tamen ad officium ac iustitiam remigraret, dum cædendæ materiæ causa, in summo iugo conscendit arborem, duros inter silices præcipitatur incautus, tã infesto casu, vt contritum putarent omnes, ac sine controuersia iam mortuum. Iacuit exanimatus integrum diem. quo tempore se vidisse narrabat, supliciorum acerbitatem ac multitudinem, quæ tum in sceleratorum regione apud inferos, tum in igne purgante ab humanis animis perferũtur. negabatq. quicquam in hac vita cum ijs cruciatibus conferendum eße, vinciq. officium linguæ suppliciorum magnitudine. Vt sibi redditus est, deduci se iussit ad nostros, vbi sigillatim peccata omnia cum dolore confessus, castigatoq. vetere luxu, nouum induit hominem. Confirmata iam valetudine, præcipuo studio colit innocentiam, pœnisque voluntarijs delere studet vitæ præteritæ turpitudinem. Constantem facit hominẽ memoria eorũ, quæ apud inferos vidit. ea semper versantur ante oculos, eaq. de caussa, est plerumque pauidus atque attonito similis, vt vel

eo

eo tacente vultus ipsi testentur, quam vera fuerint illa, quæ vidit. Atqui hi sunt præcipui (nam singulos colligere esset propemodum infinitum) animarum fructus, qui in his locis è nostrorum laboribus capiuntur. Qui quo sint vberiores sine vlla hominum arrogantia, diuina comparatum est sapientia, vt toto quadriennio, quo hic nostri fuerunt sæpe rebus exercerentur aduersis. Sed Indorum pietas est solatio, & singularis in nostrum Ordinem obseruantia. Concessum est illis, vt templum nostrum, id quod vehementer optabant, instaurarent. id ipsi à fundamentis propemodum refecerunt. nunc ædes quasdam ad nostrorum habitationem adiungunt, tanta cum beneuolentia ac voluntate, vt operæ vix vllis persuasionibus induci possint, vt aliquid loco mercedis accipiant. Interdumque homines fere quingenti, cæduam materiam ferunt ad fabricam: è feminis virisque promiscue, intextis è flore coronis, vt indicent quam hilares suam nobis operam nauent: nec absunt tubæ vexillaque & id genus alia gratulationis indicia, vt plane nulla re alia duci videantur, nisi vt hanc nobis domum quamprimum extruant. Accedit Gubernatoris humanitas, qui cum sit Indus, nec primarijs concedat Hispanis, siue re gerenda siue virtute; fautorem se nobis præbet in primis, multo magis de nostra causa commodisque solicitus, quam nos ipsi. Is palam prædicat, natiuos incolas tum demum viuere Christiane cœpisse, cum huc Societas penetrauit. id si quid est, quoniam Dei totum est, tum ei

gra-

gratias agimus, tum nihil nostræ laudi assumptum arbitramur. Sed de Mexicana Prouincia satis. Nunc quoniam in Aegyptum à Pontifice Max. aliqui de Societate sunt missi: reliquum est, vt ea quoque de re his extremis litteris nonnulla dicamus.

AEGYPTIACA EXPEDITIO.

Emphis, quam Alcayrum vulgus appellat, vrbs est Ægyptiaca Turcicis subiecta Regibus: amplitudine nobilis, frequentia celebris. sunt in ea Christiani complures, qui & Cophti & Christiani Præcincturæ vulgo dicuntur. quamuis enim per lauacrum regenerationis renati sint, Iudæorum tamen ritu præputia ponunt, & veteri quodam errore circumcisionem vsurpant, vt hinc maxime appellatio illa iocosa fluxisse videatur, quod præcinctura cinguloq. tenus Christiani sint, cætera siue Turcæ, siue Iudæi. His Alexandrinus Patriarcha præest, cui diuinis in rebus omnis quoque subijcitur Aethiopia, quam & per Memphiticos administrat Episcopos. Numerat Ægyptus quinquaginta circiter Cophtorum millia. Sed fere innumeros Æthiopia. Anno huius sæculi tertio ac sexagesimo Pio iiij. Pont. Max. per Societatis homines Memphitica primo tentata

est expeditio, sed ea ferme otiosa atque irrita fuit, & si annuo spatio (tamdiu enim ibi nostri fuerunt) laboratum est. Proxime autem nobilis Memphi negotiator magna auctoritate vir, & regionis linguæ bene peritus, qui postea Gallicæ nationis factus est Consul (habent enim hic tum Veneta, tum Gallorum natio Consules suos, qui iuris dictionem in ipsas habent) agere cum Patriarcha cæpit, vt ea iterum expeditio per eosdem homines tentaretur, sperabat enim, & auctoritate iam parta, & Christianorum erga se obseruantia atque amicitia fore, vt ea gens ad Ecclesiæ communionem, à qua iam esset annos propemodum mille seiuncta, reduceretur. Et quoniam apud Maronitas versari aliquos de Societate cognouerat, cuius amantissimus semper fuit, Patriarchæ facile persuasit, vt eos Memphim per litteras euocaret. Interim Romæ Summus Pont. de re tota fit certior. nihil tam insistendum Pontifici visum, nihil è re Catholica magis, vrgente præsertim Cardinale S. Seuerinæ, cuius fidei & tutelæ Ægyptiaca commissa gens est. Itaq. litteræ ad nostros dantur in Montem Libanum, vt ex ijs Sacerdos vnus se Romam referret; alter Memphim (duo enim sacerdotes erant) cum ministro comiteq. disce deret, qui vt inchoatas ibi res & institutas offenderet, ita Romam significaret; inde enim remissum iri, vel qui in vrbem redierat Sacerdotem, vel aliud eiusmodi supplementum. Quinto nonas Octob. anno M.D.LXXXII. Sacerdos ille è Monte Libano profectus est Memphim, exceptusque inusitatis officijs à viro clarissimo Paulo Mariano, quem po-

stea consulem factum esse diximus: deduxit illum Consul ad Patriarcham, à quo ingens quoque facta est gratulatio, laudataq. Summi Pontificis egregia voluntas, qui se per homines certos tam disiunctis locorum interuallis vltro compellandum existimasset, vicissimq. par significata voluntas, vt cum suis secumque de religione ageretur. Nec sibi defuit Pater, quominus aliorum quoque animos exploraret, eosq. non longe abesse sensit à Regno Dei. sed quoniam deerant Pontificiæ litteræ ad Patriarcham, agi cum eo tanquam ex Apostolici Visitatoris auctoritate non poterat, neque cogi licebat synodos, vt postea licuit. Interim ille Romam de Patriarchæ mente, statuque rerum omnium accurate perscribit. cumq. in ea esset sententia, vt suscipienda prouincia videretur, Sacerdos ad eum destinatus est alter, cum Pontificijs tum ad Patriarcham litteris, tum ad nostros, quos ad instituta persequenda Pontifex hortabatur. Nostri Pontificium diploma, Patriarchæ vna cum Consule reddiderūt, quod ille osculo veneratus, verticique de more genūs imponens, eius sententiam requisiuit. cum ex nostris totam mentem Pontificis cognouisset, noua illa Sanctissimi Patris humanitate delectatus, in animo sibi esse dixit ex Episcopis virisque principibus cogere frequentem synodū, quò constantius ac firmius, disputationibus agitata veritas, teneretur. Nec aliter fecit, ac dixit. In mensem Decembrem, qui ab aduentu nostrorum erat octauus, indicta synodus est. cumq. ad dictam diem conuenissent Episcopi, principesq. viri, instituta synodus est apud nostros. No-

Nostri, potestate dicendi facta, docent initio, se à Summo Pont. eo consilio missos, vt opinionum varietate sublata, errorumq. depulsa caligine, vnà omniũ fides, vna omnium esset de religione sententia. dolere autem se vehementer, quod ea natio, quam Beatus olim Marcus Christo genuerat, ab Romana recessisset Ecclesia. Eius distinctionis occasio fuit, Cōcilliũ alterum Ephesinum, quod Dioscorus coegit Episcopus. quod ipsum nostri docere conati sunt nec fuisse legitimum, nec dignum nomine & appellatione Concilij. In eo enim receptam esse Eutichetis insaniam, duas negantis in Christo naturas. quã hæresim Calcedonense Concilium è sexcentis ac triginta Patribus, Leone primo Pon. Max. summa consensione dãnasset. quo facto eorum maiores, homines minime malos aut certe non doctissimos, idē esse ratos duas naturas in vnã verbi coniunctas hypostasim, ac duas cum Nestorio hypostases copulare, id quod antea Ephesinũ legimus explosisse Cōciliũ: idcirco eos sese à cœtu Catholico seiunxisse. atque inde consequentium errorum fontem ac seminariũ extitisse. Quod vt tollatur implorato primum diuino numine, & sacrarum litterarũ monumentis & Conciliorum decretis, & firmissimis sanctorum Patrum testimonijs facile probatum iri; duas copulare in Christo naturas in vnam verbi coeuntes hypostasim, sine vlla tamen diuisione vel confusione: non modo Nestorianũ non esse, vt suspicabantur indocti, sed nihil essemagis Nestorio ipsi contrariũ. Hic illi in nostrorum vultus atque ora defixi, tanquam ea primũ ad aures acciderent, vehementer admirabantur, quippe crassissimis

circumfusi tenebris & omni magistrorum doctorumq. præsidio destituti. Patriarcha enim a teneris annis in solitudine vitam egerat, in ea ipsa, quã olim dicitur coluisse Macharius, atque ob hanc causam ne ille quidem litteram sciebat vllam. Episcoporum autem multorum par erat inscitia. vix apud eos sanctorum Patrũ liber, vix litterarũ monumenta erãt, vnde præcepta peterent Christiane viuendi. volumen dumtaxat nescio quod latebat in angulis, squallore obsitum, exesum vetustate, quod illi Patrũ confessiones appellabant, indoctis fabulis somnijsq. permistum: ex quo ipso, vt ex nonnullis alijs Arabicis libris, Nostri, quicquid ad stabilienda firmãdaq. Ecclesiæ Catholicæ dogmata faceret, decerpserunt. rationumq. summam atque argumentorum pluribus codicibus describendam, quam passim mox diuiderent, & sapientissimo cuique ederent, curauerunt. Quare sic inopes à scientia doctrinæq. præsidijs, cũ ad ea, quæ obijcerentur à nostris, non haberẽt quod responderent, moram aliquam postularunt, dum in suis ipsi rebus hospites, quid ipsorum maiores sensissent, quidue haberent in scriptis peruestigarent. Ita primo die missa synodus est. Interim illi in indaganda veritate soliciti, sæpe nostros conuenire, sæpe rogare, quid cum Ecclesia Catholica sentiendũ, quid loquendum esset. Nostri ex altera parte docere, quam vehementer Romana semper Ecclesia omnẽ detestata sit hæresim, tantumq. abesse, vt stultitijs Nestorianis indulgeat, vt in eum potius & in eius sectatores grauissimis anathematis animaduertat. contra vero Alexandrinum amplecti Cyrillum,

vna cum Ephesino Concilio primo, cæterisq. concilijs tum superioribus tum consequentibus, quæ modo sana & legitima numerentur. nec quia duplicem Ecclesia nostra fateatur in Christo naturam, in vnã verbi coeuntem sine vlla permistione personam, iccirco duas quoque hypostases ac personas inducere. nec enim vt in augustissima Trinitate liquido cernitur, idem valere naturam atque personam, quippe in ea vnam simplicem suiq. simillimam esse naturã, & tamen tres inter se distinctas & seiugatas hypostases: sic in Christo vnam quidem hypostasim esse diuini verbi, geminam tamen reperiri naturam, alteram, quam iam inde ab æternitate habet à Patre, alteram, quam in plenitudine temporis sumpsit ex matre. His alijsq. rationibus; quas referre non est necesse, priusquam denuo synodus cogeretur, veritas Catholica firmabatur. Vt autẽ coacta denuo synodus est, affuitq. Patriarcha & Episcopi quinque, Abbatesq. cœnobiorum, alijq. ex vniuersa natione primarij viri triginta, quæsitum ex ijs est; quid aduersus ea, quæ superiore conuentu obiecta eßent, afferrent: responderunt suos se libros annales peruolutasse, atque ex eorum fide doctrinaue sibi certum esse, religionem quam à maioribus accepißent, nihil immutare; imo quiduis potius perpeti, quam vel transuersum vnguem à patria religione discedere. Tam inopinata responsio mœroris illa quidem multum attulit nostris, desperationem vero nullam perficiendæ rei. excitauit nostrorum animos Deus, vt acerrime pro veritate pugnarent. Itaque pro re nata dicere exorsi; Si vestræ inquiunt, historiæ vestriq.

striq. libri ea continent, quæ cum sanctissimis Concilijs Nicæno, Constantinopolitano, Ephesinoq. primo consentiunt, nihil immutetis licet de patrijs institutis atque sententijs. sint ea vobis oraculorum instar, nec enim ab ijs Romana dissentit Ecclesia. nunc quoniam proximo conuentu, & sacris litteris & sanctorum Patrum auctoritate effectum est, ea à Patrum & Conciliorum abhorrere doctrina, cum duas Christo naturas denegare, nihil sit aliud, nisi miscere ac perturbare vniuersa, & eodem simul negare mendacio, diuinum verbum humanam induisse naturam, id quod nec vestræ nec catholicæ ferunt aures: animaduertendum vobis est, vtrum malitiis in errore sempiterno perseuerare, & committere vt indocta vestrorum maiorum pertinacia, fraudi vobis & exitio sit, an eniti pro viribus, vt in omni semper re veritas exquiratur, eaq. reperta, cura omni studioq. teneatur. Ita in alterum mensem reiecta synodus est. Tertius postea habitus est Patrum Episcoporumq. conuentus, in quo primum, rem Domino gubernante, Circumcisionis abrogata lex est. Deinde post longam sex horarum disputationem de duabus Christi naturis, tandem synodus vniuersa instinctu afflatuq. diuino, concordissime sanxit, quod ad rem ipsam attinet, vna cum Catholicis sentiendum, anathematis pœna proposita, si quis Christum natura altera spoliaret: qui cum idem Deus, idem sit verus homo; & diuinam habet à Patre iam inde ab omni æternitate naturam, & humanam sumpsit ex Matre definitis temporum spatijs. Copthos autem, quanquam duarum abstineant naturarũ appel-

latio-

latione, non tamen ab ijs, Deum & hominem Christum esse, negari: sed ab ea loquendi ratione iccircò refugere, ne consuetudo ipsa loquendi duas inducere videatur hypostases. Hic vix dici potest quantis gaudijs cumulati sint nostri, cum viderent errorem illum, qui tot sæcula iam viguerat, tanta maiorum & posterorum consensione retentum, tanta semper obstinatione defensum, tantarum porro turbarum originem ac seminarium, tandem hoc anno Kal: Februarij è cœcis mentibus diuinitus esse depulsum. Nam quanquam duas illi Christo naturas aperte non dabant, nec vllis rationibus adduci poterant, vt nobiscum etiam verbo, quemadmodum re consentirent, tamen veritatem ipsam attigerunt, & suum agnouerunt errorem, vt nihil iam restare videretur aliud, nisi vt eam suo quisque chirographo confirmaret. Sed tranquillas propemodum res, incumbentibus ad concordiam animis, vnius hominis cupiditas perturbauit. Is fuit Patriarchæ Vicarius, qui cum eius dignitatis hæreditatem spe et cupiditate iam deuorasset, intelligebat suis nefarijs obstare consilijs integritatem Catholicæ religionis, quæ tum fraudes omnes detestatur ac vindicat, tum Patriarcham non ferret alium, nisi quem aut Pontifex Max. aut leges instituta q. iussissent. Itaq. dogma illud de gemina Christi natura scripto primum excipi, spatiumque ad cogitandum dari voluit: deinde si ita videretur, suam ab vnoquoque adscribi sententiam. Dimisso conuentu, homo veterator ac callidus turbauit omnia, ac nè quis suam sententiam adscriberet, imperauit. Paucis intermissis diebus, instinctu impulsuque Sathanæ

persuasum est etiam Patriarchæ, vt posthabito synodi vniuersæ decreto, neglectisq. ouium periculis, præceps in vnius perditi hominis voluntatem sententiamque ferretur. Itaque cum Patriarcham nostri suis in ædibus conuenissent, vt quæ in publica synodo definita essent, fixa rataque haberi vellet; is primo minus sibi constare visus est, tum comperendinare ac reijcere nostros in aliud tempus: ad extremum rebus infectis abdere sese in solitudinem suam, ac lustrandæ Ecclesiæ nomine ab hominum conspectu oculisque subducere. Nostris, quoniam Quadragesimæ iam tempus obrepserat, Patriarchaque tam subito euanuerat, faciendum visum est, vt eum potius ad ferias Paschales Memphi manerent, quam vt fugientem ac nolentem persequi viderentur. Inter hanc moram, ecce tibi aduersus Cophtos sæua calamitas. Duo de primarijs abripiuntur in vincula. Alius qui & auctoritate, & diuitiarum copiâ ceteris anteibat, bonis omnibus spoliatus in discrimen capitis venit. Alij quoque suæ quisque vitæ partim fuga, partim domesticis latebris consulebant. Quibus rebus Patriarcha cognitis, in interiorem solitudinem aufugit: ea fuit fuga trimestris & ab ipsis quoque familiaribus ignorata. Vt autem motus ille resedit, pacatæq. videbantur esse iam res, tum demum patefactum est, vbi Patriarcha lateret. Nostri opportunitatem temporis nacti, litteras ad illum dant, magno se eius desiderio teneri, grauiterque ferre tantam animarum ouiumque iacturam. testari autem se Christum IESVM vniuersorum iudicem, nihil à se prætermissum esse, quominus hæreses & schismata tollerētur,

vnam

vnam eius desiderari præsentiam atque auctoritatem, vt quæ in publico synodi conuentu magno labore decreta iam essent, perpetuis sanctionibus firmarentur. Rescripsit ad eas litteras Patriarcha, se quā libentissime rediturum, orareque vt quoniam Alexandrinam diœcesim cæpisset inspicere, tantisper Memphi subsisterent. ea lustrata tum demum suo aduentu confectum iri omnia. Sed cùm futura vitæ spatia nulli homini homo, sed multo minus senibus præstare possit, moritur in reditu Patriarcha. quod quidem in diuinam prouidentiam referendum fuisse videbatur, alius enim ex eo numero Patriarcha, qui sese nobis adiunxerant, sperabatur; ac proinde nouus aliquis Vicarius, qui concordiæ confirmaret initia. Verum cum inter extincti Patriarchæ obitum, & creationem noui, interiectum ex lege debeat esse annui ferme temporis interuallum ('aiunt enim suam decere Ecclesiam tamdiu, sponsi interitum deplorare) iccirco nostri Italiæ repetendæ consilium capiunt, vt quo loco eius Ecclesiæ res essent Romam nunciarent, parati simul ad reditum, si qua inclinatio fieret ad concordiam. Cophti Primarij vbi de Patrum abitu cognouerũt, de communi sententia ad summum Pontificẽ litteras dant, quibus ei partim gratias agebant, quod homines à quibus veritatem Catholicam docerentur, ad se misisset, partim dolere se significabant, quod suæ Ecclesiæ cum Romana sede coniunctio, quæ Ecclesiarum omnium caput est & magistra, nulla fuisset. Eas litteras nostri cum perferendas accepissent, pararentq́; iam reditum, ipso profectionis die, qui dies B. Mat-

theo Apostolo sacer ac festus erat, albente cœlo; ecce tibi in ipsorum ædibus, Turcarum turba ferro ac telis instructa, cum personato duce ac signifero, qui quid agendum, cuiue inijciēda essent vincula, demonstraret. Ea re peruulgata, ad tam nouum atque inopinatum spectaculum magna repente multitudo confluxit. Captiui ducebantur omnino quinque, multo cum satellite ad Proregem Turcam, quem Bassam nominant, in conspectu luceque totius ciuitatis, passuum millia fere quatuor: est enim, vt diximus, vrbs ipsa perampla. Tres erant è Societe: duo è Franciscana familia, qui quoniam ad nostros diuerterant, & in eisdem simul ædibus habitabant, in partem quoque laboris periculique venerunt. Quartus de Societate restabat, qui dum sociorum profectionem adornat, præcucurrit in Alexandriam, vbi cum de sodalium vinculis cognouisset, præ mœrore febri correptus interijt. Latuit tum hostile consilium, latuit causa vinculorum: postea communis fama sermoque fuit, totius calumniæ structorem atque architectum fuisse Consulis æmulum, qui dum Consulatui spe atque animo incubat, vt Consulem de suo gradu deijceret, detulit ad Proregem, populos ab eo contra Turcarum Regem solicitatos, habereq. à Philippo Rege mandata, redigēdi in eius potestatem Christianorum millia sexaginta, ad eamque rem præsto esse Memphi presbyteros: qui suam Regi operam Consuliq. nauarent. Ita ipse quoque Gallicæ nationis interceptus est Consul, litteræq. simul domesticæ ad inquirendum inuestigandumque proditionis crimen. Postridie Præsidi sistuntur om-

nes,

nes, ijq. cuiates se esse dicerent, quidue in ea regione gererent, & quamdudum, & quibuscum versarentur, interrogati; responderũt se viros esse Religiosos habereq. iter in Palæstinam, vt ea loca Christi vestigijs nobilitata conuiserent. quo cum penetrare cuiquam Christianorũ, Summi Pont. iniussu non liceat, facta ab eo potestate, sibi mandatũ, vt in Aegyptum excurrerent, & Christianos illos qui ibi essent inspicerẽt, deq. religionis Christianæ rebus cum ipsis agerent. Acquieuit tum quidem Prorex, sed cum litteræ ac scripta nostrorum perquirerentur, prolatæ sunt Principum Cophtorum litteræ ad Summũ Pon. quibus fidem faciebant, nostros fuisse Memphi, eosq. varijs in synodis suo cum Patriarcha de rebus agitauisse Christianis. sed nimirum clausula fraudi fuit, erat enim in extremis, optare Cophtos vehementer, vt tandem vnum ouile fieret & vnus pastor. Quæ verba secus interpretatus Prorex, subita suspicione incensus repente constitit, ac colore mutato; Nonne, inquit, prædiximus? nostrorum videlicet notabat insidias, qui in eas regiones eo animo concessissent, vt Cophtos, totamq. mox Aegyptum à Turcarum dominatione disiungerent, eosq. vni Regi Philippo vel Pontifici Romano subijcerent. Ergo tanquam manifestis indicijs expositis atque editis, quærẽdum præterea aliquid non putauit. Affuit tum Mahometicæ vanitatis Antistes, quem illi Muphtim dicunt. is vt Patres aspexit, & ea quæ agebantur accepit, sublata voce, Digni sunt, inquit, isti, qui viui crementur. Prorex asseruatis Cophtorum litteris, Patres in angustũ ac tenebricosum carcerem condi iubet,

bet,

bet, pedore horridum, odore teterrimum. Ibi nostri in summa rerum omnium inopia humi cubantes, diẽ quartum & vigesimum animas prope obnoxias carnificis arbitrio ducebant: nihil enim tum morte certius, nihil securi præsentius, si humanitus rem perpendas. augebat periculum, quod ne Veneto quidem Consuli fas fuit, innocentium mortem ac sanguinem deprecari: conatum enim nostrorum causam salutemq. suscipere, Prorex omni sermone adituq. prohibuit. Cumque ad eum Consul idem supplices dedisset libellos, acerbius responsum tulit, caueret, ne se vlla in re, si saperet interponeret: sensurũ postea, quanta capitum abscisio foret, quanta sectio collorũ. Consul hoc imperio deterritus non vrsit amplius, sed de periculo se proripuit. Amici vero studiosique Societatis, habito inter se consilio, statuũt calumniæ periculum pecuniæ magnitudine posse redimi, si ita Patribus videretur. Patres quoniam videbant suã perniciem cum magna Cophtorum calamitate coniunctam esse, metuebant enim, ne si quid eis mali sua caussa accideret, abhorrerent in posterum ab omni non modo Catholicorum consuetũdine, verum etiam voluntate studioq. Catholicæ veritatis: iccirco ne tot animas in discrimen vocarent, non recusarunt, quominus liberatio illa, pecuniæ magnitudine tentaretur. Itaque die quarto & vigesimo ab inclusione teterrimi carceris, vadimonio intra tertium mensem constituto, quinque circiter aureorũ millibus transacta res est. Qua in re mirifice Copthorum in nos declaratus est amor. certatim enim negotiatores illi, quod persoluendum fuerat, erogarunt; alij aliud

pro

pro cuiusque opibus ac fortunis nullo fœnore nulla mercede. quæ vero ob eandem caussam de suo Gallicæ nationis Consul impendit, decem millium aureorum summam excedunt, nec modo rei familiaris, vir egregius, verum etiam honoris iacturam fecit, dignitate Consulatus amissa. Missi è custodia nostri, agere per amicos instituunt, vt Sacerdos alter, saluo tamẽ vadimonio, Romam quamprimum redeat, cum ad ea, quæ acciderant, nuntianda, tum ad maturandum redemptionis argentum. Facta abeundi potestate, redit in vrbem Sacerdos alter, totaq; de re certiorem Pontificem facit. Pontifex confirmatis nostrorũ animis, ac persoluto redemptionis argento, alterum ad eum, qui remanserat sacerdotem diploma dedit, vt pacatis rebus, Memphi subsisteret, expeditionemq. conficeret. adiunxit ad diploma litteras ad insequentem Patriarcham, quibus fidem faciebat, nostros à se vere missos, eósq. vt se ipsum audiendos. Sed quoniam ab extincto Patriarcha mensis iam decimus agebatur, nec tamen de nouis comitijs vllus erat sermo, succeßeratq. nouus Prorex, qui significauerat se iterum caussam velle cognoscere: esse enim proximi Proregis auaritia labefactatum corruptumq. iudicium; iccirco Pater veritus, ne cum è pristinis laqueis se exuisset, in alias sibi iterum plagas magno cum Christianorum periculo incidendum esset; inchoatis adhuc rebus consilium reditus capit, vt quo loco res essent, & quæ se spes vtilitatis ostenderet, Summum Pont. admoneret. Atq. hic Ægyptiacæ expeditionis exitus fuit, non satis ille quidem votis optatisq. respondens, sed tamen non omnis ex-

pers

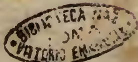
pers vtilitatis. quæ si non alia, hæc certe consecuta est, quod nostri præter diuturnæ peregrinationis incōmoda, squallorē carceris & vincula experti sunt, & ea deniq; quæ suis tantū reseruat Dominus. Manent præterea præclari ipsorū conatus, qui quāuis interdū sint irriti atq. inanes, tamen ne tum quidem eos sua Deus mercede defraudat. non enim tam res ipsas remuneratur, quam voluntates. quin his sæpe maiora debentur præmia, quod rerum fructu voluptateq. frustrantur. Nā præclarum facinus, ipsum sibi præmium & merces est, omnibus autem conniti viribus, vt ad exitum rem perducas, si non succedit euentus, quasi merces laboris amittitur. Verum si non is fuit, vt diximus, huius profectionis, qui optabatur, euentus; tamen ne mediocrem rem actam arbitremur, iacta sunt fundamenta futuræ concordiæ, quam spectabat vigilās Ecclesiæ Pastor Gregorius. conciliati sunt Catholicis summoq. Pontifici Cophti complures: & quidē sapientissimus quisq. Cophtorum. Episcopi etiam aliquot principesq. viri ab Eutichetis hæresi, ad Catholicorum sensum mentemq. conuersi. Iacta denique per libellos in vulgus editos passimq. diuisos diuini verbi semina, quæ suo tempore non exiguos editura sint fructus. Multa præterea seruitia, Dæmonis ac Turcarum seruitute liberata. Nam & animis per sacramenta consultum est, & ex Pontificio viatico, tum corporum necessitati subuentum, tum è vinculis exempti sunt sexdecim, qui ipsi postea Romam adducti, liberali item à pio Pontifice donati sunt stipe. Patres vero summa fratrum gratulatione longo dierum interuallo recepti sunt.

sunt. eorumq. reditus tanto nobis visus est dulcior, quanto antea carcer acerbior; quin hoc ipso iucundior, quod cum ijs esse & colloqui liceret, qui in animarum caussa tenebras & ærumnas carceris pertulissent. Atque hunc Aegyptiaca expeditio, ceteræque huius anni res gestæ terminum habeant.

Videor mihi Patres Fratresque Carissimi persoluisse, quod debui. Vestros vobis attuli fructus: vobis quidem, & ijs, qui sitiunt animas periucundos: sed multo iucundiores gratioresq. cælestibus: qui si super vno peccatore pænitentiam agente tantis gaudijs cumulantur, quantis tandem perfundantur oportet, cum tot animas ad sanctitatem genitas, sed scelere perditas, ad pænitentiam per vos viderint reuocatas? Faxit Deus, vt hæc illis gaudia perpetua sint. quanquam id in illorum potius suffragationibus, quam in nostris neruis positum est: illi implorandi sunt nobis: non possunt nostris non suffragari laboribus, qui & gratia valent apud Deum, & charitate ardent in genus humanum. Romæ ex Collegio Romano. Sexto Kal. Martij. M D LXXXVI.

Omnium in CHRISTO seruus.

Nicolaus Orlandinus.

ERRATA AVT OMNIVM aut quorundam exemplarium.

fol.9 ſeptimo Kal. Octob.	ſeptimo Kal. Decemb.
fol.81.ſpe queſtus	ſpe quæſtus
fol 211.tenniſsimæ	tenuiſsimæ
fol.218.hæretitorum	hæreticorum
fol. 223.adoleſcentum	adoleſcentem
fol.305.domeſtiæ	domeſticæ